

Kevser Suresi

Rahman Rahim Allah'ın Adıyla

Şüphesiz biz, sana Kevser'i verdik.

Şu hâlde Rabbin için namaz kıl ve tekbir alırken, namazda ellerini boğazına kadar kaldır. Doğrusu asıl soyu kesik olan, sana kin duyandır.

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

Hidayet Önderleri

İMAM CAFER SADIK

(*ONA SELAM OLSUN*)

8. cilt

Telif Komisyonu
(Dünya Ehl-i Beyt Kurultayı)

Çeviri:

Vahdettin İnce

Tashih & Tatbik:

Murtaza Turabî

KEVSER

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

Kevser Yayınları: 104

Eserin Orijinal Adı:

A'lamu'l-Hidaye; el-İmam Cafer b. Muhammed
(aleyhi's-selâm)

Dizgi ve Mizanpaj:

Kevser Yayıncılık

Son Okur:

Musa Güneş

Kapak Tasarım:

Ramazan Erkut

Cilt:

Kısmet Mücellit

Baskı:

Yılmaz Matbaacılık (Sertifika No: 27185)
Litros Yolu 2. Matb. Sitesi 3 NB 2 Zeytinburnu
Topkapı / İstanbul Tel: 0212 493 00 85

1. Baskı: Nisan 2007 / 2. Baskı: Nisan 2016

ISBN: 978-975-6640-67-7 (Takım No)
978-975-6640-84-5 (Cilt No)

Adres:

Kevser Yayınları
Balabanağa Mah. Büyük Reşitpaşa Cad.
Yumni İş Merk. No: 16 B / 25 Fatih – İSTANBUL
Tel: 0212 534 35 28 / 0212 555 16 66
Faks: 0212 631 36 01 / 0212 555 22 12
www.kevseryayincilik.com

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

القرآن الكريم:

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ
يُطَهِّرَكُم تَطْهِيرًا.

Kur'ân-ı Kerim:

**Allah ancak siz Ehl-i Beyt'ten her türlü kötülüğü
uzak tutmak ve sizi tertemiz kılmak ister.**

(Ahzâb / 33)

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ):
إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ: كِتَابَ اللَّهِ، وَ عِرَّتِي أَهْلَ
بَيْتِي، مَا إِنْ تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا أَبَدًا، وَأَنْهُمَا لَنْ
يَفْتَرِقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ.

Hz. Resulullah (s.a.a):

Ben sizin aranızda iki paha biçilmez emanet bırakıyorum: -Biri- Allah'ın kitabı ve -diğeri- itretim, Ehl-i Beytim. Bu ikisine sımsıkı sarıldığınız müddetçe asla sapmazsınız. Bu ikisi Kevser havuzunun başında bana varıncaya kadar birbirinden ayrılmazlar.

(Sahih-i Müslim, c.7, s.122; Sünen-i Daremi, c.2, s.432; Müsned-i Ahmed, c.4, s. 14, 17, 26, 59; c.4, s.466, 471; c.5, s.182; Müstedrek-i Hâkim, c.4, s.109, 148, 533 vs.)

TAKDİM

Rahman ve Rahim Allah'ın Adıyla

Son dönemde düşmanların tüm çabalarına rağmen modern cehaletten bitkin düşen ve evrensel adalete susamış olan dünya gözünü bir kez daha İslâm dinine, Şia kültürüne ve Ehl-i Beyt (a.s) Ekolü'ne dikmiş durumda. Bu durum, sevindirici olmakla beraber bilinçli insanların sorumluluğunu kat kat artıran, başta Hz. Resulullah (s.a.a) olmak üzere hidayet önderleri olan Ehl-i Beyt'i tanıtanın ne denli zaruret hâline geldiğini gözler önüne seren bir faktördür aynı zamanda.

İşte bu nedenle, Ehl-i Beyt ve Muhammedî öz İslâm kültürünü yaymayı amaç edinen yayınevimiz bu doğrultuda yazar ve araştırmacıların araştırma eserlerine ve ilmi faaliyetlerine kucak açıyor ve kendisini bu yüce kültürün yayılması için çaba harcayan yazar ve mütercimlerin hizmetçisi biliyor.

Bu hususta Dünya Ehl-i Beyt Kurultayı'nın, Şia'nın düşünürlerinden oluşturduğu bir komisyon aracılığıyla hazırlattığı "**Hidayet Önderleri**" unvanıyla 14 ciltten oluşan dev çalışması şayan-ı teveccühtür.

Bu titiz çalışmada bir taraftan Müslümanlar arası vahdet ve birliğin zaruretinin bilinci hâkim iken, diğer taraftan akıcı bir üslûpla kaleme alınması, gerçeklerin, konusunda kaynak kitaplar esas alınarak tüm çıplaklığıyla ortaya konulmasına dikkat edilmiştir. Ehl-i Beyt öğretileriyle ilgili olarak merkez

konumunda olan "Dünya Ehl-i Beyt Kurultayı"ndan da ancak bu özellikleri haiz bir çalışma beklenirdi zaten.

Yayınevimizin, konusunda kaynak olacak 14 ciltlik bu dev eseri Türkçe'ye kazandırma yönünde birkaç yıldan beri çalışma başlattığı ve kısa aralıklarla okurlarına sunacağı haberini siz değerleri okurlarla paylaşmak isteriz.

Kitabın telifinde gösterilen titizlik, çeviri aşamasında da gözetildi. Güçlü çevirmenlerin akıcı çevirilerinden sonra aynen kaynak eserlerde olduğu gibi orijinal metni ile tatbik yapıldı. Tatbik aşamasında uzman kadrodan yararlanıldı. Bütün bu aşamalardan sonra yine uzman kardeşlerimiz ve üstatlarımız tarafından bir kez daha gözden geçirildi.

Bu arada eserin hazırlanmasında emeği geçen bütün üstatlara ve kardeşlerimize teşekkürü borç biliyoruz.

Kültürel cihad meydanında atılan bu küçük adımın, Mevla'mızın rızasını kazanmaya vesile olması ve Ehl-i Beyt öğretilerine susamış insanlara faydalı olması umuduyla...

KEVSER

ÖNSÖZ

Rahman ve Rahim Allah'ın Adıyla

Hamd, her şeyi yaratan ve ona yol gösteren Allah'a mahsustur. Salât ve selâm Allah'ın kulları için rehber olarak seçtiği önderler, özellikle peygamberlerin sonuncusu, elçilerin ve seçkin kulların efendisi Ebu'l-Kasım Muhammed Mustafa (s.a.a) ile onun mübarek ve tertemiz Ehl-i Beyt'inin üzerine olsun.

Yüce Allah insanı yarattı ve onu akıl ve irade unsurları ile donattı. İnsan akli ile gerçeği görüp ortaya çıkarır ve onu batıldan ayırt eder. İrade ile de yararına gördüğü, amaçlarını ve hedeflerini gerçekleştireceğini düşündüğü şeyi seçer.

Yüce Allah, bu ayırt edici akli kulları için hüccet kıldı. Bu akıllara hidayet pınarından feyiz sunarak onları destekledi. Çünkü insana bilmediklerini öğreten, onu lâıyığı olduğu kemal yoluna yönlendiren, ona uğruna yaratıldığı ve gerçekleştirilmesi için dünyaya getirildiği amacı bildiren O'dur.

Kur'ân-ı Kerim bize ilâhî hidayetin kriterlerini, ufuklarını, gereklerini ve yollarını açık nasları ile belirtti.

Ayrıca bir yandan bu hidayetin sebeplerini açıklarken, öbür yandan onun meyvelerini ve sonuçlarını gözler önüne serdi.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

De ki, asıl hidayet Allah'ın hidayetidir.¹

1- En'âm, 71

Allah dilediği kimseleri doğru yola iletir.¹

Allah gerçeği söyler ve O doğru yola iletir.²

Kim Allah'a sarılırsa, o kesinlikle doğru yola iletilmiştir.³

De ki, Allah hakka iletir. Hakka ileten mi uyulmaya daha layıktır, yoksa başkasının kılavuzluğundan yararlanmadıkça kendisi doğru yolu bulamayan mı?⁴

Kendilerine bilgi verilenler, Rabbinden sana indirilen mesajın gerçek olduğunu, üstün iradeli ve hamde layık Allah'ın yoluna ilettiğini görürler.⁵

Allah'tan kaynaklanan bir yol gösterme olmaksızın keyfi arzusuna uyandan daha sapık kim olabilir?⁶

Buna göre hidayetın kaynağı yüce Allah'tır ve gerçek hidayet O'nun hidayetidir. İnsanı elinden tutup doğru yola ve sağlam gerçeğe ileten O'dur.

Bunlar ilmin desteklediği, bilginlerin idrak edip bütün varlıkları ile boyun eğdikleri gerçeklerdir.

Yüce Allah, insan fıtratını kemale ve cemale eğilimli bir yapıda yarattı. Sonra onu lâıyığı olduğu kemale yönlendirmekle ödüllendirdi ve ona kemale erdirecek yolu tanıma nimetini bağışladı. Bu yüzden yüce Allah; "**Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım.**"⁷ buyuruyor. Nasıl ibadet edileceği bilinmeden bu görev gerçekleştirilemeyeceği için bilmek ile ibadet etmek kemal zirvesine erdirecek tek yol ve yegâne amaç olmuştur.

1- Bakara, 213

2- Ahzâb, 4

3- Âl-i İmrân, 101

4- Yûnus, 35

5- Sebe', 6

6- Kasas, 50

7- Zâriyât, 56

Öte yandan insanın kemale doğru hareketinde itici etken olması için onu öfke ve hırs içgüdüleri ile donattığından dolayı, öfkenin ve hırsın ve bunlardan kaynaklanan ve bunların gerekleri olan arzu ve duyguların egemenliğinden kurtulmasından emin olunamaz. Bundan dolayı insan aklının ve diğer bilgi edinme yöntemlerinin yanı sıra sağlıklı algılamayı ve görmeyi garanti edecek araçlara da muhtaçtır. Bu araçlar sayesinde yüce Allah'ın ona yönelik hücceti tamamlanmış, hidayet nimeti kemale ermiş ve böylece serbest iradesiyle iyilik ya da kötülük yolunu seçmesini mümkün kılacak bütün sebeplere sahip olmuş olur.

Bundan dolayı ilâhî hidayet yasası, insan aklını desteklemeyi gerekli gördü. Bu destek ilâhî vahiy ve kulları doğru yola yöneltme sorumluluğunu üstlenmek üzere Allah tarafından seçilen hidayet önderleri aracılığı ile gerçekleşti. Bu destekleme ise, gerekli bilgileri ayrıntılı şekilde sunmak ve hayatın her alanında gerekli olan yönlendirmeleri yapmakla gerçekleşmiştir.

Tarihin başlangıcından itibaren bütün çağlar ve yüzyıllar boyunca peygamberler ile onların vasileri ilâhî hidayet meşalesini elden ele taşımışlardır. Yüce Allah kullarını hiçbir yerde, hiçbir zaman hidayete ileten bir hüccetsiz, doğru yolu gösteren bir mürşitsiz ve aydınlatıcı ışıksız bırakmamıştır. Aklın delillerini destekler nitelikteki vahiy nasları açıkça belirtiyor ki, yeryüzü yüce Allah'ın kullara hitap edecek hüccetinden yana boş kalmaz. Çünkü böyle bir boşluk insanlar tarafından yüce Allah'a karşı bahane ve gerekçe olarak kullanılabilir.

Buna göre hüccet kullardan önce, kullarla beraber ve kullardan sonra hep vardır. Öyle ki, eğer yeryüzünde sadece iki kişi kalsa, onlardan biri hüccet olur.

Kur'ân-ı Kerim bu ilkeyi şüpheye yer bırakmayacak şekilde şöyle vurguluyor:

Sen sadece bir uyarıcısın ve her kavmin bir yol göstericisi vardır.¹

Yüce Allah'ın nebileri, resulleri ve onların yol gösterici vasileri doğru yola yöneltme görevini bütün aşamaları ile üstlenirler. Bu aşamalar şu maddelerde özetlenebilir:

1- Vahyi tam bir şekilde almak ve ilâhî mesajı en ince ayırntısına kadar kapsamak. Bu aşama elçiliği üstlenmek için tam bir hazırlığı gerektirir. Bundan dolayı elçilerle ilgili seçim, tamamı ile Allah'a ait bir iştir. Kur'ân-ı Kerim'de bu gerçek şöyle ifade edilir:

Allah elçilik görevini kime vereceğini daha iyi bilir.²

Allah elçilerinden dilediğini seçer.³

2- İlâhî mesajı insanlığa ve mesajın hitap ettiği kitleye ulaştırmak. Bu ulaştırma görevi, ulaştırma görevini, ulaştırmanın amaçlarını ve gereklerini bütün ayrıntıları ile kapsamada somutlaşan tam bir yeterliliğin yanı sıra yanlış yapmaktan ve sapmalardan korunmuş olmaya dayanır.

Yüce Allah bu ilkeyi şöyle ifade ediyor:

İnsanlar tek bir ümmet idi. Allah peygamberleri müjdeciler ve uyarıcılar olarak gönderdi. Onlarla beraber anlaşmazlığa düştükleri konularda insanlar arasında hüküm vermek üzere gerçeği içeren kitabı gönderdi.⁴

3- İlâhî risalete inanan bir ümmet oluşturmak ve bu ümmeti hidayete erdirici önderliği destekleyip güçlendirmeye hazırlamak. Bu hazırlığın amacı ilâhî risaletin amaçlarını gerçekleştirmek ve onun yasalarını hayata uygulamaktır.

1- R'âd, 7

2- En'âm, 124

3- Âl-i İmrân, 179

4- Bakara, 213

Kur'ân-ı Kerim'in ayetleri bu görevi açık bir dille vurgularken tezkiye (arındırma) ve talim (öğretim) terimlerini kullanarak şöyle diyor:

Onları arındırıp yücelten, onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir elçi gönderdi.¹

Tezkiye, insana layık kemal doğrultusundaki eğitimidir. Bu eğitim, kemalin bütün unsurları ile donanmış, elverişli bir örneğin varlığını gerektirir. Nitekim yüce Allah şöyle buyuruyor:

Allah'ın Elçisi'nde sizin için güzel bir örnek vardır.²

4- İlâhî risaleti, onun için belirlenen süre boyunca bozulmadan, değişmeye ve kayba uğratmadan korumak. Bu görev de ilmî ve ruhsal yeterliliği gerektirir ki, buna "ismet" (yanılığdan ve hatadan korunmuşluk) denir.

5- Manevî misyonun amaçlarını gerçekleştirmek, fertlerin vicdanlarında ve toplumların kurumlarında ahlâkî değerleri kökleştirmek için çalışmak. Bu da ancak ilâhî kriterleri yürürlüğe koymakla, ilâhî risaletin kriterleri uyarınca ümmetin işlerini yönetmeyi üstlenen siyasî bir yapı kurarak hanif dinin yasalarını topluma uygulamakla mümkündür. Bu yürütme görevi bilge bir yönetim kadrosu, üstün bir cesaret, büyük bir kararlılık, fertlerin psikolojileri ile toplumsal uygulamalarla, fikrî, siyasî ve sosyal akımlarla, yönetim, eğitim ve hayat tecrübeleri ile ilgili tam bir bilgiyi gerektirir.

Bunların hepsini evrensel bir dinî devleti yönetmeyi sağlayacak ilmî yeterlilikle özetleyebiliriz. Bu ilmî yeterliliğe dinî yönetimi her türlü sapmadan ve yanlış uygulamadan koruyacak ruhsal yeterlilikte ifadesini bulan "ismet" (yanılımdan ve hatadan korunmuşluk) sıfatını da eklemek gere-

---

1- Cuma, 2

2- Ahzâb, 21

kir. Çünkü bu yönden bir yetersizlik hâlinde baş gösterebilecek olan sapmalar ve yanlışlıklar yönetimin ve ona uyan ümmetin takip ettiği yolda ilâhî risaletin amaçları ile çelişen olumsuz etkiler meydana getirebilir.

Tarih boyunca gelen peygamberler ile arkalarından gelen seçkin önderler özveriyi gerektiren hidayet yolunu izlediler, meşakkatli eğitim yolunda yürüdüler, ilâhî elçilik görevini yerine getirme yolunda her türlü zorluğa katlandılar, ilâhî elçilik hedeflerinin gerçekleşmesi yolunda kendini ilkelere ve inançlarına adanmış bir insanın feda edebileceği her şeylerini feda ettiler. Bir an bile geri çekilmediler, göz açıp kapatacak bir süre kadar bile yerlerinde saymadılar.

Yüce Allah onların yüzyıllar boyu süren kesintisiz gayretlerini ve cihatlarını peygamberlerin sonuncusu olan Abdullah oğlu Muhammed'in (s.a.a) peygamberliği ile taçlandırdı, büyük emaneti ve bütün aşamaları ile hidayet sorumluluğunu ona yükledi, ondan bu emanetin hedeflerini gerçekleştirmesini istedi. Bu en büyük peygamber, bu sarp ve dikenli yolda müthiş adımlar attı, köklü değişimlere yol açan davetler ve inkılâpçı hareketler alanında son derece kısa sürede mümkün olan en büyük başarıyı gerçekleştirdi. Yirmi yıl kadar süren geceli gündüzlü çabalarının ve cihadının başlıca kazanımları şu maddelerde özetlenebilir:

1- İnsanlığa süreklilik ve kalıcılık unsurlarını içeren eksiksiz bir ilâhî mesaj sunmak.

2- Bu mesajı yozlaşmadan ve sapmadan koruyan unsurlarla donatmak.

3- İlke olarak İslâm'a, önder olarak Peygamberimize ve hayat yasası olarak şeriata inanan bir ümmet oluşturmak.

4- İslâm sancağını taşıyan ve ilâhî şeriati uygulayan bir siyasî yapı, bir İslâm devleti kurmak.

5- Peygamberimizin önderliğinde örneğini bulan hikmetli ilâhî önderliğin aydınlık saçı yüzünü sunmak.

Bu ilâhî risalet ve görevin hedeflerini eksiksiz bir şekilde gerçekleştirmek için şunlar zarurîdir:

a) Bu ilâhî risaletin uygulamasını ve onu yozlaştırıp yıkmak için sürekli fırsat kollayan komplolardan korumayı garanti edecek yeterlilikte bir önderliğin devamlı şekilde var olması.

b) İlmî ve psikolojik bakımdan yeterli bir eğitimcinin eli ile verilecek sağlıklı bir eğitimin nesiller boyunca sürmesi, bu yeterli eğitimcinin ahlâkta ve davranışta Peygamberimiz gibi örnek olması, ilâhî risaleti bütün yönleri ile kapsayıp bütün davranışlarında ve tutumlarında somutlaştırması.

Bundan dolayı Peygamberimiz (s.a.a) ilâhî bir plân geçince Ehl-i Beyti'ne mensup bazı seçkinleri bu görev için hazırlamakla ve bu seçkinlerin isimlerini ve fonksiyonlarını açıkça belirtmekle yükümlü kılındı.

Bu seçkin önderler, Peygamberimizin (s.a.a) başlattığı büyük hareketin ve kıyamete kadar hüküm sürecek olan ilâhî hidayetin dizginlerini yüce Allah'ın emri ile teslim alacaklar, yüce Allah'ın ebedîlik bahşettiği ilâhî risaleti cahillerin bozmalarından ve hainlerin tuzaklarından koruyacaklar, yüzyıllar boyunca ve dünya durdukça kriterlerini açıklamayı, sırlarını ve hazinelerini gözler önüne sermeyi üstlendikleri mübarek şeriatın değerleri ve kavramları uyarınca nesilleri eğiteceklerdi.

Bu ilâhî plân, Resulullah'ın (s.a.a) sözlerinde şöyle somutlaşıyor:

Ben size iki değerli emanet bırakıyorum. Bunlara sarıldığınız takdirde kesinlikle sapıtmazsınız. Bunlar Allah'ın kitabı ile benim Ehl-i Beyt'imdir. Bunlar Havuz'da yanıma gelinceye kadar birbirlerinden asla ayrılmayacaklardır.

Ehl-i Beyt İmamları (hepsine Allah'ın selâmı olsun) Peygamberimizin (s.a.a) Allah'ın emri ile kendinden sonra üm-

metin önderliğini üstlenmek üzere tanıttığı en hayırlı kimse-lerdir.

On İki Ehl-i Beyt İmamı'nın hayat çizgisi, Hz. Peygam-ber (s.a.a) döneminden sonraki İslâm'ın gerçek çizgisini yan-sıtır. Onların hayatlarını kapsamlı biçimde incelemek, köklü İslâm hareketinin kapsamlı bir portresini gözlerimiz önüne sürer. O İslâm hareketi ki, Peygamberimizin (s.a.a) vefatının arkasından ateşli enerjisi zayıflamaya yüz tuttu, ama sonra ümmetin derinliklerinde içten içe yol almaya başladı. Bu sü-reçte Masum İmamlar (Allah'ın selâmı hepsine olsun) üm-meti bilinçlendirmeye, ümmetin enerjisini Peygamberimizin (s.a.a) kutsal devrimini kavrama doğrultusunda harekete geçirmeye çalıştılar. Fakat yönetimin ve ümmetin tutumları-na egemen olan evrensel yasaların müsaade ettiği ölçüde ilerleyebildiler.

Bu râşid imamların hayatlarında dikkat çeken ortak özellikler şunlar oldu: Peygamberimizin (s.a.a) açtığı çığır ısrarla izlediler. Ümmet, teveccühünü onlara yönelterek on-larla kaynaştı, onları **Hidayet Önderleri** ve müminlerin yolu-nu aydınlatan yıldızlar olarak benimsedi. Onlar Allah'a ve O'nun rızasına ulaştırın kılavuzlar, Allah'ın emrinde karar bulanlar, Allah sevgisinde kemale erenler, Allah özleminin ateşinde eriyenler, imrenilen insanî kemalin zirvelerine yö-nelik tırmanışta birbirleri ile yarışanlardır.

Onların hayatı cihadın, sabırla Allah'a itaat etmenin, za-limlerden gelen cefaya tahammül etmenin çeşitli örnekleri ile doludur. Öyle ki, yüce Allah'ın hükümlerini yürürlüğe koyma uğrındaki kararlı direnişin en üstün örnekleri oldu-lar. Bu direnişin arkasından onurlu şehitliği, onursuz hayata tercih ederek yüce bir mücadelenin ve büyük bir cihadın ar-kasından Allah'a kavuşma başarısını elde ettiler. Tarihçiler ve yazarlar, bu İmamların hayatlarını her açıdan ele alıp tam anlamı ile incelediklerini iddia edemezler. Bundan dolayı bi-

zim bu girişimimiz onların hayatlarından bazı kesitler; kişilikleri, davranışları ve tutumları hakkında tarihçilerin kaydettikleri ve araştırma kaynaklarında bulabildiğimiz bazı alıntılarını sunmaktan ibarettir. Yüce Allah'ın bu çalışmamızı faydalı kılmasını umarız. Hiç şüphesiz başarının sahibi O'dur.

Ehl-i Beyt hareketi hakkındaki bu incelememiz, İslâm Peygamberi ve elçilerin sonuncusu Abdullah oğlu Muhammed Mustafa (s.a.a) ile başlayıp, vasilerin sonuncusu ve beklenen Mehdi Muhammed b. Hasan Askerî ile son buluyor. Yüce Allah onun ortaya çıkışını çabuklaştırsın ve yeryüzünü adaleti ile aydınlatsın.

Bu kitap, Resulullah'tan (s.a.a) sonra gelen Ehl-i Beyt İmamları'nın altıncısı ve Masum Hidayet Önderlerinin sekizincisi olan İmam Cafer Sadık'ın (a.s) hayatını incelemeye ayrıldı. Öyle Ehl-i Beyt ki Allah Teala her türlü kötülüğü onlardan uzaklaştırmış ve onları tertemiz kılmıştır. Bütün İslam mezhepleri bu İmam'ın ilmine ve fıkına borçludur. Günümüzün uygarlığı bile bu İmam'ın ilim ve öğretilerinin nurundan yararlandığına inanmaktadır.

Bu kutsal projenin gerçekleştirilip gün ışığına çıkarılması için yoğun gayretleri ile katkıda bulunan bütün kardeşlerimize, özellikle Seyyid Munzir Hakim'in denetiminde çalışan yazarlar kurulunun üyelerine şükranlarımızı sunmalıyız.

Son sözümüz bizi bu kutsal projeyi gerçekleştirmeye muvaffak eden yüce Allah'a dua ve şükürlerimizi sunmak olacaktır. O, kâfidir ve ne güzel yardımcıdır.

Dünya Ehl-i Beyt Kurultayı

Birinci Bölüm

- İmam Cafer Sadık'ın (a.s) Hayatına Kısa Bir Bakış
  - İmam Cafer Sadık'ın (a.s) Kişiliğinden Yansımalar
  - İmam Cafer Sadık'ın (a.s) Kişiliğinden Görünümler
-

İMAM CAFER SADIK'IN (A.S) HAYATINA KISA BİR BAKIŞ

İmam Cafer b. Muhammed es-Sadık (a.s), Resulullah'ın (s.a.a.) kendisinden sonraki halifeler olduklarını nass ile bildirdiği masum ve pak Ehl-i Beyt İmamları'nın altıncısıdır.

Hicrî 83 tarihinde dünyaya geldi. Dedesi Zeynelabidin'in (a.s) ve babası Muhammed el-Bâkır'ın (a.s) himayesinde büyüdü, şer'î ilimleri ve İslâmî irfanı onlardan öğrendi. Dolayısıyla o, atalarıyla birlikte Resulullah'a (s.a.a) kadar uzanan nuranî bir zincirin kesintisiz halkalarını oluşturmaktadır ki, bu zincirde yabancı ya da bilinmeyen tek bir halka yoktur. O, vahiy kaynağından ve ilâhî hikmet membaından besleniyordu.

Temelini tertemiz İmamlar'ın, özellikle İmam Muhammed Bâkır ve İmam Cafer Sadık'ın (a.s) attığı Ehl-i Beyt Mektebi'nin ayırıcı özelliği işte budur. Bu, İslâm'ın orijinalliğini ve berraklığını bizim için koruyan Muhammedî risalet mektebidir.

Böylece İmam Cafer Sadık (a.s), meşru imamlık merkezini atalarından sonra deruhte etti ve kendi çağında ilim ve irfanın doruklarında onca görkemi ve heybetiyle belirginleşti. Şu çağımızda bile âlimler bu doruklara gözlerini hayranlıkla ve saygıyla dikmekten alamıyorlar.

Müslümanların geneli ve âlimler, Cafer b. Muhammed'i (a.s) nübüvvetin özü ve yüce Allah'ın kirlerini giderdiği, tertemiz kıldığı Ehl-i Beyt'in direği olarak görüyordu.

O, vahiy Ehl-i Beyti'nin Emevî ve Abbasî zulmüne ve zorbalığına karşı öncülük ettiği muhalefetinin meşru sembolüydü.

Âlimler onu engin bir deniz, ilim ve irfanda hiç kimse- nin rekabet edemediği bir imam ve o çağın insanların bil- dikleri ve bilmedikleri, henüz varlığını dahi duymadıkları bü- tün ilimlerde, eşsiz bir üstat olarak görüyorlardı.

İmam Cafer Sadık (a.s), yaklaşık dört dönem Emevî yö- netimine tanık oldu. Emevîlerin genelde İslâm ümmetine, özelde Resulullah'ın Ehl-i Beyti'ne ve Şiîlerine karşı işledik- leri zulmü, terörü ve katı uygulamaları yaşadı.

İmam Hüseyin'in (a.s) kıyamından sonra, Ehl-i Beyt'in Müslüman kitleler nezdinde sevilen öncüler ve önderler ola- rak algılanması doğaldı. Bu yüzden Abbasî grupları Ehl-i Beyt ismini kullanarak propagandalarını yapıyor, insanları Âl-i Muhammed'i (s.a.a) razı etmeye, Resulullah'ın kızı Fatı- ma'nın soyunun hilafetini tesis etmeye çağırıyorlardı.

İmam Cafer Sadık (a.s), doğrudan yüzleşme sahnesinden çekilmişti. Bu yüzden Abbasîlerin, Emevî zulmünün, şidde- tinin ve terörünün artmasını, buna karşılık ümmetin onlara karşı öfkesinin gittikçe kabarmasını fırsat bilerek iktidara gelmek için kullandıkları sloganların onun üzerinde herhan- gi bir etkisi olmadı.

Emevî saltanatı hicrî 132 tarihinde yıkıldı ve hilafeti Ab- basoğulları devraldı. İmam Cafer Sadık (a.s) kan dökücü Ebu Abbas Seffah'ın dönemini ve Mansur Devanikî dönemi- nin de yaklaşık on yılını gördü.

İmam Cafer Sadık (a.s) açık siyasal mücadeleden çekil- miş, kendini İslâm ümmetinin ilmî, fikrî, akidevî ve ahlâkî olarak yeniden yapılandırılmasına vermişti. Bu, öyle bir ya- pılandırma idi ki, İslâm toplumunda siyasal ve düşünsel sapmaların sürüp gitmesine rağmen İslâmî çizginin en uzun süreli korunmasını garanti ediyordu.

İmam Cafer Sadık (a.s) zamanında Mutezile, Eşaire, Haricîler, Keysanîler ve Zeydîler gibi İslâmî fırkalar yaygınlık kazanmıştı. Bu gruplar arasında şiddetli bir mücadele yaşıyordu. Zındıklık akımı da iyice gemi azıya almış, İslâm toplumu bünyesinde gedikler açmayı başarmıştı. İmam Cafer Sadık (a.s) bir yandan dinsizliğe karşı koyarken, bir yandan da sapkın grupların görüşlerinin egemenlik kurmasına karşı amansız bir mücadele veriyordu.

İmam (a.s), Ehl-i Beyt çizgisinin İslâm ümmeti bünyesinde kök salması sorumluluğunu üstlenen salih cemaati yapılandırma ameliyesine büyük önem veriyordu. Bunun yanında Ehl-i Beyt çizgisi doğrultusunda bir İslâm mektebi (üniversite çapında) kurmaya, buradan İslâmî ilimlerin çeşitli dallarından yetkin âlimlerin, özellikle kısa ve uzun vadede İslâm ümmetinin sağlıklı bir seyir sürdürmesinin garantisi olan, tağutlara karşı ümmetin evlatlarının yüreklerine devrim tohumlarını eken fıkıh ve şariat ulemasının mezun olmasına büyük önem veriyordu.

İmam Cafer Sadık (a.s), ümmet bünyesinde devrim ve cihad hattının güçlendirilmesini ihmal etmiyordu. Amcası Zeyd b. Ali b. Hüseyin'in (a.s), onun ardından saygıdeğer Alevî hanedanından uç veren devrimci ayaklanmaları desteklemesi, bunun en somut göstergesidir.

Kuşkusuz İmam Cafer Sadık (a.s) bu mihnetlerden Abbasî zulmüne karşı isyanın yol açtığı mihnetlerden- uzak kalmayacaktı. Nitekim Halife Mansur, İmam Sadık'tan (a.s) büyük bir korku duyuyordu. Ona göre, yönetimine karşı patlak veren isyanların arkasındaki el, onundu. Bu yüzden İmam'ı dört kere Irak'a çağırdı, hayat koşullarını iyice zorlaştırdı ve İmam'ı yargıladı. Hâlbuki İmam'ın (a.s) şanı muhakeme olmaktan çok yüceydi. Bütün bu uygulamaların amacı, İmam'a sürekli bir kontrol ve gözetim altında olduğunu hissettirmektir. Sonunda İmam'ı serbest bıraktı.

Çeşitli kaynaklar, Mansur'un birkaç defa onu öldürmek istediğini, ama her defasında yüce Allah'ın onun bu isteğine engel olduğunu belirtmektedir.

Böylece İmam Cafer Sadık (a.s) hayatının son dönemini, -ki bu, Abbasî yönetiminin temellerinin iyice sağlamlaştığı bir dönemdir- baskı ve terör altında geçirdi. Düşmanlık ve ardi arkası kesilmeyen takiplerin yaşandığı puslu bir dönemdi bu. Bütün bunlara rağmen İmam (a.s) büyük bir hikmetle, maharetle, güç ve kararlılıkla risaletini işlevsel kılabilirdi. İlim ve marifet pınarlarının fıskırmasını sağladı. İslâm ümmetini iç-riden onardı. İslâm'ın helâli ve haramı hususunda güvenilir âlimler ve fakihler yetiştirdi. Ehl-i Beyt Şiasını yapılandırdı. Çünkü onlar, salih cemaat işlevini görüyorlardı. O salih cemaat ki, yeniden esmeye başlayan cahiliye rüzgârlarının karsırgaya dönüşerek son risaletin atmosferini allak bullak ettiği ve ümmetin önderliği makamına ehil olmayan adamların kurulu verildiği bir dönemden sonra, risaletin amaçlarını gerçekleştirme yolunda Nebevî çizginin devam ettirilmesi sorumluluğu onların omuzlarındaydı.

İMAM CAFER SADIK'IN KİŞİLİĞİNDEN YANSIMALAR

İmam Muhammed Bâkır (a.s) Şiasının önde gelen şahsiyetlerinin önünde oğlu Cafer es-Sadık'ın (a.s) faziletini, üstünlüğünü şu sözlerle ilan etmişti:

O, canlıların en hayırlısıdır.¹

Amcası Şehid Zeyd b. İmam Ali Zeynelabidin (Allah'ın selâm ve rızası üzerlerine olsun) de onun sorumluluğunun büyüklüğünü şöyle vurgulamıştı:

Her zaman diliminde biz Ehl-i Beyt'ten bir kişi, mahlûkata karşı Allah'ın hücceti olur. Zamanımızın hücceti, kardeşimin oğlu Cafer'dir. Ona tâbi olan sapmaz, ona muhalefet eden de hidayete ermez.²

Malikî Mezhebi'nin imamı Malik b. Enes onun hakkında şunları söylüyor:

İlim, ibadet ve takvada Cafer b. Muhammed es-Sadık gibisini hiçbir göz görmemiş, hiçbir kulak işitmemiş ve hiçbir kalp tasavvur etmemiştir.³

Mansur ed-Devanikî, İmam Cafer Sadık'ın (a.s) ölümü üzerine iyiliklerini sayarken şunları söylüyor:

Cafer b. Muhammed, yüce Allah'ın "**Sonra Kitap'a kullarımızdan seçtiklerimizi vâris kıldık.**" buyurduğu

---

1- Usul-u Kâfi, 1/307

2- age. s.306

3- Tehzibu't-Tehzib, 2/104

kimselerdendi. O, Allah'ın seçtiği kimselerden biriydi. Hayırda öne geçenler arasındaydı.¹

Abdurrahman b. Ebu Hatem er-Razî (Öl. hicrî 327) şöyle der:

Babamın şöyle dediğini duydum: "Cafer b. Muhammed güvenilir biridir. Onun gibisi hakkında araştırmamanın yeri yoktur."

Yine diyor ki:

Ebu Zer'a'nın: "Cafer b. Muhammed'in babasından rivayeti mi, Süheyl b. Ebu Salih'in kendi babasından rivayeti mi, el-A'la'nın kendi babasından rivayeti mi; bunlardan hangisi daha sahihtir?" diye sorulan bir soruya şöyle karşılık verdiğini duydum: "Cafer b. Muhammed bu adamların hiçbirisiyle mukayese edilmez."²

Ebu Hatem Muhammed b. Hayyan (hicrî 453) onun hakkında şu değerlendirmeyi yapar:

O; fıkıh, ilim ve fazilet bakımından Ehl-i Beyt seyidlerinden biridir.³

İmam'ın (a.s) hakkında Ebu Abdurrahman es-Sülemî'nin değerlendirmesi ise şöyledir:

Ehl-i Beyt içindeki akranlarının tümünden üstündür. Görkemli bir ilme, etkileyici bir zühde, dünyaya meyletmemeye, şehvî arzularından tamamen uzak durma eğilimine, hikmette kâmil bir edebe sahiptir.⁴

"Hilyetu'l-Evliya" kitabının yazarından (hicrî 430) şöyle nakledilir:

Onlardan biri de, konuşan İmam, önder Ebu Abdullah Cafer b. Muhammed es-Sadık'tır. Kendini iba-

---

1- Tarihu'l-Yakubî, 3/17

2- el-Cerh-u ve't-Ta'dil, 2/487

-3 es-Sukat, 6/131

4- el-İmamu's-Sadık ve'l-Mezahibu'l-Erbaa, 1/58

dete, Allah'a kulluk sunup boyun eğmeye vermiş, uzlete çekilmiş, derin bir huşu içinde ibadet ediyordu. Riyaseti ve kalabalıkların önünde görünmeyi nehyediyordu.¹

Şehristanî (hicrî 479–548), es-Sülemî'nin İmam (a.s) hakkındaki sözlerine şu eklemede bulunuyor:

Bir müddet Medine'de ikamet etti. Kendisine bağlanan Şîîleri eğitiyor, sevenlerini ilimlerin sırlarına dair feyizlerle aydınlatıyordu. Sonra Irak'a gitti ve bir müddet orada ikamet etti. Hiçbir şekilde imamlığı istemedi. Hilafet hususunda kimseyle çekişmedi.² İrfan denizine dalan kimse ırmağa tamah etmez. Hakikat doruklarına yükselen biri de düşmekten korkmaz.³

el-Harezmi (hicrî 568) "Menakib-u Ebî Hanife" adlı eserinde Ebu Hanife'nin şöyle dediğini anlatır:

Cafer b. Muhammed'den daha fakih (dini daha derin kavrayan) birini görmedim.

Yine Ebu Hanife, İmam Cafer Sadık'ın (a.s) rahle-i tedrisine oturup ondan ilim öğrendiği iki seneyi kastederek şöyle demiştir:

O iki sene olmasaydı Numan (Ebu Hanife'nin adı) helak olurdu.⁴

İbn Cevzî (hicrî 510–597) şöyle diyor:

Cafer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin, riyaset talep etmekten çekilip kendini ibadete vermişti.⁵

1- Hilyetu'l-Evliya, 1/72

2- Eğer "Hilafet hususunda kimseyle çekişmedi" sözünden de anlaşılacağı gibi, bundan maksat, zahiri imamete zahiren talip olmaksızın yazının söylediği doğrudur, aksi takdirde doğru kabul edilemez.

3- el-Milelu ve'n-Nihel, 1/147

4- Menakibu Ebî Hanife, 1/172; et-Tuhfetu'l-İsna Aşeriyye, s.8

5- Sıfatu's-Safve, 2/94

Muhammed b. Talha eş-Şafîî (hicrî 652) İmam hakkında şunları söylüyor:

O Ehl-i Beyt'in büyüklerinden, seyyidlerindendi. Birçok ilim dalında uzmandı. Zamanının çoğunu ibadetle geçirirdi. Dilinden virt eksik olmazdı. Apaçık bir züht içindeydi.

Çokça Kur'ân okur, Kur'ân ayetlerinin anlamlarını araştırır, Kur'ân denizinden cevherlerini su yüzüne çıkarır, akıl almaz sonuçlara varırdı. Zamanını çeşitli ibadet vakitlerine ayırır ve bu vakitlerde nefis muhasebesi yapardı.

Onu görmek, insana ahireti hatırlatırdı. Sözlerini dinleyince bir insan dünyadan el-etek çekme eğilimine girerdi. Onun yol göstericiliğini takip etmek, sonunda cenneti kazandıran bir tutumdur.

Yüzünden parıldayan nur, onun nübüvvet sülalesinden olduğuna şahitlik ediyordu. Amellerinin temizliği, onun risalet zürriyetinden olduğunu haykırıyordu.

İlim ehli imamlardan ve sembol âlimlerden büyük bir topluluk ondan hadis rivayet etmiş, ondan ilim öğrenmeyi kendileri için bir şeref menkıbesi, kazanılmış bir fazilet, bir üstünlük vesilesi saymışlardır.

Menkıbelerine ve sıfatlarına gelince; bunları sınırlandırmak neredeyse imkânsızdı. Bu üstünlük çeşitliliğini gören uyanık bir kimsenin zihni, şaşkına döner.

Takva sicillerinden kalbine bahşedilen sayısız ilimleri o kadar çoktu ki illetleri kavranamayan hükümler, zihinlerin hükümlerini algılamakta yetersiz kaldığı ilimler ona izafe edilmiş, ondan rivayet edilmiştir.

Anlatıldığına göre, Mağrib diyarında tedavülde olup Abdulmüminoğulları'nın birbirlerine miras bıraktıkları Cifr kitabı onun sözlerinden oluşuyordu. Kuşkusuz bu, yüce bir menkıbe ve üstün faziletler

makamında erişilmez bir derecedir. Bu, onunla ilgili anlatılanlardan sadece küçük bir bölümdür.¹

Tehzibu'l-Esma (hicrî 631–676) adlı eserde Amr b. Ebu'l-Mikdam'ın şöyle dediği rivayet edilir:

Cafer b. Muhammed'e baktığım zaman onun peygamberlerin soyundan geldiğini anlardım.²

İbn Hallikan (hicrî 608–681) şöyle diyor:

Ebu Abdullah Cafer es-Sadık... İmamiye Mezhebi'ne göre On İki İmam'dan biridir. Ehl-i Beyt seyyidlerindendi. Sözlerinin doğruluğundan dolayı es-Sadık olarak isimlendirilmiştir. Faziletleri söylemeye gerek kalmayacak kadar meşhurdur. Kimya, önsezi ve fal gibi konularda özgün görüşleri vardı. Baki mezarlığında babası Muhammed Bâkır, dedesi Ali Zeynelabidin ve dedesinin amcası Hasan b. Ali'nin (Allah hepsinden razı olsun) yanına defnedildi. Allah için şu kabre bakın! Ne mükerrem! Ne şerefli!³

Buharî (hicrî 756–822) "Faslu'l-Hitab" adlı eserde şunları söylüyor:

es-Sadık'ın (a.s) ululuğu ve önderliği hususunda görüş birliği vardır.⁴

İbn Sabbağ el-Malikî (hicrî 784–855) şunları söylüyor:

İnsanlar ondan, atlıları heyecandan koşturan ilimler aktarmışlardır. Ünü yayılmış, dört bir yanda ondan söz ediliyordu. Ondak nakledildiği kadar, Ehl-i Beyt'ten başka bir âlimden o kadar hadis nakledilmiştir.

1- Metalibu's-Süul, 2/ 56

2- Tehzibu'l-Esma, 1/149

3- Vefiyatu'l-A'yan, 1/327

4- Yenabiu'l-Mevedde, 3/160. Adı geçen Buharî, Ehlisünnet hadisçisi Buharî değil, Muhammed Hace Parsay'dır.

Ümmetin ileri gelenlerinden bir topluluk ondan hadis rivayet etmiştir. Ebu Cafer (a.s) onun imamlığına ve diğer makamlarına açık bir şekilde vasiyet etmiştir. Onun imamlığına dair gayet açık ve parlak bir nass bırakmıştır.¹

1- el-Fusulu'l-Muhimme, s.222

İMAM CAFER SADIK'IN KİŞİLİĞİNDEN GÖRÜNÜMLER

İlminin Genişliği

İmam Cafer Sadık (a.s), dış kabuğu delip derinliklere nüfuz eden fikriyle, ince basiretiyle ilimleri saran sert yüzeyi yarmış, dünyayı ilmiyle doldurmuştur. Şöyle diyor:

Beni yitirmeden önce istediğinizi sorun, çünkü ben-
den sonra hiç kimse sizinle benim gibi konuşmayacak-
tır.¹

Böyle bir sözü ancak, dedesi Emirü'l-Müminin İmam Ali (a.s) söyleyebilmiştir. İmam Sadık'ın bir sözü vardır ki, burada ilminin genişliğini dile getirmiştir. Diyor ki:

Allah'a yemin ederim ki ben, Allah'ın kitabını baş-
ından sonuna kadar avucumun içindeymiş gibi bili-
rim. Onda göklerin, yerin, olanın, olacak olanın haberi
vardır. Allah buyuruyor ki: "**Onda her şeyin açıklama-
sı vardır.**"²

İlminin genişliğinin göstergelerinden biri, binlerce öğren-
cinin onun ilimlerinin denizinden beslenmeleri, bunların da
ilim ve kültürü bütün İslâm memleketlerine ulaştırıp, dinin
şiarlarını ve şeriatın ahkâmını her tarafa yaymalarıdır.³

1- Tarihu'l-İslâm, ez-Zehabî, 6/45; Tezkiretu'l-Huffaz, 1/157; Teh-
zibu'l-Kemal fi Esmâ'r-Rical, 5/79

2- Usul-u Kâfi, 1/229

3- el-İrşad, 2/179; bu eserden naklen İlamu'l-Vera, s.325; Menakı-
b-u Âl-i Ebî Talib, 4/247; el-Mu'teber, el-Muhakkik el-Hillî, s.5

Keremi ve Cömertliği

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) eli açtı. Fakirlerin, yoksunların geçimlerini temin edebilmeleri için sahip olduğu malı cömertçe harcıyordu. Raviler onun cömertliğinden göz kamaştırıcı, hayran bırakıcı örnekler aktarmışlardır. Bu örneklerden bazılarını aşağıda sunuyoruz:

1- Eşca' es-Sülemî İmam Cafer Sadık'ın (a.s) yanına girdi. İmam hastaydı. Eşca' hemen söze başladı ve hastalığının sebebini sordu. İmam (a.s) buyurdu ki: *"Bırak hastalığımı, sen geliş sebebini söyle."* Bunun üzerine Eşca' şunları söyledi:

Allah sana ondan afiyet giydirdin

Çıplak olduğun uykunda ve zayıflığın anında

Çıksın bedeninden hastalık

Tıpkı başkasından isteme zilletini boynundan çıkardığı gibi.

İmam bu sözler üzerine onun ihtiyacını anladı ve hizmetçisine: *"Yanında bir şey var mı?"* diye sordu. Hizmetçi "Dört yüz dinar var." dedi. İmam (a.s) onları Eşca'a vermesini emretti.¹

2- Bir gün güvenilir ashabından ve ravilerinden biri olan Mufaddal b. Rummane yanına geldi ve durumunun zayıflığını ona şikâyet edip kendisi için dua etmesini istedi. İmam (a.s) cariyesine: *"Ebu Cafer'in bize ulaştırdığı keseyi getir."* dedi. Cariye keseyi getirdi. İmam (a.s) dedi ki: *"Bu kesede dört yüz dinar var, bununla ihtiyacını gider."*

Mufaddal: "Hayır, Allah'a yemin ederim ki, sana feda olayım, bunun için gelmedim. Sadece benim için dua etmeni istemeye geldim." dedi. Bunun üzerine İmam (a.s): *"Senin için dua etmeyi terk etmeyeceğim."* dedi.²

1- el-Emali, Şeyh Tusî, 1/287; Menakıb-u Âl-i Ebî Talib, 4/296

2- İhtiyar-u Marifeti'r-Rical, el-Keşşî, 2/422, hadis: 322, Mufaddal b. Kays b. Rummane'nin tercümesi

3- Bir yoksul ondan bir şeyler istedi, o da dört yüz dirhem verdi. Yoksul parayı alıp teşekkür ederek gitti. Sonra İmam (a.s) hizmetçisine: *"Onu geri çağır."* dedi. Hizmetçi: *"Senden yardım istedi sen de verdin, bundan sonra ne yapacaksın?"* dedi. İmam (a.s) şöyle buyurdu:

Resulullah (s.a.a) buyurmuştur ki: *"Sadakanın en iyisi, yardım edilen kişiyi muhtaç bırakmayanıdır."* Bizim verdiğimiz miktar onu muhtaç olmaktan çıkarmaz. Bu yüzüğü al ve ona ver. Bunu on bin dirheme almıştım. Muhtaç olduğu zaman bu yüzüğü satsın, onun karşılığıyla ihtiyacını gidersin.¹

4- Cömertliğinin, eli açıklığının ve iyilikseverliğinin, iyiliğe meylinin parlak örneklerinden biri de şudur: İmam'ın (a.s) Medine yakınlarında "Ayn Ziyad" adı verilen bir arazisi vardı. Arazide çok sayıda hurma ağacı bulunuyordu. Hurmalar olgunlaşınca, insanların bahçeye kolaylıkla girebilmeleri ve hurmalardan yiyebilmeleri için vekillerine bahçenin duvarlarına dışarıdan merdivenler kurmalarını emretti.²

Arazinin yakınlarında oturup da yaşlılık, acizlik ve hastalık gibi nedenlerle bahçeye gelemeyen komşularının her birine bir ölçek hurma verilmesini emrederdi. Geri kalan hurmaların da Medine'ye taşınmasını söylerdi. Sonra büyük bir kısmını zayıflar ve hak edenler için ayırırdı. Arazinden elde edilen hurmanın tutarı dört bin dinardı. Bunun üç bin dinarını infak ederdi, kendisine sadece bin dinar kalırdı.³

5- Cömertliğinin bir diğer örneği de, ailesi için giyecek ve yiyecek bir şey kalmayınca kadar yoksulları yedirip giydirmesidir.⁴

1- el-İmam Cafer es-Sadık, Ahmed Muğniye, s.47

2- el-İmam Cafer es-Sadık, Ahmed Muğniye, s.47

3- el-İmam Cafer es-Sadık, Ahmed Muğniye, s.47

4- Tarihu'l-İslâm, 6/45; Mir'atu'z-Zaman, 6/160; Tehzibu'l-Kemal,

Cömertliğinin akıl almaz örneklerinden biri de şöyle anlatılır:

Bir gün bir adam İmam'ın (a.s) yanından geçti. İmam yemek yiyordu. Adam selâm vermedi. İmam onu yemek yemeye çağırdı. Ama orada bulunanlardan bazıları bu davranışı hoş karşılamayıp şöyle dediler: "Sünnet olan, önce selam vermesi, sonra yemeğe davet edilmesiydi. Bu adam bilerek selam vermeyi terk etti." İmam (a.s) tebessümle onlara şu karşılığı verdi: *"Bu, cimrilik kokan Iraklı fıkıhdır."*¹

Gizli Sadaka Vermesi

Kimseye göstermeden sadaka vermek, amellerin en faziletli ve Allah katında en sevimsisidir. Çünkü dünyevî hiçbir amaç ve niyetin karışmadığı halis amellerden biridir.

Ehl-i Beyt İmamları (a.s), insanları gizli sadaka vermeye teşvik etmişlerdir. Zaten bu, onların temel yöntemlerinden biriydi. Ehl-i Beyt İmamları'nın (a.s) her biri, kendilerini tanımayan bir yoksul topluluğuna gizlice sadaka vermeyi âdet edinmişti. Örneğin İmam Cafer Sadık (a.s) gecenin bir yarısında, karanlığın her tarafı kapladığı bir sırada kalkar, içine ekmek, et ve para koyduğu bir çuvalı alıp dışarı çıkardı. Sırtladığı bu çuvalın içindekileri ihtiyaç sahibi Medinelilere taksim ederdi ve onlar kendilerine bu iyiliği yapanın kim olduğunu bilmezlerdi. Derken İmam (a.s) vefat edince, kendilerine bu yardımı yapanın o olduğunu anladılar.²

İsmail b. Cabir, İmam Cafer Sadık'ın (a.s) gizli olarak dağıttığı sadakalar hakkında şunları söylüyor:

Ebu Abdullah (a.s) bana bir kese içinde elli dinar verdi, şöyle dedi: *"Bu parayı Haşimoğulları'ndan falan adama ver ve bunu sana benim verdiğimi ona söyleme."*

1- Hayatu'l-İmami's-Sadık (a.s), 1/64, Nesru'd-Durer'den naklen.

2- el-İmam Cafer es-Sadık, s.47

Ben de adama gittim ve parayı verdim. "Bu para kimdendir?" dedi. "Senin tarafından tanınmayı istemeyen bir adam gönderdi." dedim. Bu Alevî şöyle dedi: "Bu adam her zaman bu parayı gönderiyor. Biz de bir sonraki seneye kadar onunla geçiniyoruz. Fakat çok malı olmasına rağmen Cafer bana bir dirhem dahi göndermiyor."¹

Misafirlere İkranda Bulunması

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) cömertliğinin, kereminin bir göstergesi de, misafirlere ikram etmeyi sevmesiydi. Misafirlerine bizzat kendisi hizmet ederdi. Aynı zamanda onlara yiyeceklerin en iştah açıcısını, en lezzetlisini ve en fazlasını takdim ederdi. Yemek sırasında sıkça şunları söylerdi misafirlerine: *"Bizi en çok seveniniz, bizim yanımızda çok yemek yiyeninizdir."*

Her yemek vakti on tepsi yemeğin sofraya konulmasını emrederdi ki, her kabın başında on kişi otururdu.²

Mütevazılığı

Büyük şahsiyetinin göstergelerinden biri kendini beğenmişlikten hoşlanmaması ve Müslümanların seyyidi, milyonların İmamı olduğu halde tevazuu sevmesiydi. Tevazuunun somut örneklerinden biri daima hasır üzerinde oturması,³ konforlu rahat minderler üzerinde oturmayı reddetmesiydi. Kibirli olanların bu davranışını hoşnutsuzlukla karşılar, onlara sert ve uyarıcı mukabelelerde bulunurdu.

Bir gün bir kabileye mensup bir adama: "Bu kabilenin efendisi kimdir?" dedi. Adam: "Benim!" diye atıldı. İmam (a.s) adamın bu tavrından hoşnut olmadığını belirtti ve ona

1- Mecmuat-u Verram, 2/82

2- el-İmam Cafer es-Sadık, s.46

3- en-Nucumu'z-Zahire, 5/ 176

şöyle dedi: "Eğer sen onların efendisi olsaydın, 'Benim!' diye atılmazdın."¹

Tevazusunun, kendini beğenmişlikten hoşlanmamasının somut örneklerinden birini şu olayda görüyoruz:

Siyah bir adam her zaman yanında bulunurdu. Bir gün onu bulamayınca etrafına sordu. Adamın biri ileri atıldı ve siyah adamı aşağılamak maksadıyla şöyle dedi: "O adam Nabt'lıdır..." İmam hemen adamı tersledi ve şöyle dedi: "*Bir insanın aslı akı, soyu dini, şerefi de takvasıdır. İnsanların hepsi Âdem'in çocukları olmak bakımından eşittirler.*" Adam, sözlerinden dolayı utandı.²

Ahlâkının Üstünlüğü

İmam Cafer Sadık (a.s) üstün bir ahlâka sahipti. Bu şerefli özelliğiyle kalplere hükmetmiş, insanların duygularını kendine bağlamıştı. Kuşkusuz bu, üstün ahlâkıyla bütün nebilerin üstünde bir derecede yer alan dedesi Hz. Resulullah'ın (s.a.a) ahlâkının bir uzantısıydı.

İmam'ın üstün ahlâkının ve üstün kişiliğinin bir göstergesi, kendisine kötülük edenlere bile iyilikle karşılık vermesiydi:

Bir gün hacılardan biri heybesinin kaybolduğunu sandı. Çıkıp etrafta heybesini aramaya başladı. İmam Cafer Sadık'ı (a.s) Mescid-i Nebevî'de namaz kılariken buldu. Yakasına yapıştı. İmam'ı tanımıyordu. "Benim heybemi sen mi aldın?" dedi.

İmam şefkatle ve gayet yumuşak bir edayla: "*Heybende ne vardı?*" dedi.

Adam: "Bin dinar vardı." dedi. İmam ona bin dinar verdi. Adam kaldığı yere döndü. Heybesinin orada

1- et-Tabakatu'l-Kubra, 1/32

2- Hayatu'l-İmami's-Sadık (a.s), 1/66, Metalibu'l-Süul'dan naklen

olduğunu gördü. Derhal İmam'ın yanına geldi ve ondan özür diledi. Yanında da İmam'dan (a.s) aldığı para vardı. İmam parayı almayı kabul etmedi ve adama şunları söyledi: *"Bir şey benim elimden çıkmışsa artık bana geri dönmez..."* Adam şaşırıp kaldı. Sonra onun kim olduğunu etrafına sordu. Dediler ki: "O Cafer es-Sadık'tır." Adam, hayranlıkla şunları söyledi: "Zaten onun gibisinden de bu beklenir."¹

İşte İmam'ın (a.s) sınırsız erdemi, adamı tasdik edip ona yitirdiğini düşündüğü malı vermeye sevk etmişti.

İmam şöyle buyurmuştur:

Biz Ehl-i Beyt'in erdemi, bize zulmedenleri affetmektir.²

Eşsiz ahlâkıyla meclisinde oturanları engin bir feyizle aydınlatırdı. Hatta avamdan bir adam: "Allah'a yemin ederim ki, ben onun meclisinden daha şerefli bir meclis görmedim." demişti.³

Sabrı

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) en belirgin özelliklerinden biri engin sabrı, yaşadığı büyük sıkıntılar ve ortaya çıkan tehlikeler karşısında sızlanmaması, telaşa kapılmamasıydı. Mütahiş sabrına bir örnek verecek olursak:

Edebi, ilmi ve faziletiyle göz dolduran oğlu İsmail vefat ettiği zaman ashabından bir topluluğu çağırmış, onlar için bir sofraya hazırlanmış, yiyeceklerin en iyilerini, en göz alıcı türlerini sofraya koymuştu. Yemek bittikten sonra ashabından biri ona şöyle sormuştu: "Efendim! Oğlunun vefatından dolayı üzerinde hüzün

---

1- Hayatu'l-İmam Cafer es-Sadık, s.48

2- el-Hisal, 1/10

3- Usul-u Kâfi, 2/657

izini göremiyorum, bunun sebebi nedir?" İmam (a.s) ona şu cevabı vermişti: *"Niçin sizin şu anda beni gördüğünüz gibi olmayayım ki? Çünkü doğruların en doğrusu -dedesi Resulullah'ı (s.a.a) kastediyor- ahabına şöyle demişti: Ben öleceğim, siz de öleceksiniz."*¹

İbadete Yönelmesi

Kendini ibadete verme, Allah'a kulluk etmekle meşgul olma, İmam'ın (a.s) en belirgin özelliğiydi. Döneminin en çok Allah'a ibadet eden şahsiyetiydi. Allah'a yönelik ibadetine, ihlâsın en görkemli noktasında ulaşmıştı. Aşağıda onun ibadetinden kısa bir özet sunacağız:

Namazı

Hiç kuşkusuz namaz, İslâm'da en faziletli ve en önemli ibadetlerden biridir. İmam Cafer Sadık (a.s) da birçok hadisinde namazın bu yönüne işaret etmiştir:

Kul, marifette/Allah'ı bilmekten sonra namazdan daha üstün bir ibadetle Allah'a yaklaşmış değildir.²

Kıyamet günü Allah katında en faziletli amel, namazdır. Abdest alıp abdestini en güzel şekilde eda eden kul ne güzel kuldur!³

Namaz, her takva sahibinin Allah'a yaklaşma vesilesidir (kurbanıdır).⁴

Allah katında en sevimli ibadet, namazdır. Namaz, peygamberlerin son vasiyetidir. Gusül veya abdest alan ve abdestini şartlarına riayet ederek eda eden, sonra hiç kimsenin kendisini göremeyeceği bir köşeye çekilen, rükûda veya secdede iken Allah tarafından

1- el-İmam Cafer es-Sadık, s.49

2- Mecmuat-u Verram, 2/86

3- Vesailu's-Şia, 6/432, 8/129

4- Vesailu's-Şia, 4/43-44 ve 7/262

gözetilen kul ne güzel kuldur! Hiç kuşkusuz kul secdeye kapanıp uzun süre secdede kalınca, İblis şöyle inler: "Eyvah! Onlar itaat ettiler, ben isyan ettim; onlar secde ettiler, ben baş kaldırdım."¹

Ebu Basir anlatıyor:

Bir gün İmam Cafer Sadık'ın (a.s) zevcesi Ümmü Humeyde'nin yanına gittim. Ebu Abdullah'ın (a.s) vefatından dolayı ona taziyelerimi ilettim. Ümmü Humeyde ağladı, onun ağlamasından dolayı ben de ağlamaya başladım. Sonra şöyle dedi: "Ey Muhammed! Eğer Ebu Abdullah'ı vefat ettiği sırada görseydin, hayret verici bir manzara ile karşılaşacaktın. Ölmek üzereyken gözlerini açtı, sonra şöyle dedi: '*Benimle akrabalığı bulunan herkesi toplayın.*' Bunun üzerine, İmam ile akrabalığı bulunan herkesi topladık. İmam onlara baktı ve sonra: '*Bizim şefaatiniz namazı önemsemeyen kimseleri kapsamaz.*' buyurdu."²

Bu arada şunu da vurgulamak gerekir ki, İmam Cafer Sadık (a.s) namazla ilgili nafile ibadetlerin tümünü büyük bir huşuyla ve bütün benliğini Allah'a yöneltilmekle eda ediyordu.

Namaza kalkmak istediği zaman, yüzü sapsarı kesilirdi. Allah'a karşı duyduğu korku, ürperti ve derin saygıdan ötürü bedeninin organları tir tir titrerdi. Abdest alırken, namaza dururken, kunutta dua ederken ve namazı tamamlarken yaptığı birçok dua rivayet edilmiştir.³

1- Vesailu's-Şia, 3/26

2- Vesailu's-Şia, 3/17

3- es-Sahifetu's-Sadikiyye. Bu eser, İmam Cafer Sadık'tan (a.s) rivayet edilen duaları içeren bir risaledir.

Orucu

İslâm'da büyük önemi haiz ibadetlerden biri de oruçtur. Çünkü oruç, sosyal, sağlık ve ahlâk ile ilgili büyük faydalar sağlamaktadır. İmam Cafer Sadık'ın (a.s) dediği gibi: *"Oruç ateşe karşı koruyan bir kalkandır."*¹

İmam Cafer Sadık (a.s), oruç tutanları, aşağıdaki ahlâkî erdemlerle bezenmeye teşvik ekşitir:

Oruç tuttuğun zaman kulağın, gözün ve dilin de çirkinliklere ve haramlara karşı oruç tutsun. Çekişmeyi, hizmetçilere eziyet etmeyi terk et. Üzerinde orucun vakarı eksik olmasın. Oruçlu olduğun gün, oruçlu olmadığın gün gibi olmasın.²

Günlerinin çoğunu, Allah'a kulluk sunmak amacıyla oruçlu geçirirdi. Mübarek ramazan ayını ise, bambaşka bir coşkuyla karşıladı. Ramazan hilalini gördüğünde, yaptığı çok önemli bazı dualar rivayet edilmiştir. Yine ramazan ayının bazı günlerinde, mübarek Kadir Gecesi'nde ve Kurban Bayramı gününde ettiği bazı dualar da, bize kadar aktarılmıştır.³

Haccı

Kutsiyetinin yanı sıra hac, İslâm âleminde düzenlenen en önemli ibadî-siyasî kongrelerden biridir. Müslümanların karşı karşıya kaldıkları ekonomik, sosyal ya da iç ve dış siyasal sorunların en önemlileri ele alınır.

Ayrıca hac, Müslümanların tanışmalarını sağlayan önemli bir bağ işlevini de görür.

İmam Cafer Sadık (a.s) defalarca hac ziyaretinde bulunmuş, birçok Müslüman hacı ile karşılaşmış, görüşüp ta-

1- Vesailu's-Şia, 3/290

2- Vesailu's-Şia, 1/165

3- es-Sahifetu's-Sadikiyye, Bâkır Şerif el-Kureşî, 5/119-147

nışmıştır. Hac ile ilgili meselelerde bir öğretmen, bir mürid işlevini görmüştür. O ve babası İmam Muhammed Bâkir (a.s) hac hükümlerini en ayrıntılı şekilde açıklama hususunda büyük çaba harcamışlardır. Raviler ve fıkıh bilginleri bu önemli farza ilişkin hükümleri onlardan öğrendiler. Onlar olmasaydı, hac ile ilgili meseleler ve hac ahkâmı bilinmeyecekti.

İmam Cafer Sadık (a.s) tavaf Arafat ve Mina vakfeleri gibi hac merasimini büyük bir huşu ve kulluk edasıyla yerine getirirdi. Bekr b. Muhammed el-Ezdî anlatıyor:

Tavaf etmek üzere bulunduğum yerden çıktım, yanımda İmam Ebu Abdullah es-Sadık (a.s) vardı. Tavafını tamamlayınca bir yana çekilip, Beyt'in rüknü ile Haceru'l-Esved arasında iki rekât namaz kıldı. Secde de şunları söylediğini duydum:

"Yüzüm, kulluk ve kölelik belirtisi olarak sana secde ediyor. Senden başka ilâh yoktur ve bu hakikattir, hakikattir. Ey her şeyden önce var olan ilk ve her şeyden sonra var olacak olan son! İşte ben huzurundayım, perçemim senin elindedir. Beni bağışla. Çünkü büyük günahları senden başka kimse bağışlayamaz. Ben günahımı kendi üzerime itiraf ediyorum. Büyük günahları senden başka kimse savamaz."

Sonra mübarek başını kaldırdı. O kadar ağlamıştı ki yüzü suya daldırılmış gibiydi.¹

Hammad b. Osman anlatıyor:

Ebu Abdullah Cafer b. Muhammed'i vakfede ellerini göğşe açmış olarak gördüm... Resulullah'ın (s.a.a) vakfeye durduğu yerdeydi ve ellerini göğşe açmış yakarıyordu.²

1- Kurbu'l-İsnad, s.28

2- Kurbu'l-İsnad, s.31

Kâbe'den çıktığı zaman şöyle derdi:

*"Allah-u Ekber. Allah-u Ekber. Allah-u Ekber. Allah'ım! İmtihanımızı yorucu kılma. Düşmanlarımızı bize sevindirme. Çünkü zarar da, fayda da veren sensin."*¹

Ali b. Yaktin'in müezzini Hafs b. Ömer anlatıyor:

Aramızda hicrî 140 senesinde insanların en hayırlısı hac esnasında Arafat vakfesinde bulunacaktır, diye bir rivayet dilden dile dolaşıyordu. Bu tarihte hacca gittim. İsmail b. Abdullah b. Abbas'ı vakfede görmeyelim mi?! Bu yüzden, içimizi tarifsiz bir üzüntü kapladı. Aradan kısa bir süre geçmişti ki, İmam Ebu Abdullah'ı (a.s) kendisine ait bir katırın sırtında vakfede durmuş olarak gördük. Hemen dönüp arkadaşlarıma müjdeyi verdim: "İşte birbirimize rivayet ettiğimiz hadiste sözü edilen insanların en hayırlısı budur." dedim.²

Hac vakfelerinde büyük bir huşu ile dua ederdi. Süfyan es-Sevrî'nin şöyle dediği rivayet edilir:

Meş'arlarda Cafer b. Muhammed gibi vakfede duran, tazarru ile yakaran bir hacıyı daha görmedim. Arafat'a vardığında, insanlardan uzaklaşıp bir tarafa çekildi ve Arafat vakfesinde içli bir duaya başladı.³

1- Kurbu'l-İsnad, s.3

2- Kurbu'l-İsnad, s.98

3- Hayatu'l-İmami's-Sadık (a.s), 1/71, Ziyau'l-Âlemin'den naklen

---

İkinci Bölüm

- İmam Cafer Sadık'ın (a.s) Doğumu
  - İmam Cafer Sadık'ın (a.s) Hayatının Aşamaları
  - İmam Cafer Sadık (a.s), Dedesinin ve Babasının Himayesinde
-

İMAM CAFER SADIK'IN (A.S) DOĞUMU

Saygıdeğer Aile

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) ailesi Arap dünyasının ve İslâm âleminin en saygın, en yüce ailesiydi. Peygamberlerin sonuncusu, resullerin efendisi Hz. Muhammed (s.a.a) bu aileden doğmuştu. İmamların en büyükleri ve âlimlerin sembolleri de bu aileye mensuptular. Tarih boyunca Müslümanların kalplerinin özlemleriyle tutuştuğu, vahiy ve ilhamın indiği mekândı bu aile.

Yüce Allah'ın her türlü erdemle donattığı, Müslümanların kalplerinde ve duygularında eşsiz bir yere sahip bu aileden İslâm ümmetinin önderi, düşünsel ve ilmî uyanış ekolünün kurucusu İmam Cafer b. Muhammed es-Sadık (a.s) doğdu. Ailesinin büyüklerinin tüm görkemli hasletlerini üzerinde toplamıştı. Bütün dünyanın dilinde onun göz kamaştırıcı özellikleri ve kemalleri dolaşıyordu.

Saygıdeğer Babası

Babası, sadece kendi döneminde değil, tarihin akışı içinde bütün çağlarda ilim, erdem ve takvada insanlığın efendisi Muhammed b. Ali el-Bâkır'dı (a.s). İmam Hasan ve Hüseyin'in (a.s) çocukları arasında dinî ilimler, sünnet, Kur'ân ilimleri, siyer, edebiyat ve belagat alanında onun benzeri biri görülmemiştir.¹

1- el-Fusulu'l-Muhimme, s.192

Bu büyük İmam yeryüzünde ilim ve hikmet pınarlarını fışkırtmış, beşerî aklın gelişimine olumlu katkılar sunmuştu. Bu bağlamda türlü ilimlerin yayılmasını sağlamıştı. Nübüvvet ağacından, imamet çınarından, hikmet ve ilim madeninden, yüce Allah'ın tüm kirlerini giderip tertemiz kıldığı Ehl-i Beyt'ten gelen bu büyük doğumla dünya nura gark oldu.

Tertemiz Annesi

Annesi; her türlü erdemle donatılmış, tertemiz Ümmü Ferve'dir. Fakih Kasım b. Muhammed b. Ebu Bekir'in¹ kızıdır.² İffet, şeref ve erdem bakımından kadınların efendilerindendi. Asrının parlak ve faziletli âlimlerin biri olan babasının evinde yetişti.

Ayrıca eşi büyük İmam Muhammed el-Bâkır'dan (a.s) fıkıh ve İslâmî ilimleri, irfanı öğrendi. Büyük bir erdeme sahipti. Öyle ki yaşadığı beldeden ve başka belgelerden gelen hanımefendilerin önemli dinî konuları danıştıkları bir merci konumundaydı.

Müslümanların en büyük İmanları'ndan birinin annesi olması övünç ve şeref olarak ona yeter.

Evinde eşinden ve nebevî ailenin diğer fertlerinden büyük bir saygı görüyordu.

1- Usul-u Kâfi, 1/472; Tarih-u Ehl'l-Beyt, s.122; el-İrşad, 2/180; Tez-kiretu'l-Havas, s.306-307.

2- Kasım b. Muhammed b. Ebu Bekir, önde gelen fakihlerdendi. Ömer b. Abdülaziz ona büyük saygı gösterirdi. Bir gün şöyle demişti: "Eğer benim yetkim olsaydı, Kasım b. Muhammed'i veliaht tayin ederdim." Uzun bir ömür yaşadı. Ömrünün sonlarında gözlerini kaybetti. Ölüm döşeğinde iken oğluna şöyle dedi: "Kabrimin üzerini hafifçe toprakla doldur, kabrimin üzerini dümdüz yap. Sonra ailene dön: 'Sakin, babam şöyleydi... böyleydi...' diye övme." Kadid denilen yerde vefat etti. Burası Mekke ile Medine arasında bulunan bir yerdir. bk. Sıfatu's-Safve, 2/51-52; el-Mearif, s.102; Mu'cemu'l-Buldan, 3/313; Vefiyatu'l-A'yan, 4/59

Nuranî Doğumu

Saygıdeğer hanımefendi Ümmü Ferve, İmam Muhammed Bâkır'la (a.s) evlenmesinden kısa süre sonra hamile kaldı. Alevî ailenin fertleri büyük sevince gark oldu. Güneşin doğuşunu bekler gibi bu mübarek çocuğun doğumunu beklediler. Yeryüzü bu mübarek çocuğun doğumuyla aydınlanınca, ebe, babasına müjdeyi vermek üzere koştu. Fakat babasını evde bulamadı; dedesi İmam Zeynelabidin (a.s) evdeydi, yeni bebeğin doğumundan dolayı ona tebrik etti. İmam'ın yüzünü sevinç dalgaları bürüdü. Çünkü bu bebeğin dini ilimleri yenileyeceğini, dedesi resullerin efendisinin Sünnet'ini ihya edeceğini biliyordu. Ebe, bebeğin iki güzel yeşil gözlerinin olduğunu söyledi. İmam (a.s) tebessüm etti ve "*Benim annemin gözlerine benziyor.*" dedi.¹

İmam Zeynelabidin (a.s), derhal odaya gidip torununu kucağına aldı, öptü. Şer'î doğum merasimini icra etti. Sağ kulağına ezan, sol kulağına da kamet okudu.

İmam Cafer Sadık (a.s) aydınlık bir karşılama ile dünyaya gözlerini açmıştı. Çünkü yeryüzünün en hayırlı insanı olan dedesi onu karşılamış ve kulaklarına "Allah-u Ekber" ve "Lailahe illallah" mesajını telkin etmişti. Varlığın sırrı olan bu iki cümle ile onu beslemişti ki bundan sonraki hayatının melodisi olsun.

Doğum Tarihi

Tarihçiler, İmam Cafer Sadık'ın (a.s) doğduğu yıl hakkında ihtilaf etmişlerdir. Kimine göre o, hicrî 80 senesinde Medine'de doğmuştur.²

1- el-İmamu's-Sadık Kema Arefehu Ulemau'l-Garb, s.72

2- Tarih-u İbn el-Verdî, 1/266; el-İthaf bi-Hubbi'l-Eşraf, s.54; Sırru's-Silsileti'l-Alevîye, Ebu Nasr el-Buharî, s.34; Yenabiu'l-Mevedde, s. 457; Tezkiretu'l-Huffaz, 1/157; Nuru'l-Ebsar, Şebencî, s.132; Vefeyatu'l-A'yan, 1/191

Bazıları ise onun hicrî 83 senesinde cuma veya pazartesi günü rebiyülevvel ayının on yedisinde doğduğu kanaatindedirler.¹

Bir üçüncü gruba göre de, İmam (a.s) hicrî 86 senesinde doğmuştur.²

İsimleri ve Lakapları

Mübarek isimleri "Cafer"dir. Birçok tarihçi, ona bu ismi ve "es-Sadık" lakabını dedesi Resulullah'ın (s.a.a) verdiğini vurgulamıştır.³

İmam'a (a.s) birçok lakap verilmiştir ki, bunların her biri onun şahsiyetinin bir tarafını yansıtmaktadır. Bu mübarek lakapların bazısını aşağıda zikrediyoruz:

1- es-Sadık: Sözleri, konuşmaları itibariyle, insanların en doğrusu olması hasebiyle, dedesi Resulullah (s.a.a) ona bu lakabı vermiştir.⁴

Bazılarının söylediğine göre, en amansız düşmanı olan Halife Mansur ed-Devanikî onun için bu lakabı kullanmıştır. Sebebine gelince:

Ebu Müslim Horasanî, İmam Cafer Sadık'tan (a.s) dedesi Emirü'l-Müminin'in (a.s) kabrini kendisine göstermesini istedi. Fakat İmam (a.s) bundan kaçındı ve ona: "*Mübarek kabir, Haşimî soyundan gelen ve adı Ebu Cafer el-Mansur olan birinin döneminde ortaya çıkacaktır.*" dedi. Ebu Müslim de, bu olayı halife olduktan sonra el-Mansur'a anlattı.

1- Usul-u Kâfi,1/472; Tarih-u Ehli'l-Beyt, s.81; el-İrşad, 2/179; İ'lâmu'l-Vera, 1/514

2- Menakıb-ü Âl-i Ebî Talib, 4/208

3- Mevsuatü'l-İmami's-Sadık (a.s), el-Kazvinî, 1/162

4- Sem'anî "el-Ensab" adlı eserinde, 3/507 şöyle der: "es-Sadık, sözlerinin her zaman doğru olmasından dolayı Cafer için kullanılan bir lakaptır."

O sırada halife el-Mansur Bağdad yakınlarında bir yerde bulunuyordu. Bunu duyduğunda sevindi ve şöyle dedi: "O, Sadık'tır."¹

2- es-Sâbir:² Ağır meşakatlere, Emevîlerin ve Abbasîlerin ağır baskılarına karşı sabrettiği için bu lakabı almıştır.

3- el-Fâdıl:³ Zamanının en faziletlisi ve en âlimi olduğu için bu lakabı almıştır. Bu üstünlüğü sadece şer'î ilimlerle sınırlı değildi, bilakis bütün ilimlerde göz kamaştırıcı bir üstünlüğe sahipti. O, faziletli; başkaları da ondan fazilet alan kimselerdi.

4- et-Tâhir:⁴ Kendi zamanında amelleri, davranışları ve amaçları itibariyle insanların en temiz olduğu için bu lakapla anılmıştır.

5- Amudu's-Şeref:⁵ İmam (a.s), bütün Müslümanlar için şerefine direği, övüncün ve ululuğun merciiydi.

6- el-Kaim:⁶ Allah'ın dinini ihya etme görevini üstlendiği, resullerin efendisinin şeriatını savunduğu için bu lakabı almıştır.

7- el-Kâfil:⁷ Bu lakapla anılmasının sebebi; fakirlerin, yetimlerin ve yoksunların hamisi ve geçimlerinin kefil olduğu, onlara infakta bulunup geçimlerini sağladığı içindi.

8- el-Münci:⁸ Bu lakabı almasının nedeni insanları sapıklıktan, dalaletten kurtarmasıydı. Kendisine sığınanı kurtarır, kendisiyle temasa geçeni içinde bulunduğu girdaptan çıkarırdı.

1- Mevsuatul-İmami's-Sadık, 1/22

2- Tezkiretu'l-Havas, s.307; Mir'atu'z-Zaman, 5/varak: 166

3- Tarih-u Ehli'l-Beyt, s.131; Tezkiretu'l-Havas, s.307

4- Mir'atu'z-Zaman, 5/varak: 166

5- Sırru's-Silsiletî'l-Alevîyye, s.34

6- Menakıb-u Âl-i Ebî Talib, 4/281

7- Menakıb-u Âl-i Ebî Talib, 4/281

8- Menakıb-u Âl-i Ebî Talib, 4/281

Künyeleri

İmam Cafer Sadık (a.s) için, Ebu Abdullah, Ebu İsmail ve Ebu Musa künyeleri kullanılmıştır.¹

Üstün Zekâsı

İmam Cafer Sadık (a.s) çok erken yaşlarda üstün zekânın belirgin numunelerinden biri olarak kendini göstermişti. Tarih boyunca bu yaşlarda herkesi hayran bırakan parlak zekâsıyla, onunla yarışacak birine rastlanmamıştır. Öyle ki, henüz üç yaşında bir çocuk iken, babasının derslerine katılıyordu. Babasının derslerini anlama hususunda büyük âlim ve ravilerden oluşan diğer öğrencilerden daha üstün bir performans sergiliyordu.

Şunu da belirtelim ki, babasının verdiği dersler fıkıh, hadis ve Kur'ân tefsiri gibi konularla sınırlı değildi. Bilakis bütün ilim dallarını kapsıyordu. İmam Cafer Sadık (a.s) bu derslerin tümünde, göz kamaştırıcı bir başarı göstermişti. Ravilerin aktardıkları bir olay bunun en somut örneğidir:

Halife Velid b. Abdülmelik o sırada Medine valisi olan Ömer b. Abdülaziz'e, Mescid-i Nebevî'yi genişletmesi için emir verir. Ömer, mescidin genişletilmesi işini büyük oranda tamamlar ve Halife'ye bunu haber verir. Bunun üzerine Velid, Medine'ye gitmek üzere yola çıkar; Ömer'in mescidin genişletilmesi ve onarılması ile ilgili olarak yaptıklarını görmek ister. Ömer, Halife'yi elli fersahlık bir mesafede karşılar. Resmî karşılama töreni hazırlar. Bütün Medine halkı da tüm katmanlarıyla Halife'yi karşılamak ve ona hoş geldin demek üzere yollara dökülür. Halife, Medine'ye girdikten sonra yapılan tamiratı görmek üzere Mescid-i Nebevî'ye girer. İmam Muhammed Bâkır'ı (a.s) minberin üzerinde görür. İmam (a.s), talebelerine ders

---

1- Menakıb-u Âl-i Ebî Talib, 4/281

vermektedir. Halife selâm verir, İmam (a.s) selâmını alır. Ona saygısını göstermek üzere derse ara verir. Ancak Velid derse devam etmesi için ısrar eder. İmam da dersine devam eder. Dersin konusu coğrafya idi. Velid dersi dinler ve anlatılanlar karşısında hayranlığını gizleyemez. İmam'a (a.s) sorar: "Bu hangi derstir?" İmam şu karşılığı verir: *"Bu; yerden, gökten, güneşten ve yıldızlardan bahseden bir ilimdir."*

Bu sırada Velid'in dikkatini İmam Cafer Sadık çeker. Ömer b. Abdülaziz'e sorar: "Yetişkinler arasında ki bu çocuk da kimdir?" Ömer: "Muhammed Bâkır'ın oğlu Cafer'dir." der. Velid: "Dersi anlayacak, kavrayacak kapasitesi var mı?" diye sormadan edemez. Ömer b. Abdülaziz çocuğun sahip olduğu ilmî kudreti şöyle anlatır: "O, İmam'ın dersine katılma düzeyinden daha yüksek bir zekâyâ sahiptir. Öğrenciler içinde en çok soru soran ve en fazla ilmî münakaşa eden odur."

Velid hayran kalır ve çocuğu yanına çağırır. İmam (a.s) Velid'in yanına gelince, Velid isminin ne olduğunu sorar. Çocuk gayet rahat bir şekilde: *"Adım Cafer'dir."* diye karşılık verir.

Velid onu sınamak ister. Ona der ki: "Mantık Sahibi -mantık ilminin kurucusu- kimdir, biliyor musun?"

Çocuk cevap verir: *"Aristo'ya Mantık Sahibi denirdi. Zira talebeleri ve tâbileri ona bu ismi vermişlerdi."*

Velid ikinci bir soru yöneltir: "Peki Keçi Sahibi kimdir?" İmam bu tanımlamayı yanlış bulduğunu ifade ederek şöyle der: *"Bu, herhangi bir kimsenin ismi değildir. Ama bir yıldız kümesinin ismidir. Bu yıldız kümesine ayrıca Zu'l-Einne de denir."*¹

Velid'in hayreti ve dehşeti yüzünden okunur. Ne diyeceğini bilemez. Uzun süre düşünür ve nübüvvet

---

1- Adı geçen yıldız kümesi modern bilimde "evrika" veya "erica" olarak adlandırılır.

evladına soracağı soruyu düşünür. Sonunda aklına aşağıdaki soru gelir. Der ki: "Misvak Sahibi kimdir, bilir misin?"

İmam hemen cevap verir: "*O, dedem Resulullah'ın (s.a.a.) arkadaşı Abdullah b. Mesud'un lakabıdır.*"

Velid'in aklına İmam'a (a.s) soracağı başka bir soru gelmez. Bu büyük dâhinin karşısında kendini aciz hisseder. İmam karşısında, hayranlığını ifade etmekten kendini alamaz. Ona ilgi gösterir, elinden tutup İmam Muhammed Bâkır'a (a.s) yaklaşır. Bu çocuğundan dolayı onu tebrik eder ve şöyle der: "Senin bu çocuğun, asrının allâmesi olacaktır."¹

Velid'in bu öngörüsü gerçek oldu. İmam Cafer Sadık (a.s) zamanının en büyük âlimi oldu. Daha doğrusu tarih boyunca bütün dünyanın en büyük âlimi olarak belirginleşti. Nübüvvetin bu evladının küçük yaşta gösterdiği bu ilmî performansın Şia'nın kabul ettiği şu gerçekten başka bir gerekçesi, bir izahı olamaz: Yüce Allah, nebi ve resullere bahşettiği gibi, Ehl-i Bey't'e de hayatlarının her döneminde ilim ve hikmet bahşetmiştir.

İmam'ın (a.s) Bütün Dilleri Bilmesi

İmam Cafer Sadık (a.s) daha çok küçükken dahi dünyanın bütün dillerini biliyordu. Her milletin diliyle onlardan biriymiş gibi konuşurdu. Aşağıda buna ilişkin bazı örnekler vereceğiz:

1- Yunus b. Zabyan en-Nebfî, İmam Cafer Sadık'ın (a.s), kendisiyle Nebt diliyle konuştuğunu ve Musa b. İmran'a, İsa Mesih'e ve Nehrevan'da Emirü'l-Müminin'e başkaldıran Haricîleri haber verdiğini ve sözlerine: "*Bu başkaldırı, senin Nebt bölgesinde bulunan köyüne yakın bir yerde gerçekleşmiştir.*" an-

---

1- el-İmamü's-Sadık Kema Arefehu Ulemau'l-Garb, s.108-112

lamına gelen Nebtçe "Malih dir bir maki malih" cümlesiyle devam ettiğini rivayet eder.¹

2- Amir b. Ali el-Camiî rivayet eder:

Ebu Abdullah'a (a.s) dedim ki: "Sana feda olayım, biz, Ehlikitap'ın kestiği hayvanların etini yiyoruz; fakat bu hayvanları kestikleri zaman üzerinde Allah'ın ismini anıp anmadıklarını bilmiyoruz?" Buyurdu ki: "*Onların, hayvanları, üzerlerinde Allah'ın ismini anarak kestiklerini duyduğunuzda yiyin. Onların hayvanları keserken ne dediklerini biliyor musun?*" "Hayır." dedim. Bunun üzerine anlamadığım bir şeyler söyledi ve "*İşte bunu söylemeleri emredilmiştir.*" buyurdu.

Dedim ki: "Sana feda olayım, eğer uygun görürsen bu sözü yazmak isterim."

"*Şunu yaz.*" buyurdu: "Nuh eyva edinu belhiz malihu alem eyresu evresu benu (yusee) museq zial estahu"²

Bir diğer rivayette metnin şöyle olduğu aktarılır:

"Baruh ena edunay iyluhenu melih avlam eşrefdeşenu abesuta vesinu ala heşhita." Bu ifadenin anlamı şöyledir: Sen münezzehsin Allah; Âlemlerin maliki, emirleriyle bizi kutsayan ve hayvanı kesmeyi bize emreden.³

3- Ebu Basir rivayet eder:

Bir gün Ebu Abdullah'ın (a.s) yanında bulunuyordum. Horasanlı bir adam da orada bulunuyordu. Anlamadığım bir dille konuşuyordu.⁴ İmam'ın konuştuğu dil Farsça idi.

Başka bir rivayette de şöyle geçer:

1- el-İmamı's-Sadık Kema Arefehu Ulemau'l-Garb, s.48

2- el-İmamı's-Sadık Kema Arefehu Ulemau'l-Garb, s.47

3- el-İmamı's-Sadık Kema Arefehu Ulemau'l-Garb, s.48

4- el-İhtisas, s.183

Horasan'dan bir topluluk İmam Sadık'ın (a.s) yanına geldi. Onlara dedi ki: *"Kim malı stoklayıp saklamak için biriktirirse, Allah ona bu malın miktarı kadar azap eder."* Bunun üzerine topluluktakiler Farsça: "Biz Arapça anlamıyoruz." dediler. İmam (a.s), onlara şu karşılığı verdi: *"Her ki direm enduzed, cezayeş duzeh başed."*¹

4- Eban b. Tağlib rivayet eder:

Sabahleyin Medine'deki evimden çıktım. Amacım Ebu Abdullah'ın (a.s) evine gitmekti. Oraya vardığımda kapıda tanımadığım bir topluluk gördüm. Kıyafetleri bu kadar güzel ve düzgün, simaları o kadar güzel bir topluluk da o güne kadar görmemiştim. Başlarının üstünde kuş varmış gibi dimdik duruyorlardı. Bu arada Ebu Abdullah (a.s) bize bir hadisi açıkladı ve biz de yanından çıktık. Tam on beş kişiye Arapça, Farsça, Nebtçe, Habeşçe, Sicilya dili gibi değişik dillerden anlatmıştı. Arap: "Bizimle Arapça konuştu.", Fars: "Bizimle Farsça konuştu.", Habeşli: "Bizimle Habeşçe konuştu.", Sicilyalı: "Bizimle Sicilya diliyle konuştu." diyordu. İmam'ın (a.s) bazı arkadaşları, İmam'ın aslında tek bir hadisi, her topluluğa kendi diliyle açıkladığını söylemişlerdir.²

5- İmam Cafer Sadık (a.s) ile Ammar es-Sabatî arasında Nebtçe bir konuşma gerçekleşir. Ammar, İmam'ın Nebtçeyi bu kadar güzel konuşması karşısında hayret eder ve şöyle der: "Nebtçeyi senden daha fasih konuşan bir Nebtli görmedim."

İmam (a.s) ona şu karşılığı verir: *"Ey Ammar! Hiçbir dili benden daha iyi konuşan birini göremezsin."*³

1- el-İmamu's-Sadık Kema Arefehu Ulemau'l-Garb, s.46

2- el-İmamu's-Sadık Kema Arefehu Ulemau'l-Garb, s.46-47

3- el-İhtisas, s.283

Heybeti ve Vakarı

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) heybetinin ve vakarının izlerini ona bakan yüzlerde görmek mümkündür. Peygamberlerin heybetini ve vasilerin görkemini üzerinde taşıyordu. Onu gören birinin onun heybetinden etkilenmemesi mümkün değildi. Çünkü imametın ruhanıyeti ve velılığın kutsıyeti onu herkesin gözünde yüceltiyordu.

Şiasının en seçkinlerinden ve en güvenilir ashabından biri olan İbn Muskan, ululuğunun ve celalinin, azametinin hakkını eda edememe korkusuyla onun yanına giremiyordu. Dinî meselelerde ihtiyaç duyduğu şeyleri İmam'ın (a.s) ashabından dinler, onun yanına girmek istemezdi.¹

1- el-İhtısas, s.203

İMAM CAFER SADIK'IN (A.S) HAYATININ AŞAMALARI

İmam Cafer b. Muhammed es-Sadık (a.s) Emevî devletinin en parlak döneminde dünyaya geldi. O dönemde halifeler hak yoldan iyice uzaklaşmış, babadan oğla geçen saltanat olgusu artık kökleşmişti.

Medine'de on iki sene dedesinin döneminde yaşadı. Dedesinden sonra on dokuz sene de babasıyla birlikte yaşadı. Bu süre içinde bütün ilim ve marifeti babasından öğrendi. Böylece idrakinin boyutları ve zekâsının keskinliği ile üstünlüğü herkese belli oldu.

Zalimlerin iktidara gelmeleri ve musibetlere uğrama hususundaki sabrın mihnetinde babasına eşlik etti. Nasıl ki, babasının risaletin zayi olmaması ve dinin şiarlarının kaybolması için oluşturduğu ders halkaları aracılığıyla İslâmî ilimleri neşretme faaliyetlerinde de onun yanında yer aldı.

Babasının vefatından sonra otuz dört sene süren İmamlığı zarfında Ehl-i Beyt metodunu benimseyen âlimlerden ve salih fakihlerden oluşan nice nesilleri eğitti.

İmam Cafer Sadık (a.s), Emevî devletinin çöküş ve batış dönemini yaşadığı gibi, Abbasî devletinin ortaya çıkış aşamasını da yaşadı. Derken Abbasîler de Ehl-i Beyt'e zulmetme, onlara baskı uygulama hususunda öncekileri aratmayacak şekilde ellerini çabuk tuttular.

İmam Cafer Sadık (a.s) bu siyasal kargaşa ortamında Şia mezhebinin yapısını korudu, salih cemaatin esenliğini ve ge-

lişmesini temin etti. Çünkü bu cemaati oluşturanlar, tabanını genişletenler onun tertemiz atalarıydı.

Bu bağlamda İmam Cafer Sadık'ın (a.s) hayatını iki ayrı dönem olarak ele alıyoruz:

1- İmamlığın fiilen üstlenmesinden önceki dönem. Bu dönemde, Velid b. Abdülmelik, Süleyman b. Abdülmelik, Ömer b. Abdülaziz, Yezid b. Velid ve Hişam b. Abdülmelik iktidarlarına tanık oldu. Bu dönemi de iki aşama hâlinde incelemek mümkündür:

Birinci Aşama: Dedesi ve babası zamanındaki hayatı (hicrî 83–95).

İkinci Aşama: Babası İmam Muhammed Bâkır (a.s) zamanındaki hayatı (hicrî 95–114).

2- İmamlığı fiilen üstlendiği dönem. Bu dönem de iki aşamaya ayrılır:

Birinci Aşama: Emevî devletinin çöküş sürecine girdiği ve sonunda yıkıldığı merhale (hicrî 114–132).

İkinci Aşama: Abbasî devletinin kuruluş sürecinden İmam'ın şehit edildiği tarihe kadar devam eder (hicrî 132–148).

İmam Cafer Sadık (a.s) bu aşamaların ilkinde Hişam b. Abdülmelik, Velid b. Yezid, en-Nakis (Eksik) olarak bilinen Yezid b. Velid, onun kardeşi İbrahim b. Velid, Mervan'u'l-Himar=Eşek Mervan olarak bilinen ve yeryüzünde fesadı yaygınlaştıran Emevîlerin son halifesi Mervan b. Muhammed dönemlerine tanık oldu.

İkinci aşamada ise, Saffah ve Ebu Cafer el-Mansur dönemlerine tanık oldu ve Ehl-i Beyt (a.s) adını kullanarak hilafet makamına kurulan Mansur Abbasî'nin eliyle ağır baskılara maruz kaldıktan sonra şehit oldu.

İmam'ın (a.s) mübarek hayatının bu döneminde yaşadığı zorlukları ayrıntılı olarak sunacağız.

İMAM CAFER SADİK (A.S) DEDESİNİN VE BABASININ HİMAYESİNDE

İmam Zeynelabidin Döneminin Özellikleri ve İmam'ın Konumu

İmam Zeynelabidin (a.s), babası İmam Hüseyin'in (a.s) şehit edilmesinden sonra aşağıda işaret ettiğimiz durumlarla karşı karşıya kaldı:

1- Ehl-i Beyt'e (a.s) yönelik yoğun duygusal bağlılık. Bu, bilinçten yoksun, salt olumlu duygularla beslenmiş, ciddi bir pratik tavırdan uzak salt bir dostluk şeklinde belirginleşmiş bir bağlılıktı.

2- Belli bir hedefe yönelen intikam amaçlı isyanlar, çıkar amaçlı isyanlar ve münafıklık hareketlerinin gelişmesi; diğer yandan da mevcut iktidara meşruiyet giysisini giydirmeyi amaçlayan sultanların vaizlerinin etkinliği.

3- Babası Hüseyin'i (a.s) yüzüstü bırakan ümmetin, bundan dolayı içine düştüğü suçluluk psikolojisinin belirgin bir fenomen olarak kendini göstermesi. Fakat bu duygu, bilindiği gibi olgunluktan ve açıklıktan uzaktı. Mevcut iktidara karşı isyan çıkarmaya yönelik girişimlerin arka plânındaki hâkim düşünce, salt bir intikam duygusuyla besleniyordu. Bu noktada İmam Zeynelabidin (a.s), hareketi için iki aşama, diğer bir ifadeyle iki strateji belirledi:

Birinci Strateji: İmam, ümmetin suçluluk psikolojisini bir veri olarak ele aldı ve bu duyguyu doğru, verimli bir amaca yöneltmeye çalıştı. Ümmete Kербela trajedisini, Ehl-i Beyt'in

(a.s) uğradığı zulmü kesintisiz bir şekilde anlatarak bu duygunun pekişmesini sağladı. Bu anma faaliyetleri uzun bir dönemi kapsadı. Bu bağlamda İmam (a.s) suçluluk psikolojisine sahip bir düşünsel boyut kazandırmaya ve bundan yeni bir toplum kurma ve mevcut pratiği değiştirme misyonunu çıkarmaya, bu duyguyu atılıma dönüştürmeye çalıştı.

Neticede, duyguların birikiminden, içsel bir potansiyel oluştu. Artık ümmet daha fazla sabredemiyordu. Ümmet, acısını ifade edeceği bir çıkış yolu bulmayı ciddi ciddi düşünmeye başlamıştı. Derken büyük isyan patlak verdi. Doğal olarak, Emevîlere karşı isyan ve kalkışma işareti veren bu gergin ortam, Emevîlerin İmam Zeynelabidin (a.s) üzerindeki baskıyı daha da şiddetlendirmelerine neden oldu.

Onlara göre İmam Zeynelabidin (a.s) bu toplumsal taleplerin plânlayıcı akıl babasıydı. Ayrıca o, babası Hüseyin'den (a.s) sonra hilafetin meşru vârisiydi. Bundan dolayı Emevî hükümeti, İmam'ın (a.s) her tavrını isyan hazırlığı olarak yorumluyordu.

İkinci strateji: İmam Zeynelabidin (a.s) bu strateji çerçevesinde faaliyetlerini birkaç alana yaydı:

Birinci alan: İmam, heyecan karakterli duygusallığı bil-lurlaştırmaya, sahih bir düşünsel yöne sevk etmeye, akidevî esaslara dayandırmaya çalıştı. Hedeflediği büyük değişimin bir ön adımı işlevini görmesini sağlayacak çalışmalar yaptı. Bu bağlamda, uzun süredir çarpıtma ve tahrif girişimlerinin hedefi hâline gelmiş sahih İslâmî düşüncüyü işlevsel kılma faaliyetlerini kesintisiz olarak sürdürdü. Bunun için de sorumluluk bilincine sahip ve ilâhî emaneti taşımaya elverişli bir öncü topluluk oluşturmaya büyük önem verdi.

İkinci alan: İmam Zeynelabidin (a.s), İslâm'ı koruma, içeriği tahrif edilmeden, çarpıtılmadan bir şeriat olarak kalmasını sağlama yönündeki sorumluluğunun gereği olarak bazı faaliyetler başlattı:

1- İmam (a.s), İslâm'ı hedef alan, Kur'ân'ın ve hadis-i şeriflerin anlaşılmasında İsrailiyatı, Hint ve Yunan felsefesinin evren ve hayata dair teorilerini esas alan saptırmacı hareketlere, sapık ve aşırı fırkalara karşı koydu. Çeşitli ilim ve sanatların yayılmasına çalıştı. Fesadın kemirmeye başladığı sosyal, siyasal ve ahlâkî ilişkileri sahih bir kalıba dökme amaçlı faaliyetlere büyük bir yoğunluk verdi. Bunu, İmam Zeynelabidin (a.s) tarafından kaleme alınan "Risaletu'l-Hukuk" adıyla bilinen eserinde rahatlıkla gözlemleyebiliriz. Ayrıca İslâm devletinin saygınlığını tehdit eden problemlerin çözümüne de önemli katkılar sunmuştur. Bu da, Halife'yi ekonomik ambargo ile tehdit eden Bizans Kralı'na verdiği cevaptan net olarak anlaşılmaktadır.¹

2- Emevîler, İmam Zeynelabidin'in (a.s) hareketlerine ve ümmetle temas kurmasına sınırlandırma getirmişlerdi. Buna karşılık İmam da, ümmetle düşünsel ve manevî irtibat kurmak için dua olgusunu bir silah olarak kullanıyordu. Bu silah doğrudan Emevîleri hedef olarak göstermediği için İmam'a, hastalıklı zeminleri ve ahlâkî sapmaları tedavi edeceği geniş bir alan bırakıyordu.

Üçüncü alan: İmam Zeynelabidin (a.s) devrimci hareketin, zulüm ve sapmaya karşı mücadele etmenin ve uzun sapma yılları boyunca ümmet içinde önemli hizmetler ifa etmiş cihat ruhunu ateşlemenin önemini vurgulamak. Bu hususu, İmam'ın, babası İmam Hüseyin'in (a.s) intikamını almak isteyen Muhtar için ettiği duada görebiliriz. Ki Muhtar, isyanı sırasında, İmam'ın amcası Muhammed b. Hanefiye aracılığıyla sürekli İmam'la temas hâlindeydi.

Dördüncü alan: İmam (a.s) yöneticilere karşı açıktan bir karşı koyuş, bir meydan okuyuş şeklinde bir tavır içinde olmadı. İmam (a.s) böyle davransaydı, ümmet içinde eğitim alanında gerçekleştirdiği faaliyetleri ve aldığı sonuçları ser-

---

1- el-Bidayetu ve'n-Nihaye, 9/122

gileyemezdi. Ayrıca kendisinden sonra İmam Muhammed Bâkır'a (a.s) ve salih cemaate de faaliyetleri için geniş bir çalışma alanı bırakamazdı.

Ama bu, İmam'ın (a.s) hükümetle ilgili görüşünü açıkça ortaya koymadığı anlamına gelmez. Bu hususu Şiası açısından müphem bırakmamıştır. Bilakis İmam Zeynelabidin (a.s) yöneticilere karşı çeşitli tavırlar sergilemiştir ki, biz ileride bu tavırların bazısına işaret edeceğiz. Onun izlediği strateji, Şia'nın yok olmasını önlemek amacıyla eğitim ve değişim çizgisini korumaktı. Çünkü salih cemaat henüz doğrudan karşı koyma aşamasına gelmemişti. Ama daha müstakim bir siyasal gelecek tesis etmek üzere eğitim aşaması boyunca salih cemaatin tabanını sağlamlaştıracak koşullar elverişliydi.

Halife Abdülmelik'in, azat ettiği cariyesiyle evlendiği için İmam'ı (a.s) kınamak maksadıyla gönderdiği mektuba İmam'ın (a.s) verdiği cevapta, iktidarla münasebetinin mahiyetini gözlemlememiz mümkündür. İmam'ın cevabî mektubu, cahiliye mantığıyla düşünen Halife'ye bir meydan okuma içermektedir. İmam bu mektupta cahiliyenin sistemleştirdiği tüm ayrıcalıkları ortadan kaldıran İslâm'ın tavrını, en açık şekliyle gözler önüne seriyor. Buyuruyor ki: *"Müslüman kişi kınanmaz; kınanacaksa cahiliye anlayışı kınanmalıdır."*

Bazı tarih kaynaklarında yer alan bir gelişme, İmam'ın bu meydan okumasının ne denli etkili olduğunu göstermektedir. Anlatıldığına göre, oğlu Emevî Halifesi'ne bu mektubu okuduktan sonra şöyle der: "Ey müminlerin emîri! Ali b. Hüseyin'in sana karşı kibri ne kadar da şiddetlidir!!" Halife şu karşılığı verir: "Oğlum! Böyle söyleme. Hiç kuşkusuz Haşimoğulları'nın dili kayayı yarar, denizden beslenir. Ali b. Hüseyin, insanların alçaldığı durumlarda yükselen bir şahsiyettir."¹

1- Biharul-Envar, 46/165; Fûru-u Kâfi, 5/344; el-Ikdu'l-Ferid, 7/121

Halife'nin verdiği bu cevaptan, Emevî Halifesi'nin, İmam'a doğrudan cephe almanın, Emevî saltanatına hizmet etmeyeceğini düşündüğü anlaşılıyor.

İmam Zeynelabidin'in (a.s) iktidara karşı takındığı bir tavır da, Zuhrî'ye karşı takındığı tutumdur. Bu adam Emevî sarayına bağlı bir hadisçiydi. İmam ona bir mektup göndermiş ve yaptığı çirkin işten dolayı onu kınamıştı.¹ İmam, onun sultanın sofrasındaki kırıntılara dalmakla meşgul olduğunu biliyordu, fakat o mektubu aslında gelecek nesillere gönderiyordu.

İşte saray muhaddisinin Emevî saltanatını desteklemek maksadıyla uydurduğu hadislerden biri, İbn Zübeyr'in hâkimiyeti altında bulunan Beytullahi'l-Haram'a girmekten men edilen Emevîleri desteklemek maksadıyla Hz. Peygamber'in (s.a.a) uydurduğu şu hadistir: "Üç mescitten başkasını ziyaret etmek için yola çıkılmaz: Şu benim mescidim, Mescidu'l-Haram ve Mescidu'l-Aksa..."

İmam Muhammed Bâkır'ın Yaşadığı Dönemin Belirgin Özellikleri

İmam Zeynelabidin (a.s), hicrî 95 senesinde Velid b. Abdülmelik zamanında şehit edildi. İmam Muhammed b. Ali el-Bâkır (a.s) babasının vasiyeti üzerine imamet sorumluluğunu yüklendi. Babası, diğer oğullarının ve aşiretinin mensuplarının önünde onun imamlığını ilan etmişti. Çünkü içinde Resulullah'ın (s.a.a) silahı bulunan sandığı ona teslim etmiş ve şöyle demişti: "*Ey Muhammed! Bu sandığı evine götür.*" Ve şunu eklemiştir: "*İçinde dinar ya da dirhem yok. Ama içi ilim doludur.*"²

1- Tuhefu'l-Ukul, s.272-277

2- Besairu'd-Derecat, 4/44-48; Usul-u Kâfi, 1/305, 1. ve 2. hadis; Biharul-Envar, 46/229

Öyle anlaşılıyor ki bu sandık, fikir ve ilim önderliği sorumluluğunu temsil ediyordu. Kılıcın, devrim önderliği sorumluluğunu temsil etmesi gibi.

Bu arada et-Taff (Kerbela) olayından sonra isyanlar peşe patlak vermiş ve İmam Muhammed Bâkır (a.s) babasıyla birlikte bunların tümüne tanıklık etmişti. Buna rağmen insanların genel eğilimi, Emevî saltanatının kılıç mantığının yanında yer almak şeklinde belirginleşmişti. Bu arada hatırı sayılır bir topluluk da Emevîlerin İslâmî hilafeti temsil ettiklerine inanıyorlardı.

Süleyman b. Abdülmelik, kardeşi Velid b. Abdülmelik'in hicrî 96 senesinde ölmesinden sonra yönetime gelince, birtakım yeni kararlar çıkardı. Bu kararlar sayesinde ümmet bir parça rahat etti. Haccac b. Yusuf ailesinin cezalandırılmasını, onların vali ve memurlarının görevden uzaklaştırılmasını emretti.¹ Haccac tarafından hapse atılan tutukluların da serbest bırakılması emrini verdi.²

Hicrî 99 tarihinde ise, Emevî tahtına Ömer b. Abdülaziz çıktı. Bazı tarihçilerin de belirttiği gibi, kısa süren halifeliği döneminde özgürlükler arttı. Bu arada haraç meselesini de ele aldı ve onu kötü valilerin koyduğu kötü bir gelenek olarak nitelendirdi.³ Alevîlere karşı, seleflerinden tamamen farklı bir tutum sergiledi. Örneğin Medine Valisi'ne şu direktifi verdi: "Ali'nin Fatıma'dan olma evlatlarına (Allah onlardan razı olsun) on bin dinarı taksim et. Belki onların haklarını eda etmiş olursun."⁴ Birinci Halife'nin el koyduğu Fedek arazisini İmam Muhammed Bâkır'a (a.s) geri verdi.⁵ Muavi-

1- el-Kâmil, İbn Esir, 4/138

2- Tarih-u İbn Asakir, 4/80

3- Tarihu't-Taberî, 8/139; el-Kâmil, İbn Esir, 5/29

4- Murucu'z-Zeheb, 3/194

5- el-Kâmil, 4/164; el-Menakıb, 4/225; Sefinetu'l-Bihar, 6/494 ve 7/45, Haceriyye baskısı; Biharu'l-Envar, c.9 ve 46/320; el-Kâmil, el-Cezerî, 4/164

ye'nin bir kural olarak yerleştirdiği "Ali'ye sövme" geleneğini kaldırdı.¹

Düşünce alanına gelince, siyasal gelişmelere paralel olarak bazı fikrî gelişmelerin de gerçekleştiğini görüyoruz. Bu atmosferde yeni fikir akımları ortaya çıktı. İnsanlar araştırmaya, öğrenmeye, İslâmî maarifleri edinmeye yöneldi. Hz. Peygamber'in (s.a.a) hadislerinin tedvin edilmesine dair resmî yasak kalktı. Böylece Hadis Ehli Ekolü, Rey Ekolü'nden iyice ayrılmaya başladı. Arap olmayan mevaliler Kûfe'de Rey Ekolü'ne meylecti. O dönemde Medine'de gelişmeye başlayan Hadis Ekolü'ne karşı oluşan bu Rey Ekolü'ne Ebu Hanife önderlik ediyordu.²

Düşünce hareketlerinin meydana getirdiği çalkantıların doğal bir sonucu olarak Mutezile Ekolü ortaya çıktı. Bu harekete, Basra'da bulunan Vasıl b. Ata öncülük ediyordu. Vasıl, üstadı Hasan el-Basrî'nin ders halkasını terk ederek kendi ekolünü oluşturmuştu. Bu görüş, "Büyük günah işleyen kimse kâfir olur" düşüncesini ortaya atıp da toplum nezdinde itibar görmeyen Haricîlik Ekolü'nün tadil edilmiş bir hâli sayılırdı.³

Yine "İmanla birlikte günah zarar vermez" düşüncesini savunan Mürcie Ekolü de bu dönemde ortaya çıktı.⁴ Mutezile mezhebinin kurucusu Vasıl b. Ata (Öl. hicrî 131), "Büyük günah işleyen kimse kesinlikle mümin değildir; aksine, iki menzile/aşama arasında bir menzilededir (el-menziletu beyne'l-menziletayn). Yani büyük günah işleyen kimse ne mümindir, ne de kâfirdir; bilakis fasıktır. Fasık ise fiskından do-

---

1- el-Fikru's-Sami, 1/276, Sahih-i Müslim'den naklen; Tarihu'l-Yakubî, 2/223-230-235-305; Şerhu'n-Nehc, el-Mu'tezilî, 15/98; Muaviye'nin Ali, Hasan ve Hüseyin'e Beddua Maksadıyla Okuduğu Kunut Hakkında; Tarihu'l-Hamis, 2/317

2- Duha'l-İslâm, Ahmed Emin, 2/178

3- el-Milel-u ve'n-Nihel, 1/158

4- Tacu'l-Arus, "r c e" maddesi

layı cehennemi hak eder." şeklinde formüle edilen görüşünü ortaya attı.¹

İşte İmam Cafer Sadık'ın (a.s), babası İmam Muhammed Bâkır'ın (a.s) önderliği sırasında karşılaştığı olayların genel özeti bundan ibarettir.

İmam Muhammed Bâkır'ın Yaşadığı Dönemin Gereklere

İmam Muhammed Bâkır'ın (a.s) oynadığı rolü üç temel çizgide özetlemek mümkündür:

- 1- Siyasal çizgi.
- 2- Salih cemaatin binasını tamamlamak.
- 3- Ehl-i Beyt'in (a.s) ilmî akademisini kurmak.

1- İmam Muhammed Bâkır'ın Siyasal Çizgisi

İmam Muhammed Bâkır (a.s), fiilen imamlık sorumluluğunu üstlendiği dönemde, Emevîler ile doğrudan yüzleşmekten, onlarla çatışmaktan uzak bir siyasal tavır benimsemişti. Bunu, İmam'ın (a.s), ümmetin genel atmosferini, sosyal düzeyini ve bilinç kapasitesini açıklamak maksadıyla sarf ettiği şu sözlerden açıkça anlamak mümkündür:

Şimdi biz onları çağırırsak, bizim çağırımıza icabet etmezler.²

Yine aynı tavrı, Ömer b. Abdülaziz'in açıklık ve dengelik esasına dayanan yönetim tarzı karşısında da görüyoruz. Ömer'in bu dengeli tavrı, gerek İmam'la kurduğu özel ilişki-den, gerekse dış baskılardan kaynaklansın, ya da Emevî hanedanının yıkılmasından endişe etmesinden kaynaklansın fark etmez. Bütün bunlar, İmam'ın genel siyasal çizgisini değiştirmemiştir.

1- el-Ağani, 7/15

2- el-İrşad, Şeyh Müfid, 2/167-168; Menakıb-u Âl-i Ebî Talib, 4/206; Biharu'l-Envar, 46/288

İmam Muhammed Bâkır (a.s), Ömer b. Abdülaziz'e karşı siyasal tavrını iki yöntem esasında belirginleştirmişti:

Birinci Yöntem: Ömer b. Abdülaziz ve yönetimi ile ilgili görüşünü, o yönetime gelmeden önce açıklamıştı. Ebu Basir rivayet eder:

Mescitte Ebu Cafer el-Bâkır'la (a.s) beraberdim. Bu sırada Ömer b. Abdülaziz mescide girdi. Üzerinde hafif sarıya boyanmış bir elbise vardı ve kölelerine yaslanmıştı. İmam (a.s) şöyle dedi: *"Bu delikanlı ileride yönetime gelecektir. Adil bir görünüm sergileyecek, dört yıl bu şekilde yaşayacaktır. Sonra ölecek. Dünya ehli onun için ağlayacak, gök ehli ona lanet edecektir."*

Ebu Basir devamla şöyle diyor:

Dedik ki: "Ey Resulullah'ın oğlu! Onun adalet ve ınsafından söz etmedin mi?!" Buyurdu ki: *"Hakkı olmadığı halde bizim yerimize oturdu."*¹

İkinci Yöntem: Mektuplaşma ve görüşme yöntemi. Rivayet edilir ki, Ömer b. Abdülaziz İmam Ebu Cafer'e (a.s) ikramda bulunmuş, ona büyük saygı göstermiş, onu yanına çağırarak üzere Kûfe halkından dindarlık ve ibadetiyle tanınmış biri olan Funun b. Abdullah b. Utbe b. Mesud'u göndermişti. İmam da bu çağrıya icabet etmiş ve Şam'a gitmişti. Ömer b. Abdülaziz onu görkemli bir törenle karşılamış, aralarında sıcak konuşmalar geçmişti. İmam Muhammed Bâkır (a.s) birkaç gün onun misafiri olarak Şam'da kalmıştı.²

Yine rivayet edilir ki, Ömer b. Abdülaziz, ilmî düzeyini ölçüp denemek için İmam Muhammed Bâkır'a (a.s) bir mektup yazmış, İmam (a.s) da ona öğüt ve nasihat içeren bir mektup göndermişti.³

1- el-Haraic ve'l-Cerai, 1/276, hadis: 7; Biharu'l-Envar, 46/251 ve 327; Sefinetu'l-Bihar, 6/495-496

2- Tarih-u Dımuşk, 51/38

3- Tarihu'l-Yakubî, 2/305

Fakat siyasal çatışmadan uzak durma ile ilgili ilkesi, İmam Muhammed Bâkır'ın (a.s), genelde toplumun, özelde Emevîlerin ve Hişam b. Abdülmelik'in karşısında meydan okuyucu bir fikrî, akidevî ve ilmî bir tavır takınmasına engel olmamıştır.

İmam'ın amacı gasp edilmiş hakkı açıklamak, yöneticilerin hakkın ve hakka dair sembollerin üzerine örttükleri batıl perdeleri yırtıp atmaktır.

Bir sene Hişam b. Abdülmelik b. Mervan hacca gitmişti. O sene Muhammed b. Ali el-Bâkır (a.s) ve oğlu Cafer (a.s) de hac ziyaretinde bulunuyorlardı. İmam Cafer b. Muhammed (a.s) sözleri arasında şunları söylemiştir:

Muhammed'i peygamber olarak gönderen ve bizi onunla onurlandıran Allah'a hamdolsun. Biz, Allah'ın kulları arasında seçtiği seçkinleriz, kullarının hayırlı-larıyız. Dolayısıyla mutlu; bize tâbi olan, bedbaht da bize karşı çıkandır. Bazı insanlar vardır ki, bizi dost edindiklerini söylerken bizim düşmanlarımızı dost ediniyorlar; düşmanlarımızı dost edinenleri ve onların arkadaşlarını seviyorlar. Böyle kimseler, Rabbimizin sözlerini duymamışlardır, onlara göre amel etmemişlerdir...¹

Bu bağlamda İmam Cafer Sadık (a.s) ilâhî liderlik kavramını açıklamış, onun sahil ve nesnel karşılığını, o sırada ilâhî önderliği fiilen temsil edenleri açıklamıştır.

Bu alternatif açıklamalar, gerçi açık bir şekilde yönetime ve halkın anlayışına cephe almak anlamına geliyordu; ancak kesinlikle körü körüne bir kavga mahiyetinde değildi. Çünkü ortam bu tür bir açıklama ve öneriye ihtiyaç duyuyordu.

Nitekim daha sonra Hişam, İmam Muhammed Bâkır ve İmam Cafer Sadık'ı (her ikisine selâm olsun) Şam'a davet etme gereğini duymuştu.

1- Delailu'l-İmame, s.104-109; Biharu'l-Envar, 46/306

2- Salih Cemaatin Binasını Tamamlamak

Salih cemaatin binasını kurma ameliyesi İmam Muhammed Bâkır (a.s) zamanında başlamış bir şey değildir. Resulullah'ın (s.a.a) başlattığı bu hareket, İmam Ali (a.s) tarafından da sürdürülmüştür. Örneğin Malik Eşter, Haşim Mirkal, Muhammed b. Ebu Bekir, Hücr b. Adiy, Meysem et-Temmar, Kumeyl b. Ziyad ve Abdullah b. Abbas'ın, İmam Ali'nin (a.s) karşıtlarına karşı verdiği mücadelede büyük bir rol oynadıklarını görüyoruz. Bu saydığımız isimler, İmam Ali (a.s) zamanında kurulan salih cemaat binasının ilk tuğlalarını oluşturuyorlardı.

Bu bina faaliyeti, İmam Hasan ve İmam Hüseyin (a.s) zamanında aktif bir şekilde devam etti. Ardından bu faaliyette, binanın temellerinin genişletilmesi ameliyesinde bazı gerilemeler yaşandı. Ancak İmam Zeynelabidin'in (a.s) son zamanlarında faaliyetler yeniden başladı. Öyle ki İmam Muhammed Bâkır (a.s) zamanında kemale erdiğini söyleyebiliriz. Çünkü salih cemaati genişletmesine imkân veren bir ortam vardı. İmam Muhammed Bâkır (a.s) cemaatin hedeflerini açıklıyor, bunları savunmalarının zorunluluğunu, İslâm toplumu adına bu hedefleri korumalarının gerekliliğini vurguluyordu. Salih cemaatin temellerini kemiyet ve keyfiyet olarak genişletirken, İslâm şeriatını da tahrif olmaktan koruma yönünde büyük bir mücadele veriyordu.

Aşağıda İmam Muhammed Bâkır'ın (a.s) bu bağlamda attığı bazı adımları özet olarak sunuyoruz:

Birinci adım: İmam (a.s), Ehl-i Beyt'i sevmeyi amaç edinen salih cemaatin niteliklerini açıklamaya, derinlik kazandırmaya başladı bir ilk adım olarak; toplum içinde oynadıkları rolü izah etti. İmam (a.s) bu cemaati nitelerken şöyle buyurmuştur:

Bizim Şiamız -Ali Şiası-, bizim dostluğumuz uğruna birbirlerine karşı cömert davranan, bizim sevgimiz-

den dolayı birbirlerini seven, bizim hakkımızın geri alınması için birbirlerine destek olan, öfkelenedikleri zaman zulmetmeyen, memnun kaldıkları zaman aşırı gitmeyen, komşuları için bereket olan, aralarında yaşayan kimseler için barışın ve esenliğin güvencesi olan kimsedir.¹

Bir keresinde de şöyle buyurmuştur:

Bizim Şiamız, Allah'a itaat eden kimsedir.²

Bu hareketiyle İmam Muhammed Bâkır (a.s), uzun mihnet seneleri boyunca zayi olma tehlikesiyle yüz yüze gelen ahlâk ve ibadetle ilgili insanî kemalleri, erdemleri kökleştirmek istiyordu. Ehl-i Beyt çizgisine bağlanmanın, bu nitelikleri fiilen uygulamakla, onlarla bezenmekle olduğunu anlatmak istiyordu.

İkinci adım: İmam Muhammed Bâkır (a.s), salih cemaatin bütün fertlerinin sahip olmaları zorunlu olan iman ruhunun düzeyini açıklamanın yanı sıra, himmetini yükseltmek, duyarlılığını keskinleştirmek, sabır ve direniş ruhu üzerinde eğitmek; Allah yolunda amel etme sürekliliğine, kesintisiz engellemeler karşısında mücadeleyi sürdürme yeteneğine, saptırma girişimleri ve zalim baskılar karşısında ödün vermeme becerisine sahip olmasını sağlamak üzere yoğun çabalar sarf etmiş, bu hususa büyük önem vermiştir. Örneğin, kendisine: "Vallahi ben, siz Ehl-i Beyt'i seviyorum." diyen bir adama şu karşılığı vermiştir:

O hâlde başına gelecek belalara karşı bir koruyucu elbise edin. Allah'a yemin ederim, belalar, selin vadiye akmasından daha hızlı bir şekilde bizim ve Şiamızın üzerine akar. Önce bizim başımıza gelir, sonra sizin başınıza. Önce biz rahata kavuşuruz, sonra siz.³

1- Tuhefu'l-Ukul, s.295-300

2- Tuhefu'l-Ukul, s.295-300

3- el-Emali, Şeyh Tusî, s.95; Biharul-Envar, 46/360

İmam Muhammed Bâkır (a.s), önündeki dikenli yolun işaretlerini bu şekilde dikiyordu. Bu, kan ve gözyaşına bulanmış bir yoldur. İmam (a.s), bu yolda gerçekleşen yolculuğun önderidir. Belalar önce ona sonra şiasına isabet eder.

İmam (a.s), bu koşullar gerçekleşmeden önce Şiîlerine ve tâbilerine karşılaşılabilecekleri zorlukları şu şekilde açıklıyordu:

Her beldede bizim Şiamız öldürülecek, sırf "Bunlar Şiî olabilirler, Ehl-i Beyt'i sevebilirler." zannıyla elleri ve ayakları kesilecektir. Bizi sevdiğinden söz eden ve ya bizim tarafımıza geçen kimse derhal zindana atılacak, malı talan edilecek ve evi yıkılacaktır.¹

Salih cemaatin yapısının gerçekleştirilmesi hususunda İmam'ın (a.s) yaptığı şeylerden biri de, Şiasına ve has arkadaşlarına takiyye ilkesine zorunlu olarak uymalarını emretmesidir. Bu, onların baskılardan, terör eylemlerinden ve her zaman ve her yerde uğradıkları katliamlardan korunmaları içindi. Bu ilke, imanla bağlantılı şer'î bir zorunluluk kabul edilmiştir. İmam (a.s), Şiasına takiyyeyi şöyle tavsiye ediyordu:

Takiyye, benim ve atalarımın dininin bir ilkesidir.

Takiyyesi olmayanın imanı yoktur.²

Takiyye ilkesinin kapsamına giren ilkelerden biri de, sır saklama ilkesidir. Cabir b. Yezid el-Cu'fî'nin İmam'la (a.s) ilk kez karşılaştığı zaman İmam'ın ona, hiç kimseye Kûfeli olduğunu söylememesini, Medineliymiş gibi davranmasını tavsiye ettiği rivayet edilir. İşte bu Cabir el-Cu'fî, sonraları İmam'ın sırlarını tevdi ettiği biri olacaktır. Faaliyetlerinden, ümmet üzerindeki etkisinden dolayı Hişam b. Abdülmelik Kûfe Valisi'ne Cabir'in başını kesip kendisine getirmesini emretmiştir. Ancak Cabir, gizlice temasta bulunduğu İmam

1- Hayatu'l-İmami'l-Hasan (a.s) Dirasetun ve Tahlil, 2/257

2- Usul-u Kâfi, 2/219

Muhammed Bâkır'ın (a.s) tavsiyesi üzerine, bu öldürülme emri çıkmadan biraz önce deli numarası yapmaya başladı. Hişam'ın, Vali'sine konuyla ilgili olarak yazdığı mektup şöyledir: "Adına Cabir b. Yezid el-Cu'fî denilen bir adamı ara bul, boynunu vur ve kesik başını bana gönder."

Vali, meclisinde oturanlara baktı ve şöyle dedi: "Kim bu Cabir b. Yezid el-Cu'fî?"

Dediler ki: "Allah seni ıslah etsin. İlim ve fazilet sahibi, hadiste yüksek bilgiye sahip, defalarca hacca gitmiş biriydi. Ama bir süre önce delirdi. Şu anda er-Rahbe denilen yerde çocuklarla birlikte kamıştan oyuncak ata binmiş, oynuyor."

Vali gidip onu kontrol eder, çocuklarla birlikte kamışa binip oynadığını görür ve "Beni onu öldürmekten muaf tutan Allah'a hamdolsun." der.¹

Bu aşamada, Şîliklerini gizleyen, ümmetin askerî ve fikhî hayatında etkin faaliyetlerde bulunan, bunun yanında aralarındaki bağı da koruyan şahsiyetler vardı. Bunlar arasında, Said b. Müseyyeb ve Kasım b. Muhammed gibi isimler yer alıyordu. Bunlar, o dönemin fıkıh ve diğer alanlarda öne çıkmış âlimleriydiler. Fakat Şîlikleri belirgin değildi. Nitekim Said b. Müseyyeb'in, Şîlikleri yüzünden öldürülen ve sürülen Said b. Cübeyr, Yahya b. Ümmü't-Tavil ve bu ikisi gibi diğer Şî âlimlerin uğradığı akıbeta uğramamak için zaman zaman kendi dönemindeki muhalif âlimlerin ve kendisinden önceki sahabelerin görüşüne göre fetva verdiğiğine sıkça rastlanılmıştır.

Yine Musa b. Nuseyr, Kûfe'nin önde gelen askerî komutanlarından ve aynı zamanda zühdüyle de meşhur olmuş müminlerden biriydi. O ve babası Nuseyr, Ehl-i Beyt'e bağlılıklarıyla tanınmışlardı. Muaviye, kendisiyle birlikte Sıffin'e gelmediği için ona öfkelenmişti. Adı geçen Musa, batı belde-

---

1- Usul-u Kâfi, 1/396; Biharu'l-Envar, 46/282

lerinde büyük fetihler gerçekleştirmişti. Komutası altında, azatlısı Tarık b. Ziyad ve oğlu Abdülaziz de bulunuyordu. Şiîliği yüzünden Süleyman b. Abdülmelik ona büyük bir öfke duyuyordu. Onu öldürmeden önce türlü işkencelerden geçirdi. Oğlunu gözlerinin önünde öldürdü ve büyük bir meblağ para ödemek mecburiyetinde bıraktı.¹

İmam Muhammed Bâkır'ın (a.s) fikrî hareketinin başarılı olmasında Cabir el-Cu'fî, Zürare ve Eban b. Tağlib gibi isimlerin etkin rolü olmuştur. Bunlar, daha sonraları İmam'ın kurduğu mektebin naipileri olarak görev almışlardır. İmam Muhammed Bâkır'ın (a.s) vefatında sonra da oğlu İmam Cafer Sadık'ın (a.s) yanında yer aldılar. İleride açıklayacağımız gibi bu aşamada daha büyük bir sorumluluk üstlendiler.

3- Ehl-i Beyt İlim Merkezinin Kurulması

Bu aşamada, İslâmî ilimlerin öğretildiği bir mektebin ilk nüvelerinin oluşturulması bir zorunluluk hâline gelmişti. Mevcut meydan okumalara, mihnet koşullarında fikirlerini yaymak için uygun zemin bulan tüm akımlara karşı koymak için bu girişim kaçınılmazdı.

Orijinal İslâmî fikirleri en saf şekliyle işleyen bir fikir akımının oluşması zorunluydu. Bu akım, ümmeti bilinçlendiren ve koşulların değişmesi durumunda zalimlerin fırsatlardan yararlanmalarına imkân vermeyen bir akım olmalıydı.

Sözünü ettiğimiz bu ilmî merkez ve mektebin kurulması için ön hazırlık işlevini gören etkenleri, şöyle özetlemek mümkündür:

1- Ümmet, bir asırdan fazla bir zamandır Ehl-i Beyt'in (a.s) fikirleri ve fıkıhları doğrultusunda yapılanma imkânından yoksun bırakılmıştı. Ehl-i Beyt'in fikir ve fikhının akta-

---

1- Tarihu'l-Yakubî, 2/294

rımı ise, sadece özel kişiler tarafından gerçekleştirilen yazı, ezberleme ve gizli kanallardan rivayet etme şeklinde gerçekleşiyordu.

2- Bu dönemde İslâm âlemi birtakım düşünsel sorunlarla ve yeni durumlarla karşılaşmıştı. İslâm devletinin sınırları alabildiğine genişlediği, koşullarla birlikte Müslümanların da ihtiyaçları değiştiği için Müslümanların elinde bunlara ilişkin cevaplar yoktu.

3- Müslümanlar, bu koşullarda sorunlarının çözümünü kolaylaştıracak bir fikir kaynağını bulup meydana çıkarmasının önemini fark ettiler. Çünkü tahrif edilmiş nasslar ve sahabelerin içtihatları, artık yeni durumun çok gerisinde kalmıştı. Hatta bizzat bunlar Müslümanların önünde birer problem gibi duruyorlardı. Çünkü hem akılla, hem de hayatla çelişiyorlardı.

4- Bu dönemde, aşırı fikir ekolleri kuruldu. Kıyas ve istihsanı esas alan Rey Ekolü gibi. Bunlara göre Resulullah'tan (s.a.a) nakledilen nasslar maksada cevap verecek nitelikte değildir.¹ Bunun neticesinde müçtehidin sübjektif yaklaşımı devreye girer ve insan kişisel zevkine göre hüküm belirlemeye başlar.²

1- Bu, Ehl-i Beyt Ekolü dışında gelişen bir anlayıştır. Çünkü Ehl-i Beyt Ekolü, Resulullah'ın mirasını nakletmek için yoğun çaba sarf etmiş, Resulullah'ın hadislerinin yazılmasına ilişkin yasağa karşı onların yazılmasını teşvik ederek mücadele etmiştir. Dinin alametleri silinip gitmesin diye hadislerin rivayet edilmesini ve öğretilmesini şiddetli bir şekilde telkin etmiştir. Daha geniş bilgi için bk. Dr. Şeyh Fadlî'nin "Durusun fi'l-Fıkhi'l-İmamiyye" ve Şeyh Asıfî'nin "el-Kavlü's-Sedid fi'l-İçti-hadi ve't-Taklid ile er-Ravdetu'l-Behiyye" adlı eserlerin mukaddimeleri ve Tedvinu's-Sünneti's-Şerife, el-Hüseynî el-Celâlî.

2- Ebu Hanife'nin, Peygamber efendimizden (s.a.a) rivayet edilen fıkıhla ilgili hadislerden sadece on yedi tanesini sahih kabul ettiği bilinen bir husustur. bk. el-İmamü's-Sadık ve'l-Mezahibu'l-Erbaa, 1/296, İbn Haldun'un Mukaddime'sinden naklen, s.372.

Bu arada Rey Ekolü'ne karşılık Hadis Ekolü ortaya çıktı. Bu ekol de, nassın zahirine takılıp kalmak şeklinde tezahür eden fikrî donukluğun temsilcisiydi. Sahih nass ile uydurma nassı ayırt etmek gibi bir eğilimleri söz konusu değildi.

5- Rabbanî hedeflere yönelik olarak ümmetin yüreğine fazilet tohumlarını ekmek ve ümidi yeşertmek için, bir imkân işlevini gören güzel örneklerin ve salih cemaatin olmayışı.

Korkunun ortadan kalktığı ve bir Müslümanın inceleme ve fikrî sorunlarını çözme amacına yönelik araştırma yapma imkânını bulduğu bu ortamda İmam Muhammed Bâkır (a.s) Resulullah'ın (s.a.a) mecidinde bir ilim halkası oluşturdu. Onun varlığı, hakikati arayanların kalplerini kendine çeken bir merkez konumundaydı. Babası İmam Zeynelabidin'in (a.s) ashabı derhal onun etrafında toplandılar. O andan itibaren İslâm âlemini saran sapkın düşünce istilasına karşı koymak ümidiyle ilmî bir kadro oluşturma meselesi üzerinde yoğunlaştı. Nitekim bu kadro, sonraki dönemde İmam Cafer Sadık'ın (a.s) stratejisinin, hareket projesinin dayanağını vazgeçilmez tabanını oluşturacaktı. İmam Muhammed Bâkır (a.s), insanların akidevî, ahlâkî ve siyasî hayatlarıyla sağlam bağlantısı bulunan düşünsel problemlerin en önemlilerini ele almaya başladı.

İmam Muhammed Bâkır (a.s), ilmî kadroları, bir fikir savaşına girmek için gerekli donanımlara sahip olmalarını sağladıktan sonra, ümmetin arasına saldı. Örneğin, Eban b. Tağlib'e şunları söylüyor:

Medinelilerle birlikte otur. Çünkü ben, Şiamız arasında senin gibi birisinin görülmesini seviyorum.¹

1- İhtiyar-u Marifeti'r-Rical, el-Keşşî, 2/622 hadis: 603. er-Rical, en-Necaşî, s.10, elif maddesi, No: 7'de ifade şöyle geçiyor: "Medine mescidinde otur ve insanlara fetva ver. Çünkü ben, Şiîlerim arasında senin gibi birisinin olduğunun görülmesini seviyorum."

Ashabı, İmam'ın bu direktifinin amacını ve insanların arasına karışmanın zorunluluğunu kavradıkları anda, fikrî sorunları çözmek maksadıyla bizzat meydana atıldılar ve İmam'ın (a.s) önceden belirlediği taktik çerçevesinde diyalog ve münazara yoluyla şüpheleri ortadan kaldırma mücadelesi verdiler.

Abdurrahman b. Haccac anlatıyor:

Eban b. Tağlib'in meclisinde oturuyorduk. O sırada bir genç içeri girdi ve dedi ki: "Ey Ebu Said! Peygamberimizin (s.a.a) sahabelerinden kaç kişinin Ali b. Ebu Talib ile beraber olduklarını söyler misin?" Eban onun maksadını anladı ve hemen şunu söyledi: "Bana öyle geliyor ki sen, Ali'yi, ona uyan sahabelerle tanımak istiyorsun." O genç: "Evet, aynen öyle!" dediğinde, Eban ona şu cevabı verdi: "Allah'a yemin ederim ki, biz, onların -sahabenin- faziletini, ancak Ali'ye tâbi olmalarıyla bildik."

Bu perspektifi derinleştirmek amacıyla ve de aynı yöntemi uygulayarak, Ehl-i Beyt'in (a.s) mahbubu ve onların dili Mümin et-Tak'ın, Haricîlerin fikirlerine, hakem olayı müna-sebetiyle Ali'nin (a.s) konumu ile ilgili olarak uyandırdıkları şüphelere karşı koyarken müthiş bir örneklik sergilediğini görüyoruz.¹

Mümin et-Tak bir gün Kûfe'de Haricîlerin liderlerinden birinin yanına girer ve ona şöyle der: "Ben dinim hakkımda basiret üzereyim. Duydum ki sen adaleti vafediyorsun. Bu yüzden saflarınıza katılmak istedim." Haricîlerin lideri arkadaşlarına dedi ki: "Eğer bu adam sizin saflarınıza katılırsa, size yararlı olacaktır."

Mümin et-Tak ona dedi ki:

– Niçin Ali b. Ebu Talib'den ayrıldınız, onun öldürülmesini ve onunla savaşılmasını helal saydınız?

1- Mu'cem-u Ricali'l-Hadis, 1/21–22; Tenkihu'l-Mekal, 1/4

Haricîlerin lideri:

– Çünkü o, Allah'ın dininde insanları hakem tayin etti, dedi.

Dedi ki:

– Allah'ın dininde hakem tayin eden herkesin katlini helal mi sayıyorsunuz?

– Evet, dedi.

– O zaman, seninle tartışmak ve sonunda senin görüşüne katılmak üzere geldiğim dinini bana anlat. Eğer benim delilim senin delilinden üstün gelirse, kim, bizden yanlış yapmanın yanlışını belirleyecek ve doğru söyleyenin doğru söylediğini tayin edecek?

Bunun üzerine Haricî lideri ed-Dahhak arkadaşlarından birini gösterdi:

– Bu, ikimiz arasında hakemlik yapacak.

Tam bu noktada Mümin et-Tak orada bulunan Haricîlere döndü ve şöyle dedi:

– Sizin şu lideriniz, Allah'ın dini ile ilgili olarak bir insanı hakem tayin etti (ve öldürülmesi gerekir)!¹

Böylece sarsılmaz kanıtıyla ve sağlam mantığıyla onları susturmuştu.

İmam Muhammed Bâkır'ın (a.s) hayatına ilişkin bu özet değerlendirmeye son vermeden önce, İmam Cafer Sadık'ın (a.s), ileride yaşayacağı aşamayla doğrudan bağlantısı bulunan üç tarihî olaya işaret etmek istiyoruz:

Birinci olay: Hişam b. Abdülmelik, Ehl-i Beyt'e (a.s) düşmanlığı esas alan Emevî sultanlarından biridir. Hatta onun diğerlerinden daha ileri gittiğini görüyoruz. Nitekim İmam Cafer Sadık'ın (a.s) Mekke'de yaptığı ve önderliğin anlamını ve bu niteliğin kimlere verileceğini açıkladığı konuşmasının ardından, Hişam Şam'a döner dönmez, İmam Mu-

1- el-İmamü's-Sadık ve'l-Mezahibu'l-Erbaa, 2/72

hammed Bâkır ve İmam Cafer Sadık'ın (a.s) Şam'a getirtilmesini emreder. Amacı onları cezalandırmaktır.

Hişam'la buluştuktan sonra İmam Muhammed Bâkır (a.s) Emevî sarayında Hişam'la yaptığı tartışmada, sonra Şam'daki Hıristiyan âlimlerden biriyle yaptığı tartışmada Hıristiyan bilginin delillerini tamamen çürüterek onlara üstünlük sağlar. Bunun sonunda Hişam, onların Medine'ye dönmelerine izin verir. Fakat yollarının üzerindeki Medyen şehrinin Valisi'ne onlara eziyet etmesini emreder. Konuyla ilgili olarak gönderdiği mektup şöyledir:

Ebu Turab'ın büyücü oğulları Muhammed b. Ali ve oğlu Cafer yalandan Müslüman gibi görünmektedirler. Bunlar bana gelmişlerdi. Onları Medine'ye döndürdüğümde Hıristiyan kâfirlerinden papazlara ve rahiplere eğilim gösterdiler, Hıristiyanlığa meylederek onlara yakınlaştılar. Fakat ben, akrabalıklarından dolayı onları cezalandırmak istemedim. Bu mektubumu okuduğum zaman halkın içinde, onlara bir şey satan veya bir şey alan yahut onlarla müsafaha eden veya onlara selâm veren kimseler üzerindeki zimmetimi kaldırdığımı duyur. Çünkü onlar İslâm'dan döndüler. Müminlerin Emîri, onları, bineklerini, kölelerini ve onlarla beraber olanları en korkunç şekilde öldürmeni öngörmektedir. Vesselam.¹

Hişam, İmam Muhammed Bâkır'ın (a.s) Medine'de özgür hareket etmesine izin vermedi. İslâmî alanda varlık göstermesine müsamaha göstermedi. Sonunda hicrî 114 senesinde zehirleyerek haince öldürdü.²

İkinci Olay: Bu dönemde Zeyd b. Ali b. Hüseyin (a.s) bir kenara çekildi ve Emevîlerin uygulamaları neticesinde Hişam

1- Delailu'l-İmame, s.104-109 Biharu'l-Envar, 46/306

2- Şezeratu'z-Zeheb, 1/149; Tarih-u İbn Esir, 4/217; Tabakatu'l-Fukaha, s.36

b. Abdülmelik'e karşı isyan etti. Özellikle Hişam'ın Zeyd'i aşağılayıcı, onurunu kırıcı tavrı, bardağı taşıran son damla olmuştu. Bir de Hişam'ın özel olarak Şiîlere karşı yaptığı zulümler de bu tavırda etkili olmuştu.

Bir gün Zeyd, Hişam'ın yanına girmiş ve ona, "hükümlerlik unvanını/yöneticilik vasfını" zikrederek selâm vermişti. Ama Hişam, onu aşağılamak maksadıyla selâmını almamıştı. Aksine çok sert ve ağır ifadeler kullanmış ve meclisinde ona yer vermemişti.

Bunun üzerine Zeyd: "Selâm sana, ey şaşı adam!" der, "Çünkü sen kendini bu isme lâyük görüyorsun."

Bunları duyan Hişam öfkelenir ve aralarında sert tartışmalar yaşanır ki neticede Hişam hezimete uğrar. Zeyd de: "Kılıçların keskinliğine rağmen zilleti kabul eden topluluk ne kötüdür!" diyerek oradan çıkar.

Hişam, geri çağrılmasını ister. Ona der ki: "İhtiyacın nedir?" Zeyd şu karşılığı verir:

"Müslümanların işlerine bakan biri olarak kabul edip de senden bir şey istemem." der ve yanından çıkar. Bir yandan da şunları söyler: "Hayatı seven alçalır."¹

Zeyd, Kûfe'ye gider. Orada başkaldırı için plân yapar. Bu arada İmam Muhammed Bâkir'la (a.s) istişare eder.

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Amcam babamın yanına geldi ve dedi ki: "Ben şu tağuta baş kaldırmak istiyorum."

Zeyd, başkaldırmaya hazırlandığı sırada Cabir b. Yezid el-Cu'fi ona gelerek şöyle demiştir:

Kardeşin Ebu Cafer'in (a.s) şöyle dediğini duydum:

"Kardeşim Zeyd b. Ali başkaldıracak ve hak üzere olduğu hâlde öldürülecektir. Onu yalnız bırakanlara

---

1- Tarihu't-Taberî, 121. Senenin Olayları bölümünde; Tarih-u İbn Asakir, 6/22-23

yazıklar olsun! Yazıklar olsun ona karşı savaşanlara!
Ve onu öldürenlere yazıklar olsun!"

Zeyd ona şu karşılığı verir:

Ey Cabir! Allah'ın kitabına karşı gelindiği, tağutun ve Şeytan'ın hükmünün uygulandığı bir ortamda benim sessiz kalmam mümkün değildir.¹

Üçüncü Olay: İmam Muhammed Bâkır'ın (a.s) vefatı yaklaşınca Ebu Abdullah Cafer es-Sadık'ı (a.s) çağırdı ve şöyle dedi: *"Bu gece bana vaat edilen gecedir..."* Sonra ona ism-i a'zam'ı, nebilerin mirasını ve imamet silahını teslim etti, ardından da şöyle buyurdu: *"Ey Ebu Abdullah! Şia hakkında Allah'ı gözet!"* Bunun üzerine, Ebu Abdullah (a.s) şu karşılığı verdi: *"Onları başkasına muhtaç bırakmayacağım..."*²

Bu özetle birlikte İmam Cafer Sadık'ın (a.s), babası İmam Muhammed Bâkır'la (a.s) birlikte geçirdiği dönemin sonuna geliyoruz. Bundan sonra İmam Cafer Sadık'ın (a.s) doğrudan imamlığı üstlendiği aşamayı ele alacağız. Bununla birlikte de hareket, cihat ve ıslah bağlamında yeni bir çağ başlamış oluyor.

1- Teysiru'l-Metalib, s.108-109

2- İsbatu'l-Hudat, 5/330

Üçüncü Bölüm

- **İmam Cafer Sadık (a.s) Döneminin Belirgin Özellikleri**
  - **İmam Cafer Sadık'ın (a.s) Yaşadığı Dönemin İhtiyaçları**
  - **Salih Cemaatin İnşasında İmam'ın Cafer Sadık'ın (a.s) Rolü**
-

İMAM CAFER SADİK (A.S) DÖNEMİNİN
BELİRGİN ÖZELLİKLERİ
(Hicrî 114 ila 132)

İmam Cafer b. Muhammed es-Sadık (a.s), babası Muhammed Bâkır'dan (a.s) sonra (hicrî 114) tarihinde fiilen imamlık sorumluluğunu üstlendi. Artık genelde bütün Müslümanların, özelde Ehl-i Beyt'e tâbi olanların dinî, siyasî, fikrî ve kültürel merciydi.

Bu hususu, kendisine ashabını ve yakın adamlarını vasiyet eden babasına verdiği cevapta açık bir şekilde görüyoruz. İmam Cafer Sadık (a.s) anlatıyor:

Babam ölüm döşeğinde iken, bana şöyle dedi: "Ey Cafer! Sana ashabıma iyi davranmanı tavsiye ediyorum." Dedim ki: "Sana feda olayım, Allah'a yemin ederim ki onları bırakmayacağım. Onlardan biri Mısır'da bile olsa, bir başkasından bir şey istemesine (veya bir başkasına bir şey sormasına) gerek kalmayacaktır."¹

Bu üstün cesaret ve atılganlıkla İmam Cafer Sadık (a.s) niyetini ve programını ifade etmiş oluyor. Bu programı kendi imamlığı himayesinde Şia'nın geleceği için hazırlamıştı. Böylece onları sorumluluğuna ehil hâle getirecekti. Bu programla, onlar, İslâm toplumunda birer örnek olacaklardı. Her birinin görüşü ve gidişi net bir şekilde belirginleşecekti. Serbest irade sahibi olmaları başıboşluk anlamına gelmediği gi-

---

1- el-İrşad, 1/40; Biharu'l-Envar, 47/12

bi, fikir ve harekette de sapma söz konusu olmayacaktı. Bu, Şia'nın en belirgin özelliği idi. Çünkü bu ilmî ve kültürel donanım, onları, başkalarından bir şeyler öğrenmekten müstağni kılıyordu. Öyle ki, Müslüman veya gayrimüslim hiç kimmeden herhangi bir şey sormaya ihtiyaç duymazlardı. Ta Allah'a kadar uzanan ipe sarıldıkları sürece bu böyle olacaktı. Bu ip, risalet Ehl-i Beyti idi ki, yüce Allah onlardan her türlü kiri gidermiş ve onları tertemiz kılmıştır.

Zaten İmam Muhammed Bâkir (a.s), bu dönemden önce Şia'yı hazırlamış ve şeriatın alametlerini, şiarlarını İmam Cafer Sadık'tan (a.s) almalarını sağlayacak gerekli donanıma sahip kılmuştu. Bir gün şöyle buyurmuştu:

Beni yitirdiğinizde, -oğlu Cafer'i göstererek- buna uyun. Çünkü o, benden sonraki imam ve halifedir.¹

Böylece İmam Cafer Sadık (a.s), imamlığını tanımlamak, onu ilmî ve amelî olarak ispatlamakla yükümlülüğünü yerine getirmeye başladı.

Abdurrahman b. Kesir'den rivayet edilir:

Bir adam Medine'ye geldi ve İmam'ı sormaya başladı. Ona Abdullah b. Hasan'ı gösterdiler. Kısa bir süre ona bir şeyler sordu, hemen çıktı. Sonra Cafer b. Muhammed'i (a.s) gösterdiler. O da İmam'ın yanına gitti. Cafer (a.s) ona bakınca şöyle dedi:

"Ey adam! Bu şehrimize geldin ve İmam'ı sordun. Seni Hasan'ın soyundan gençler karşıladı ve sana Abdullah b. Hasan'ı gösterdiler. Ona kısa bir süre bir şeyler sordun, sonra dışarı çıktın. İstersen ona sorduğun ve onun da sana verdiği cevabı da anlatabilirim. Sonra Hüseyin'in soyundan gençler seni karşıladılar ve sana dediler ki: Ey adam! Eğer Cafer b. Muhammed'le görüşmek istiyorsan, onunla görüşmen senin için iyi olur."

1- Kifayetu'l-Eser, s.254; Biharul-Envar, 47/15

Adam: "Doğru söyledin, aynen senin dediğin gibi oldu." dedi.¹

Böylece İmam (a.s), Ehl-i Beyt tâbilerinin değişik önderlikler arasında zayi olup dağılmamaları için, zihinlerde İmam'ın, Cafer b. Muhammed (a.s) olduğu, babası Muhammed Bâkır'dan (a.s) sonra ilâhî remzin ve ümmetin hakikî önderinin o olduğu iyice açıklığa kavuşuncaya kadar türlü yöntemlere başvurarak imamlığını ispatlamıştır.

İmam Cafer Sadık (a.s), bu amaca yönelik adımlarını sürdürmüş ve İmam Muhammed Bâkır (a.s) tarafından ayrıntıları hazırlanan ve ayırıcı alametleri belirlenen Şîu varlıkla kendisi arasındaki ilişkilere derinlik kazandırmak amacıyla başka bir yöntem izlemiştir.

Bu yüzden İmam Cafer Sadık'ın (a.s), Şîilerin duyarlılıklarını keskinleştirdiğini, yüreklerinde hamaset duygusunu alevlendirdiğini, onların içindeki hayır ve kuvvet yönüne hitap ettiğini, insanların büyük çoğunluğunun kendilerini yalnız bırakıp haklarını görmezlikten geldiklerini vurgulayarak onları motive ettiğini görüyoruz. Verdiği mesaj şuydu:

Zorluk anının şiddetine tahammül eden, bütün şiddete rağmen Ehl-i Beyt'in yanında yer almaya devam eden, böylece deneyimlerle iyice arınan ve yoldan çıkarma amaçlı telkinlere kanmayan bir Müslüman, emaneti taşımaya ve Ehl-i Beyt ile birlikte yola devam etmeye lâyık bir kimsedir.

Şimdi Ehl-i Beyt'i dost edinen toplulukla irtibatlı ikinci bir metin okuyalım. Bu topluluk, Kûfe'den gelmiş ve babasının şehit edilmesinden sonra Medine'de İmam Cafer Sadık'ın (a.s) evine girmişti. Abdullah b. Velid anlatıyor:

Mervanoğulları döneminde Ebu Abdullah'ın (a.s) yanına girdik. "Kimlerdensiniz?" buyurdu. "Kûfelileriz." dedik. Buyurdu ki: "Hiçbir şehrin halkı, Kûfeliler

---

1- el-Menakıb, İbn Şehraşub, 4/241; Biharu'l-Envar, 25/184 ve 47/125

kadar bizi sevmemiştir; özellikle şu topluluk.¹ Allah, insanların bilmediği bir şeye sizi hidayet etti. Bu yüzden insanlar bize buğz ederken, siz bizi sevdiniz. İnsanlar bize karşı çıkarken, siz bize biat ettiniz. İnsanlar bizi yalancılardan, siz bizi tasdik ettiniz. Allah, sizi bizim hayatımızla yaşatsın ve bizim ölümümüzle öldürsün.”²

İmam Muhammed Bâkır'ın (a.s) döneminin sona erdiği ve İmam Cafer Sadık (a.s) döneminin devam ettiği bu aşamaya ilişkin kısa ve öz anlatımdan sonra, İmam Cafer Sadık (a.s) döneminin ayırıcı özelliklerini değişik açılardan ve farklı alanlarla bağlantılı olarak ele almamız gerekmektedir:

1- Siyasî Durum

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) faaliyetlerini sürdürmek istediği siyasal ortam değişmiş değildi. İmam Muhammed Bâkır'a (a.s) haince bir suikast düzenleyen Hişam b. Abdülmelik hâlâ iktidardaydı ve İmam Cafer Sadık (a.s) ve Şiasına karşı yürüttüğü siyaset, önceki siyasetin aynısıydı. Bu da, cahiliye kinine dayanıyor ve sürgün, talan ve baskı ile kendini gösteriyordu.

Zeyd b. Ali (a.s), o gün için ümmetin yaşadığı trajik durumu en çarpıcı biçimde ortaya koyuyordu. Zeyd, İmam Muhammed Bâkır (a.s) zamanında Şia'ya mensup, Şia hareketinin önde gelen simalarından biri olarak Hişam tarafından aşağılanmaya, tahkire maruz kalmıştı.

Zeyd'in, Emevîlere karşı bir isyan başlatmanın gerekliliğine ilişkin kanaati her gün biraz daha pekişiyordu. Sonunda saf İslâmî gerekçelerle hiç tereddüt etmeden isyan etti.

1- Şia'yı kastediyor; çünkü Ehl-i Beyt sevgisi onlarda özel bir yer teşkil etmektedir.

2- el-Emali, Şeyh Tusî, s.144, 234, 678 ve 1440. hadisler; Biharul-Envar, 68/20, hadis: 34

Bir gün Cabir b. Yezid el-Cu'fi, Zeyd'e uğramış ve kardeşi Muhammed Bâkır'ın (a.s), isyanıyla ilgili görüşünü, kararının doğruluğuna inandığını anlatmış ve kendisinin de kaçınılmaz olarak öldürüleceğini zikretmişti. Zeyd'in buna ilişkin cevabı şu olmuştur:

Ey Cabir! Allah'ın kitabına muhalefet edildiği, tağutun ve Şeytan'ın hükmüyle hükmedildiği bir yerde benim susmam mümkün değildir. Çünkü ben, bir adamın Hişam'ın huzurunda Resulullah'a (s.a.a) sövdiğüne şahit oldum. Söven adama dedim ki: "Yazıklar olsun sana, ey kâfir! Eğer sana ilişme imkânım olsaydı, canını alır ve seni bir an önce cehenneme gönderirdim." Hişam ise bana şunu söyledi: "Yavaş ol ey Zeyd! Bu adam bizim misafirimizdir!"

Sonra Zeyd, Cabir'e şunları söyledi:

Allah'a yemin ederim ki, ben ve oğlum Yahya'dan başka kimsem olmasa da, mutlaka ona karşı çıkar ve ölünceye kadar ona karşı cihad ederdim.¹

Aşağıdaki rivayet de, Zeyd'i harekete geçiren etkenlerin hakikatini ve Emevîlere karşı mücadele etme kararlılığının boyutlarını gözler önüne seren türdendir: Muhammed b. Ömer b. Ali'den rivayet edilmiştir:

Hişam bizi Yusuf b. Ömer'e gönderirken, Zeyd b. Ali'nin (a.s) yanındaydım. Onun yanından çıkıp yola koyulduk ve Kadisiye'ye vardığımızda, Zeyd: "Benim eşyalarımı kendi eşyanızdan ayırın." dedi. Bunun üzerine oğlu: "Ne yapmak istiyorsun?" dedi.

Zeyd dedi ki: "Kûfe'ye dönmek istiyorum. Allah'a yemin ederim, eğer bilsem ki Allah'ın benden razı olmasının yolu kendi ellerimle bir ateş tutuşturup iyice alevlendikten sonra kendimi içine atmaktır, kesinlikle bunu yaparım. Ancak ben, Emevîlere karşı cihat et-

---

1- Hayatı'l-İmam Muhammed el-Bâkır, Dirasetun ve Tahlil, 1/72

mekten başka Allah için yapılacak daha güzel bir şey bilmiyorum."¹

İmam Muhammed Bâkır ve İmam Cafer Sadık'ın ashabından birçok fakih, muhaddis ve kadı Zeyd'in hareketine katıldı.²

Zeyd, isyana karar verince asrın imamını dinlememezlik etmiş değildi. Nitekim bu meseleyi İmam Cafer Sadık'a (a.s) açmış ve onun görüşünü sormuştu.

İmam Musa el-Kâzım (a.s) şöyle demiştir:

Babamın şöyle dediğini duydum: "Allah, amcam Zeyd'e rahmet etsin... İsyanı ile ilgili olarak benimle istişare etti. Ona dedim ki: Ey amca! Eğer öldürülüp Kenase'de asılmaya razı oluyorsan, sen bilirsin."³

Bu da gösteriyor ki, İmam Cafer Sadık (a.s), onun aldığı kararın doğruluğunu onaylamış ve ayrıca şehit düşeceğini de haber vermişti.

İmam Cafer Sadık'ın (a.s), amcası Zeyd'in isyanı sırasında yakın ashabına yönelttiği direktifler ise farklı bir mahiyet-teydi. Çünkü İmam (a.s), varlığının tüm ağırlığını bir tek muharebe üzerinde yoğunlaştırmak istemiyordu. Örneğin Ebu Bekir el-Hadremî'den şöyle rivayet edilmiştir:

Zeyd'i ve isyan kararını Ebu Abdullah'ın (a.s) yanında gündeme getirdik. Buyurdu ki: "*Amcam öldürülecektir. Eğer isyan ederse, öldürülür. Siz evlerinizden çıkmayın. Allah'a yemin ederim ki, size bir zarar dokunmayacaktır.*" Topluluk arasında bulunan bir adam "İnşaallah." dedi.⁴

1- Teysiru'l-Metalib, s.108-109

2- Zeydu's-Şehid, Seyyid Abdurrezzak el-Mukarrem. Bu eserde Zeyd'in hareketine katılan şahısların isim listesi vardır.

3- el-Kenase (çöplük) Kûfe'de bir yere verilen isimdir. bk. el-İhticac, 2/135; Biharu'l-Envar, 46/174; Müsnedu'l-İmami'r-Rıza, 2/505

4- Keşfu'l-Gumme, 2/198-199; Biharu'l-Envar, 47/148

Zeyd Ayaklanmayı ilan ediyor

Zeyd b. Ali, yardımcılarını ve davetçilerini toplayarak ayaklandığını ilan etti. Büyük bir topluluk bu ayaklanmaya katıldı. Ancak bu dönemin siyasal ve ahlâkî durumunu inceleyen biri görecektir ki, akidevî ve ahlâkî kargaşa bu çağın en belirgin özelliklerinden biriydi. Bunun yanında ümmet, içten içe Benî Ümeyye'ye, onların zulüm ve zorbalıklarına karşı derin bir nefret besliyor ve bunların alternatifi olacak siyasal hareketin, Alevî çizgi olduğunun bilincindeydi. Çünkü Alevîler, zulme karşı mücadele etmiş ve bu uğurda Emevî sultanlarının türlü işkencelerine, eziyetlerine tahammül etmişlerdi. Fakat -incelendiğinde görüleceği gibi- bu iki olumlu kanaatin bulunması, bir isyanın başarısı için tüm objektif koşulların varlığı anlamına gelmez.

Ne var ki, bir isyan, ümmetin geleceğiyle ilgili bir gereklilik gereği ortaya çıkmışsa, onu bir toplumsal ve siyasal zorunluluk olarak değerlendirmek gerekir. Ki ümmet mutlak olarak bütün haklarından ve kişiliğinden ödün vermesin, genel olarak batıla karşı duyarlılığı ve dinamikliği anlamında İslâmî kimliğini yitirmesin. Bu bağlamda devrimci hareket, kısa vadede bir başarı elde etmemiş olsa da, ümmet için faydalı olmuştur. Nitekim İmam'ın (a.s), isyanın sonuçlarını bildiği hâlde bu kavramı Şiîlerin yüreklerinde derinleştirdiğini, devrimcileri desteklediğini görüyoruz.

Zeyd, devrimini başlatmış ve müthiş bir savaşın ardından Emevîlere karşı kesin bir üstünlük sağlamıştı. Savaşın, Zeyd'in zaferiyle sonuçlanması an meselesiydi. Ancak askerlerinin saflarında bir fitne başladı. Gönülleri Hişam'dan yana olan bazıları Zeyd'in yanına girip şu soruyu sordular: "Ebu Bekir ve Ömer hakkındaki görüşün nedir?" Zeyd onlara şu cevabı verdi: "Allah, Resulullah'ın (s.a.a) sahabeleri olan Ebu Bekir ve Ömer'e rahmet etsin." Ardından şunu söyledi: "Bundan önce neredeydiniz?"

Böylesine zorlu bir dönemde ve savaş meydanında böyle bir soruyu sormanın amacı iki sonuçtan birini elde etmektir. Fakat her iki durumda da sonuç bu komploju kuranların lehine olacaktır. Böyle bir soru karşısında Zeyd, ya Şeyhayn'den teberri edecektir ki, Zeyd'in öldürülmesi için Hişam'ın eline son derece güçlü bir delil geçecektir. Çünkü Zeyd, Şeyhayn hakkında kötü söz söylemiş olacaktır. Bu ise Emevîlerin ve onlardan sonraki zalimlerin muhaliflerinin işini bitirmek için kullandıkları bir yöntemdi. Ya da Zeyd, Ehl-i Beyt'in hakkını gasp eden kimselerden teberri etmeyecekti. Dolayısıyla cevabı ne olursa olsun bu, adamlarının safalarında bir ihtilafın meydana gelmesine sebep olacaktır.

Kompo başarılı oldu. Hainler ve maddî çıkar peşinde koşanlar ordudan ayrıldılar. Bu, Vali Yusuf b. Ömer'in bulunduğu bir hileydi ve başvurduğu en güçlü silah da bu oldu. Ayrıca bazı casuslarını da büyük miktarda mal vererek kandırmış ve Zeyd'in adamlarını tespit etmelerini sağlamıştı.¹

Zeyd, bir anda yalnız kalakaldı, ordusu dağıldı. Hatta bu esnada şöyle demişti:

Hüseyin'in başına gelenlerin aynısının başıma geldiğini görüyorum. Onun yalnız bırakılması gibi ben de savaş meydanında yalnız bırakıldım...

Zeyd, öldürüldü. Sonra naaşı götürülüp Kûfe'de el-Kenase (çöplük) denilen yerde teşhir maksadıyla asıldı.² Bu gelişmeler hicrî 121 senesinde meydana geldi.

İmam Cafer Sadık'ın, Zeyd'in İsyanına Karşı Takındığı Tavr

Mihzem el-Esedî anlatıyor:

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) yanına girdim. Buyurdu ki: "Ey Mihzem! Zeyd'e ne yaptılar?" Dedim ki: "Asıl-

1- Tarihu'l-Umem-i ve'l-Muluk, 8/277

2- Ensabu'l-Eşraf, 3/439-446; en-Niza' ve't-Tehasum, Makrizî, s.31

dı." İmam: "*Nerede?*" diye sordu. Dedim ki: "*Benî Esed çöplüğünde (Kenase).*" Buyurdu ki: "*Sen onu Benî Esed çöplüğünde asılmış olarak gördün mü?*" "Evet." dedim. Bunun üzerine ağlamaya başladı. Perdenin gerisindeki kadınlar da ağlamaya başladılar.¹

İmam Cafer Sadık'ı (a.s), değişik münasebetlerle amcası Zeyd'i savunurken, ona karşı son derece merhametli ifadeler kullanırken, isyanının gerekçelerini ve hedeflerini açıklarken, onun devrimiyle ilgili olarak insanların yüreklerinde İslâmî kavramı yerleştirirken görüyoruz. Öyle ki bu isyan, bu devrim İmam'ın (a.s) hareketinin bir parçasıdır, onun hareketinin dışında değildir. Ayrıca yine değişik münasebetlerle Zeyd'in isyanına ilişkin olarak yayılan karşı propagandalara cevap mahiyetinde açıklamalar yaptığını görüyoruz:

1- Fudayl b. Yesar anlatıyor:

Zeyd'in öldürülmesinden sonra İmam Cafer Sadık (a.s) ile buluşmak ve isyanının sonuçlarını anlatmak için Medine'ye gittim. Ben olayları anlattıktan ve o da savaş meydanında olup bitenleri benden dinledikten sonra şöyle dedi: "*Ey Fudayl! Amcamla birlikte Şamlılara karşı savaştın mı?*" "Evet." dedim. Buyurdu ki: "*Onlardan kaç kişi öldürdün?*" "Altı kişi öldürdüm." dedim. Dedi ki: "*Belki de onların kanlarının dökülmesi hakkında şüphe içindesin?*" Dedim ki: "Eğer şüphe içinde olsaydım, onları öldürmezdim." -Ravi devamla şöyle diyor:- İmam'ın (a.s) şunları söylediğini duydum: "*Allah beni bu kanlara ortak etsin. Allah'a yemin ederim ki, amcam Zeyd ve ashabi şehit oldular; tıpkı Ali b. Ebu Talib ve ashabının şehit olmaları gibi.*"²

2- Abdurrahman b. Seyyabe anlatıyor:

İmam Ebu Abdullah es-Sadık (a.s) bana bin dinar

1- el-Emali, Şeyh Tusî, 2/672; Biharul-Envar, 46/201

2- el-Emali, Şeyh Saduk, s.286

verdi ve Zeyd b. Ali b. Hüseyin (a.s) ile birlikte isyana katılanların ailelerine dağıtmamı söyledi. Ben de bu parayı onlar arasında paylaştırdım. Fudayl er-Ressan'ın kardeşi Abdullah'ın payına dört dinar düştü.¹

Görüldüğü gibi İmam Cafer Sadık (a.s), amcası Zeyd'in ayaklanmasını takip ediyor, sonuçlarına katlanıyor, getirdiği yükümlülükleri yükleniyordu. Yukarıda sunduğumuz iki rivayet, İmam (a.s) ile isyan eden Şiiler arasındaki güçlü bağlantıyı gözler önüne seriyor. Öyle ki İmam, Şiilerden birine şehitlerin ailelerinin sayısını tespit edip, onlara para dağıtmasını emretmiştir.

3- İmam Cafer Sadık (a.s), Şiasına, Zeyd'in naaşını defnetmelerini emretmiştir. Çünkü Emevîler onu darağacında asılı bırakmışlardı. Süleyman b. Halid anlatıyor:

İmam Cafer Sadık (a.s) bana dedi ki: "*Zeyd'i o yere defnetmenizin sebebi neydi?*" Dedim ki: "Böyle yapmamızın üç sebebi vardı: Birincisi; bizimle beraber geride kalan kişilerin az sayıda olmasıydı;² biz sadece sekiz kişiydik. İkincisi, sabahın aydınlığının bizi ortaya çıkarmasından korkmamızdı. Üçüncüsü, orası Zeyd'in önceden ulaştığı ölüm yeri idi." Buyurdu ki: "*Fırat nehrine ne kadar uzaklıktadır onu defnettiğiniz yer?*" Dedim ki: "Bir taş atımı mesafesi kadardır." Buyurdu ki: "*Subhanallah! Onu bir demir lahde koyup Fırat'a bıraksaydınız, daha iyi olmaz mıydı?*"³

1- el-Emali, Şeyh Saduk, s.275

2- Zeyd'in tâbilerini kastediyor. Çünkü bazıları öldürülmüş, bazıları da kaçmıştı.

3- Usul-u Kâfi, 8/250–251, h. 351

İmam (a.s) ve Hişam b. Abdülmelik

İsteklerin ve niyetlerin çekişmesiyle dolup taşan bir atmosferdi. Şurada burada yönetime karşı patlak veren isyanların ardı arkası kesilmiyordu. Özellikle Zeyd'in (r.a) kıyamından sonra. İmam Cafer Sadık (a.s) ise, risalet misyonunun dayanacağı hareket zeminini tertip etmekle meşguldü. Bu arada Şia'ya yöneltilen suçlamaların arkası da bir türlü kesilmiyordu. Kimi zaman sultana başkaldırmakla, kimi zaman zındıklıkla ve kimi zaman da halifelere sövmeyi caiz görmekle suçlanıyorlardı. İmam (a.s) böyle bir ortamda bu gibi meselelerle uğraşıyordu. Bu dönemde Hişam Medine'ye gelir ve Abbasoğulları onu karşılayarak İmam Cafer Sadık'ı (a.s) "Mahir el-Hasiy'in mirasını aldı ve bize herhangi bir şey vermedi." diye şikâyet ederler. Bunun üzerine İmam Ebu Abdullah es-Sadık (a.s) şu konuşmayı yapar:

Sizin babanız, bizim tutsak alıp serbest bıraktığımız, azat ettiğimiz biriydi. Bizim kılıçlarımızın gölgesinde istemeden Müslüman olmuştu. Hiçbir şekilde Allah ve Resülü için hicret etmiş değildi. Allah bizimle onun arasındaki dostluğu, şu ifadelerle kesmiştir: **"İman edip de hicret etmeyenlere gelince... sizin onlara hiçbir şeyle velayetiniz yoktur."**¹

Ardından da şunları söyler:

Bu adam ise bizim azatlımızdır, öldü; biz de onun mirasını aldık; çünkü o bizim azatlımız, biz de Resullullah'ın (s.a.a) evlatları ve Fatıma (a.s) da bizim annemiz olduğuna göre, onun mirasını ben aldım.²

Hişam b. Abdülmelik'in ölümünden sonra, hicrî 125 tarihinde halifelik görevine Velid b. Yezid getirildi. Velid, "Fasık" olarak isimlendirilmişti. Çünkü Ümeyyeoğulları arasın-

1- Enfâl, 72

2- el-Menakıb, İbn Şehraşub, 1/321; Biharul-Envar, 47/176, hadis:

da ondan daha çok içki içen, ondan daha çok müzik dinleyen, ondan daha hayâsız, ondan daha çirkef, ümmetin işlerini ondan daha çok hafife alan biri yoktu. O kadar ki, bir gün sarhoş iken cariyesiyle cinsel ilişkiye girmişti. O sırada müezzin onu namaza çağırdı. Cariyenin namaz kıldıracağına yemin etti. Kadına elbiselerini giydirdi. Kadın cünüp ve sarhoş olarak Müslümanlara namaz kıldırdı.

İçi şarap dolu bir havuz yaptırmıştı. Coşup kendinden geçtiği zaman kendini bu havuzun içine atıyor, içmeye başlıyordu. O kadar içiyordu ki havuzun kenarlarından şarabın eksildiği belli oluyordu.¹

Azgın bir günahkâr oluşunun en iğrenç örneklerinden biri, babasının çocuklarının anneleri olan cariyelerle cinsel ilişkiye girmesiydi. Bir gün Kur'ân-ı Kerim'de fal bakıyordu. Falında "**Fetih istediler (Allah da verdi). Her inatçı zorba da hüsrana uğradı.**"² ayeti çıktı. Bunun üzerine Mushaf'ı yırtarak şu şiiri okudu:

Her inatçı zorbayı mı tehdit ediyorsun?
Al! İşte ben, zorba bir inatçiyım!
Haşır günü Rabbine geldiğin zaman
"Ya Rabbi! Beni Velid yırttı." dersin.³

Sapıklıkta sınır tanımazlığı o dereceye varmıştı ki, hatta bir gün Hişam ona şöyle dedi: "Yazıklar olsun sana! Vallahi, İslâm dinine mensup musun, değil misin, bilmiyorum?!"

Çözülmenin Başlangıcı

Ümmetin hayatında, yönetimin merkezi Emevîlere karşı gelişen bu hareketler kendiliğinden ortaya çıkmış değildi. Bütün bunlar, İmam Hüseyin'in (a.s) kıyamıyla başlayıp Emevî

1- Hayatu'l-Hayavan, 1/72

2- İbrâhîm, 15

3- Murucu'z-Zeheb, 3/216

Sultanı Hişam b. Abdülmelik'in heybetini ve azgınlığını önemli derecede kıran Zeyd'in ayaklanmasına kadar süren devrimci bir sürecin bir sonucudur.

Bu atmosferde, Velid b. Yezid'in Horasan Valisi, durumun kötüye gittiğini, isyanların başladığını bildiren bir mektup göndermiş, Velid de ona şu cevabı vermişti: "Ben şu anda Arid, Mabed ve İbn Ebu Aişe'yle uğraşıyorum." O sırada huzurunda bulunan şarkıcıları kastediyordu.¹

İmam Cafer Sadık (a.s) bu gerilemenin, bu çözülmenin, Allah'ın haramlarını ısrarla çiğnemenin sonucunu açık bir şekilde duyurmuştu:

Yüce Allah, Zeyd'in naaşını yakmalarından yedi gün sonra Ümeyyeoğulları'nın helak edilmesine izin verdi.²

Dört sene boyunca darağacının ucunda asılı kaldıktan sonra şehit Zeyd'in naaşının indirilmesini ve yakılmasını Velid emretmişti. Zeyd'in naaşı sıkı şekilde korunuyordu. Naaşın Alevîler tarafından indirilip defnedilmesinden korkuluyordu. Çünkü Alevîlerin naaşı indirmeleri, mevcut yönetime karşı örgütlü bir faaliyetin bulunduğu delili olacaktı. Nitekim İmam Cafer Sadık (a.s), Şehit Zeyd'in naaşını indirmedikleri için Şîleri azarlıyordu.

Nihayet muhalefet iyice şiddetlenince Velid, Kûfe Valisi Yusuf'a şöyle yazdı: "İraklıların buzağısını (Şehit Zeyd'i, Samirî'nin İsrailoğulları için yaptığı buzağıya benzetiyor) tutup indir, ateşte yak ve küllerini suya at."

Yusuf, efendisinin emrini yerine getirdi ve Zeyd b. Ali'nin naaşını yaktı, sonra küllerini Fırat nehrine attı.³

1- Tarihu'l-İslâm, Zehebî, 5/178

2- Usul-u Kâfi, 8/161; Tefsiru'l-Ayyaşî, 1/325

3- Tarihu'l-Yakubî, 2/391; Taberî, 8/122; İbnu'l-Esir, 5/127

İmam Cafer Sadık (a.s) Amcası Zeyd'in Kıyamını Destekliyor

İktidardaki zümre, hasımlarından intikam almak istedikleri zaman, Müslümanların birliğini parçalamak, zındıklık yapmak gibi halk nezdinde infial uyandıran, tepki çeken suçlamalarla onları karalıyorlardı ki, kanlarını rahatlıkla dökebilirler ve basit düşünen insanları onların aleyhine kışkırtabilirler.

Bu amaçla Zeyd'in kıyamını, Allah tarafından itaat edilmesi, emrine uyulması farz kılınan (!) zamanının sultanı Hişam b. Abdülmelik'e karşı çıkmaya yönelik ve Zeyd'in kendi şahsı için gerçekleştirmeyi istediği birtakım arzulara mebni asi bir hareket olarak nitelendirdiler.

İmam Cafer Sadık (a.s) ise, bu suçlamayı reddetmiş ve kelimenin tam anlamıyla bu fikirlere savaş açmıştır. Nitekim şöyle buyurmuştur:

"Zeyd, isyan etti." demeyin. Çünkü âlim ve doğru sözlü bir kimseydi. Sizi kendisine tâbi olmaya çağırmadı. O, Âl-i Muhammed'in (s.a.a) velayetine razı olunan imamına uymaya çağırıyordu. Eğer zafere ulaşıydı, sizi davet ettiği şeye bağlı kalacaktı. O, kendisinin bu davasını çürütmek, boşa çıkarmak amacıyla üzerine gelen bir sultana karşı koymuştur.¹

Yahya b. Zeyd ile Şiî bir adam arasında bir konuşma geçer. Şiî şahıs, Yahya b. Zeyd'in, Zeyd'i nasıl gördüğünü anlamak ister ve der ki: "Ey Resulullah'ın oğlu! Senin baban imamlık iddiasında bulundu ve bir mücahit olarak başkaldırdı. Oysa Resulullah (s.a.a): '*Kim imamlık iddiasında bulunursa, o yalancıdır.*' buyurmuştur." Yahya ona şu karşılığı verir: "Yavaş ol, ey Ebu Abdullah! Baban, kendisine ait olmayan bir şeyi iddia etmeyecek kadar akıllıydı. O, şöyle diyor-

---

1- el-Huru'l-İyn, s.188

du: 'Sizi, Âl-i Muhammed'in (s.a.a), velayetine razı olunan imamına uymaya çağırıyorum.' Bununla da, amcamın oğlu Cafer'i kastediyordu." Adam şöyle der: "Şu takdirde bugün emir sahibi Cafer midir?" Yahya şu karşılığı verir: "Evet, o, Haşimoğulları'nın en fakihidir."¹

Yahya b. Zeyd'in Öldürülmesi

Velid b. Yezid zamanında Yahya b. Zeyd de öldürüldü. Olay şöyle gelişti: Babasının öldürülmesinden sonra Yahya, Kûfe'den ayrılarak Horasan'a doğru yola çıktı. Rey'e gitti. Oradan Serahs'a geldi. Sonra oradan da ayrılıp Belh'e giderek Hariş b. Abdurrahman eş-Şeybanî'ye misafir oldu. Hişam ölüp de Velid tahta geçinceye kadar orada kaldı.²

Kûfe Valisi, Nasr b. Seyyar'a, Yahya b. Zeyd'in, Hariş'in evinde bulunduğunu haber verdi. Bunun üzerine Nasr, Hariş'ten Yahya'yı kendisine teslim etmesini istedi. Hariş, Nasr b. Seyyar'a: "Ondan haberim yok." karşılığını verdi. Bunun üzerine Hariş'e altmış kırbaç vuruldu. Ardından Hariş şu karşılığı verdi: "Allah'a yemin ederim, eğer o ayaklarımın altında olsa, ayaklarımı kaldırıp onu size göstermem."³

Devletin istihbarat örgütü her yerde onu arıyordu. Bundan sonra burada anlatılması durumunda çok yer kaplayacak bir sürü gelişme yaşandı. Sonunda Nasr, on bin atlıdan oluşan bir ordu gönderdi. Yahya'nın adamları ise topu topu yetmiş kişiden ibaretti. Son çatışmalardan birinde Yahya alnundan aldığı bir okla öldürüldü, arkasından da bütün arkadaşları öldürüldü. (Allah hepsinden razı olsun.) Yahya'nın başını kesip gömleğini üzerinden çıkardılar.⁴

1- es-Serairu'l-Havi, İbn İdris el-Hillî, 3/550 ve sonrası

2- Zeyd b. Ali, Seyyid Abdurrezzak el-Mukarrem, s.176

3- el-Kâmil, İbn Esir, 5/127

4- el-Kâmil, İbn Esir, 5/127

Bu olay, hicrî 125 senesinde gerçekleşti. Mübarek naaşı Cüzcan'da asıldı. Ebu Müslim Horasanî ortaya çıkıncaya kadar cesedi asılı kaldı. Ebu Müslim naaşını indirip, namazını kıldıktan sonra defnetti.¹

Hicrî 126 senesinde Velid b. Yezid, Emevîler tarafından öldürüldü. Ondan sonra Yezid b. Velid b. Abdümelik halife oldu. Bu dönemde siyasal bir başıboşluk meydana geldi. O güne kadar böyle bir keşmekeş görülmuş değildi. Halifelikte gözü olan herkes harekete geçti. Çünkü ümmet, o dönemlerde adaletten bahseden, Emevîlerden intikam almak isteyen herkesin ardına düşmeye hazır bir hâldeydi. Bu tür çağrılar iyice araştırılmadan, tetkik edilmeden taraftar buluyordu. Bu nedenle söz konusu dönemde, birçok farklı siyasal mezhep, grup ortaya çıktı.

İmam'ın (a.s) bu siyasal realiteyi tek bir doğrultuya yöneltmesi, kontrolü altına alması ve sağlam bir temele dayandırıp hak cihete doğru hareket etmesini sağlaması mümkün değildi. Bu yüzden İmam Sadık'ın (a.s) bu ortamda bir ıslahatçı, bir mürşit olarak rol oynadığını görüyoruz. Bazen başka akımların peşine düşmekten alıkoyduğunu, bazen de sahil bir akideye sahip olan kimseler bulunduğu (başkaldırdığı) takdirde devrimci bir tutum almaya davet ettiğini gözlemliyoruz.

İmam (a.s) realiteyi bütün ayrıntılarıyla kuşatmıştı. Çünkü o, bir tepki gibi görünse de, öyle bir günde ortaya çıkmış bir hareketin lideri değildi. Bu koşullarda ortaya çıkmış akımlardan ve bu akımların başındaki liderlerin dünyevî beklentilerinden habersiz değildi.

O, atılan sloganların, yükseltelen şiarların gerisinde gizli olan niyetleri ve amaçları çok iyi biliyordu. Özellikle Abbasîlerin, ümmeti kandırmak için kullandıkları sloganlarının asıl amacını bilmemesi mümkün değildi. Bu yüzden İmam

---

1- el-Kâmil, İbn Esir, 5/127

(a.s) bu tür sloganların peşine düşme hususunda ümmeti uyardı. Yitik değerlere ve ilkelere sarılmanın zorunluluğunu anlattı. İçinde bulunulan aşamayla örtüşen bir siyasal hareketin karakteristik özelliklerini, ana çizgilerini ortaya koydu. Ama kesinlikle bu tavrı, Emevîleri hedef alan cihat hareketinin aleyhine bir tutum değildi. Zeyd'in ayaklanması karşısında aldığı tavır ve bu hareketi desteklemesi, bunun en somut örneğidir.

Siyasal Hadiseler Karşısında İmam'ın Tavrı

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) kimi dost ve kimi sempati besleyen hareketlerin önerileri karşısında belirlediği siyasal çizgiyi iki noktada özetlemek mümkündür:

Birincisi: Ümmetin değişik gruplarının sundukları öneriler karşısındaki tutumu.

İkincisi: İlkesel tavrı destekleyip Şia'yı, olayların etkisiyle/tepkisel hareket etmekten ve sapmaktan sakındırması.

Gelen Önerilere Karşı İmam'ın Takındığı Tavrı

Birinci Öneri: Abdulhamid b. Ebu Deylem'in şöyle dediği rivayet edilir:

Bir gün Ebu Abdullah'ın (a.s) yanında bulunuyordum. O sırada Abdusselam b. Abdurrahman b. Naim'in, Feyz b. Muhtar'ın ve Süleyman b. Halid'in mektubu eline geçti. Mektupta şöyle diyorlardı: "Kûfe, şu anda kendisini savunacak adamlardan yoksundur. Eğer orayı ele geçirmemizi emredersen, ele geçiririz." İmam (a.s) mektupları okuyunca tutup attı, sonra şöyle dedi: *"Ben bu adamların İmam'ı değilim. Asıl adamlarının Süfyanî olduğunu bilmiyorlar mı?"*¹

1- İhtiyar-u Marifeti'r-Rical, s.353, hadis: 662; ondan naklen Biharu'l-Envar, 47/351

İkinci Öneri: Bu, Horasan bölgesinden bir grubun İmam Sadık'a sundukları öneridir. Aslında ayaklanma ve insanları İmam'a (a.s) biat etme amacıyla sunulan bir öneri değildi. Bilakis, Kûfe'den gelip kendilerini İmam'a (a.s) biat etmeye çağırarak ve onun tarafından kendilerine elçi olarak gönderilen bir adamın durumunu araştırmak istiyorlardı. Şimdi olayı rivayet eden Haris b. Hasire el-Ezdi'ye kulak verelim:

Kûfeli bir adam Horasan'a geldi ve insanları Cafer b. Muhammed'in (a.s) velayetini kabul etmeye davet etti. Bir grup, davetini kabul edip itaat etti. Bir grup inkâr edip karşı çıktı. Bir grup da çekimser davranarak tarafsız kaldı. Her gruptan bir adam yola çıkıp Ebu Abdullah'ın (a.s) yanına geldi. Grupla beraber bir cariyeye de vardı. Çekimser ve tarafsız gruba mensup olup takva sahibi olarak bilinen adam, cariyeye yalnız kalıp onunla ilişkiye girdi. Ebu Abdullah'ın (a.s) yanına girdiğimiz zaman cariyeye yalnız kalan adam konuştu ve Ebu Abdullah'a (a.s) şöyle dedi: "Allah sana iyilik versin, Kûfeli bir adam bizim bölgemize geldi ve insanları sana itaat etmeye ve senin velayetini kabul etmeye çağırdı. Bunun neticesinde bir grup kabul etti, bir grup reddetti, bir grup da çekimser kalıp takvalı davranmayı yeğledi." İmam (a.s): "*Sen hangi gruptansın?*" dedi. Adam dedi ki: "Ben, çekimser kalıp tarafsız davranan takva sahibi gruba mensubum." İmam (a.s) şöyle buyurdu: "*Peki, falan gece cariyeye yatarken takoana ne olmuştu?*" -Ravi der ki:- Bu cevap karşısında adam şaşkına döndü.¹

Üçüncü Öneri: İmam Sadık (a.s), bu aşamada Emevî muhaliflerine karşı, siyasetini açıklamış ve dolaylı olarak onların inanç ve düşünce bozukluklarına, bazı muhaliflerin hedeflerinin yanlışlığına işaret etmiştir. Bunu bir rivayetten

---

1- Besairu'd-Derecat, s.264, hadis: 5; Biharu'l-Envar, 47/72

t.me/caferilikcom

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

gayet net bir şekilde anlıyoruz. Rivayete göre Amr b. Ubeyd ve Vasıl b. Ata gibi Mutezile Mezhebi'nin ileri gelenleri, İmam Cafer Sadık'la (a.s) buluşurlar ve ona ayaklanıp yönetimi ele geçirmeyi önererek, ondan kendilerini desteklemesini ve saflarına katılmasını talep ederler.

İmam (a.s) bu talebe doğrudan cevap vermez; bilakis, başka bir meseleye değinir. İmam (a.s) önceden benimsediği yöntemi esas alarak onların taleplerine cevap vermek yerine, ondan daha önemli olan bir meseleye değinir. Çünkü muhaliflerin istekleri ile Emevîlerin yönetim anlayışı arasında farklılık olmadığı zaman, silahlı bir ayaklanma işe yaramaz. Bu yüzden İmam (a.s), İslâm ümmetini baştanbaşa saran karanlık engelleri ve sapsmaları gündeme getirir.

Abdulkerim b. Utbe el-Haşimî olayı bize şöyle anlatıyor:

Mekke'de Ebu Abdullah'ın (a.s) yanındaydım. Bir ara yanına Mutezile Ekolü'ne mensup bir grup girdi. Aralarında Amr b. Abid, Vasıl b. Ata ve Hafs b. Salim gibi bu ekolün önde gelen isimleri vardı. Olay, Velid b. Yezid'in öldürüldüğü, Şamlıların aralarında ihtilafa düştükleri günlere denk geliyordu. Ziyaretçiler konuşmaya başladılar ve konuşmalarını alabildiğine uzattılar. Her biri sözü alıyor ve susmak nedir bilmiyordu. Ebu Abdullah Cafer b. Muhammed (a.s) onlara dedi ki: *"Siz, çok konuştunuz ve sözü uzattıkça uzattınız. İçinizden bir sözcü seçin, o konuşsun, delillerinizi sıralasın; ama mümkün mertebe kısa konuşsun."* Bunun üzerine Amr b. Abid'i sözcü olarak seçtiler. Abid, belagatli bir konuşma yaptı, üstelik sözü alabildiğine uzattı. Söyledikleri arasında şu sözler vardı:

"Şamlılar, halifelerini öldürdüler. Allah onları birbirlerine düşürdü, artık birlikleri bozulup parçalanmıştır. Bunun üzerine düşündük, araştırdık ve dinine, aklına ve kişiliğine güvendiğimiz bir adamı halifeliğin madeni olarak belirledik. Bu kişi, Muhammed b. Ab-

dullah b. Hasan'dır. Onun etrafında toplanmayı ve ona biat etmeyi uygun gördük. Sonra bu kararımızı ilan eder, insanları ona biat etmeye çağırırız. Kim ona biat ederse, onun yanında yer alırız, bu kimse bizden olur. Kim de bizden uzak durursa, biz de onunla münasebetimizi keseriz. Bize karşı çıkanlarla da savaşırız, azgınlığının karşısına dikiliriz. Onu hakka ve haklılara geri döndürürüz. Bu arada, kararımızı sana da bildirmeyi uygun gördük. Çünkü senin gibi bir adama ihtiyacımız var. Sen faziletli ve taraftarı çok olan birisin."

Adam sözlerini tamamlayınca, İmam (a.s) şöyle buyurdu: *"Hepiniz, Amr ile aynı görüşte misiniz?"* "Evet." dediler. Bunun üzerine İmam (a.s) Allah'a hamdetti, senalarını sundu, Peygamber'ine (s.a.a) salât etti ve onlara karşı birçok delil sunduktan sonra Amr'a döndü ve şöyle dedi: *"Allah'tan kork, ey Amr! Ve siz de ey topluluk! Allah'tan korkun! Çünkü babam - yeryüzünde insanların en hayırlısı, Allah'ın kitabını ve Resulü'nün Sünnet'ini en iyi bilendi,- bana şunları söyledi: Resulullah (s.a.a) buyurdu ki: Müslümanlar arasında kendisinden daha âlim biri olduğu hâlde insanlara karşı kılıcını kullanarak, onları kılıcıyla kendisine biat etmeye davet eden kimse, sapıktır ve insanların başına zorla geçmek isteyen bir zorbadır."*¹

Bu adamlar, İmam'ın (a.s) üstünlüğünü, başkalarından önde olduğunu kabul etmelerine rağmen, nasıl başka birine biat etmeyi düşünebildiler ve İmam'ın da kendilerini desteklemesini beklediler?! İmam (a.s) onları makul ve meşru bir şeye davet etti ve yapmak istedikleri şeyin üzerinde yeniden düşünmelerini teklif etti.

1- Biharu'l-Envar, 47/213-216; Usul-u Kâfi, 3/554; el-İhticac, 2/118-122; et-Tehzib, 67/148

İmam (a.s), Şia'yı Tepkisel Hareketlerden Sakındırıyor

Bu noktayı izah etmek, açıklığa kavuşturmak için aşağıdaki örnekler üzerinde düşünmemizde yarar vardır:

Birinci örnek: İmam'ın (a.s) iyice araştırmayı, Ehl-i Beyt şiarını yükseltseler dahi her ayaklanma hareketine gözü kapalı katılmamayı öngören yaklaşımından ibarettir. Çünkü insan bu hususu iyice araştırıp tespit etmezse hüsrana uğrar, uğradığı zarar çok büyük olur. En başta büyük-küçük her davranışının hesabını vereceği hayatını yitirecektir. O zaman da pişmanlık ve tövbe hiçbir fayda vermeyecektir. Bunun için, her davranışın bir açık belgeye ve güçlü delile dayanması zorunludur.

Kuşkusuz İmam'ın (a.s) bu tutumu, Şiî toplumu kendi çıkarı doğrultusunda kullanmak için İmam'la bağlantısı olduğunu iddia eden, gerçekte ise aldatma amacını güden siyasal hareketlere karşı en güzel şekilde işlevini görmüştür.

Şimdi Ays b. Kasım'ın sözlerini okuyalım: Ebu Abdullah'ın (a.s) şöyle dediğini duydum:

Tek ve ortaksız Allah'tan korkun. Siz, kendi nefsi-nize bakın. Allah'a yemin ederim, bir adamın koyun sürüsü olsa ve bu koyunların başında da bir çoban bulunsa, sonra önceki çobandan daha iyi sürüyü idare eden bir adam bulsa, öncekinden daha iyi sürüyü idare eden bu adamı getirir, diğerini gönderir. Allah'a yemin ederim ki, her birinizin iki canı olsaydı, biriyle savaşır, tecrübe kazanır ve diğeri de geride kalır ve onunla uygun gördüğü davranışı yapardı. Ama her birinizin sadece bir canı vardır, o can gitti mi, Allah'a yemin ederim, tevbe etme fırsatı da gider. Siz kendiniz için seçimde bulunmaya başkalarından daha çok

hak sahibisiniz. Bizim adımıza biri size gelirse hangi gerekçeyle baş kaldırdığınızı iyice araştırın.¹

İkinci Örnek: Bu örnekte İmam Cafer Sadık (a.s), toplumun salih davranışlarını ve isabetli düşüncelerini örnek alması için salih bir örneklige ve güzel bir önderliğe her zamandan çok ihtiyaç duyduğu bir aşamada bulunduğuna işaret etmektedir.

Ömer b. Eban'dan rivayet edilmiştir: Ebu Abdullah'ın (a.s) şöyle dediğini duydum:

Ey Şia topluluğu! Siz bize nispet edilmişsiniz. Şu hâlde bizim süsümüz olun, ayıbımız olmayın. İnsanlar arasında Ali'nin (Allah ondan razı olsun) ashabı gibi olmanızı engelleyen nedir?! Onlardan biri bir kabile arasında yaşıyorduyorsa onlara imamlık, müezzinelik eder, emanetlerini saklar, güvenilir biri olurdu. Siz de diğer insanların hastalarını ziyaret edin, cenazelerine katılın, mescitlerinde namaz kılın. Hayır işlerde sizi geçmesinler. Çünkü -Allah'a yemin ederim- siz onlardan daha çok hayır işlemeye lâyıksınız.²

2- Fikrî Durum

Zındıklık, Gulat, Mutezile, Cebriye, Ehl-i Rey ve bunlardan kaynaklanan fıkıh, tefsir, hadis ve Kur'ân bağlamında risaletin yeniden yorumlanması gibi İmam Sadık'ın (a.s) zamanında etkin olan düşünsel ve inançsal akımlar, İmam Cafer Sadık'ın (a.s) kendi döneminin koşullarından doğmadıkları gibi tesadüfen de ortaya çıkmış değillerdi. Bilakis, bu olguların varlığı Emevîlerin ve onlardan önce Ehl-i Beyt hareket tarzından uzaklaşan, yüz yıl veya daha fazla bir zaman boyunca bambaşka bir yöntemi esas alan halifelerin çizdikle-

1- Usul-u Kâfi, 8/264

2- Usul-u Kâfi, 2/293; Mişkâtul-Envar, s.67. Vesailu's-Şia, 1/52

ri hareket metodundan kaynaklanmaktaydı. Böylece yeni nesillere dinin çarpıtılmış, sahte yüzü yansiyordu.

Din, yöneticiler tarafından yönlendirilen bir araçtan öte bir işlev görmüyordu. Yöneticiler onunla iktidarlarını koruyor ve siyasetlerine uygun bir misyon biçiyorlardı dine. Tamamen zayıfların, yoksulların, ezilenlerin, mustazafların aleyhine bir misyondur bu. Bir Müslüman, dinin şiddet yönünden başka bir şey görmüyordu o dönemde. Bu nedenle zındıklık, yöneticilerin dinin temelleriyle oynamalarından sonra şekillenen inanç sistemine karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Karmaşık, yanlış kavramlarla dolu dinsel ortam yüzünden zındıklık revaç bulmuştur.

Ölçülerin ve değerlerin bozulması, kuşkuları ortaya çıkardı. Resulullah'ın (s.a.a) Sünneti, hatta Allah'ın yüce kitabı hakkında bile kuşkular yayıldı. Rey ve istihsana bel bağlandı. Hiçbir ilmî kurala bağlı kalmaksızın nasların anlamlarının, anlam sınırlarının ötesine geçildi.

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) yaşadığı dönemde yayılan sapık fikirleri değerlendirmemiz için, öncelikle ümmeti böylesine dehşet verici bir karışıklığa sürükleyen arka plânı irdelememiz zorunludur.

Bu noktada Emevîlerin tahrifçi metotlarından Kur'ân'ın, Sünnet'in ve tarihî olayların anlaşılmasına yönelik tahrifçi tutumlarının genelinden her alanda sadece bazı örnekler üzerinde durmamız gerekir.

Teşri (Yasama) ve Tarih Kaynaklarının Tahrifi

1- Kur'ân Tefsiri Alanındaki Tahrifler

Kur'ân ayetlerinin anlaşılmasında ve tefsirinde kişisel görüş (rey) ve İsrailiyat rivayetleri esas alınıyordu. Bu da halifenin siyaseti doğrultusunda kullanılırdı. Buna dair bazı örnekleri aşağıya alıyoruz:

Cebriye Mezhebi sapık görüşlerini desteklemek için "**Si-zi ve yaptıklarınızı yaratan Allah'tır.**"¹ ayetini ileri sürüp Kur'ân'ın, Allah'ın, kulları fiillerini işlemeye zorladığını bildirdiğini söylediler.

Mücessime düşüncesine gelince; bu düşünce, nassların zahiri üzerinde donup kalmayı öngörmekteydi. Bu düşünce-
nenin mensupları nassın lafızdan ibaret harfî anlamının öte-
sine geçmezlerdi. Hatta açık bir şekilde Allah'ın elinin ve yü-
zünün olduğunu söylediler ve bunu söylerken de: "**Allah'ın
eli, onların ellerinin üstündedir.**"² ve "**Celal ve kerem sahibi
Rabbinin yüzü baki kalır.**"³ ayetlerini delil olarak ileri sürdü-
ler. "**Yüzler vardır ki, o gün ıslıl ıslıl parılayacaktır. Rablerine
bakacaklardır.**"⁴ ayetini ileri sürerek de, Allah'ın çıplak gözle
görüleceğini savundular.

Kur'ân'ın mübarek ayetlerinin tefsirinde İsrailiyat men-
şeli bu yorum ve kıssaların esas alınması, bu çarpık tablonun
ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Kurtubî tefsirinde Kâ'b el-
Ahbar'dan şöyle rivayet edilmiştir:

Yüce Allah arşı yaratınca, arş dedi ki: "Allah ben-
den daha büyük bir şey yaratmamıştır." Sonra kibirle-
nerek kükredi ve büyüklendi. Bunun üzerine yüce Al-
lah yetmiş bin kanadı, her bir kanatta yetmiş bin tüy,
her bir tüyde yetmiş bin yüz, her bir yüzde yetmiş bin
ağız, her bir ağızda yetmiş bin dil bulunan, her gün
ağızlarından yağmur damlaları, ağaç yaprakları, çakıl
ve çiğ taneleri, dünya günleri ve melekler sayısınca
tesbih çıkan bir yılanı arşa doladı. Yılan arşın üzerine
kuruldu; arş, üzerine kurulan yılanın ancak yarısı ka-

1- Sâffât, 96

2- Fetih, 10

3- Rahmân, 27

4- Kıyâmet, 22 ve 23

dar olduğunu gördü. Bunun üzerine kibirden vazgeçerek tevazu gösterdi.¹

Muaviye bir gün Kâ'b'a dedi ki: "Sen, Zülkarneyn'in atının Süreyya yıldızına bağladığını mı söylüyorsun?" Kâ'b dedi ki: "Allah: '**Ona her şey için bir sebep verdik.**'² diyorsa ben neden böyle demeyeyim?"³

İşte İsrailiyat'la sultanların hizmetkârı uydurmacıların iftiralarıyla dolu hadis, tefsir ve tarih geleneği budur. Bu miras, Resulullah'ın (s.a.a) vefatından bir asır sonra Ömer b. Abdülaziz döneminde yasağın kaldırılmasıyla birlikte yazıya geçirilmiştir.

Bu arada Hadis Ekolü, bütün rivayetleri, aklın süzgecinden geçirmeksizin olduğu gibi aktarmayı esas almıştır. Hatta şöyle demişlerdir:

Sünnet Kur'ân'ı nesheder. Kur'ân'ın Sünnet'e olan ihtiyacı, Sünnet'in Kur'ân'a olan ihtiyacından fazladır. "Biz Sünnet'i, Kur'ân'ı esas alarak kabul ediyoruz." diyenler (iddialarına göre,) zındıkların sözünü tekrarlıyorlar!⁴

Bu noktadan hareketle cebriyecilik, zındıklık ve gulatlık gibi düşünsel sapmaların ortaya çıkışının ve büyük bir hızla İslâm toplumunda yayılmasının birtakım sebeplerini bilmiş oluyoruz. Ki, gelecek konularda bunlara birer birer işaret edeceğiz.

2- Nebevî Hadis Alanındaki Tahrifler

[Resulullah'ın (s.a.a) Muaviye'yi lanetlemesi, ona beddua etmesi, onun İslâm'a karşı Mekke'nin fethine kadar süren apaçık düşmanlığı, Ammar Yasir'i öldüren azgın grubun

1- el-Camiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân, 15/295

2- Kehf, 84

3- Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azim, İbn Kesir, 3/106

4- Buhusun Fi'l-Mileli ve'n-Nihel, Cafer Subhanî, 1/129

komutanlığını üstlenmesi, zamanın meşru halifesine başkaldırması ve böylece binlerce insanın kanının dökülmesine sebep olması, Peygamber'in ashabından Hücr b. Adiy vb. büyük şahsiyetleri öldürmesi, apaçık fısk ve fücur işleyen oğlu Yezid'i Müslümanların başına geçirmesi, Hz. Ali'ye (a.s) alenen minberlerde lanet okutması ve benzeri yüzlerce zulüm ve haksızlığı ortada iken, yine de Emevîler uydurdukları hadislerle Muaviye'yi mukaddes bir kişi olarak göstermeye çalışmışlardır. İşte bu uydurma hadislerden birkaç örnek:]

1- Sahih-i Tirmizî'de Resulullah'ın (s.a.a) Muaviye hakkında şöyle dediği rivayet edilir:

Allah'ım! Onu hidayete eren, hidayete erdiren kıl ve ona yol göster.¹

2- Umeyr b. Said'den şöyle rivayet edilir:

Muaviye hakkında hayırdan başka bir şey söylemeyin! Çünkü Resulullah'ın (s.a.v), onun hakkında: *"Allah'ım! Onunla hidayet et."* dediğini duydum.²

3- Ahmed, Ebu Davud, Bağavî ve Taberanî vb. Hz. Peygamber'in (s.a.a) şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir:

Şam'ı size tavsiye ederim. Çünkü orası Allah'ın arzının en hayırlılarından biridir. Kullarının da en hayırlılarını orası için seçer. Allah Şam'ın ve Şamlıların vekilidir.³

4- Kâ'bu'l-Ahbar'dan Hz. Peygamber'in (s.a.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

Şam halkı Allah'ın kılıçlarından bir kılıçtır. Onunla kendisine isyan edenlerden intikam alır.⁴

1- Sahih-i Tirmizî, 5/687, Muaviye'nin Menkıbeleri babı

2- Kenzu'l-Ummal, 14/149

3- Kenzu'l-Ummal, 14/149

4- Edva-u Ale's-Sünneti'l-Muhammediyye, s.129, Delailu's-Sünne, el-Beyhakî'den naklen

5- Hz. Peygamber'den (s.a.a) şöyle rivayet edilir:

Muaviye b. Ebu Süfyan sırdaşıdır.¹

6- Rivayete göre, (zındıklarından biri olan) İbn Ebi'l-Evca' yakalanıp boynu vurulacağı zaman şöyle demiştir:

Dört bin hadis uydurdum. Böylece nice helâli haram ve nice haramı da helâl gösterdim.²

3- Tarih Alanında Yapılan Tahrifler

Uydurulmuş birçok rivayette, Resulullah'ın (s.a.a) yüce şahsiyeti, gülünç ve hayatıyla çelişkili bir surette çizilir. Bu rivayetlerden bazılarını aşağıda zikrediyoruz:

1- Resulullah (s.a.a) şarkı söyleyen ve def çalan cariyeleri dinlerdi!

2- Resulullah (s.a.a), eşi Aişe'yi zencilerin gösterisini seyretmesi için omzuna alır, onları seyretmesini sağlardı. O sırada Resulullah (s.a.a) eşiyle yanak yanağa olurdu!

3- Resulullah (s.a.a) evlatlığının eşini tahrik edici bir vaziyette görünce, ona âşık oldu!³

Sapık Fikrî Akımlar

1- Cebriye

Kelam, fıkıh ve tefsir ilimlerinin oluşturulmasına ihtiyaç duyulduğu bir dönemde, birtakım Emevî saraylarının kölesi düşünürler, Allah'ın kullarını fiil işlemeye mecbur bıraktığı şeklinde bir anlam ifade ediyormuş gibi görünen hadis mirasına müracaat ettiler ve bu hadisleri Emevîlerin saltanatlarını pekiştirmek amacıyla kullanmaya başladılar. Bunun ne-

1- Tathiru'l-Cinan-i ve'l-Lisan, s.17

2- el-Mevduat, İbn Cevzî, Abdurrahman Muhammed Osman'ın tahkiki ile, 1/37

3- Sahih-i Buharî, 1/169; Sahih-i Müslim, Bab-u Salâti'l-İydeyn (İki Bayram Namazı Babı), 2/607; Müsned-i Ahmed, 6/38

ticesinde cebr akidesini yaydılar. Bunun anlamı, kuldan gerçek anlamda fiili nefyetmek ve onu yüce Allah'a izafe etmekti. Dolayısıyla kuldan hayır ve şer olarak sadır olan her şey Allah'a nispet edildi. Diyorlardı ki: "Bizim yaptığımız bir şey yok, çünkü biz ihtiyar (serbest irade) sahibi değiliz, bilakis, Allah'ın iradesi ve dilemesiyle hareket ediyoruz. Namaz kılmamızı istediği zaman namaz kılıyoruz, şarap içmemizi istediği zaman da şarap içiyoruz. Biz buna mecburuz."

Buna, Kur'ân'dan: "**Sizler ancak Rabbinizin dilemesi (izin vermesi) sayesinde (bir şeyi) dileyebilirsiniz.**"¹ ve "**Allah kimi doğru yola iletmek isterse, onun kalbini İslâm'a açar; kimi de saptırmak isterse, göğe çıkıyormuş gibi kalbini iyice daraltır.**"² gibi ayetleri delil getiriyorlardı.

Şurası açıktır ki, böyle bir akideyi benimseyen bir kimse, farzları terk etmek, içki içmek, zina etmek, hırsızlık yapmak ve adam öldürmek gibi suçları işleme hususunda nefesine müsamaha gösterir ve sonra da "Allah hırsızlık yapmamı istedi, ben de çaldım... Allah zina etmemi istedi ben ettim..." demeye başlar. Böyle bir durumda insanın kesbî iradesi ve serbest tercihi söz konusu olmadığı gibi, Allah'ın kendisine bahşettiği akıl nimetini kullanma durumu da olmaz. Böyle iken, sevap umması ya da azaptan korkması söz konusu olabilir mi?!³

2- Zındıklık

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) yaşadığı dönemde ortaya çıkan sapık fikirlerden biri de inkâr ve zındıklık düşüncesiydi. Tevhidî bir dünya olan İslâm âleminde, gücünün doruklarında iken ve başka milletler yeni tanıştıkları bu son risaleti

---

1- İnsân, 30

2- En'âm, 125

3- el-İmamu's-Sadık ve'l-Mezahibu'l-Erbaa, 2/122

merak edip üzerinde düşünmeye başlamışken, zındıklık ve inkâr akımlarının ortaya çıkmasının sebebi ne olabilir?

Emevîlerin, hayatın her alanında işledikleri zulümler, yaydıkları fesatlar, İslâm düşüncesine zıt bu fikirlerin ortaya çıkmasına sebep oluyordu. Hammad b. Osman rivayet ediyor: Ebu Abdullah'ın (a.s) şöyle dediğini duydum:

Zındıklık, yüz yirmi sekiz senesinde ortaya çıkacaktır. Çünkü ben Fatıma Mushafı'nda bunun yazılı olduğunu gördüm.¹

Yöneticilerin fikirleri hakkında soru sormak, onları tartışma konusu yapmak bağışlanamaz bir suçtu, günahtı. Bir insan sadece bu fikirleri dinlemeliydi ve kesinlikle düşünmemeliydi. İslâm halifelîği ise Emevî tağutlarının ve Abbasî Firavunlarının şahsında somutlaşmıştı.

Düşünce ve insan davranışları alanlarında yaygınlaşan bu düşünceler, bozguncu pratiğe bir tepki olarak inkâr, dinsizlik fikrinin ortaya çıkmasına neden olmuştu.

Bu yüzden görüyoruz ki Ebu'l-Evca', tevhid inancı hakkında kuşkular uyandırmak için, hem de Resulullah'ın (s.a.a) mescidinde etrafında bir halka oluşturabiliyor, varlığı temelden inkâr ediyor ve "Varlık bir ihmal ile başladı." diyordu.

Yine Cu'd b. Dirhem kendini iyice küfre vermiş ve bida-te kapılıp zındıklıkta alabildiğine ileri gitmişti. Açıkça dinsiz ve inkârcı olduğunu ilan ediyordu.² Zındıklığının bir örneği olarak; bir gün bir şişeye biraz toprak, biraz da su koydu, bir süre sonra bu karışımdan kurtçuklar ve böcekler üredi. Bunun üzerine arkadaşlarına: "Bunları ben yarattım, çünkü bunların oluşmasının sebebi benim." dedi. Bu sözü İmam Cafer

---

1- Besairu'd-Derecat, s.172; Biharul-Envar, 26/123; İsbatu'l-Hudat, 5/175

2- Mizanu'l-İtidal, 1/399; Lisanu'l-Mizan, 2/105

Sadık'a (a.s) ulaştığında, bunu reddetti ve can alıcı kanıtı içeren şu sözünü buyurdu:

Mademki onları yaratmış, o hâlde kaç tane olduklarını, bunlardan kaç tanesinin erkek, kaç tanesinin dişi olduğunu, her birinin ağırlığının ne kadar olduğunu da söylesin ve şu tarafa gidenlere, bu tarafa dönmelelerini söylesin de dediğini yaptırsın!¹

3- Mutezile

Hadis ve tefsir mirasının akılla çelişik bir görünüm arz etmesinden sonra Haricîler ve Mürcie grubu büyük günah işleyen kimsenin hükmü hususunda aşırı tutumlar içine girdiler. Sonra hadis ve Kur'ân'ın zahiri üzerinde dondurulan kültür, başka medeniyetlerle karşılaşma ve açılma sonucu gündeme gelen sorulara cevap verme hususunda aciz kaldı. Bu noktada, İslâm ülkelerinde medenî gelişme ve ilhad/inkâr hareketinden kaynaklanan sorular üzerine baş gösteren ihtiyaçlara cevap vermek maksadıyla Mutezilî fikirler belirginleşmeye başladı. Bu asırda, mutlak olarak hadise dayanmayı reddeden Mutezile düşüncesi ortaya çıktı. Bunlar akli devre dışı bıraktıkları, araştıran ve tartışan herkesi tekfir ettikleri için hadis ehline yoğun bir saldırı başlattılar.

Mutezilenin Siyasî Çizgisi

O çağlarda Mutezile mezhebi sırtını iktidara dayamıştı. Ümmetin vicdanında yer etmiş kutsallara ve ümmetin yalın düşüncesine saldırırken, mevcut iktidarların siyasetine hizmet ediyordu. Örneğin Mutezile, hilafetin daha iyi olan biri varken ondan aşağı olan birine verilebileceğini dile getirdiğinde, Emevî ve Abbasî hilafetlerinin meşruiyetlerine delil icat etmiş oluyordu.

Ahmed Emin şöyle diyor:

1- el-Emalî, el-Murtaza, 1/284

Mutezile'nin, bazı şahsiyetleri eleştirme hususunda ileri gitmesi, bir bakıma Emevî iktidarını desteklemek, pekiştirmek anlamına geliyordu. Çünkü hasımları eleştirmek, onları analiz masasına yatırmak, aleyhlerinde veya lehlerinde karar vermek için aklın hakemliğine başvurmak, en azından kitleler nezdinde yaygın bir kanaat olan Ali'nin (a.s) kutsiyetini ortadan kaldırma işlevini görüyordu.¹

Bu yüzden Mutezile mezhebi, Emevîlerden sınırsız bir destek ve çok yönlü bir himaye gördü. Emevî saltanatının yıkılmasından sonra da Abbasîlere katıldılar. Abbasî hilafetinin ilmî organını ve temelini oluşturuyordu bu mezhep. Örneğin Halife Mansur, Mutezile mezhebinin ileri gelenlerinden biri olan Amr b. Ubeyd'e büyük saygı gösteriyordu.²

Mutezilîlerin Şiîlerle ilişkileri ise rekabetin, hasımlığın en ileri boyutlarındaydı. Şiîlere göre Mutezile düşüncesi, İslâm fikriyatına dışarıdan karıştırılmış bir akımdı. Çünkü üstün olan dururken ondan aşağı olanı ileri sürmenin anlamı; hakkın mantığının dışına çıkmaktı, ilâhî bağışları ve yetenekleri işlevsiz kılıp öldürmekti. Kaldı ki bu anlayış, "**De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?**"³ diyen Kur'ân'a da aykırıydı.

Resulullah'ın (s.a.a) vefatından sonra ümmetin başına gelen bütün felaketlerin kaynağı, daha üstün olan dururken ondan aşağı olan birinin öne çıkarılmasıydı. Eğer bu anlayış olmasaydı, üstün olan şahsiyet, ümmeti güvenli bir şekilde erdemler doğrultusunda idare edecek, ümmetin evlatlarına fitrata uygun, sahil gelişmeyi sağlayan bir ortam hazırlayacaktı ve bütün yönleriyle uyumlu, dengeli bir büyüme sağlayacaktı. Nitekim Resulullah'ın (s.a.a) kızı Fatıma (a.s), Ebu

---

1- Fecru'l-İslâm, s.295

2- Tarih-u Bağdad, 4/148-150

3- Zümer, 9

Bekir'in halife olmasından, Resulullah'ın minberine kurulmasından ve Ali b. Ebu Talib'in, Hz. Peygamber tarafından kendisine verilen bu makamdan azledilmesinden sonra irat ettiği ilk dönem hutbelerinden birinde bu gerçeğe çarpıcı bir şekilde işaret etmişti.

4- Gulat

Tarihçilere göre, o dönemde İslâm toplumuna en büyük zararı veren akım gulattı. Çünkü gulat, siyasî ve akidevî bir hareket olarak İslâm'ı içeriden vurmaya hedeflemişti. Nitekim tarihçilerin bu harekete ilişkin araştırmaları günümüzde bile hâlâ müphemdir. Çünkü bu hareketin düşünceleri bizzat davetçileri tarafından kaleme alınmamıştır.

Gulat hareketi uzun sürmedi. Çünkü siyaset sahnesinde görüldükten hemen sonra ortadan kaybolmuştur. Ayrıca, İmam Cafer Sadık (a.s) da bu hareketi kuşatarak bloke etti. Çünkü oluşturduğu tehlikeyi fark etmiş ve bu hareketten, hareketin ilkelerinden beri olduğunu açıkça duyurmuştu. Yine bu hareketin Ebu'l-Hattab gibi davetçilerini lanetlemiş ve insanları, bu hareketin iğrenç amaçlarına alet olmamaları hususunda uyarmıştı.

Gulat hareketi, Emevîlerin son dönemlerinde ortaya çıktı. Ebu'l-Hattab, düşüncelerini Kûfe'de büyük bir gizlilikle yayıyordu. O dönemde Kûfe, siyasal düşünce dalgalarının etkisiyle çalkalanıyordu. Abbasî hareketi de, amacına ulaşmak üzere önemli bir mesafe kat etmişti. Ebu'l-Hattab'ın Kûfe'yi tercih etmesi tesadüf değildi. Çünkü oranın Ehl-i Beyt destekçilerinin ana merkezi olduğunu biliyordu. Böylece bu bilinçli tabanı sarsacak, bu yolla Ehl-i Beyt tâbilerine ağır bir darbe indirecekti.

Gulat düşüncesinin mensupları şuna inanıyorlardı:

Ruhanî bir varlığın cismanî bir bedenle zuhur etmesi hiçbir akıl sahibinin inkâr etmediği bir gerçektir. Hayır yö-

nünde, Cebrail'in bazı şahısların suretinde görünmesini, be-devî kılığına girmesini ve beşer olarak temessül etmesini örnek gösterebiliriz. Şer yönünde de, Şeytan'ın insan suretine girip onun suretinde şer işlemesini, cinlerin bazı şahısların kılığında zuhur etmesini ve onların diliyle konuşmasını örnek gösterebiliriz. Resulullah'tan (s.a.a) sonra Ali'den (a.s) daha üstün biri yoktur. Ondan sonra da onun evlatları gelir. Onlar varlıkların en hayırlılarıdır. Hak Teala onların suretinde zuhur etmiş, onların diliyle konuşmuş ve onların elle-riyle tutmuştur. Bu durum başkaları için geçerli değildir. Bu düşüncelerden dolayı söz konusu gruba "Aliyullahîler" adı verilmiştir. Onların, bu özelliği, sadece Ali'ye (a.s) özgü kıl-maları da, Ali'nin Allah katından sırların gizliliklerini bilme özelliğine sahip kılınmış olmasından ileri geliyordu.¹

Sonra Ebu'l-Hattab, Ehl-i Beyt İmamları'nın peygamber olduklarını, ardından tanrı olduklarını ileri sürdü! Cafer b. Muhammed'in tanrı olduğunu, atalarının da tanrı oldukları-nı iddia etti. Allah'ın oğulları ve sevgilileri olduğunu söyle-di! İlahlığın nübüvvette bir nur, nübüvvetin de imamette bir nur olduğunu, âlemin bu etkilerden ve nurlardan hiçbir za-man boş kalmayacağını savundu. Cafer'in [a.s] de, kendi zamanının tanrısı olduğunu söyledi! Onun görünen şahıs ol-madığını, ancak bu âleme indiğinde bu surete girdiğini, in-sanların da onu bu surette gördüklerini iddia etti!²

İşte bunlar İmam Cafer Sadık'ın (a.s) döneminde ortalığı kaplayan sapık düşünce akımlarıydı. İleride İmam'ın (a.s) bun-lar karşısında takındığı tavrı, bunlara karşı izlediği yöntem-leri ve o dönemde İslâm toplumunun bünyesinde bir salgın gibi yayılmaya başlayan bu hastalığı tedavi etmek amacıyla izlediği yolu ele alacağız.

1- el-Milelu ve'n-Nihel, Şehristanî, 1/168

2- el-Milelu ve'n-Nihel, Şehristanî, 1/159

İMAM CAFER SADIK'IN (A.S) YAŞADIĞI DÖNEMİN İHTİYAÇLARI

İmam Cafer Sadık (a.s) zamanında hayatın çeşitli alanlarında etkin olan fesat ve sapma olgularının üzerinde durduktan sonra, artık İmam'ın (a.s) hayatının ilk dönemlerinden o tarihe kadar tanık olduğu trajedilerin derinliğini kavrayabiliriz.

Bu koşullarda, Emevî devletinin zayıflamasından dolayı sıkı denetimler artık gevşemişti. İmam (a.s), İslâm'ın önemli bir kısmının, hayatın pratiğinden uzaklaştırıldığını ve cahiliye değerlerinin varlık sahnesine yeniden çıktığını, dine tamamen yabancı olan kalıpların Kur'ân ve Sünnet'in anlaşılmasında belirleyici hâle geldiklerini, bunun da, risaletin içeriğinin ve özünün değişmesine neden olduğunu gördü. Bu sapmanın, özellikle Emevî devletinin son dönemlerinde, İslâm'dan tamamen uzak düşünce ekollerinin ve siyasal akımların gelişmeye başlamasıyla birlikte iyice etkin hâle geldiğini gözlemledi. Bu arada, ümmetin çoğunluğunun, dinden sapan yöneticilerin siyasetlerine muhalefet eden herkes hakkında uygulanan zulüm ve şiddetin envai çeşidi yüzünden, bir kurtuluş ümidi beslediğini de gördü. İmam Cafer Sadık (a.s) bu olguların tümünü büyük bir dikkatle inceledi ve olanca özeniyle bu sapmaları düzeltmenin çabası içine girdi.

Şimdi Sedir es-Sayrafi ile İmam Cafer Sadık (a.s) arasında geçen bir konuşmaya kulak verelim:

Sedir es-Sayrafi anlatıyor:

İmam Ebu Abdullah'ın (a.s) huzuruna girdim ve dedim ki: Allah'a yemin ederim ki, artık oturmaman gerekir." *"Niçin?"* dedi. Dedim ki: "Dostlarının, Şiîlerinin ve yardımcılarının çokluğundan dolayı. Allah'a yemin ederim, eğer Emirü'l-Müminin'in Şiîleri, yardımcıları ve dostları seninki kadar olsalardı, ne Teym kabilesinden olan adam, ne de Adiy kabilesinden olan adam halifelik hususunda ona karşı gelemezdi."

Dedi ki: *"Ey Sedir! Sence kaç kişidirler?"* "Yüz bin kişi." dedim. *"Yüz bin mi?!"* dedi. "Evet." dedim, "Belki de iki yüz bin kişi!" Buyurdu ki: *"İki yüz bin kişi mi?!"* "Evet." dedim, "Hatta dünyanın yarısı kadar bile olabilirler." Sonra sustu, herhangi bir şey söylemedi. Ardından şöyle buyurdu: *"Bizimle Yenbu'a kadar gelebilir misin?"*¹ "Evet." dedim. Bunun üzerine bir eşek ve bir katıra eğer vurulup hazırlanmasını emretti. Erken davranıp Eşeğe bindim. Dedi ki: *"Ey Sedir! Bizimle namaz kılmak ister misin?"* Sonra şöyle buyurdu: *"Burası gübrelenmiş bir topraktır, burada namaz kılmak caiz olmaz."*

Yola devam ettik, sonra kızıl topraklı bir yere geldik. Bir çocuğun oğlak otlatıldığını gördü. Buyurdu ki: *"Ey Sedir! Eğer benim Şiîlerimin sayısı bu oğlaklar kadar olsaydı, hiçbir şey yapmadan oturmam doğru olmazdı..."*

Bineklerimizden indik, namaz kıldık. Namazı bitirdiğimizde oğlaklara taraf baktım, kaç tane olduklarını öğrenmek için saydım. Oğlaklar, on yedi taneydi!²

1- Yenbu; pınarları, hurmalıkları ve ekili tarlaları bol olup Mısır hac yolu üzerinde bulunan bir yerdir.

2- Usul-u Kâfi, 2/242; Biharu'l-Envar, 47/372

Çünkü fesat doldurulmuş, birçok sahih değer yitildiği bu realite karşısında İmam (a.s), İslâmî bir düşünce akımının oluşturulmasına büyük ihtiyaç olduğunu görmüştü. Bu köklü akım, Resulullah'ın (s.a.a) getirdiği risaleti taşıyacaktı. Bu arada ümmetin zalim hükümetlerden uzaklaştırılması da gerekiyordu ki, onların, zalimliklerini icra ettikleri bir alan olmasın.

Dolayısıyla İslâmî değerlerin gönüllere dikilmesi ve aktif bir akımın oluşturulması yoluyla bu zulümlerin ortadan kaldırılması, en azından azaltılması sağlanarak fasit realitenin ıslahı söz konusu olabilirdi. Çünkü böyle bir taban oluştuğu zaman, valiler adil olmak zorunda kalırlardı. Ümmetin büyük bir kesiminin iradesini göz önünde bulundurmazlık edemezlerdi. Yeter ki ümmetin büyük kesimi baskıyı reddetsin ve derin İslâmî bir bilinçle yöneticileri adil olmaya çağırsın. İşte ancak böyle bir dönemde ve bu eğitilmiş kişiler tarafından yapılan bir hareket, gerçek anlamda İslâm'ı ve adaleti yeniden egemen kılmaya sebep olabilirdi.

İmam Cafer Sadık (a.s), sapık yöneticilere karşı doğrudan silahlı mücadele etme alanından uzak duruyordu. Onun bu tavrı, objektif koşulların belirlediği siyasal faaliyet yöntemlerinin farklılığına ilişkin pratik bir izah, değişim olgusunun doğasına yönelik derin bir kavrayışın ifadesi niteliğindedir.

İmam Cafer Sadık (a.s) değerlerini, kavramlarını ve davasını devrimci siyasal söylemlerden uzak bir şekilde yaymaya başladı. Ümmet içinde, halka dayanan genel bir akım oluşturmaya çalıştı. Bunun yanında Ehl-i Beyt (hepsine selâm olsun) çizgisini temsil edecek, bu çizgiyi kontrol edecek, yaygınlık istidadına sahip sapma olgusuna karşı faaliyet yöntemlerini düzenleyecek salih bir cemaatin oluşması üzerinde de yoğunlaştı. Salih cemaat; çalışma, değişim ve uygun zemini oluşturma hususlarında birbiriyle irtibatlı bir orga-

nizma gibi hareket edecekti. Ki yakın veya uzak vadede fasit pratiği değiştirebilsin.

İmam Cafer Sadık (a.s) risalet görevinin devamı olan faaliyetlerinde iki sapma türünü hedef almıştı:

Birincisi: Devlet yönetiminde somutlaşan siyasal sapma.

İkincisi: Ümmet nezdinde etkin olan akidevî, fikrî, ahlâkî ve siyasî sapma.

Öte yandan İmam Cafer Sadık (a.s) kapsamlı değişim hareketi bağlamında iki önemli alana özel bir ilgi gösterdi:

Birincisi: Ümmet içinde var olan gruplara, siyasal ve düşünsel eğilimlere yönelik genel ve kapsamlı bir açılım içinde olmak.

İkincisi: Ehl-i Beyt'in ilmî merkez ve mektebinin oluşumunu kesintisiz sürdürmek.

Bu iki alan da genel faaliyet olgusu kapsamına giriyordu. Bu babın bu bölümünde, bu konu üzerinde duracağız.

Değişik eksenleriyle özel faaliyet alanına gelince, bunu da salih cemaatin oluşturulması ameliyesinin tamamlanması şeklinde özetlememiz mümkündür. Bu konuya da bu babın üçüncü bölümünde değineceğiz.

Fikrî ve Siyasî Akımlara Açılma

Bu mesele ile ilgili araştırma, bazı eksenler etrafında şekillenmektedir:

1- Akidevî-Siyasî Eksen

Bu eksen bağlamında İmam (a.s) bazı faaliyetler üzerinde yoğunlaşmıştır:

Birincisi: Zorba hükümetlerin gayrimeşru oldukları bilincini yerleştirmek. Bunun bir gereği olarak husumetlerde, tartışmalarda bu hükümetleri hakem konumunda görmek. İmam'dan (a.s) şöyle rivayet edilmiştir:

Sakın aranızdaki meselelerin çözümü için, zulüm ehlinin hakemliğine başvurmayın. Ama aranızda bizim hükümlerimiz hakkında bilgi sahibi olan birine bakın ve onu aranızda hakem tayin edin. Çünkü ben onu sizin için kadı tayin ettim. Artık meselelerinizin çözümü için onun hakemliğine başvurun.¹

Yine şöyle buyurmuştur:

Bir mümin, aralarındaki tartışmalı bir meseleden dolayı başka bir mümini zalim bir kadının ya da sultanın mahkemesine götürse ve o da Allah'ın hükmünün dışında bir hüküm verse, o mümin söz konusu günahın ortağı olur.²

Ebu Basir, İmam Cafer Sadık'tan (a.s) şöyle rivayet etmiştir:

Bir adam ile kardeşi arasında bir hak ile ilgili olarak bir anlaşmazlık varsa ve bu adam, kardeşini aralarında hakemlik etmeleri için kardeşlerinden birine çağırırsa, ama o da bu teklifi kabul etmeyip onlara (zalim kadı ya da sultana) gitse, bu kimse şu ayette işaret edilen kimseler mesabesinde: **"Sana indirilene ve senden önce indirilenlere inandıklarını ileri sürenleri görmedin mi? Tağut'a inanmamaları kendilerine emrulunduğu hâlde, Tağut'un önünde muhakemeleşmek istiyorlar."**³

Amr b. Hanzala'dan rivayet edilmiştir:

Ebu Abdullah'a (a.s), bizim ashabımızdan olup aralarında borç veya miras yüzünden anlaşmazlık olan ve anlaşmazlığın çözümü için sultana veya kadıya

---

1- Vesailu's-Şia, 27/13, hadis: 5; Usul-u Kâfi'den, Men Lâ Yahuzuruhu'l-Fakih'ten ve et-Tehzib'den naklen

2- Vesailu's-Şia, 27/11, hadis: 1

3- Vesailu's-Şia, 27/12, hadis: 5. Nisâ, 60

müracaat eden iki adamın durumunu, bu tavırlarının caiz olup olmadığını sordum. Buyurdu ki:

*"Hak veya batıl bir hususta olsun, onların hükümlerine başvurular, Tağut'un hükmüne başvurmuşlardır. Bu mahkemede lehine hüküm verilen kimse de, bu onun sabit hakkı olsa da, haram bir şeyi almış olur. Çünkü kendisine ait olan hakkı Tağut'un hükmüyle almıştır. Oysa Allah, Tağut'u tanımamasını, inkâr etmesini emretmişti. Yüce Allah şöyle buyuruyor: Tağut'a inanmaları kendilerine emrolunduğu hâlde, Tağut'un önünde muhakemeleşmek istiyorlar."*¹

İmam Cafer Sadık (a.s) bir diğer direktifinde, zalim düzenlerle işbirliği yapmayı haram kılmıştır. Bu hususla ilgili tavsiyelerinden biri şöyledir:

Zalimlerin yardımcıları, kıyamet günü, Allah bütün kulları arasında hükmünü verinceye kadar ateşten çardakların altında beklerler.²

Bir yerde de şöyle buyuruyor:

Onlara -zalim yöneticilere- mescit yapımında yardım etmeyin.³

Ashabından birine ise şöyle hitap etmiştir:

Ey Azafir! Duyduğuma göre, Ebu Eyyub ve Rebi' ile işbirliği yapıyorsun. Peki, zalimlerin yardımcıları arasında çağrıldığın zaman hâlin nice olacak?!⁴

Ali b. Hamza anlatıyor:

Benî Ümeyye saltanatının kâtiplerinden bir arkadaşım vardı. Bir gün bana: "Benim için Ebu Abdullah

---

1- Vesailu's-Şia, 27/13, hadis: 4, Usul-u Kâfi ve et-Tehzib'den naklen. Nisâ, 60

2- Vesailu's-Şia, 17/179, h. 6, Usul-u Kâfi ve et-Tehzib'den naklen

3- Vesailu's-Şia, 17/180, et-Tehzib'den naklen

4- Vesailu's-Şia, 17/178, Usul-u Kâfi'den naklen

(a.s) ile görüşme iznini al." dedi. Ben de onun için izin istedim. İmam'ın (a.s) yanına girince, selâm verdi ve oturdu. Sonra şöyle dedi: "Sana feda olayım, ben onların divanında bulunuyordum. Onların dünyasından çok mal kazandım, o kadar ki mal talep etmeye ihtiyacım kalmadı." Ebu Abdullah (a.s) buyurdu ki:

"Eğer Ümeyyeoğulları, kendileri için kâtiplik edecek, kendileri adına vergi-haraç toplayacak, kendileri adına savaşacak, kendilerinin toplantılarına katılacak kimse bulamazlardı, bizim hakkımızı gasp edemezlerdi. Eğer insanlar onları ve sahip olduklarını kendi hâllerine bırakarlardı, sahip olduklarından başka ellerinde bir şey bulamazlardı."

Bunun üzerine genç adam dedi ki: "Sana feda olayım, benim için bir çıkış yolu yok mudur?" Buyurdu ki: "Eğer söylersem yapar mısın?" Arkadaşım: "Yaparım." dedi. İmam buyurdu ki: "Onların divanında bulunurken kazandığın bütün malı bir kenara ayır. Tanıdıklarına malını geri ver. Tanımadıklarının malını da, onların adına sadaka olarak dağıt."¹

İkincisi: İmam Cafer Sadık (a.s), bilinçlendirme faaliyetinde, gasp edilmiş velayet/yönetim bağlamında çatışmadan uzak siyasal bir yöntem izledi. Bu hususta Kur'ân ayetlerini ön plâna çıkardı. Oysa diğer fikir akımları, Kur'ân'ın nassını zahir kalıpları içinde dondurma çabası içindeydiler. Örneğin İmam Cafer Sadık (a.s), "Bir zamanlar Rabbi İbrahim'i birtakım kelimelerle sınamış, onları tam olarak yerine getirince: 'Ben seni insanlara imam (önder) yapacağım.' demişti. 'Soyumdan da (önderler yap, ya Rabbi!)' dedi. Allah: 'Ahdim zalimlere ermez.' buyurdu."² ayetini şöyle yorumlamıştır:

1- Usul-u Kâfi, 5/106; el-Menakıb, İbn Şehraşub, 3/365; Biharul-Envar, 47/138

2 Bakara, 124

Yüce Allah, İbrahim'i nebi edinmeden önce kul edindi; resul edinmeden önce nebi edindi; halil (dost) edinmeden önce resul edindi; imam edinmeden önce halil edindi. Bu özelliklerin tamamı üzerinde toplanınca ona: "**Ben seni insanlara İmam yapacağım.**" dedi.

İmam Cafer Sadık (a.s) devamla şöyle buyuruyor:

İmamet görevi İbrahim'in (a.s) gözündə o kadar büyüktür ki, "**soyundan da**" diyor. Buna karşılık yüce Allah şu cevabı veriyor: "**Ahdim zalimlere ermez.**" Yani beyinsiz ahmak birisi takva sahiplerinin imamı olamaz.¹

Yine İmam Cafer Sadık (a.s): "**Allah'ın (verdiği) rengiyle boyandık. Allah'tan daha güzel rengi kim verebilir? Biz ancak O'na kulluk ederiz (deyin).**"² ayetinde geçen "renk"ten maksadın İslâm olduğunu belirtmiştir.³ Bir başka yerde de "renk"ten maksadın, müminlerin velayetle -yani İmam Emirül-Müminin Ali'nin gerçek velayetiyle- misakta boyanması olduğunu buyurmuştur.⁴

Allâme Tabatabaî bu hadise ilişkin olarak: "Bu, ayetin batinî anlamına dayanmaktadır." yorumunu yapmaktadır.⁵

Yine İmam Cafer Sadık'ın (a.s), Emirül-Müminin Ali'yi (a.s) insanlara anlattığını, Gadir Hum hadisesini hatırlattığını görüyoruz. Gadir Hum hadisesi ki, ümmet hayatında çok büyük bir öneme sahip siyasal bir olgudur. Bu önemli hadise unutulmasın ve olmamış gibi hafızalardan silinmesin diye sürekli olarak hatırlatıyordu. Ali (a.s) hakkında şöyle buyurmuştur:

1- Tefsiru'l-Mizan, 1/276 [Türkçe tercüme, c.1, s.392]

2- Bakara, 138

3- Tefsiru's-Safî, 1/176

4- Tefsiru'l-Ayyâşî, 1/62

5- Tefsiru'l-Mizan, 1/315 [Türkçe tercüme, c.1, s.467]

Ali; Gadir Hum günü Resulullah'ın (s.a.a) yüce Allah'ın direktifiyle velayet niteliğiyle çağırıp imametini vurguladığı ve "*Ben sizin hakkınızda kendi nefislerinizden daha yetkili değil miyim?*" buyurduğu, orada bulunanların da: "Evet, bize kendi nefislerimizden daha yetkilisin." diye karşılık verdikleri, bunun üzerine: "*Şu hâlde ben kimin velisi isem Ali de onun velisidir. Allah'ım! Onu dost edinenlerin dostu ol, ona düşman olanların düşmanı ol, ona yardım edenlere yardım et, onu terk edenleri terk et, ona destek olanlara destek ol.*" buyurduğu kimsedir.¹

Bir gün Mutezile mezhebinin ileri gelenlerinden oluşan yüksek düzeyli bir heyetle buluşur. Aralarında Amr b. Abid, Vasıl b. Ata ve Hafs b. Salim gibi isimler vardır. Halife Velid'in öldürülmesinden ve Şamlıların kimin halife olacağı hususunda ihtilafa düşmelerinden sonraki günlerdir. Mutezile mezhebi mensupları Muhammed b. Hasan'ın İslâm halifesi olması hususunda ortak bir görüş belirlemişti. Görüşlerini belirtmek üzere ruhanî liderleri Amr b. Abid'i seçmiş ve onunla İmam (a.s) arasında uzun bir görüşme gerçekleşmişti. İşte bu konuşma esnasında İmam (a.s) ona şöyle dedi:

Ey Amr! Ümmet yetkiyi sana verse ve sen de savaşmadan, herhangi bir zorluk çekmeden bu yetkiyi elde etsen. Sonra sana "Halifeliği kime istersen, ona ver." dense kime verirdin?

Amr hemen atıldı: "Müslümanların oluşturduğu şûraya bırakırdım." İmam sordu: "*Bütün Müslümanlardan oluşan bir şûraya mı?*" Amr: "Evet." dedi. "*Yoksa fakihlerinden ve seçkinlerinden oluşan bir şûraya mı?*" Amr yine: "Evet." dedi. "Yok-

---

1- Avalimu'l-Ulum ve'l-Maarif, 15/3, 270-271; Şevahidu't-Tenzil, 1/187; ed-Durru'l-Mensur, 2/298; Fethu'l-Kadir, 3/57; Ruhul-Meani, 6/168

sa Kureyş'ten ve başkalarından oluşan bir şûraya mı? Ya da Araplardan ve acemlerden oluşan bir şûraya mı? Hangisi?"

Sonra dedi ki: *"Ey Amr! Bana söyle, Ebu Bekir ve Ömer'i dost mu ediniyorsun, yoksa onlardan teberri mi ediyorsun?"*

Amr: "Dost ediniyorum." dedi. Buyurdu ki:

Ey Amr! Eğer onlardan teberri eden biri olsaydın, onlardan farklı davranman, onlarla ihtilafa düşmen caiz olurdu. Ama onları dost edinen biri olduğuna göre, onlara muhalefet etmiş oluyorsun. Çünkü Ömer, Ebu Bekir'i halife olarak göstermiş ve hemen ona biat etmiştir. Hiç kimseyle de istişare etmemiştir. Sonra Ebu Bekir, halifeliği ona bırakmış ve bu hususta kimşenin de fikrini sormamıştır. Ardından Ömer, halifeyi belirleme yetkisini altı kişilik şûraya bırakmış ve Kureyş'ten oluşan bu altı kişiden başka ensardan tek kişiye yer vermemiştir. Ardından seçtiği bu altı kişi ile ilgili olarak öyle bir vasiyette bulunmuştur ki, senin de, arkadaşlarının da buna razı olacağını sanmıyorum.

Amr, Ömer'in ne yaptığını İmam'a sordu. Buyurdu ki:

Süheyb'e üç gün boyunca halka namaz kıldırmasını emretti. Bu altı kişinin, aralarında İbn Ömer dışında kimse olmadan istişare etmelerini emretti. İbn Ömer'in herhangi bir reyinin de olmamasını söyledi. Sonra yanında bulunan muhacir ve ensardan olanlara: "Eğer üç günün sonunda işlerini bitirip birine biat etmezlerse, altısının da boynunu vurun." diye vasiyet etti. Yine: "Dört kişi birinde karar kılrsa, ikisi buna karşı çıksa, üç günün sonunda bu iki kişinin boynunu vurun." diye emretti... Şimdi size soruyorum: Siz Müs-

lümanlar arasında oluşturulacak bir şûrada, böyle bir kuralın olmasına rıza gösterir misiniz?!¹

2- Kültürel ve Düşünsel Eksen

a) Mülhit Akımlara Karşı Koymak

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) attığı adımlardan biri de, daha önce sözü edilen dinsiz akımlara karşı koymasındır. İmam (a.s), bu akımlarla değişik yöntemlerle münakaşa etmiş, bu akımların düşünsel içeriklerini didik didik etmiş ve amaçlarına ulaşmalarını engellemiştir.

İmam'ın (a.s) bu alanda gerçekleştirdiği çabalardan bazı örnekleri aşağıda sunuyoruz:

1- İmam Cafer Sadık (a.s) ile küfür ve ilhad hareketinin liderlerinden biri olan Ebu Şakir Deysanî arasında birçok tartışmalar olmuş ve tartışmalar neticesinde İmam (a.s), onun kanıtlarını çürütmüş, boş iddialarını geçersiz kılmıştır. Bu tartışmalardan birinde Ebu Şakir, İmam'a (a.s) aşağıdaki soruyu yöneltir: "Senin bir yaratıcının olduğuna dair delilin nedir?" İmam (a.s) şu karşılığı verir:

Benim varlığım, şu iki ihtimalin dışında gerçekleşmiş olamaz: Ya ben kendimi var ettim, ya da başkası beni var etti. Eğer ben kendimi var etmişsem, burada da iki ihtimal söz konusudur: Ya kendim varken kendimi var etmişim, ya da kendim yok iken. Bildiğin gibi yok olan bir şey herhangi bir şeyi var edemez. Dolayısıyla üçüncü ihtimal kanıtlanmış oluyor: Yani benim, benim dışımda bir yaratıcım var ve o da âlemlerin Rabbidir.²

1- Biharu'l-Envar, 47/213-216; Usul-u Kâfi, 3/554 ve el-İhticac, 2/118-122'den naklen

2- Biharu'l-Envar, 3/50, Şeyh Saduk'un et-Tevhid'inden naklen.

2- Deysanî, İmam Cafer Sadık'ın (a.s) yanına gelir ve şöyle der: "Ey Cafer b. Muhammed! Bana mabudumu göster..." O sırada İmam'ın (a.s) yanında elinde bir yumurta bulunan bir çocuk vardı. İmam (a.s) yumurtayı çocuktan alır ve ed-Deysanî'ye şöyle der:

Ey Deysanî! Bu, sağlam bir kaledir. Üzeri kalın bir kabukla örtülmüştür. Bu kalın kabuğun altında, ince bir zar vardır. İnce zarın altında, altın renginde akışkan bir tabaka ve gümüş renginde sıvı bir tabaka yer alıyor. Ne altın rengindeki akışkan madde gümüş rengindeki sıvı maddeye karışıyor, ne de gümüş rengindeki madde altın rengindeki akışkan maddeye karışıyor ve bu durumu değişmeden devam ediyor. Bununla beraber onun içinden salih bir kimse çıkıp da onun salih oluşunu haber vermediği gibi, bozguncu biri de içine girip bozuk olduğunu haber vermiyor. Kimse erkek mi, dişi mi olarak yaratıldığını bilmez. Tavus kuşu gibi rengârenk bir biçimde açılır. Sana göre onun bir planlayıcısı var mı?

Deysanî başını öne eğip yere baktı. Sonra tövbe ettiğini ve daha önce söylediği fikirlerden uzaklaştığını ilan etti.¹

3- Bir Zındık daha İmam Cafer Sadık'ın (a.s) yanına gelmişti. Bu adam, İmam Cafer Sadık (a.s) zamanında meşhur zındıklardan biriydi. İmam'a (a.s) son derece hassas bazı sorular sormuş ve İmam da ona gereken cevapları vermişti. Şimdi bu soru ve cevapların bazılarını aktaralım:

a) "Kullar, Allah'ı görmedikleri hâlde, O'na nasıl ibadet ederler?"

İmam (a.s), cevabında şöyle buyurdu:

Kalpler O'nu iman nuruyla görür, akıllar uyanıklıklarla O'nu bizzat görmüş gibi ispat eder, gözler varlığın bu muhteşem terkibi ve olağanüstü kaynaşması ve

1- Usul-u Kâfi, 1/80 [Türkçe tercüme, c.1, s.105]; el-İhticac, 2/71-72

uyumuyla somut olarak görmüş gibi olur. Sonra Allah'ın resulleri, ayetleri, kitapları ve muhkem ifadeleri O'nun varlığını ispat ederler. Âlimler de, O'nu bizzat görmektense O'nun azametini görmekle yetinmişlerdir.¹

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) cevabı, vahdaniyetin bazı delillerini içermektedir. Bunlar yaratıcının varlığını, yarattıklarından hareketle kanıtlamaktadırlar. Ki saman yollarından tut diğer varlıklara kadar yüce Allah'ın kudretinden başka bir şeye dayanmazlar. Sonra kavrayış sahibi akıllar, imanla mutmain olmuş kalpler, gördükleri olağanüstü yaratılıştan hareketle Allah'ı görürler. Çünkü eser müessirine, malul da illetine delalet eder.

b) "Nebi ve Resulleri neye dayanarak ispat ediyorsun?"

İmam (a.s) şöyle cevap verdi:

Biz, her şeyi var eden, bizden ve bütün mahlûkattan ulu ve aşkın olan bir Yaratıcı'yı ispat ettiğimizde, bu yaratıcının, hikmet sahibi olduğu da ispat edilmiş oluyor. Bu yüzden, mahlûkatın O'nu görmesi caiz olmaz. O'na dokunmaları, O'nu bizzat görmeleri, karşılıklı somut olarak belirmeleri de. Birbirleriyle tartışmaları doğru olmaz. Bu da gösteriyor ki O'nun elçileri vardır. Kulları arasındaki bu elçiler, onlara maslahatlarını, menfaatlerini ve varlıklarını sürdürmelerine yarayan ve terk ettiklerinde yok olmalarına sebep olan şeyleri gösterirler. Dolayısıyla kullar arasında, hikmet sahibi ve her şeyi bilen Allah adına emir ve yasaklar koyanların varlığı ispatlanmış oluyor.

Yine bundan anlaşılıyor ki, Allah adına bunları tabir eden kimseler vardır. Ki bunlar, Allah'ın peygamberleri, kulları içindeki seçkinleridirler. Hikmetle eğitilmiş hakîmler ve O'nun tarafından gönderilmiş kimselerdir. Bunlar, insanlarla yaratılış ve varlık bakımından ortak

---

1- el-İhticac, 2/77

oldukları gibi, hâllerinde de ortaklırlar. Bunlar, hikmet sahibi ve her şeyi bilen Allah tarafından hikmetle, delillerle, burhanlarla ve şahitlerle desteklenirler; ölüleri diriltmek, anadan doğma dilsiz ve alaca hastalığına yakalanmış kimseleri iyileştirmek gibi.

Yeryüzünde, her zaman bir hüccet bulunur ve bu hüccet, resulün sözlerinin doğruluğunu ve adalet sahibi olduğunu gösteren bir ilme sahip olur.

İmam Cafer Sadık (a.s) sözlerini şöyle sürdürdü:

Biz, yeryüzünün hiçbir zaman hüccetsiz olmaya-
cağına ve bir hüccetin de ancak peygamberlerin so-
yundan geleceğine inanıyoruz. Yüce Allah, mutlaka
peygamber soyundan gelen birini peygamber olarak
gönderir. Çünkü yüce Allah, Âdem için aydınlık bir
yol açmış ve Âdem'den temiz ve iyi bir nesil çıkarmış-
tır. Bu temiz nesilden de nebileri ve resulleri gönder-
miştir. Onlar, Allah'ın seçkinleri ve cevherin özüdür-
ler. Sulplerde arınmış ve rahimlerde korunmuşlardır.
Onlara cahiliye hayâsızlığı bulaşmamış, soyları zina
kiriyle lekelenmemiştir. Çünkü Allah, onları, en yüce
ve en şerefli derecede muhafaza etmiştir. Allah'ın il-
minin bekçisi, gaybının emini, sırrının emanetçisi, kul-
ları arasındaki hücceti, tercümanı ve dili konumun-
daki bir kimse ancak bu niteliklere sahip olabilir. Do-
layısıyla hüccet sadece bunların neslinden olur, sahip
olduğu ve resulden miras aldığı ilimle insanlar ara-
sında Peygamber'in (s.a.a) makamına oturur. Eğer in-
sanlar onu inkâr ederlerse, susar. İnsanların hayatla-
rını dayandırdıkları nebevî ilim kalıntısı, hüccetin
elinde bulunan ilimden çok azdır. Kaldı ki bu az ilim
kııntısı hususunda da aralarında ihtilaf vardır. [Bu
nedenle] aralarında kişisel rey ve kıyas gibi yöntemler
ihdas etmişlerdir. Ama insanlar hücceti kabul etseler,
ona tâbi olsalar ve bilgiyi ondan öğrenseler, adalet or-
taya çıkar, ihtilaflar ve çekişmeler ortadan kalkar, hayat

normal düzenine girer, din belirginleşir, kesin inanç şüphelere galip gelir.

Ama insanlar hücceti kabul etmediler, ona itaat etmediler, Resul'ün (s.a.a) vefatından sonra onu korumadılar. Bir resul ve nebi vefat ettikten sonra mutlaka onun arkasında bıraktığı ümmeti arasında ihtilaf çıkmıştır.

c) "Bu sığata sahip olduktan sonra hüccete karşı nasıl bir tavır takınmak gerekir?"

İmam şöyle buyurdu:

Hüccete uyulur, ondan peyderpey bilgi öğrenilir. Onun varlığı, insanlara yarar sağlamak ve işlerini düzene koymak içindir. Eğer Allah'ın dininde olmayan bir şeyi ihdas ederlerse, hüccet bunu onlara bildirir. Eğer Allah'ın dinine bir eklemeye bulunurlarsa, bu yaptıklarını haber verir. Şayet dinde olan bir şeyi eksiltirlerse, onları bilgilendirir.¹

Bu düzeyde ve derinlikte konuşmalar ve İmam'ın (a.s) cevapları devam eder. Ta ki yetmiş beş soru ve cevaba ulaşmaya kadar.² Fazla yer kaplayacağı için biz ilk üç soru ve cevabı sunmakla yetindik.

b) Aşırı Gruplara Karşı Koyması

İmam Cafer Sadık (a.s), aşırı düşünelere ve gılat gruplara karşı sert ve kesin bir tavır içindeydi. Bir gün Sedir'e şöyle dedi:

Ey Sedir! Kulağım, gözüm, bedenimdeki kıllarım, derim, etim ve kanım bunlardan beridir, uzaktır. Allah ve Resulü de bunlardan beridir Bu adamlar, be-

---

1- el-İhticac, Tabersî, 2/77-78.

2- el-İhticac, 2/77-100'de Yunus b. Zabyan ve Abdud-din Sinan'dan rivayet edilmiştir. Bu iki ravi, zındığın adını zikretmedikleri gibi tövbe etmesini de rivayet etmemişlerdir.

nim ve atalarımın dini üzerinde değildirler. Allah beni ve onları bir araya getirdiği günde onlara sadece gazap duyacaktır.¹

Meysere anlatıyor:

Ebu Abdullah'ın (a.s) yanında Ebu'l-Hattab'tan söz ettim. İmam (a.s) bir yastığa yaslanmıştı. Hemen doğruldu ve parmağını göğze doğru kaldırarak şöyle buyurdu:

"Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti Ebu'l-Hattab'ın üzerine olsun. Allah'ı şahit göstererek diyorum ki: O, kâfirdir, fasıktır müşriktir. O, Firavunla birlikte sabah-akşam en şiddetli azaba uğrıtılacaktır."

Sonra şöyle devam etti:

*"Vallahi, vallahi ben, onunla birlikte cehennem azabına uğrayacak kimselere acıyorum."*²

İsa b. Ebu Mansur anlatıyor:

-Ebu'l Hattab'dan söz edildiği bir sırada- Ebu Abdullah'ın (a.s) şöyle buyurduğunu duydum:

*"Allah'ım! Ebu'l-Hattab'a lanet et. Çünkü o, ayakta iken, otururken ve yatağıma uzanırken beni korkuttu. Allah'ım! Ona demirin kızgınlığımı tattır."*³

İmam'ın (a.s), İslâm için büyük bir tehlike arz eden bu grup karşısındaki tavrı çok sertti. Bu grubun plânlarını boşa çıkarmadan, İslâm'a karşı kurdukları tarihî desiselerden kaynaklanan bu komployu başlarına geçirmeden bir an bile gözünü kırpamazdı. Eğer umursamaz davransaydı ve bunlara karşı kayıtsız kalsaydı, bu akım kesinlikle Şia'nın belini kıracaktı.

1- Usul-u Kâfi, 1/269

2- İhtiyar-u Marifeti'r-Rical, el-Keşşi, s.269, h. 524

3- İhtiyar-u Marifeti'r-Rical, s.290, hadis: 509; Avalimu'l-Ulum ve'l-Maarif, 20/2, hadis: 1151

Aşağıdaki iki rivayette İmam Cafer Sadık'ın (a.s), bu sapık hareketin ümmet üzerinde etkili olmasından, Ehl-i Beyt sevgisine dair sahte şiarından duyduğu üzüntüyü, büyük acıyı ve derin korkuyu gözlemlemek mümkündür.

1- Anbese b. Mus'ab anlatıyor:

Ebu Abdullah (a.s) bana dedi ki: *"Ebu'l-Hattab'dan ne duydun?"* Dedim ki: "Onun şu sözlerini duydum: Güya sen elini onun göğsüne koymuş ve şöyle demişsin: Kavra ve hiç unutma... Güya sen: *'Ben gaybı bilirim.'* demişsin. Yine sen demişsin ki: *O, bizim ilmimizin konulduğu kap, sırrımızın yeri, dirilerimizin ve ölülerimizin güvenilirdir."*

İmam Cafer Sadık (a.s) buyurdu ki: *"Hayır, Allah'a yemin ederim ki, benim vücudumun hiçbir tarafı onun vücuduna değmiş değildir. Benim ona, gaybı bilirim, demiş olduğuma ilişkin sözüne gelince, kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin ederim ki, ben gaybı bilmem.¹ Eğer ona böyle demişsem Allah, ölülerimden dolayı bana ecir vermesin ve dirilerimden dolayı da bana bereket vermesin!*

O bizim ilmimizin konulduğu kap ve sırrımızın yeridir, ölülerimizin ve dirilerimizin güvenilirdir, demiş olduğumu iddia etmesine gelince, eğer ona bu konuda herhangi bir şey demişsem Allah, ölülerimden dolayı ecir, dirilerimden dolayı da bereket vermesin bana!"²

2- İmam Cafer Sadık (a.s) Mürazim'e şöyle demiştir:

1- İmam Cafer Sadık (a.s) "gaybı bilmem" derken, gulatın iddia ettiği gibi kendi başına bağımsız olarak gaybı bilmediğini demek istiyor, yüce Allah tarafından Hz. Peygamber'e (s.a.a) ve İmamlar'a (a.s) bahsedilen gaybî bilgiyi kastetmiyor.

2 İhtiyar-u Marifeti'r-Rical, el-Keşşî, s.292, hadis: 515; el-İmamü's-Sadık ve'l-Mezahibu'l-Erbaa, 2/375

Gulata de ki: Allah'a tövbe edin; çünkü siz fasık, kâfir ve müşriksiniz.

Yine ona şöyle demiştir:

Kûfe'ye gidersen, Beşşar eş-Şuayrî'ye git ve şöyle de: "Cafer b. Muhammed sana diyor ki: Ey kâfir! Ey fasık! Ben senden beriyim, uzağım."

Mürazim diyor ki:

Kûfe'ye gittim ve Beşşar'a dedim ki: Cafer b. Muhammed sana diyor ki: *"Ey Kâfir! Ey Fasık! Ey Müşrik! Ben senden beriyim."* Beşşar şöyle dedi: "Efendim benden mi söz etti?!" "Evet." dedim, "Senden bu şekilde söz etti." Dedi ki: "Allah seni hayırla ödüllendirsin."¹

Şu habisliğe, küstahlığa ve iğrenç plâna bakın ki bu çirkef adam, kendisi hakkında söylediği onca söze rağmen İmam Cafer Sadık'la (a.s) buluşmaya gidiyor. Beşşar eş-Şuay-rî İmam Cafer Sadık'ın (a.s) yanına girince, İmam (a.s) ona şöyle dedi: *"Çık dışarı! Allah sana lanet etsin. Allah'a yemin ederim, ben ve sen hiçbir zaman aynı çatı altında olamayız."* Adam dışarı çıkarken İmam (a.s) arkasından şöyle buyurdu:

Yazıklar olsun ona! Allah hiç kimseyi bu günahkâr kadar küçültmemiştir. O, ashabımı ve Şiülerimi sapırtmak için ortaya çıkmış bir şeytandır, ondan sakının. Burada bulunanlar bulunmayanlara duyursun ki: Ben Allah'ın kuluyum, O'nun cariyesinin oğluyum. Ben de sulpler ve rahimler yoluyla dünyaya geldim. Ben öleceğim, sonra diriltileceğim ve hesaba çekileceğim.²

1- İhtiyar-u Marifeti'r-Rical, el-Keşşî, s.398, hadis: 744; el-İmamı's-Sadık ve'l-Mezahibu'l-Erbaa, 2/375

2- İhtiyar-u Marifeti'r-Rical, el-Keşşî, s.400, hadis: 746; el-İmamı's-Sadık ve'l-Mezahibu'l-Erbaa, 1/235

c) Şeriatın Anlaşılması İçin Doğru Yöntemi Ortaya Koyması

İmam Cafer Sadık (a.s), bir yandan ümmet için büyük tehlike oluşturan bu mülhit akımlarla mücadele ederken, öbür yandan İslâm şeriatının ruhuyla çelişen fikhî yöntemler geliştiren akımlarla da mücadele etmiştir. Çünkü bu çalışmaların tehlikesi, içeriden gelmesinden kaynaklanıyordu. İçeriden dinin özünü ve içeriğini değiştirmek gibi bir tehdit oluştuyordu. Bu yüzden İmam (a.s), ashabını bu yöntemlere göre amel etmekten nehyetmiştir. Örneğin Eban'a şöyle demiştir: *"Ey Eban! Sünnet kıyas edildiğinde, din ortadan kalkar."*¹

İmam Cafer Sadık (a.s), bu yöntemlerin batıl olduğunu ispatlamak ve şeriata uygun olmadıklarını ortaya koymak için çok yönlü faaliyetler yapmıştır. Örneğin Ebu Hanife, kıyas mezhebinin temelini atıyor ve hüküm çıkarmada, istinbatta kıyası şer'î kaynaklarından biri olarak kullanıyordu. Fakat İmam Cafer Sadık (a.s) onun bu tavrını reddederek, bu yöntemin batıl olduğunu ona açıklıyordu.

Aşağıda Ebu Hanife ile İmam Cafer Sadık (a.s) arasında geçen konuşmalara yer vereceğiz:

Nakle göre İbn Şebreme, Ebu Hanife ile birlikte İmam Cafer Sadık'ı (a.s) ziyarete gider ve İmam İbn Şebreme'ye:

– Senin yanındaki bu adam kimdir? diye sorar.

İbn Şebreme:

– Din hususunda basiret sahibi ve etkili bakış açısına sahip bir kimsedir, diye cevap verir.

İmam (a.s) şöyle buyurur:

– Herhalde din hususunda kişisel görüşünü esas alarak kıyasa başvuran adam budur?

– Evet, diye cevap verir.

1- Biharu'l-Envar, 104/405, el-Mehasin'den naklen

Bunun üzerine İmam (a.s) Ebu Hanife'ye dönerek şöyle der:

– İsmi nedir?

– Numan, der.

İmam (a.s) sorar:

– Ey Numan! Kafana da kıyas uyguladın mı?

– Kafama nasıl kıyas uygulamam? diye cevap verir.

Buyurur ki:

– Senin işini güzel yapmadığını görüyorum. Biliyor musun niçin gözde tuzlu ve kulakta acı bir sıvı, burun deliklerinde serinlik ve dudaklarda tatlı bir sıvı vardır?

Ebu Hanife şaşırır ve bunları bilmediğini belirtir. Bunun üzerine İmam (a.s) aşağıdaki soruyu yöneltir:

– Peki, başı küfür, sonu iman olan sözün ne olduğunu biliyor musun?

– Hayır, der.

Ardından Ebu Hanife, İmam'ın (a.s) bu meseleleri kendisine açıklamasını rica eder ve İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurur:

Babam, dedemden, o da Resulullah'tan (s.a.a) şöyle rivayet etti: "Yüce Allah lütuf ve keremiyle Âdemoğlunun gözünde tuzlu bir su yaratmıştır ki, gözüne giren toz, kir dışarı atılsın. Kulağında acı bir sıvı yaratmıştır ki, böceklerin girişini engelleyen bir perde işlevini görsün. Çünkü böcekler kulağa girerlerse beyine ulaşırlar; ama kulaktaki acı sıvıyı tadınca dışarı kaçarlar. Burun deliklerinde de bir serinlik yaratmıştır; böylece alınan nefes bununla tazelenir, arınır. Eğer böyle olmasaydı, beyin kokardı. Dudaklarda da tatlı bir sıvı yaratmıştır; bu sayede insan tattığı her şeyden bir lezzet alır.

Ebu Hanife, İmam'a (a.s) dönerek şöyle dedi:

– Başı küfür, sonu iman olan sözün ne olduğunu bana söyle.

Buyurdu ki:

– Kul, "Lâ ilâhe" dediği zaman küfre girer; ama "illallah" dediğinde, iman etmiş olur.

İmam (a.s), Ebu Hanife'ye dönerek onu kıyasla amel etmekten men etti ve şöyle dedi:

Ey Numan! Babam bana anlattı. O da dedesinden duymuş ki, Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Dinî bir mesele hakkında kişisel görüşüne dayanarak kıyas yapan ilk kişi İblis'tir. Yüce Allah ona: 'Âdem'e secde et.' dediğinde o, şu karşılığı vermiştir: **'Ben ondan daha hayırlıyım. Beni ateşten, onu ise balçıktan yarattın.'**¹ (Böylece İblis kendisiyle Âdem arasında mukayese yaparak hüküm çıkarmaya kalkışmıştır.)²

Ebu Hanife, başka bir seferinde yine İmam Cafer Sadık (a.s) ile buluşmuş ve İmam (a.s) ona şöyle sormuştur:

– İhramlı iken, bir ceylanın azı dişini kıran kişi için ne lazım gelir?

Ebu Hanife:

– Ey Resulullah'ın oğlu! Böyle bir kişiye ne lazım geldiğini bilmiyorum, cevabını verir.

İmam (a.s) ona şöyle der:

– Sen ceylanın azı dişinin olmadığını, sadece ön dişlerinin olduğunu bilmiyor musun?!"³

Ebu Hanife üçüncü kez daha İmam Cafer Sadık'la (a.s) karşılaşmış ve İmam (a.s) ona bazı sorular sormuş, o bu sorulara cevap verememiştir.

İmam'ın (a.s) sorduğu sorulardan biri şuydu:

1- Sâd, 76

2- Usul-u Kâfi, 1/58, hadis: 20; Biharu'l-Envar, 47/226, hadis: 16

3- Mir'atu'l-Cinan, 1/304. Nüzhetu'l-Celis, 2/57

– Allah katında adam öldürmek mi, yoksa zina mı daha büyük bir suçtur?

Ebu Hanife:

– Adam öldürmek, diye cevap verir.

İmam (a.s) buyurur ki:

– O hâlde neden yüce Allah, adam öldürmede iki şahidi kabul ederken zina suçunda dört şahitten aşagısını kabul etmez?

Bu noktada Ebu Hanife verecek bir cevap bulamaz. Böylece İmam (a.s) onun kıyas yöntemini çok açık bir şekilde reddeder.

Ardından İmam Cafer Sadık (a.s), Ebu Hanife'ye bir diğ er soru yöneltir: "*Namaz mı üstündür, oruç mu?*" Ebu Hanife: "*Namaz daha üstündür.*" cevabını verir.

Bunun üzerine İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle der:

Senin görüşünde olduğu gibi kıyas yapmak gerekirse, bu takdirde hayızlı olan kadının hayızlı iken kılamadığı namazları kaza etmesi gerekirdi, o hâlde iken tutamadığı oruçları değil. Oysa yüce Allah, o hâldeki kadının oruçlarını kaza etmesini vacip kılmış, namazlarını değil!

Bununla İmam (a.s), Ebu Hanife'ye dinin kıyas ve istih-sanla anlaşılamayacağını anlatmak istiyordu. Sonra İmam, onun kıyas yönteminin batıl olduğu noktası üzerinde yoğunlaşıyor ve ona bir başka soru yöneltiyor: "*İdrar mı daha pistir, yoksa meni mi?*" Ebu Hanife: "*İdrar.*" cevabını verir. İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle der:

Senin kıyas yöntemine göre idrardan dolayı gusül almak gerekir, çünkü o daha pistir, meni değil. Ama yüce Allah idrardan dolayı değil, meniden dolayı gusül alınmasını farz kılmıştır!

İmam (a.s), onun batıl yöntemine yönelik eleştirilerini şu sözleriyle sürdürür:

Kölesi olan bir adam düşün. Adam evlenir, kölesi de aynı gece evlenir. Aynı gece eşleriyle birlikte olurlar. Sonra yolculuğa çıkarlar. Eşleri aynı evde kalırlar. Bu sırada eşleri aynı gece doğum yaparlar ve her biri bir erkek çocuk dünyaya getirir. Derken ev üzerlerine yıkılır, kadınların ikisi de ölür, fakat çocuklar sağ kurtulurlar. Sana göre bu çocuklardan hangisi efendi, hangisi köle, hangisi vâris ve hangisi mirastır?

Burada Ebu Hanife bir kez daha acizliğini itiraf eder ve "Ben sadece hadleri bilirim." der.

İmam (a.s) bir başka soru yöneltir:

– Kör bir adam sağlam bir adamın gözünü çıkarsa ve bir adamın elini kesse, buna hadleri ne şekilde uygulamak gerekir?

Ebu Hanife bir kez daha acizliğini kabul eder ve:

– Ben, nebilerin gönderilmesini bilen bir âlimim, der.

O zaman İmam (a.s) şöyle der:

– Şu hâlde yüce Allah'ın Musa ve Harun'u Firavun'a gönderirken buyurduğu "**Belki düşünür veya korkar.**"¹ sözünü açıklar mısınız? Sana göre "lealle/belki" edatı şüphe ifade eder, değil mi?"

Ebu Hanife:

– Evet, der.

İmam (a.s) şöyle der:

– Allah da "lealle/belki" dediğinde şüphe mi ifade eder?

Ebu Hanife:

– Bilmiyorum, cevabını verir.

İmam (a.s), Ebu Hanife'nin zihnindeki kıyasla ilgili tüm hususları boşaltmak amacıyla sözlerini şöyle sürdürür:

Allah'ın Kitabı'na göre fetva verdiğini iddia ediyorsun; ama sen bu kitaba vâris kılınanlardan biri değil-

sin. Kıyas yöntemini benimsediğini ileri sürüyorsun, bilmen gerekir ki, kıyas yöntemini uygulayan ilk kimse melun İblis'tir. Allah'ın dini kıyas üzerine bina edilemez. Sonra kişisel görüş sahibi olduğunu söylüyorsun; oysa sadece Resulullah'ın (s.a.a) kişisel görüşle hareket etmesi isabetlidir. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmuştur: "**Onlar arasında Allah'ın sana gösterdiği gibi hükmet.**"¹ Ama böyle bir ifadeyi başkası için kullanmamıştır. Sen hadleri bildiğini söylüyorsun; fakat şu anda evinde misafir olduğun kişi hadleri senden daha iyi biliyor. Sen peygamberlerin gönderilişleri hakkında bilgi sahibi olduğunu söylüyorsun; ama son peygamber, peygamberlerin gönderilişlerini senden daha iyi bilir. Eğer "Resulullah'ın oğlunun evine gitti de ona hiçbir şey sormadı." demeselerdi, sana herhangi bir şey sormayacaktım. Şimdi kıyas et, eğer kıyas yapabiliyorsan!

Bunun üzerine Ebu Hanife şöyle der:

– Bu günden sonra bir daha Allah'ın dini hakkında kişisel görüş (rey) ve kıyas esasında görüş belirtmeyeceğim.

İmam (a.s) da şu karşılığı verir:

– Bu mümkün değil. Çünkü liderlik sevdası senden önkilerin yakasını bırakmadığı gibi senin de yakasını bırakmayacaktır.²

Görüldüğü gibi İmam Cafer Sadık (a.s), İslâm için tehlike arz eden bu akımlara karşı, uzlaşmaz bir tutum sergilemiştir. Bütün çalışmalarını bu konuda yoğunlaştırmış, İslâm'a sonradan sokuşturulmuş bu düşüncelere görüşlerini dayandıran kişilerin peşini bırakmamış, onların kanaatlerini değiştirmeye çalışmıştır.

1- Nisâ, 105

2- el-İhticac, Tabersî, 2/110–117.

İmam Cafer Sadık'ın (a.s), Emevî yönetiminin resmî kadısı İbn Ebu Leyla'ya karşı da benzer bir tutum sergilediğini görüyoruz. Bu adam, Ebu Hanife'den önce kişisel görüşe (rey) dayalı fetvalar verirdi. Bir gün İmam'la (a.s) karşılaştı. Yanında Said b. Ebu'l-Hasib de vardı. İmam (a.s) *"Bu yanındaki kim?"* dedi. Said: "Müslümanların kadısı İbn Ebu Leyladır." dedi. İmam (a.s) ona şunları söyledi:

– Şunun malını alıyor, şuna veriyorsun, adamla karısını birbirinden ayırıyorsun ve bunu yaparken de hiç kimseden korkmuyorsun, öyle mi?

İbn Ebu Leyla:

– Evet, dedi.

– Peki, neye dayanarak hüküm veriyorsun?

– Resulullah'tan ve Ebu Bekir ve Ömer'den duyduklarına dayanarak.

– Peki, Resulullah'tan (s.a.a): *"Benden sonra sizin en doğru hüküm vereniniz Ali'dir."* diye bir söz de duydun mu?

– Evet.

– O hâlde, bu hadisi duyduğun hâlde, nasıl oluyor da Ali'nin hükmünden farklı hüküm verebiliyorsun?

Böylece İbn Ebu Leyla, verdiği hükümlerde ve fetvalarda haktan ayrı düştüğünü öğrenmiş oldu.

Sonra İmam (a.s) ona şöyle dedi:

– Git, kendin gibi birini bul. Allah'a yemin ederim, bundan sonra bir daha seninle konuşmayacağım.¹

Bir gün Nuh b. Derrac,² İbn Ebu Leyla'ya sordu:

1- el-İhticac, 2/102

2- Nuh b. Derrac, İmam Cafer Sadık'ın (a.s) ashabından biridir. bk. Tenkihu'l-Makal, 3/275. İbn Ebu Leyla'nın asıl adı, Muhammed b. Abdurrahman'dır. Kûfe müftüsü ve kadısıydı. bk. Siyer-u A'lami'n-Nubela, 6/310

– Söylediğin bir sözü veya verdiğin bir hükmü, herhangi bir kimsenin sözünden dolayı değiştirdiğin oldu mu?

– Hayır, dedi; ama bir adam hariç.

– Kim? diye sordu.

– Cafer b. Muhammed, cevabını verdi.¹

d) Kur'ân'ın ve Kavramlarının Tahrif Edilmesine ve Siyasal Amaçlı İstismarına Karşı Koyması

İmam Cafer Sadık (a.s), Kur'ân ayetlerini, siyasal amaçlara ulaşmanın aracı kılan, zulüm esaslı yönetime meşruiyet kisvesi giydirmenin gerekçesi yapan, böylece devrimci ruhu öldüren, ümmetin yüreğinde direniş ruhunu körelten güçlere karşı, Kur'ân'ı siyasete alet edilmekten korumaya çalışmıştır. Çünkü zulüm esaslı yönetime meşruiyet kazandırma amaçlı tahrifçi yaklaşımın bir diğer amacı da, zulmü reddeden akımları gayri meşru konumuna düşürmektir.

İmam Cafer Sadık (a.s), Kur'ân nassını donduran, onu olayları takip edemez hâle getiren, sürekli değişen ve gelişen pratikten koparıp zahirin sınırlarına hapseden yaklaşımın maskesini düşürdüğü gibi, ifsat edici batinî tevile de hoşgörüyle yaklaşmamıştır. Yine Resulullah'tan (s.a.a) ve onun masum Ehl-i Beyti'nden (a.s) rivayet edilen sahih hadisleri bir kenara bırakarak, sırf kişisel görüşü esas alan tefsir anlayışına da sert bir şekilde karşı koymuştur.

Şöyle buyurmuştur:

Kur'ân'ı kişisel görüşüne/reye göre tefsir eden kimse, doğruyu bulsa sevap almaz, yanlış yapsa günahını yüklenir.²

İlimde derinleşenler (er-râsihûn fi'l-ilm) Emirü'l-Müminin Ali ve ondan sonraki İmamlardır.¹

1- Hilyetu'l-Evliya, 3/193

2- Tefsiru'l-Ayyaşî, 1/17; Tefsiru's-Safî, 1/21

İlimde derinleşenler biziz ve biz, Kur'ân'ın tevilini biliriz.²

"Onun tevilini Allah'tan ve ilimde derinleşenlerden başkası bilmez."³ ayetinin tefsiri ile ilgili olarak Zeyd b. Muaviye, İmam Cafer Sadık'tan (a.s) şöyle rivayet eder:

Resulullah (s.a.a), ilimde derinleşenlerin en üstünüdür. Yüce Allah, ona indirdiği her şeyin tenzilini de, tevilini de öğretmiştir. Yüce Allah'ın, ona tevilini öğretmediği bir şeyi indirmiş olması söz konusu değildir. Ondan sonraki Vasileri de bunların tümünü bilirler.⁴

"Hayır, o (Kur'ân), kendilerine ilim verilenlerin sinelerinde (yer eden) apaçık ayetlerdir."⁵ ayetinin tefsiri ile ilgili olarak da şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

Ayette geçen "ilim verilenler"den maksat İmamlardır.⁶

Bir gün Hasan b. Salih b. Hay, İmam Cafer Sadık'ın (a.s) yanına geldi ve dedi ki: "Ey Resulullah'ın oğlu! '**Allah'a itaat edin, Resul'e itaat edin ve sizden olan ulu'l-emre...**'⁷ ayeti hakkında ne dersin? Allah'ın, itaat etmemizi emrettiği ulu'l-emr kimlerdir?" İmam: "**Âlimlerdir.**" buyurdu.

Dışarı çıktıklarında Hasan dedi ki: "Ne yaptık biz! Âlimler kimlerdir, diye sorsaydık ya!"

Geri döndüler ve sordular. Buyurdu ki: "**Biz Ehl-i Beyt'ten olan İmamlardır.**"⁸

1- Usul-u Kâfi, 1/213

2- Usul-u Kâfi, 1/213

3- Âl-i İmrân, 7

4- Usul-u Kâfi, 1/213

5- Ankebût, 49

6- Tefsiru's-Safi, 1/12

7- Nisâ, 59

8- Biharu'l-Envar, 47/29

İmam Cafer Sadık (a.s), Resulullah'tan (s.a.a) ve Ehl-i Bey'ten (a.s) gelen hadislerle müracaat edilmeden Kur'ân'ın anlaşılamayacağını vurgulamıştır. Çünkü bu hadisler, Kur'ân'ın doğru bir şekilde anlaşılmasının örneklerini, yöntemlerini içermektedirler.

Bu bağlamda İmam Cafer Sadık (a.s), Kur'ân'ın, Kur'ân ilimlerinin ve hükümlerinin anlaşılması hususunda yepyeni bir ufuk açmıştır. Kur'ân-ı Kerim'le ilgili muhkem, müteşabih, tevil, tefsir, mutlak, mukayyet, ceriy (uyarlama) ve intibak (uygulama) gibi kavramları ana hatlarıyla belirginleştirmiştir.

3- Manevî ve Ahlâkî Eksen

İmam Cafer Sadık (a.s), düşünsel ve siyasal sapma dalgalarının ümmet üzerindeki etkisini, insanların aklını bozmalarının boyutlarını; yine Emevî yönetim tarzının, mülhit akımların ve kabileci asabiyetin gemi aزیya almasına uygun bir ortam hazırlamış olmasını, böylece ahlâkî çöküntünün ortalığı kaplamasını gözlemliyordu. Nitekim İmam'ın (a.s) yaşadığı bu dönemde vera ve takva şiarları yok olmaya yüz tutmuştu. Çünkü ümmet değerlerini yitirmiş, Resulullah'ın emrettiği ve ümmetin uymasını istediği ahlâkî erdemlerden uzaklaşmıştı. Bu bağlamda İmam'ın (a.s) misyonu ve ümmete yönelik manevî ve ahlâkî yönlendirmesi bazı noktalarda odaklaşıyordu:

Birincisi: İmam (a.s) salih bir önder, risalet ahlâkının somut göstergesi konumunda pratik bir örnekti. Bu da, erdemi aydınlatıp yaymasını sağlıyordu. Bununla paralel olarak bencilliğin sahteliğini ve egonun azgın dürtülerini deşifre ediyordu.

İkincisi: Topluma vasiyetler sunuyor, mektuplar gönderiyor, eğitsel ve ahlâkî direktifler veriyordu. Bununla, sapma

yıllarında iyice gelişip etkinleşen ruhsal boşluğu ve ahlâkî çöküntüyü tedavi ediyordu.

İlk nokta bağlamında, İmam Cafer Sadık (a.s), insanları gayet şefkatli ve yumuşak bir üslupla erdemli olmaya çağırıyordu. Onlarla en güzel yöntemle mücadele ediyor, soru sormak isteyenlerin hangi konuda olursa olsun sorularını sormalarını hoşgörüyü karşılıyor ve onlara kapalı olan hususları açıklıyordu.

İmam Cafer Sadık (a.s), yakınlarının, davet ederken sert bir tutum içinde olmalarını da kabul etmiyordu. Şöyle diyordu ashabına:

Kesinlikle sizden cahil olanların vebali âlim olanlarınıza yüklenecektir. Sizden birinin hoşunuza gitmeyen bir şey yaptığını, bize eziyet anlamına gelecek bir davranış içine girdiğini duyduğunuzda, neden gidip onun dikkatini çekmezsiniz, uyarmazsınız ve ona etkili söz söylemezsiniz?

Bunun üzerine ashabından bazıları dediler ki: "Ama o zaman da bizim sözlerimizi kabul etmezler." Buyurdu ki: "*O takdirde onlardan ayrılın ve meclislerinden uzaklaşın.*"¹

Burada İmam Cafer Sadık (a.s) ashabından âlim olanlara, Ehl-i Beyt mektebine kendini nispet eden yanlış tavırlarını küstahlıkla, cüretle sürdüren cahil kimselere karşı, risalet misyonunu terk etmemelerini ve irşat görevlerini onlara karşı hakkıyla yerine getirmelerini tavsiye ediyor. Çünkü onların bu küstah ve bilinçsiz tavırları, İmam'a tâbi oluş olgusuna olumsuz etkilerde bulunur ve ıslah davetçilerine eziyet olarak yansır. İmam'a (a.s) göre, böyle kimseleri terk etmek, ihmal etmek caiz değildir; ancak ıslah olmasından ümit kesilir ve şüphesi de izale edilirse, o başka.

1- el-İmamu's-Sadık ve'l-Mezahibu'l-Erbaa, 3/291

Üçüncüsü: İslâm toplumu arasında kardeşlik bağlarının güçlendirilmesine ve insanlar arasında kin ve düşmanlığın sona ermesi için erdemlerin yaygınlaştırılmasına teşvik ederdi. Bu amaçla malının bir kısmını ashabından bazılarına verirdi ve bununla dünyalık kırıntıları için birbirleriyle çekişen hasımların arasını bulmasını isterdi ki, dünya malı üzerindeki tartışmalar ilişkilerin kesilmesine, ayrılıklara yol açmasın. Bir de böyle çekişmelerin çözümü için zalim yöneticilerin hükmüne başvurmak durumunda kalmassınlar. Çünkü kendisi zalim yöneticilerin hükmüne başvurmayı nehyetmişti.

Said b. Beyan anlatıyor:

Bir gün Mufaddal b. Amr yanımıza geldi. O sırada benle eniştem miras paylaşımı yüzünden tartıştık. Bir süre bizi izledi. Sonra şöyle dedi: "Eve gelin!" Evine gittik, dört yüz dirhemle aramızı buldu. Bu parayı kendi cebinden bize verdi. Böylece birbirimizle uzlaştık. Sonra Mufaddal şöyle dedi:

"Bu para benim değildir. İmam Ebu Abdullah (a.s), ashabımızdan iki kişi bir hususta çekiştikleri zaman onların arasını bulup uzlaştırmamı ve bu hususta kendi malından harcamada bulunmamı emretti. İşte bu, Ebu Abdullah'ın (a.s) parasıdır."¹

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) bu yöntemi, zalim yöneticilerin mahkemesine müracaat etmeyi haram sayan direktifiyle paralel olarak devreye soktuğu pratik bir adımdı.

İmam Cafer Sadık (a.s) ashabını akrabalık bağlarına riayet etmeye teşvik ederdi. Onun güzel yaşayışının ve üstün ahlâkının en göz kamaştırıcı örneklerinden biri, kendisiyle görüşmeyi ziyaret etmesi, ilişkisini sürdürmesi, kendisine kötülük edenleri affetmesiydi. Rivayete göre onunla Abdullah b. Hasan arasında bir tartışma yaşandı. Abdullah biraz sert sözler söyledi. Sonra ayrılıp mescide gittiler. Mescidin kapı-

---

1- Usul-u Kâfi, 2/209

sında karşılaştılar. İmam Cafer Sadık (a.s), Abdullah b. Hasan'a sordu: "*Gününü nasıl geçirdin, ey Ebu Muhammed?!*" Abdullah (öfkeli bir ses tonuyla): "İyi!" dedi. Bunun üzerine İmam Cafer Sadık (a.s): "*Ey Ebu Muhammed! Akrabalık bağlarını gözetmenin kıyamet günü hesabı hafiflettiğini bilmez misin?*" dedi. Sonra şu ayeti okudu: "**Onlar Allah'ın gözetilmesini emrettiği şeyleri gözeten, Rablerinden sakınan ve kötü hesaptan korkan kimselerdir.**"¹ Abdullah şu karşılığı verdi: "Bundan sonra benim akrabalık bağlarını kestiğimi görmeyeceksin."² Böylece akrabalarıyla bağlarını sürdürür, onlara iyilikte bulunurdu. Ayrıca geceleri gizlice kendisini tanıtmadan yoksullara yardımda bulunurdu.

Hişam b. Hakem (r.a) anlatıyor:

Yatsı vakti girip gece yarılanınca, İmam Ebu Abdullah (a.s) bir torbanın içine ekmek, et ve bir miktar para koyarak torbayı sırtlayıp dışarı çıkardı. Bunları, Medineli muhtaç insanlara götürüp aralarında taksim ederdi ve hiçbiri de onun kim olduğunu bilmezdi. İmam Cafer Sadık (a.s) vefat edinceye kadar da kendilerine bu yardımı kimin yaptığını anlamadılar.³

Musadif anlatıyor:

Mekke ile Medine arasında bir yerde İmam Cafer Sadık'la (a.s) beraberdim. Bir ağacın dibinde boylu boyunca uzanan bir adam gördük. Adam bitkin düşmüş gibiydi. İmam (a.s) buyurdu ki: "*Şu adama doğru gidelim. Korkarım ki susuzluktan bu hâle düşmüştür.*" Adama doğru yöneldik. Uzun saçlı bir Hıristiyandı. İmam (a.s): "*Susamış mısın?*" diye sordu. O da: "Evet." dedi. İmam (a.s) bana: "*İn, ey Musadif! Öyleyse, şu adama biraz su ver.*" dedi. İndim, adama su ver-

1- Ra'd, 21

2- Keşfu'l-Gumme, 2/375; Biharul-Envar, 47/274

3- Biharul-Envar, 47/38; Furu-u Kâfi, 4/8

dim. Sonra atıma bindim, yolumuza devam ettik. İmam'a (a.s) dedim ki: "Bu adam bir Hıristiyandı, bir Hıristiyana sadaka verebilir miyiz?" İmam: "Evet." dedi, "Eğer böyle bir hâlde ise."¹

İmam Cafer Sadık (a.s), yardıma muhtaç müminlere sırt dönmeyi, onu aşağılamak olarak değerlendirirdi. Ona göre müminleri aşağılamak, Ehl-i Beyt'i (a.s) aşağılamak demektir. Bir gün yanında ashabından bir grup vardı. Onlara dedi ki: "Niçin bizi aşağılıyorsunuz?" İçlerinde Horasanlı biri kalktı ve şöyle dedi: "Seni veya seninle ilgili olan herhangi bir şeyi aşağılamaktan, küçümsemekten Allah'a sığınırız!" Bunun üzerine İmam (a.s) şöyle buyurdu: "Sen de beni aşağılayanlardan birisin." Adam şöyle dedi: "Seni aşağılamaktan Allah'a sığınırım." İmam (a.s) buyurdu ki:

Yazıklar olsun sana! Biz Cuhfe'ye yakın bir yerde iken falan adamı duymadın mı? Sana şöyle sesleniyordu: "Bir mil kadar beni atına bindir, çok yoruldu." Allah'a yemin ederim ki, sen başını kaldırıp adama bakmadın. İçimizdeki bir mümini küçümseyen, aşağılayan kimse, hiç kuşkusuz Allah'ın yaşağını ayaklar altına almış olur.²

İkinci boyuta gelince; bu da daha önce söylediğimiz gibi vasiyetlerden, risalelerden, münazaralardan ve direktiflerden oluşuyordu. İmam Cafer Sadık (a.s), bunlar aracılığıyla İslâm ümmetinin içine düştüğü ruhsal çöküşü tedavi etmek ve ümmeti risaletin de istediği iman düzeyine ulaştırmak istiyordu. İmam (a.s) bir gün Şiasına, ashabına şöyle demişti:

Sizden, dini yaşayışında takva sahibi, sözünde doğru, emanete riayet eden ve insanlara karşı ahlâkı güzel olan biri olduğunda: "Bu adam Caferî'dir." denilir, bu da beni sevindirir, bundan dolayı içimi bir sevinç

1- Vesailu's-Şia, 6/285, hadis: 3

2- el-İmamı's-Sadık ve'l-Mezahibu'l-Erbaa, 2/296

kaplar ve "Bu, Cafer'in ahlâkıdır." denilir. Ama bundan farklı bir tutum içinde olursa, onun bu musibeti ve utancı bana mal edilir ve "Bu Cafer'in davranışdır." denir...¹

İmam (a.s), ilâhî çizgiyi temsil etmesi itibariyle mezheplerinin doğruluğu fikrini onların yüreklerinde sağlamlaştırılmayı amaçlamıştır. Öte yandan risalet çizgisinden sapan hareketleri eleştirmiş ve Şiasının önünde yeni ufuklar açmıştır. Bu bağlamda şöyle buyurmuştur:

Allah'a yemin ederim ki, insanlar içinde sizin kadar sevdiğim hiç kimse yoktur. İnsanlar türlü yollara girdiler. Kimi kendi görüşünü esas aldı, kimi heva ve hevesine uydu, kimi rivayetlerin peşine düştü; ama siz temeli, kökü olan bir şeye sarıldınız. Bu yüzden sizin takvalı olmanız, cehdetmeniz, çalışıp çabalamanız, halktan ölenlerin cenazelerine katılmanız, hastaları ziyaret etmeniz, namaz için mescitlerinde kavminizle birlikte olmanız gerekir. Bir adam, komşusu kendisinin hakkını gözetirken, kendisinin onun hakkını gözetmemesinden utanç duymaz mı?²

Yine İmam (a.s), ashabından birine şu emri veriyor: Aranızdan imanı zayıf olanı eleştirmeyin. Hak yolunu seçmiş olduğuna göre onu himaye ederek, eksikliklerini düzeltmesine yardımcı olun. Nitekim şöyle buyurmuştur:

Ey Cündep oğlu! Kendi hak davanıza sahiplenenlerden günahkâr olanların hakkında iyilikten başka bir şey söyleme. Allah'a yalvararak onlara muvaffakiyet dile ve onlar için tövbe dile. Her kim bize yönelir, bizi sever (veyaletimizi kabul eder), düşmanlarımızı sevmez ve bildi-

---

1- Usul-u Kâfi, 2/636; Vesailu's-Şia, 12/5, hadis: 2; Nehcu's-Saadet, 8/32

2- Usul-u Kâfi, 8/146, hadis: 121

ğini söyleyip bilmediği şey hakkında susarsa veya o konu kendisi için hallolmazsa, o cennettedir.

İmam Cafer Sadık'ın (a.s), ashabının yüreğine tevazu tohumunu ekmeye çalıştığını da görüyoruz. Bunun en belirgin göstergesi ise, karşılaşılan herkese selâm vermektir. Çünkü bu, nefsin sağlıklı ve her türlü kibir kompleksinden uzak olmasından kaynaklanan bir davranıştır.

Yine, derin tartışmalardan, özellikle ilmî tartışmalardan, karşı tarafa üstünlük kurma gayesinden kaynaklandığında, uzak durulmasını da tevazuun bir belirtisi olarak göstermiştir. Kişinin sahip olduğu ilim, edep ve takvadan dolayı övülmeyi istememesini de tevazuun gereği saymıştır. Çünkü kişinin bunu sevmesi, öne çıkma ve büyükleme sevgisinin ifadesi olur. Bu ise tevazu namına bir şey ifade etmez. Şöyle buyuruyor:

Tevazu; bir meclise girdiğin zaman meclisin en aşağısında oturmaya razı olman, karşılaştığın herkese selâm vermen, haklı da olsan münakaşayı terk etmen ve sahip olduğun takva niteliğinden dolayı övülmeyi sevmemendir.¹

İmam Cafer Sadık (a.s) ashabına, karşılıklı konuşmalar- da ve eleştirilerde hakkı teslim etmeyi, kavim, aşiret veya mezhep taassubundan etkilenmemeyi tavsiye ederdi. Çünkü bunlar, Ehl-i Beyt'in (a.s) şiarı olan hakikati duymaya engel oluşturlar. Şöyle buyuruyor:

Allah'a ilk ulaşan, hakkı teslim eden kimsenin bu davranışdır.²

Dördüncüsü: Olgunluk ve düşünce sağlığı bakımından istenen düzeyde olmaları, ayrıca izledikleri yol ve uyguladıkları plânların fesada açık olmaması için İmam Cafer Sadık'ın

---

1- el-Hikemu'l-Caferiyye, s.35

2- el-Hikemu'l-Caferiyye, s.60

(a.s) ashabının yüreklerinde kökleştirmeye çalıştığı eğitsel unsurlardan biri de, olaylar karşısında sarsılmaz ve sabit bir tavır içinde olmalarını sağlamasıdır. Buyuruyor ki:

Sebat ve kararlılıkta selamet, acelecilikte pişmanlık vardır. Bir işe vaktinden önce başlayan kimse, zamanı gelmeden (uygun olmayan bir zamanda) o işi tamamlar.¹

Ehl-i Beyt İlim Merkezinin Kuruluşunu Sürdürmesi

İmam Cafer Sadık (a.s), kendisinden önceki İmamlar'ın kurdukları medresenin geliştirilmesini sürdürmüş ve daha geniş ufuklara taşımıştır. Bunun neticesinde İslâm memleketlerinin dört bir yanından insanlar bu merkezden istifade etmek üzere akın etmişlerdir. Çünkü kitlelerin özlerinden kaynaklanan isteklere cevap verecek mahiyetteydi, ümmetin o sırada içinde bulunduğu boşluğu dolduracak özellikteydi.

Ehl-i Beyt İlim Merkezinin Özellikleri

1- İmam Cafer Sadık'ın (a.s) medresesinin özelliklerinden ve onu diğer ekollerden ayıran hususiyetlerinden biri, ilim ve irfanı yayma hususunda sadece bu ekolün prensiplerini benimseyenlere has olmaması, başkalarına kapalı olmamasıdır. Bilakis bu medresenin kapıları değişik anlayışlara sahip öğrencilere de açık olmuştur. Örneğin Ebu Hanife, İmam Cafer Sadık'ın (a.s) ekolünden farklı bir anlayışa sahipti. Kıyas yöntemini esas aldığı için de o ve arkadaşları İmam'ın (a.s) sert tepkisine muhatap oldular. Ayrıca Ebu Hanife "Müminu't-Tak"a "Şeytanu't-Tak" diyordu. Bununla beraber İmam Cafer Sadık'ın (a.s) yanına gidip geliyor, ona çeşitli meselelere ilişkin sorular soruyordu. İmam Cafer Sadık'tan

---

1- el-Hikemu'l-Caferiyye, s.60

(a.s) rivayet etmiş, onun hadislerini aktarmıştır. Medine'de uzun zaman onunla beraber olmuştur.¹

2- İmam Cafer Sadık'ın (a.s) medresesi, İslâmî ve insanî ilimlerin değişik alanlarına açıldı. Kur'ân, sünnet, fıkıh, tarih, usul (hukuk), akide, kelim ve İslâm felsefesine önem verildiği gibi astronomi (felek), tıp, zooloji, botanik, kimya ve fizik gibi bilimlere de önem verilirdi.

3- İmam Cafer Sadık'ın (a.s) medresesi, Emevî veya Abbasî devletlerine bağlı olmadı; her iki rejimin hâkim siyasetleriyle de kirlenmedi, devlet yönetimine hizmet aracı hâline gelmedi. Bilakis ümmet; umutlarını, beklentilerini bu medresenin gerçekleştireceğini düşündü. Çünkü medresenin başında nübüvvet miracısı, Muhammedî düşüncenin dâhisi, net tavırları ve dosdoğru duruşuyla bilinen; yüksek ahlâkından, ödün vermezliğinden, sapkın yöneticilerin politikalarına boyun eğmediğinden "es-Sadık" diye adlandırılan Ebu Abdullah Cafer Sadık'ın (a.s) bulunduğunu görüyordu.

Bundan dolayı medrese; hakikat peşinde olanların, sorumluluk sahibi olup hedefleri ve gidiş yolları farklı olmakla birlikte İslâm'a aykırılık noktasında birleşen sapık fikir ve politik akımların geride bıraktığı düşünsel boşluktan kurtulmak isteyenlerin sığındıkları siyasal ve düşünsel bir kale işlevini görüyordu.

4- İmam Cafer Sadık'ın (a.s) medresesi, sağlam metodu ve düşünsel derinliğiyle de temayüz etmişti. İlmî tasnife ilişkin plânı, zihni doldurma esasına dayanmıyordu. Bilakis düşünmeyi, derinleşmeyi, köklülüğü, ilmî yeterliliği geliştirmeyi esas alıyordu. Bu medresenin ilmî ve eğitsel metodu buna dayanıyordu.

5- Bu medrese; ilim, takva ve istikametın sembolü hâline geldi. Ümmet için ilmî ve dinî bir bağış kaynağı olarak algı-

---

1- Hayatu'l-İmami'l-Bâkır, 1/75

landı. İlmî uzmanlıklarda ortaya koyduğu, insanlar arasında davet ve hidayet gibi alanlarda sergilediği olağanüstü tavırlarıyla bir yıldız gibi parladı. Öyle ki, bu medresede okumak bir ayrıcalık, bir övünç vesilesi oldu. Nitekim medresenin öğrencilerinin sayısı dört bini bulmuştu.

6- Sonraki dönemlerde bu medrese genişledi; Kûfe, Basra, Kum ve Mısır'da şubeleri açıldı.

7- İmam Cafer Sadık (a.s), ilim medresesini ve bu medresede gerçekleştirdiği faaliyetleri, kendisinin yürüttüğü değişim hareketinden ve diğer faaliyetlerinden hiçbir zaman ayırmadı. Bilakis medresedeki faaliyetleri, genel ıslah programının bir parçası olarak gerçekleşiyordu. İmam'ın (a.s) medresesi, gerçek anlamda, salih bir bireyin yetiştirilmesine yönelik faaliyetlere önemli bir katkı sunuyordu. Ümmetin genel gidişinde etkili olan bilinçli bir halka konumundaydı. Bunun yanında olumlu siyasal sonuçlara da yol açıyordu. Çünkü İmam'ın huzurunda bulunan ilmî kadronun, aynı zamanda İmam'ın özel faaliyetlerine de katıldıklarını görüyoruz.

8- İmam'ın (a.s) kurduğu medrese, teşri ve bilginin ana kaynakları olan Kur'ân ve Sünnet'le, örneği görülmemiş şekilde doğrudan ilişki hâlinde olmasıyla da belirginleşmişti.

Bundan dolayı İmam Cafer Sadık'ın (a.s), kurduğu medrese aracılığıyla hadisin tedvinine ayrı bir önem verdiğini ve bu alanda büyük mesafeler kat ettiğini görüyoruz. Çünkü önceki dönemlerde hadis, çeşitli olumsuzluklara, zayi olmalara, tahriflere, sapık siyasal amaçlar için kullanılmalara maruz kalmıştı. Çünkü hadisin tedvin edilmesine izin verilmemişti. Hadislerin yazılmasının yasaklanmasının gerekçesi olarak "Kur'ân'a karışmasını engellemek, Kur'ân'ı tahriften korumak" gibi yanıltıcı, hedef saptırıcı sloganlara rağmen Masum İmamlar (a.s), hadislerin yazılmasına ilişkin yasağa uymamışlardır.

Gerçekte hadislerin yazılmasının, tedvin edilmesinin yasaklanmasının uzak amacı, nebevî hadislerin ortadan kaldırılmasıydı. Çünkü hadisler, ümmet ile Ehl-i Beyt arasındaki bağı pekiştirici rol oynuyordu, ümmeti Ehl-i Beyt'e bağlıyordu. İktidar sahipleri ise halkı Ehl-i Beyt'ten uzaklaştırmak istiyorlardı. Çünkü hadisler insanları Ehl-i Beyt'e bağlayıp halk ile Ehl-i Beyt arasında güçlü bir bağ kurduğu zaman, artık her siyasal propagandacının ve her zorba yöneticinin arkasından gitmeyeceklerdi. İmam (a.s) şöyle buyuruyor:

...Allah'a yemin ederim ki, bizim yanımızda bizi kimseye muhtaç etmeyen bir şey vardır. Ama insanlar bize muhtaçtır. Yanımızda Resulullah'ın (s.a.a) yazdığı, Ali'nin (a.s) kendi elleriyle yazdığı ve uzunluğu yetmiş zira olan bir sahife vardır. Burada bütün helaller ve haramlar yazılıdır...¹

Bir keresinde de şöyle buyurmuştur:

Bizim ilmimiz eskilere dayanır, köklüdür, yazılıdır, kalplere işlenmiş nüktelerdir, kulaklara çalınmış sözlerdir. Kırmızı Cifr (Cifr-i Ahmer) ve Beyaz Cifr (Cifr-i Ebyad), Fatıma (a.s) mushafı bizim yanımızdadır. Bizde, insanların ihtiyaç duydukları her şeyi içeren kitap vardır.²

9- İmam Cafer Sadık'ın (a.s) medresesi, genel anlamda yazmaya, tedvin etmeye, hatta ilmi geliştirip gelecek nesillere aktarmak amacıyla araştırmaya büyük önem vermesiyle de bir ayrıcalığa sahipti.

1- Besairu'd-Derecat, s.149

2- el-İrşad, 2/186; Menakıb-u Âl-i Ebî Talib, 4/396; el-İhticac, 2/134; Biharu'l-Envar, 47/26. Burada fazladan şu ibare yer alır: "Bu sözün açıklaması hakkında bir soru soruldu, buyurdu ki: *el-Gabir; olanlara (geçmişe) dair ilim demektir...*"

İmam Cafer Sadık (a.s), öğrencilerine yazmalarını emrederdi. İlmî tedvin edip yazıya dökmenin zorunluluğunu vurgulardı. Buna şu sözünü örnek gösterebiliriz:

Kitaplarınızı muhafaza edin, çünkü ileride onlara muhtaç olacaksınız.¹

Zürare'nin hadis alanındaki çalışmalarını hararetle destekliyordu ve şöyle buyuruyordu:

Allah, Zürare b. A'yen'e rahmet etsin. Eğer Zürare olmasaydı, babamın hadisleri kaybolacaktı.

Yine onun ve aralarında Ebu Basir, Muhammed b. Müslim ve Bureyd el-İclî gibi isimlerin bulunduğu ashâbı hakkında şöyle buyurmuştur:

Eğer onlar olmasaydı, kimse bu fikhî istinbat edemezdi. Onlar dinin koruyucuları ve babamın (a.s) öğrettiği helal ve haramların güvenilir bekçileridirler. Onlar dünyada ve ahirette herkesten önce bize koşanlardır.²

Öğrencilerine araştırma yapmayı, etüt etmeyi emrederdi. Örneğin Mufaddal b. Ömer'e şöyle demiştir:

Yaz ve ilmini kardeşlerinin arasında yay. Eğer ölürsen, kitaplarını oğullarına miras bırak. Çünkü insanlar öyle bir zamana gireceklerdir ki, ancak kitapları aracılığıyla kaynaşabileceklerdir.³

Bu temelden hareketle İmam'ın (a.s) ashâbı, hadislerin yazımına ve tedvinine büyük önem vermişlerdir. Öyle ki bilinen dört yüz temel eser telif edilmiştir.⁴ Bunlar da İmamiye Şiası'na göre ilk hadis kaynaklarıdır.

1- Usul-u Kâfi, 1/52

2- Vesailu's-Şia, 8/57-59

3- Usul-u Kâfi, 1/52

4- Vesailu's-Şia, 18/57-59

10- İmam Cafer Sadık'ın (a.s) medresesinin ayırıcı özelliklerinden biri, İslâmî düşünceyi geliştirmesi ve İslâmî bilginin değişik dallarında ilmî uzmanlık aracılığıyla yayılmasını sağlamasıdır. Bu medresenin sözünü ettiğimiz bu özelliğine ileride değineceğiz.

İmam Cafer Sadık (a.s) Medresesinde İlmî Uzmanlık

İmam Cafer Sadık (a.s) bu aşamada, uzmanlaşmanın önemine, tahassusun/ihtisasın İslâmî düşüncenin gelişim ve yaygınlığı üzerindeki rolüne, medresesine akın eden kişilerin oluşturduğu enerjiyi kapsayıcı, kuşatıcı etkisine dikkat çekmiş, uzmanlaşma ile bu enerjinin olumlu sonuçlar vereceğini fark etmiştir. Çünkü uzmanlaşma gerçekleştiği anda, ortaya çıkan ürünler sonuç olarak daha derinlikli ve daha kuşatıcı olurlar. Bu yüzden İmam Cafer Sadık (a.s), öğrencilerini ilimde uzmanlaşmaya teşvik etmiş ve bizzat kendisi onların bu yöndeki çabalarını denetlemiştir. Ortaya çıkan problemleri çözüyor, ilmî hareketin ileriye yönelik seyrini hızlandırıyordu. Bu araştırmamız kapsamında bütün uzmanlaşma örneklerini ele almamız mümkün değildir. Bu yüzden aşağıda bazı örnekler vermeye yetineceğiz:

a) Tıp Alanında: İmam'a (a.s) insanın bedeni hakkında bir soru soruldu, buyurdu ki:

Yüce Allah, insan bedenini on iki eklem, iki yüz kırk sekiz kemik, üç yüz altmış damara sahip olarak yaratmıştır. Damarlar, bedenin tümünü sularlar. Kemikler onu ayakta tutarlar. Et de kemikleri tutar. Sinirler ise, eti dağılmaktan korur. Allah, insanın iki elinde seksen iki kemik yaratmıştır, yani her bir elinde kırk bir kemik vardır. Bunların otuz beş tanesi avuç kısmında, iki tanesi kol kısmında, bir tanesi pazı kısmında, üç tanesi de omuz kısmında bulunmaktadır. Bu da, kırk bir eder. Bir o kadar da, öbür elde vardır. İnsanın ayağında kırk üç tane kemik bulunmaktadır.

Otuz beş tanesi ayak kısmında, iki tanesi bacak kısmında, üç tanesi diz kısmında, bir tanesi baldır kısmında, iki tanesi de kalça kısmında bulunmaktadır. Bir o kadarı da öbür ayakta vardır. İnsanın omurgasında on iki tane kemik vardır. Göğüs kafesinin her bir tarafında dokuz tane kaburga kemiği vardır. Boyunda sekiz, başında otuz altı kemik vardır. Ağızda yirmi sekiz veya otuz iki kemik bulunmaktadır.¹

Şeyh Mirza Muhammed el-Halilî şöyle diyor:

Ömrüme andolsun, bu sayı, tam da çağdaş analizcilerin tespit ettikleri gibidir; ne fazla, ne eksik.²

İmam Cafer Sadık (a.s), Mufaddal b. Ömer'le yaptığı bir konuşmada, ilk kez vücutta kan dolaşımının keyfiyetini de açıklamıştır. Böylece kan dolaşımını keşfeden bilgin olarak tanınan William Harvey'den önce bu gerçeği dile getirmiştir.

Buyuruyor ki:

Ey Mufaddal! Besinin bedene ulaşması ve bu olayın gerisindeki akıllara durgunluk veren plân üzerinde düşün. Yemek mideye ulaşır, mide onu pişirip sindirir. Yiyeceklerin özünü, örgü gibi birbirine sarılmış damarlar aracılığıyla karaciğere ulaştırır. Artık yiyeceklerin, süzölmüş özü konumundadır. Karaciğere yiyeceğin kendisinden bir şey ulaşmamalıdır, aksi takdirde karaciğer yaralanır. Çünkü karaciğer incedir, sert şeylere tahammül etmez. Karaciğer de bunları en latif bir plân gereğince kabul eder ve kana dönüştürür. Ve bu kanı da bütün vücuda yayar. Bunu da kan dolaşımı için hazırlanmış kanallar aracılığıyla gerçekleştirir, tıpkı suyun akması için hazırlanan kanallar gibi. Ki su bu kanallar aracılığıyla yerde akar. Sonra kan vücutta bulunan pislikleri de bunun için hazırlanmış menfez-

1- el-Menakıb, 4/256. Biharu'l-E0nvar, 14/480

2- Tıbbu'l-İmami's-Sadık (a.s), s.3

lerden dışarı atar. Dolayısıyla safra gibi acı olan kısmı öd kesesine, siyah olan kısmı dalağa, ıslak ve nemli olan kısmı da mesaneye gider. Şimdi bedeninin terki-binin temelindeki hikmet üzerinde düşün. Bedenin her bir organı bu plân uyarınca olması gereken yere konulmuştur. Bedenin uygun yerlerine bu kaplar konulmuş ki bu artıklar oralarda toplansın, bedene yayılmasın, hastalanmasına ve görevini yapamamasına sebep olmasın. En güzel takdirin ve en sağlam plânın sahibi Allah'ın şanı yücedir.¹

b) Sağlığın Korunması Alanında: İmam Cafer Sadık (a.s) bulaşıcı hastalıklara karşı tedbirli olunması uyarısında bulunmuş ve cüzam gibi hastalıklara yakalanmış kimselerle bir arada olunmamasını tavsiye etmiştir. Buyurmuştur ki:

Bir kimse cüzamlı biri ile konuşurken mutlaka aralarında bir zira mesafe bulunmasına dikkat etsin.²

Modern tıp, cüzamlı kimsenin taşıdığı cüzam mikrobu-nun bir metreden fazla bir alanda etkili olduğunu belirlemiştir.

İmam Cafer Sadık (a.s), bir keresinde de şöyle buyurmuştur:

Bütün hastalıklar hazımsızlıktan kaynaklanır.³

Bir keresinde de şöyle buyurmuştur:

Yemekten önce ve sonra ellerinizi yıkayın.⁴

Çünkü yemekten önce elleri yıkamak, muhtemel mikroplardan arıtmaya, yemekten sonra yıkamak ise temizleme ye yöneliktir.

1- Biharu'l-Envar, 3/57, Mufaddal b. Ömer el-Cu'fi'nin et-Tevhid adlı kitabından naklen.

2- Vesailu's-Şia, 2/208

3- Biharu'l-Envar, 63/336

4- Biharu'l-Envar, 63/356

c) Hayvan Bilimi (Zooloji): İmam Cafer Sadık (a.s), karınca kolonisi hakkında şöyle buyurmuştur:

Karıncalara, yiyecek toplamak için seferber oluşlarına ve yiyecekleri hazırlayışlarına bak! Bir grup karınca, tıpkı yiyeceklerini ve başka şeyleri güvenli bir yerde depolayan insanlar gibi tahıl tanesini suyun erişemediği tümsek yerdeki yuvalarına taşırlar. Hatta karıncalar, bu hususta kararlılık ve çalışkanlık bakımından insanlardan daha ileri düzeydedirler. Tıpkı insanlar gibi çalışırken birbirlerine yardım ettiklerini görmedin mi? Sonra yuvalarına getirdikleri tahıl tanesini bozulmaması için keserler.¹ Şayet tahıl taneleri nemlenirlerse dışarı çıkarırlar ve kuruması için sererler. Ayrıca karıncalar bir tümseği yuva olarak edindikleri zaman, su baskınına uğrayıp boğulmamak için mutlaka yere yayarlar. Bütün bunları akılları ve deneyimleri olmadan yaparlar. Aslında onları böyle davranmaya sevk eden şey, yüce Allah'ın bir maslahata yönelik olarak onları bu şekilde yaratmış olmasıdır.²

İmam Cafer Sadık (a.s); felsefe, kelim, imamet meselesi, siyaset, irfan, fıkıh, fıkıh usulü, hadis, tefsir ve tarih bilimleri hakkında açıklamalarda bulunduğu gibi botanik bilimi, astronomi, kimya, fizik ve bitkisel ilaçlar gibi ilim dallarının tümü hakkında da bilgiler vermiştir.³

İmam'ın (a.s) Hişam b. Hakem, Hişam b. Salim, Mümin et-Tak, Muhammed b. Abdullah et-Tayyar ve Kays el-Mahir gibi öğrencileri kelim ilminde uzmanlaşmışlardır.

1- Karıncalar, depoladıkları tahıl tanesinin toprakta yeniden yeşermesinden korktukları zaman onu ikiye bölerler. Kışniş otunun tohumu gibi bazı taneleri ise, dörde bölerler. Çünkü kışniş otunun tohumu ikiye bölündüğünde yeniden yeşerebilir.

2- et-Tevhid, el-Mufaddal, s.66; Biharu'l-Envar, 3/61 ve 62/102

3- bk. Hayatu'l-İmami's-Sadık, Bâkır Şerif el-Kureşî, 2/289 ve sonrası

Fıkıh, fıkıh usulü (hukuk) ve Kur'ân-ı Kerim tefsiri alanında ise Zürare b. A'yen, Muhammed b. Müslim, Cemil b. Derrac, Bureyd b. Muaviye, İshak b. Ammar, Abdullah el-Halebî, Ebu Basir, Eban b. Tağlib, Fudayl b. Yesar, Ebu Hanife, Malik b. Enes, Muhammed b. Hasan eş-Şeybanî, Süfyan b. Uyeyne, Yahya b. Said ve Süfyan es-Sevrî gibi öğrencileri uzmanlaşmışlardı.

İmam'ın (a.s) bir diğer öğrencisi Cabir b. Hayyan el-Kufî ise, kimya alanında uzmanlaşmıştı.

Varlık hikmeti alanında Mufaddal b. Ömer uzmanlaşmıştı ve "Tevhidul-Mufaddal" ismiyle ünlene kitabını İmam Cafer Sadık (a.s) ona dikte ettirmişti.

İmam'ın (a.s) öğrencileri uzmanlık alanlarına göre elde ettikleri sonuçları telif ve münazara şeklinde değerlendirdiler. Seyyid Hasan es-Sadr'ın bu döneme ilişkin Şia telifleri hakkında yaptığı derlemeler, bunun en somut kanıtıdır. Ona göre o dönemde kaleme alınan Şia eserleri altı bin altı yüzü buluyordu.¹

Münazara alanında Hişam b. Hakem bir yıldız gibi parlamıştı. İmam Cafer Sadık (a.s), Hişam'ın münazaralarından dolayı büyük sevinç duyuyordu. Hişam, Mutezile mezhebinin liderlerinden Amr b. Abid ile yaptığı tartışmayı anlatıp sonunda ona üstünlük sağladığını haber verince, İmam (a.s): *"Ey Hişam! Bunu sana kim öğretti?"* diye sormuş, Hişam: *"Ey Resulullah'ın oğlu! Bu bilgiler kendiliğinden dilimden aktı."* şeklinde karşılık verince, İmam (a.s): *"Allah'a yemin ederim, bu, İbrahim'in ve Musa'nın Sühuf'unda yazılıdır."* buyurmuştur.²

İmam Cafer Sadık'ın (a.s), medresesi ile ilgili olarak ön gördüğü diğer uzmanlıkların yanı sıra belirlediği hedeflerin en büyüklerinden biri de, genel olarak dinde derinleşmenin

1- Tesisu'ş-Şia li Ulumi'l-İslâm, s.288

2- bk. el-İhticac, 2/125-128

(tefekkül) yanında özel olarak fikhî içtihat hareketini başlatmasıdır.

Bu yüzden, fikhî içtihat ve şer'î hükümleri istinbat yönteminin kökleşmesinin, ilmî risalelerde somutlaştığını görüyoruz. Bunları İmam'ın (a.s) öğrencileri fıkıh usulü, fıkıh ve hadis ilimleri ile ilgili olarak kaleme alıyorlardı. Ve bunların ayırıcı özellikleri; vahiy Ehl-i Beyti medresesine dayanmaları, kişisel görüş (rey) ve istihsan yerine, Ehl-i Beyt'i fıkıh ve fetvanın esası kabul etmeleriydi.

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Benim hadisim (sözüm) babamın hadisidir, babamın hadisi dedemin hadisidir, dedemin hadisi Hüseyin'in hadisidir, Hüseyin'in hadisi Hasan'ın hadisidir, Hasan'ın hadisi Emirü'l-Müminin'in hadisidir, Emirü'l-Müminin'in hadisi Resulullah'ın (s.a.a) hadisidir, Resulullah'ın hadisi ise yüce Allah'ın sözüdür.¹

Bir keresinde de şöyle buyurmuştur:

Eğer biz kişisel görüşümüze ve hevamıza göre fetva verseydik, kesinlikle helak olanlardan olurduk. Bilakis biz, insanlara Resulullah'tan (s.a.a) gelen hadislerle dayanarak fetva verdik. İlmin temelleri bizim yanımızdadır, bunları babadan oğla miras alırız ve şunların, altınlarını ve gümüşlerini saklayıp korudukları gibi, biz de ilmi saklayıp koruruz.²

Fıkıh usulüne dair kitaplar, hükümleri çıkarmanın kaidelerini ve yöntemlerini, bütün hadis kaynaklarında yer alan hadisleri kullanma yolunu ve usulünü açıklamayı görev edinmiştir.

İmam Cafer Sadık (a.s), talebelerine, teşri kaynaklarından hüküm çıkarmanın keyfiyetini öğrettiği gibi, doğru hadisleri batıl olanlardan teşhis etmenin yolunu da öğretmiştir.

1- Usul-u Kâfi, 1/53-58

2- Besairu'd-Derecat, s.300

İmam (a.s), Kur'ân'la çelişen hadislerle ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

Hadislerden Kur'ân'a uymayanları uydurmadır.¹

Yine şöyle buyurmuştur:

Her hakkın üzerinde kendini belli eden bir hakikat vardır. Her doğrudan bir nur yansır. Allah'ın kitabına uyanı alın, Allah'ın kitabına muhalif olanı ise terk edin.²

Yine şöyle buyurmuştur:

Size bir hadis aktarıldığı zaman, Allah'ın kitabında veya Resulullah'ın Sünneti'nde buna dair bir şahit bulursanız, onu kabul edin; aksi takdirde size bu hadisi getiren kimse, ona uymak, onu benimsemek bakımından sizden daha önceliklidir.³

Ayrıca, hadislerin birbirleriyle çelişmeleri durumunda, birbirleriyle çelişen hadislerle nasıl muamele edeceklerini ve hangi hadise öncelik vereceklerini de açıklamıştır. Biz söz uzamansın diye bunları burada zikretmiyoruz.

Yine şöyle buyurmuştur:

Bizim işimiz size temel prensipleri, usulleri öğretmektir. Teferruatı bilip ayrıntılandırmak size düşer.⁴

1- el-Vesail, 18/78

2- Usul-u Kâfi, 1/69

3- Usul-u Kâfi, 1/69

4- Biharul-Envar, 2/245, hadis:53

SALİH CEMAATİN İNŞASINDA İMAM CAFER SADIK'IN (A.S) ROLÜ

Bundan önce siyasal ortamın doğasından, çelişkilerinden, kaotik hayatın somut yansımalarından, sapık fikrî ve siyasal akımların ümmetin vicdanı, düşüncesi ve kültürü üzerinde oynadığı yıkıcı rolünden söz etmiştik. Hiç kuşkusuz bu sapık akımın başında, Emevîlerin nispeten uzun süren siyasetleri gelmektedir.

Bunun yanında, İmam Sadık'ın (a.s) hareket çizgisinden ve ümmet içinde oynadığı ıslahatçı rolünden de bahsetmiştik. Örneğin ilim meclisi, İmam'ın (a.s) evrensel ıslahatçı hareketinin halkalarından birini oluşturuyordu.

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) faaliyetleri, bir ilim medresesi kurmak gibi genel faaliyetlerle sınırlı değildi. Çünkü o, en büyük hedefinin İslâm'ı korumak olduğunun bilincindeydi ve faaliyetlerini bununla sınırlandırması, fertlerin iç dünyalarını geliştirmeyi hedeflememesi, genel İslâmî ortamı güç ve dirençle besleyecek, ümmeti koruyacak, kutsallarını savunacak salih kişilikleri inşa etmemesi durumunda İslâm'ın kısa süre sonra işlevsiz, etkisiz hale getirileceğini biliyordu.

Salih Cemaati Oluşturmanın Amacı

Bu yüzden İmam Cafer Sadık (a.s), Ehl-i Beyt (a.s) anlayışı doğrultusunda İslâm toplumunu değiştirmek amacıyla salih bir cemaat oluşturmak üzere harekete geçti. Çünkü birbiriyle kaynaşmış bireylerin sürdürdüğü böyle bir akım bir-

çok kazanımlar, yararlar ve hedefler belirleyecekti. Ve İmam (a.s), risalet hareketi doğrultusunda bunu gerçekleştirmek için çaba sarf ediyordu.

Salih cemaat, Ehl-i Beyt (a.s) çizgisinin sürekliliği anlamına geliyordu. Çünkü bu cemaatin varlığı, Ehl-i Beyt'in büyük projesinin gerçekleşmesine yönelik pratik bir adım konumundaydı.

Aşağıdaki bölümlerde, bu salih cemaatin gerçekleştirdiği bazı hususları özetleyeceğiz:¹

1- İslâm Toplumunu Koruma

Hiç kuşkusuz ümmet arasında bu çizginin varlığı, salih ve bilinçli bireyler dairesini genişletecekti. Bu daire genişledikçe de İmam (a.s), değişim hareketini gerçekleştirmede ve egemenlere karşı sürdürdüğü siyasal mücadelede daha muktedir olacaktı.

Bu çizgi, o dönemde İslâm âleminin karşı karşıya kaldığı düşünsel ve ahlâkî meydan okumaların karşısında büyük bir güç merkezini temsil ediyordu. Bu cemaatin, zındıklık, Cebriye ve Mürcie gibi sapık fırkaların düşünsel ve siyasal temellerini çürütme, önerilerini ve yaklaşımlarını etkisiz hâle getirme hususunda oynadığı aktif ve ayrıcalıklı role tarih tanıktır.

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) ashabı cesur olmak, yüksek değerlere bağlılık göstermek, zalimler karşısında taviz verip yaltaklanmamak, sultanların manipülasyonlarına gelmemek gibi görkemli tavırlarıyla başkalarından ayrılıyorlardı. Onların en belirgin özellikleri, ideal değerlere bağlılık uğrunda eziyetlere, türlü işkencelere, baskılara tahammül etmekte.

1- Daha geniş bilgi için bk. Seyyid Muhammed el-Bâkır, Devr-u Ehli'l-Beyt Fî Binai'l-Cemaati's-Saliha, c.1

Onların bu cesur duruşları, İslâm toplumuna da sapıklık dalgalarına karşı direnme azmini aşıyordu.

İmam Sadık (a.s), Şiîlerinden, içinde yaşadıkları toplumda önderler, en ideal örnekler olmalarını istiyordu. Zeyd eş-Şehham'dan şöyle rivayet edilir: İmam Cafer Sadık (a.s) bana dedi ki:

Bana itaat ettiğini ve benim sözlerimi kabul ettiğini gördüğün kimselere selâmımı söyle. Size Allah'tan korkmayı, dininizde takva ve vakar üzere olmayı, Allah için cehdetmeyi, içtihat etmeyi, doğru konuşmayı, emanetleri sahiplerine eda etmeyi, secdeleri uzun tutmayı (ibadeti hayatınızın belirgin bir özelliği hâline getirmeyi), iyi komşuluk etmeyi tavsiye ediyorum. Muhammed (s.a.a) bu ilkeleri getirmiştir. Size bir şeyi emanet eden iyi-kötü herkesin emanetlerini verin. Çünkü Muhammed (s.a.a), iğne ve ipliğin dahi sahibine verilmesini emrederdi. Aşiretlerinizle bağlarınızı sürdürün. Onların cenazelerine katılın, hastalarını ziyaret edin ve haklarını eksiksiz olarak verin. Çünkü sizden biri dininde takva sahibi ve sözünde doğru olur, emanetleri eksiksiz sahiplerine verirse, insanlarla güzel ahlâka dayalı olarak muamele ederse, o zaman insanlar derler ki: "Bu adam Caferî'dir."¹

İmam Cafer Sadık (a.s), Şiasına İslâm safının birliğine önem vermelerini, diğer mezheplere hoşgörüyü açılmalarını, bir arada barış içinde ve sevgiyle yaşama ruhunu kökleştirmelerini, İslâmî topluluk ve cemaatler arasındaki bütünlük ve birlikteliği pekiştirmelerini emrediyordu.

Nitekim İmam'ın (a.s) diğer Müslümanlarla dayanışmayı, yardımlaşmayı ve ahitlere bağlı kalmayı teşvik ettiğini görüyoruz.

Şöyle buyurmuştur:

1- Vesailu's-Şia, 12/5, hadis: 2; Usul-u Kâfi, 2/464'den naklen

Mescitlerde namaz kılın, insanlarla iyi komşuluk edin. Şahitliği yerine getirin ve cenazelere katılın. Çünkü sizin insanlara ihtiyacınız vardır, onlar olmadan yaşayamazsınız. Hiç kimse hayatta yaşarken insanlardan müstağni kalamaz. İnsanların, birbirlerine ihtiyaçları vardır.¹

İmam Cafer Sadık (a.s) hareket tarzı bağlamında Şiasına engin İslâmî ufku önerirdi ve bu engin ufuklara doğru hareket etmelerini, meydan okuma ve saptırma amaçlı rüzgârların sarsıcı etkisinden korkarak kendi lokal dünyalarına sığınmamalarını isterdi. Ashabına, Şia'yı şöyle vafederdi:

Babam bana şöyle anlattı: Biz Ehl-i Beyt'in Şiası, içinde buldukları topluluğun en hayırlı kimseleri idi. Bir fakih olsaydı, mutlaka onlardandı. Bir müezzin olsaydı, mutlaka onlardandı. Bir imam olsaydı, mutlaka onlardandı. Bir yetimin vasisi olsaydı, mutlaka onlardandı. Bir emin adam olsaydı, mutlaka onlardandı. Bir emanet sahibi olsaydı, mutlaka onlardandı. Siz de öyle olun. Bizi insanlara sevdiren, insanların bize buğz etmelerine/bizden nefret etmelerine sebep olacak davranışlar sergilemeyin.²

2- İslâm Şeriatını Koruma

İmam Cafer Sadık (a.s), İslâm şeriatını etkisiz kılmak, önceki şeriatlarda olduğu gibi yabancı fikirlerin girişi, kıyas, istihsan ve mesalih-i mürsele gibi yeni yöntemlerle şeriatın yorumlanması neticesinde tahrife maruz kalmasını sağlamayı amaçlayan zihin bulandırıcı saldırılara karşı durmuştur.

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) ashabının ve Şiasının ulaştığı bu yüksek ilmî düzey sayesinde fetva ve istinbat meselesi, sultanların çıkarlarına ve arzularına göre belirginleşmekten ya

1- Vesailu's-Şia, 12/6, hadis: 5; Usul-u Kâfi, 2/464'ten naklen

2- Mişkatu'l-Envar, s.146; Biharu'l-Envar, 74/162

da onların fikrî temelleri doğrultusunda şekillenmekten kurtuldu. Bu sayede Kitap ve Sünnet'e ilişkin sahih anlayış bu tür etkenlerden bağımsız, İslâm şeriatına sokuşturulmuş bu araçları kullanmaktan uzak kaldı. Bazı gruplar İslâm şeriatıyla ilgisi olmayan bu araç ve yöntemleri kullandıkları için, bu cüret birçok olumsuz sonuçlara sebep oldu. Bunun neticesinde de söz konusu gruplar içtihat kapısını kapatmak zorunda kaldılar.

Ama bu karar da İslâm toplumunda başka olumsuz sonuçların ortaya çıkmasına neden oldu. Çünkü İslâm topluluğu, alınan bu karar yüzünden İslâm ülkelerinin karşı karşıya kaldığı yeni gelişmeleri algılama, anlama ve bloke etme gücünü yitirmişti.

İmam Cafer Sadık (a.s), takva ve adalet vasıflarını çok önemli bir husus olarak sürekli vurgulamış, onu nassları anlamak, açıklamak ve onlardan istinbat yapmak için paha biçilmez bir kazanım olarak nitelendirmiştir. Bir fakih, şeriatın ve onu hayatına tatbik etmek isteyen ümmetin koruyucusu ve güvenilir temsilcisi olarak bu özelliğe sahip olmakla yükümlüdür.

Adalet, İmam Cafer Sadık'ın (a.s) nazarında hayatta gerçekleşen birçok ilişkinin temel şartıdır. Cemaate imamlık etmede, boşanmada şahitlik etmede, kadılıkta, yöneticilikte ve valilikte bulunması zorunlu bir şarttır.

Hiç kuşkusuz şeriatın ve İslâmî nassların korunmasında bu özelliğin (adalet ve takva vasıflarının) büyük bir etkisi olmuştur. Bu sayede Ehl-i Beyt Ekolü, diğer ekollerden kalın çizgilerle ayrılmıştır.

Aynı şekilde İmam Cafer Sadık'ın (a.s) ashabı da, Resulullah'tan (s.a.a) ve Ehl-i Beyt İmamları'ndan (a.s) gelen rivayetleri, kesinliği tartışma götürmez Kur'ân nassları gibi ele almamışlardır. Bilakis hadisleri araştırmış, onlara eleştirel yaklaşmış ve tahlil yöntemine başvurmuşlardır. Çünkü Hz.

Resulullah (s.a.a) ve Ehl-i Beyt İmamları onların nazarında masum olsa da, onlardan rivayet edenler hatasız olmayabilirler.

3- İslâmî Bir Yönetim İstemek

Resulullah'tan (s.a.a) gelen ve Ehl-i Beyt medresesine göre tevatür düzeyinde kabul edilen sabit İslâmî nasrlara göre, siyasî liderlik, Ehl-i Beyt'in Masum İmamları'nın (a.s) meşru hakkıdır.

Bu yüzden, İmam Cafer Sadık'ın (a.s) zamanında iş başında olan ve gerek İmam'ı (a.s), gerekse ecdadını bu önderlik konumundan uzaklaştırmak için türlü yöntemlere başvuran Emevî ve Abbasî yöneticileri şöyle dursun, Resulullah'tan (s.a.a) hemen sonra yönetim, ele geçiren siyasal liderlik de, Müslümanlar onların isteklerine boyun eğmiş, onlara karşı şiddet yöntemine başvurmamış olsalar da, meşruluk vasfını taşımamaktadır.

İmam (a.s), sahîh ve arzu edilen bir İslâmî yönetim kurmak için çalışmayı zorunlu görüyordu. Bu da, Ehl-i Beyt İmamları'nın (a.s) şahsında temsil edilen gerçek şer'î önderliğe inanan salih İslâmî cemaat aracılığıyla gerçekleşecekti.

İmam (a.s), ashabının zihnini meşgul eden sorulara cevap verirken her fırsatta bu salih tabanın varlığının önemine dikkat çekmiştir. Örneğin Sedir es-Sayrafi'ye verdiği cevapta yönetime talip olmanın, silahlı ayaklanma başlatmanın; itaat eden, fedakâr, değişim sorumluluğunu taşıyan, her türlü sapıtıcı etkene karşı duracak güce sahip salih bir cemaatin varlığına bağlı olduğunu vurgulamıştır.

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) hayatının bu aşamasında, salih bir cemaat kurma ve eğitip olgunlaştırma, İslâm âleminin dört bir yanına yayılmış bir taban olarak belirginleştirme amacına yönelik çalışmanın önemi böylece ortaya çıkıyor.

Biz, ilerideki bölümlerde bu oluşum ve binanın tekmil edilmesi meselesini üç yönde ele alacağız:

- 1- Cihadî yapılanma
- 2- Ruhsal yapılanma
- 3- Sosyal yapılanma

Salih Cemaatin Yapılanmasında İmam Cafer Sadık'ın Üstlendiği Özel Rol

a) Cihadî Yapılanma

Hiç kuşkusuz, Hüseyinî devrimin bereketi çok büyüktü. Bu ölümsüz devrim İslâm ümmetine sapık yönetimlere karşı ayaklanma azmini bahşetmişti. Bu mübarek devrimin bereketiyedir ki, Müslüman ümmet, Emevîlerin yönetimlerine meşruiyet kazandırmak için, meşru bir görünüme büründürmek için büründükleri kisveyi yırtmayı başarmıştır. İslâm ümmetinin birkaç dönemin neticesinde edindiği bu devrimci bilinç ve cihat pratiği, şayet kalıcılığı sağlayan unsurlarla desteklenmeseydi, süreklilik niteliğine sahip kılınmasaydı ve tekâmül ettirilmeseydi, çöküş sürecine girebilirdi.

Bu yüzden İmam Cafer Sadık'ın (a.s), devrimci cihat hareketini şekillendirmeye yöneldiğini, iskeletini biçimlendirmek, ardından ruhlarda kökleşmesini sağlamak üzere harekete geçtiğini görüyoruz. Bunu, amcası Zeyd b. Ali'nin (a.s) ayaklanmasına karşı takındığı tavırda açık bir şekilde görebiliyoruz. İmam (a.s), bu ayaklanma hakkında şöyle buyurmuştur:

Allah beni akıtılan bu mübarek kanlara ortak etsin.
Allah'a yemin ederim ki, amcam Zeyd ve ashabı tıpkı
Ali b. Ebu Talib ve ashabı gibi şehit oldular.¹

1- Biharul-Envar, 46/171

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) bu tavrı Zeyd'in ayaklanması-na meşruiyet kazandırıyor. Aynı zamanda salih cemaat açısından da, İmam'ın (a.s) beklentilerini somutlaştırmaktadır. Bu sayede İmam'ın salih cemaat için istediği cihat ve devrim gayesini onların içinde canlı tutmaya dönüştürmektedir. Böyle olunca da salih cemaatin, İmam Cafer Sadık'ın (a.s) şahsında somutlaşan rabbanî bir önderlik için belirlenen hedeflere yönelmesi kolaylaşmaktadır.

Salih cemaat, İmam'ın (a.s) toplumun ıslahı için hazırladığı üstün örnekti. O, beklenen büyük devrimi gerçekleştirme sorumluluğunu üstlenecek öncü kadroydu.

Bu nedenle Hüseyinî devrimin ilkelerinin, hedeflerinin, işaretlerinin ve canlılığının salih cemaatin yüreğinde kökleştirmek, İmam Cafer Sadık'ın (a.s), bu bağlamdaki en büyük adımlarındandı.

Hüseyinî Devrimin İlke, Hedef ve İşaretlerinin Kökleştirilmesi

Hiç kuşkusuz İmam Cafer Sadık (a.s) duyguları, ilgileri Hüseyinî devrimin ilkelerine ve hedeflerine yönelmiştir ki, zulme karşı direniş sahil bir bilince ve mantıklı bir yönlendirmeye dayansın. Bu yüzden, İmam Cafer Sadık'ın (a.s) konuşmalarının ve ilgisinin sırf devrim üzerine serdedilmiş düşünsel uyarılar ve öğütsel yönlendirmeler olarak belirginleşmediğini, bilakis sorumluluk almayı öngören üsluplara, tavırları ve anlayışıyla Hüseyinî çizgiye mensubiyetini gösteren kitlesel seferberliğe dayandığını görüyoruz.

Bu hususta İmam Cafer Sadık (a.s) tarafından izlenen yöntemlerden birinin, birçok aracı kullanmayı fiilî olarak vurgulaması olduğunu gözlemliyoruz. Hüseyin'in (a.s) makamını ziyaret etmek, matem meclisleri düzenlemek ve ağlamak gibi. Biz bu yöntemlerden kısaca söz edeceğiz:

1- Ziyaret: İmam Cafer Sadık (a.s), dedesi İmam Hüseyin'in (a.s) kabrinin ziyaret edilmesini her Müslümanın önemsemesi, mutlaka eda etmesi gereken vazgeçilmez bir hak olarak nitelendirmiştir.

Şöyle buyurmuştur:

Sizden birisi bütün ömrünü hac ziyaretiyle geçirmiş olsa da, eğer Hüseyin b. Ali'yi (a.s) ziyaret etmemişse o, Resulü'nün (s.a.a) haklarından birini terk etmiştir. Çünkü Hüseyin'in (a.s) hakkı, Allah tarafından konulmuş ve her Müslümanın yerine getirmekle yükümlü olduğu bir farzdır.¹

Bir keresinde de şöyle buyurmuştur:

Kiyamet günü nur sofrasında oturanlardan biri olmak kimin hoşuna gidiyorsa, mutlaka Hüseyin b. Aliyi (a.s) ziyaret edenlerden olsun.²

Abdullah b. Sinan anlatıyor:

Aşura günü efendim Ebu Abdullah Cafer b. Muhammed'in (a.s) yanına gittim. Rengi solmuş, yüzünde derin bir hüznün izleri vardı. Gözyaşları inci taneleri gibi dökülüyordu. Dedim ki: "Ey Resulullah'ın oğlu! Allah seni hiçbir zaman ağlatmasın, niçin ağlıyorsun?" Bana şu karşılığı verdi:

Haberin yok mu? Hüseyin b. Ali'nin (a.s) böyle bir günde hunharca katledildiğini bilmiyor musun?

Dedim ki: "Efendim! Bu gün oruç tutmakla ilgili görüşün nedir?" Bana şunları söyledi:

Gecelemeksizin o günü oruçla geçir. Sevinçli olmaksızın iftar aç. Orucu tam gün tutma. Ama ikindiden bir saat sonra bir yudum su iç. Çünkü buna benzer bir vakitte Âl-i Resul'e (s.a.a) karşı başlatılan savaş durdu. Onlara karşı saldırı sona erdi. O sırada şaha-

1- Kitabul-Mezar, Şeyh Müfid, s.37

2- Kâmilu'z-Ziyarat, İbn Kavleveyh, bab: 43/121

detleri Resulullah'a ağır gelen onlardan otuz kişi katledilerek yere serilmişti. Eğer Resulullah o gün yaşasaydı, ona taziyede bulunmak gerekecekti. Ey Abdullah b. Sinan! Bu gün için yapacağın faziletli şey, temiz elbiseler giymen ve onları sıvamandır.

Dedim ki: "Sıvamak nasıl olacak?" Buyurdu ki:

Düğmeleri açman ve omuz başlarını örtüp kollarını açıkta bırakmandır. Tıpkı musibete uğrayan kimse-lerin yaptığı gibi. Sonra bir çöle, seni kimsenin göremeyeceği bir yere git veya sana ait boş bir eve gir yahut تنها bir yere gidip gün yükselmeye başladığı andan itibaren bekle. Rükû ve secdelerini güzel eda edeceğin dört rekât namaz kıl. İki rekâta bir selâm ver. İlk rekâta Fâtiha Suresi'ni ve Kâfirûn Suresi'ni, ikinci rekâta Fâtiha ile birlikte İhlâs Suresi'ni oku. Ardından iki rekât daha kıl. İlk rekâta Fâtiha Suresi'ni ve Ahzâb Suresi'ni, ikinci rekâta ise Fâtiha ile Munâfikûn Suresi'ni veya Kur'ân'dan kolayına gelen bir sureyi oku.

Sonra selâm ver ve yüzünü Hüseyin'in kabrine, yattığı yere doğru çevir. Onun, onunla beraber olan çocuklarının ve ailesinin öldürülüp yere düşürüldüğü anı gözünde canlandır. Ona salât ve selâm oku, katillerine lanet ederek onların yapıp ettiklerinden uzak olduğunu belirt. Böyle yaparsan yüce Allah cennetteki derecelerini yükseltir ve işlediğin günahları siler.

Eğer bulunduğun yer bir çöl veya boş bir arazi ise, süratle yürü yahut birkaç adım at ve o sırada şöyle de: "İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (Biz Allah'tan geldik ve yine O'na döneceğiz). O'nun hükmüne razı olduk, emrine teslim olduk." O sırada kederli, hüznü ol-maya dikkat et. Allah'ı çokça zikret ve "İnna lillahi ve inna ileyhi raciun" sözünü tekrarla.

Bunları tamamlayıp bu dediklerimi yaptıktan sonra namaz kıldığın yerde dur ve şöyle de: "Allah'ım! Resul'üne karşı çıkan günahkârlara, senin dostlarına

ve velilerine savaş açanlara, haramlarını helal sayanlara azap et. Bunların liderlerine ve tâbilerine, onlardan olup hemen arkalarından koşanlara, onların yanında yer alan veya yaptıklarına razı olan kimselere sonsuz lanet et. Allah'ım! Âl-i Muhammed'in kurtuluşunu, zahir oluşunu çabuklaştır. Salât ve selâmını onların üzerine kıl. Onları münafıkların, sapıkların ve inkârcı kâfirlerin elinden kurtar. Onlara kolay bir fetih nasip et. Yakın zamanda onlara rahatlık ve kurtuluş bahşet. Senin ve onların düşmanlarına karşı, katından onlara muzaffer bir komutan gönder.¹

İşte İmam Cafer Sadık (a.s), ziyaret aracılığıyla devrim ilkelerini böyle pekiştiriyordu. Bu çerçevede ziyaret olgusu, salih cemaatin eğitimi ve diğer topluluklardan ayrılması amacına yönelik kültürel bir çizgiye dönüşüyordu. İmam Hüseyin'in (a.s) kabri çevresindeki bu daimî huzur böylesine yüksek bir anlayıştan beslendiği zaman, ziyaret, başkalarına yönelik bir çağrıya dönüşüyordu. Hüseyinî devrimin saflarına katılmaya, ilkelerini benimsemeye yönelik bir davet işlevini görüyordu.

Kaldı ki, Hüseyin'in (a.s) kabrinin başında gerçekleşen bilinçli anma, düşünsel esasa dayanan duygusal bir donanımaya yol açar. Bu da, doğası gereği devrimci bir pratiğin temel dinamiğini oluşturur. Ehl-i Beyt'in gasp edilen haklarının iadesine yönelik bilinçli bir talebin seslendirilmesini sağlar. Emevîler ve Abbasîler bu gerçeği çok iyi bildikleri için bu bilinçli tavrın önünde durmuş, ziyaretin engellenmesi için ellerinden gelen her türlü yöntemi devreye sokmuşlardı.

2- Hüseyinî Meclisler: İmam Cafer Sadık'ın (a.s) devrimci cihat pratiğini şekillendirmek, bu pratik ışığında salih cemaati eğitmek için attığı adımlardan biri, Hüseyinî meclislerde muhafaza edilen ağıt (mersiye) geleneğidir. İmam Cafer Sa-

---

1- Biharu'l-Envar, 101/303-306

dık (a.s), ümmeti Hüseyinî devrime bağlamak için bir eğitim ve bir duygusal hareket yöntemi olarak, İmam Hüseyin'e (a.s) ağıt yakılması geleneğinin önemini fiilî olarak vurgulamıştır.

İmam (a.s), bu amaçla özel ağıt meclisleri düzenler, ağıt okunmasının yanında Ehl-i Beyt'in (a.s) akidevî, ahlâkî, eğitimsel ve siyasal görüş ve kültürlerinin de dile getirilmesini isterdi ki, bu meclisler bilincin, ilkesel duygusallığın yayılmasının ana karargâhları olsunlar.

Bir gün Ebu Harun el-Mekfuf'a şöyle der: *"Ey Ebu Harun! Benim için Hüseyin'le ilgili bir şiir oku."* el-Mekfuf der ki: "Bir şiir okudum." Sonra dedi ki:

"Kendi aranızda okuduğunuz gibi, yani (ağıt yakanelar gibi) sızlayarak oku şiiri." Ben de şu şiiri okudum:

Hüseyin'in kabrine uğra

Ve tertemiz kemiklere de ki...

Bu şiiri okuduğumda İmam (a.s) ağladı ve *"Biraz daha oku."* dedi. Ben de, başka bir kaside okudum. İmam ağladı. Perde gerisinden başkalarının da ağlama seslerini duydum. Ben kasideyi tamamlayınca, İmam (a.s) bana dedi ki: *"Ey Ebu Harun! Kim Hüseyin için bir ağıt yaksa, kendisi de ağlayıp on kişiyi kendisiyle beraber ağlatsa, Allah onun için cenneti yazar. Kim Hüseyin için bir ağıt yaksa ve kendisiyle birlikte beş kişiyi ağlatsa, Allah ona cenneti yazar. Kim Hüseyin için bir ağıt yaksa ve kendisiyle birlikte bir kişiyi ağlatsa, Allah ona cenneti yazar."*¹

İmam Cafer Sadık (a.s), Hüseyinî devrimin yıldönümlerinde anma toplantılarının yapılmasının önemini her fırsatta vurgulardı. Bunu Fudayl'e söylediği şu sözlerinden anlayabiliriz: *"Ey Fudayl! Meclisler düzenleyip bizi anlatıyor musunuz?"* "Evet, efendim." dedim. Buyurdu ki: *"Ey Fudayl! Bu*

1- Kâmilu'z-Ziyarat, İbn Kavleveyh, bab: 33/104

tür meclisleri seviyorum. Bizim davamızı anarak ihya edin. Bizim davamızı anarak ihya eden kişiye Allah rahmet etsin.”¹

3- Ağlama: İmam Cafer Sadık'ın (a.s) çok özel adamlarının ve Şiasının kişiliğinde devrimci çizgiyi yerleşik hâle getirmek, cihat ruhunu canlı tutmak amacıyla başvurduğu yöntemlerden biri de, ağlama meclisleri düzenlemektir. Bu yöntemin, İmam Hüseyin'e (a.s) ağlama olgusunun derinleştirilmesi ve genelleştirilmesi şeklinde tezahür ettiğini görüyoruz. Çünkü ağlamak, devrimin önderi ve onun amaçları ile duygusal bir bağın oluşmasına büyük katkı sunar. Zihni ve nefsi, devrim düşüncesini özümsemeye hazırlar. Müslüman insana, duygusal bir sıcaklık bahşeder ki, onu pratiğe, fiiliyata yöneltir. Zulmü reddetmeye, karşı çıkış ruhunu sürdürmeye, şahadet ruhunu kazanmaya sevk eder.

Ayrıca ağlamak, barışçı ve sivil bir siyasal propaganda yöntemidir ki, bir Şiî bununla uğradığı felaketleri, başına gelen zulümleri, İmamlarının yaşadığı acıları ifade eder. Özellikle diğer yöntemlerin mümkün olmadığı bir dönemde, bir direniş yöntemi olarak bu yöntemin önemi daha bir artar.

İmam Hüseyin'e (a.s) ağlamak; bir çöküş hâlinin, çaresizliğin, zayıflığın, zalimlerin iradesine teslim oluşun ifadesi değildir. Hüseyin'in mücadelesini ihya etme amaçlı anmaları, İmam Hüseyin'e (a.s) ağlamayı sırf günahlardan kurtulmak için bir vesile olarak da değerlendirmek yanlıştır.

İmam'ın (a.s) vurguladığı ve Şiîlerin gerçekleştirdiği ağlama, daha farklı bir içerik ve mahiyete sahiptir. Hüseyin'e ağlamak; düşüncede amel ruhunu canlandıran, onu teoriden pratiğe çıkaran duygusal bir hararettir. Nitekim İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Ne olursa olsun bir felaket ve musibet karşısında ağlamak, feryat etmek bir kul için mekruhtur. Ancak

---

1- Vakiatu't-Taf, Bahru'l-Ulum, s.52

Hüseyin b. Ali (a.s) için ağlamak, feryat etmek başka. Onun için ağlayıp feryat etmeye Allah katından ecir vardır.¹

b) İmanî ve Ruhî Yapılanma

İmam Cafer Sadık (a.s) zamanında, imanî ve ruhî zemin bir boşluğa, çürümüşlüğe, benliğin baş uç vermesine maruz kalmıştı. İman, hayatın başka aktivitelerinden koparılmış, bulanık, karmaşık bir çehreye büründürülmüştü. Hiç kuşkusuz bu, sultanların desteğine yaslanan sapkın fikir akımlarının saçma kavramları, literatürleri nedeniyle ortaya çıkan bir durumdu. Çünkü bu sapkın akımlar varlıklarını sürdürmek için Emevî ve Abbasî sultanlarına destek sunmak durumundaydılar. Bundan dolayı onlara itaat etmenin gerekliliğini vurgulayıp onlara meşruiyet niteliğini kazandırmaya çalışırlardı.

Bu yüzden İmam Cafer Sadık (a.s), imanı yeniden özgün zeminine oturtmak, mümin bir kişilik bina etmek ve bu binayı Kur'ân çizgisi doğrultusunda yükseltmek, imanın sağlam temellerini derinlere atmak, imanı en geniş ve en engin ufuklara ulaştırmak için yoğun bir çaba içine girdi. Asla geri çekilmedi; dinden kopuk, tek boyutlu bir bakışla imanı ele almadı. Bu anlamıyla iman, kişiyi, zorluğun ortasına gözü pek bir şekilde dalmaya, sorumluluklara tahammül etmeye sevk eder. Amel ve cihadı sürdürme hususunda ona bir aktivite ve canlılık kazandırır.

Aşağıda, İmam Cafer Sadık'ın (a.s), has adamlarının ve Şiasının yüreğine imanı yerleştirmek için gerçekleştirdiği bazı faaliyetleri kısaca sunuyoruz:

1- İmam Cafer Sadık (a.s), devletin kapıkulu ulema olarak isimlendirilen -ve yaşadığı dönemde örneklerine çokça rastlanan- kimselerle imanî ilişkilerin kurulmasını sakıncalı

1- Kâmilu'z-Ziyarat, İbn Kavleveyh, bab: 33

bulmuş ve onların örnek alınarak izlenilmesini men etmiştir. Çünkü onların nefsanî ve ahlâkî realitelerini bilmeksizin onlarla duygusal bir bağ kurmak ve onları sevmek, çarpık ve eğri bir imanî yapı kurmak için yeterlidir. Çünkü bu tür ulemanın istifade ettiği ilim, susuz kimselerin su sandığı çöldeki serap gibidir.

İmam Cafer Sadık (a.s), bu tür ilişkilerin sonunda, insanın Allah ile ilişkilerinin fesada uğramasına, kişinin Allah'tan uzaklaşmasına sebep olacağına dikkat çekmiştir. Bu konuda şöyle buyurmuştur:

Allah, Davud'a (a.s) şöyle vahyetti: "Seninle benim aramıza dünyaya meftun âlimi koyma. O, seni benim sevgim yolundan alıkoyar. Bu gibi âlimler, beni arzu eden kullarımın yolunu keserler. Onlara verdiğim en basit ceza, kalplerinden bana dua etmenin halâvetini çekip çıkarmamdır.¹

2- İmam'ın (a.s) tashih ettiği ve ashabının dikkatine sunduğu hususlardan biri de, iman kavramı ve bu kavramın anlamıdır. İmanın sahih suretinin billurlaşmasına, ashabının gönüllerinde imana dair müphemliğin ortadan kalkmasına çalışmıştır. Bunu da, mümin insanın özelliklerini somutlaştırmak suretiyle gerçekleştirmiştir. Çünkü mümin, ilâhî kavramı en kuşatıcı, en şamil şekliyle hayata yansıtan kimsedir. Hayatı boyunca egemenlere teslimiyet üzere yaşayan, iradesiz ve siyasetçilerin kendi çıkarları doğrultusunda enerjisini istismar etmeyi umdukları süklüm püklüm tip değildir.

Bu yüzden İmam'ın (a.s), bir müminin iyice kavramakla ve doğrultusunda hareket etmekle yükümlü olduğu ve içinde sosyal ve siyasal bir boyut da barındıran son derece önemli bir meseleye dikkat çektiğini görüyoruz. Buyuruyor ki:

1- Usul-u Kâfi, 1/46; İlelu's-Şerayi', s.394, hadis: 13; Biharu'l-Envar, 2/107

Yüce Allah, mümin insanın bütün işlerini ona bırakmıştır; ama zelil biri olmayı onun tercihine bırakmamıştır. Allah'ın, "**İzzet Allah'ın, Resulü'nün ve müminlerindir.**"¹ buyurduğunu duymadınız mı? Bir mümin mutlaka izzet sahibidir, kesinlikle zelil olmaz.

Yine şöyle buyurmuştur:

Mümin dağdan daha izzetlidir. Bir dağdan, onu kazarak parçalar koparabilirsiniz; ama müminin dininden hiçbir şeyi söküp alamazsınız.²

3- İmam (a.s), kemalin kriteri ve mümin kalbin gücü konumundaki Allah korkusundan yoksun bir kalbin hiçbir şey olmadığına da dikkat çekmiştir. Ulu Allah'a yönelik korkuyla dolup taşan bir kalbin karşısında bütün kuvvetler, örneğin saltanat, mal ve diğer tüm beşerî kuvvetler çok küçük kalır. İlâhî murakabeyi hissetmeyen, ilâhî egemenlikten gafil olan bir kalp ne kadar güçlü ve büyük görünürse görünsün zayıftır, düşüktür. Allah ile ilgili bu negatif ilişki tarzı özün sarılmasına, kişiliğin işkilliliğine ve neticede Allah'ın kudreti, azameti ve ceberutu karşısında çok zayıf olan yaratılmış güçlerden kaynaklanan meydan okumaların önünde büyük bir hezimet yaşamak durumunda kalır.

Heysem b. Vakid'den rivayet edilir:

Ebu Abdullah'ın (İmam Cafer Sadık -a.s-) şöyle dediğini duydum: "*Kim Allah'tan korkarsa, Allah herkesin ondan korkmasını sağlar. Kim de Allah'tan korkmazsa, Allah onun her şeyden korkmasını sağlar.*"³

1- Munâfikûn, 8

2- Tehzibu'l-Ahkâm, 6/179

3- Usul-u Kâfi, 2/68

4- İmam Cafer Sadık'ın (a.s), Şiîlere yönelik sıkı tembihlerinden biri de, gevezelikten, boşboğazlıktan sakınmalarını, dillerine hâkim olmalarını salık vermesidir.

Bu bağlamda dilin ne kadar önemli olduğuna, birtakım olumsuz sonuçlara yol açtığına, imana zarar verdiğine işaret etmiştir. Aynı şekilde, nefsin hevasına icabet etmeyi de yasaklamıştır.

Şöyle buyurmuştur:

Eğer uğursuzluk diye bir şey varsa, o da dildedir. O hâlde mallarınızda tutumlu olduğunuz gibi, dillerinizi de tutun. Düşmanlarınızdan sakındığınız gibi, hevalarınızdan da sakının. Hiçbir şey bir insan için hevasına tâbi oluşu ve dilinden çıkan sözleri kadar öldürücü değildir.¹

İmanî Derinliğin Göstergeleri

İmam Cafer Sadık (a.s) Şia'ya dindarlığın derinliğini, sahihliğinin ve doğruluğunun boyutlarını açık bir şekilde gözler önüne seren belirtileri ve işaretleri öğretmiştir.

Hiç kuşkusuz iman batînî bir hâldir; ama varlığını gösteren, açığa çıkararak etkileri, sonuçları vardır. Bahşedici, sebatkâr ve küfürle yüzleşme kudretinde olmayan bir imanın anlamı yoktur.

Mümin; tecrübeye vurulduğu, zorluklarla karşılaştığı zaman dindarlığının boyutları belirginleşen, saptırma amaçlı girişimler karşısında eğilmeyen, batıl ehlinin oyunlarına gelmeyen örnek insandır.

İmam Cafer Sadık (a.s), Şia'ya kendini nispet etmesine rağmen İmam nazarında reddedilen kötü huylara sahip kimselere yoğun saldırılar düzenlemiş ve açık bir şekilde imanın bölünmez bir bütün olduğunu, imanî bir sıfatı bırakıp diğer bir imanî sığata sahip olmanın geçersiz olduğunu vurgula-

1- Vesailü's-Şia, 8/534

muş ve bu bağlamda, İmamları (a.s) örnek almanın gerekliliğine işaret etmiştir:

Çirkin hayâsızlığa bulaşmamak için sessiz kalmayı yeğleyen, batıl devletin eziyetlerine karşı sabreden kimse kurtulur. Onlar seçkinler, gözdeler ve gerçek velilerdir. Onlardır müminler. Sizin içinizde en çok nefret ettiğim kimseler; baş olma sevdasıyla yanıp tutuşan, koğuculuk yapan, kardeşlerini kıskanan kimselerdir. Onlar benden değildirler, ben de onlardan değilim. Benim dostlarım; bizim davamıza teslim olan, bizim yolumuza tâbi olan ve bizim sergilediğimiz bütün tavırlarda bizi örnek alan kimselerdir.¹

Öte yandan İmam'ın (a.s) dindarlığın düzeyini ve gönüllerde kökleşmişliğinin boyutunu gözler önüne seren bir davranış ilkesini şu şekilde ifade ettiğini görüyoruz:

Bir kimsenin kendi günahlarını unutarak başkalarının günahlarını araştırdığını gördüğümüz zaman bilin ki, o adam tuzağa düşmüş, Şeytan'ın oyununa gelmiştir.²

Güzel Örnek

İmam Cafer Sadık'ın (a.s), değişim hareketi ve faziletli toplum binasını kurma ameliyesinde kullandığı araçlardan biri, Şiî modele önem vermesi, bu model üzerinde yoğunlaşmasıdır. Çünkü İmam'ın (a.s) öngördüğü Şiî model, hareket tarzı itibarıyla "güzel örnek" konumundadır. Onun gözünde Şiî, toplum içinde etkin, hayrı bünyesinde toplayan, faziletin gelişmesi için teşvik edici rol oynayan bir unsurdur. İmam Cafer Sadık (a.s), bu modelin eğitimi, örnek olarak hazırlanışı için eşi görülmemiş bir uğraş vermiştir. Onu değişik

1- Tuhefu'l-Ukul, s.307; Biharul-Envar, 78/286

2- Tuhefu'l-Ukul, s.364; Biharul-Envar, 78/246

ilimlerle donatmış, değişik alanlarla ilgili tavsiye ve ilmî, ahlâkî direktiflerle bezemiştir.

İlâhî enerjisiyle İmam (a.s), bu örnek insanlardan büyük bir kitleyi yetiştirmiştir. Bunlar sonraki dönemlerde önderlik etmiş, toplumun önünü aydınlatan meşaleler işlevini görmüşlerdir. Bu özelliklerinden dolayı insanların yürekleri onlara doğru kaymıştır. Onların ilimlerinden istifade etmek için büyük bir arzu duymuşlardır. Böylece bunların ismi, tarihte ölümsüzler arasına yazılmıştır. Müslümanlar onların güzel örnekliklerinin eserlerini nesilden nesle aktarmışlardır.

Aşağıda İmam'ın (a.s) bu konuyla ilgili bazı direktiflerini kısaca sunuyoruz:

1- İmam (a.s), Şii'nin ayrıcalığı olarak belirginleşen ve onun Allah ile münasebetini gösteren ibadet bağlamında şöyle buyurmuştur:

Şiamızı; namaz vakitlerinde, namazları muhafaza edişleriyle, düşmanlarımızın yanında sırlarımızı saklamalarıyla ve mallarını kardeşleriyle paylaşmalarıyla sınavın.¹

2- Muhammed b. Aclan rivayet ediyor:

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) yanında bulunuyordum. Bir adam içeri girdi ve selâm verdi. İmam sordu: "*Geride bıraktığın kardeşlerin nasıldılar?*" Adam onları güzellikle övdü, temizliklerinden övgüyle söz etti. İmam ona dedi ki: "*Zenginleri fakirleriyle görüşüyor mu?*" "Az görüşüyorlar." dedi. Buyurdu ki: "*Zenginleri ellerindeki mallardan fakirlerine ulaştırıyorlar mı?*" Adam dedi ki: "Sen, etrafımızda olan kimselerde olmayan bir ahlâktan söz ediyorsun." Bunun üzerine İmam bu-

---

1- Vesailu's-Şia, 3/83; Biharul-Envar, 68/149, Kurbu'l-İsnad'dan naklen, s.52

yurdu ki: "Peki bu adamlar nasıl oluyor da bizim Şiamız olduklarını iddia ediyorlar?!"¹

İmam Cafer Sadık (a.s), her fırsatta bir toplumda güzel örnek olacak kimselerin önemini vurgulamıştır. Mufaddal anlatıyor:

"İmam Cafer Sadık'ın (a.s) yanında bulunduğum bir sırada bana dedi ki: 'Ey Mufaddal! Kaç tane arkadaşın var?' 'Az arkadaşım var.' dedim. Kûfe'ye döndüğümde, Şiiler beni karşılamaya geldiler. Beni çekiştirip durdular. Sanki etimi yiyeceklerdi. Namusuma dil uzatanları bile vardı. Kimisi karşıma dikilip üzerime atlıyordu. Bazıları Kûfe sokaklarının başında bekliyor, beni vurmaya plânlıyordu. Bana her türlü iftirayı attılar. Öyle ki bu olup bitenler İmam Cafer Sadık'ın (a.s) kulağına kadar gelmişti. Ben ertesi yıl tekrar İmam'ın (a.s) yanına döndüm. Selâm verdikten sonra bana ilk söylediği şu oldu: 'Ey Mufaddal! Nedir bu duyduklarım? Bu adamlar seninle ilgili olarak bu şeyleri niçin söylerler?' Dedim ki: 'Onların söylediklerinden dolayı benim suçum yoktur.' Bu yurdu ki:

Evet, bu söylediklerinin sorumluluğu onlara aittir. Yoksa buğz mu ediyorlar? Yazıklar olsun onlara! Sen, arkadaşlarının az olduğunu söylemiştin. Hayır, Allah'a yemin ederim ki onlar bizim Şiamız değildirler. Sana buğz ettikleri ve sana karşı yüzlerini ekşittikleri sürece bizim Şiamız olma vasfına haiz olamazlar. Allah bizim Şiamızı onlardan farklı özelliklerle vasfetmiştir.

Cafer'in Şiası ancak dilini tutan, yaratıcısı için amel eden, efendisine umut bağlayan ve Allah'tan hakkıyla korkan kimselerdir.

1- Biharu'l-Envar, 68/168, hadis: 28, Şeyh Saduk'un Sıfatu's-Şia'sından naklen, s.166

Yazıklar olsun onlara!! İçlerinde çok namaz kıldığı için yay gibi iki büklüm olan veya Allah'tan duyduğu şiddetli korku yüzünden sıtmaya tutulmuş gibi titreyen yahut duyduğu huşu nedeniyle kıvrım kıvrım kıvranan veya çok oruç tuttuğu için bir deri bir kemik kalan yahut uzun süre suskun kaldığı için dilsiz gibi duran kimse var mı?! Ya da gecesini uzun süre namaz kılıp kıyamda durduğu için yorgun argın geçiren, gündüzünü oruç tuttuğu için bitkin hâlde tamamlayan veya Allah'tan korktuğu ve biz Ehl-i Bey'te özlem duyduğu için nefesine dünya lezzetlerini ve nimetlerini yasaklayan kimse var mı?!

Nereden bizim Şiamız oluyolar! Onlar bizim düşmanlarımızla hasımlaşarak, bize yönelik düşmanlıklarının artmasına sebep olmaktan başka bir işe yaramıyorlar. Onlar, köpekler gibi hırlamaktan ve kargalar gibi süflî bir açgözlülük yapmaktan başka bir şey yapmıyorlar.

Ben, eğer onların senin hakkında daha da azmalarından endişe etmeseydim, sana, evine girip kapını kitlemeni ve hayatın boyunca onlardan hiç kimsenin yüzüne bakmamamı emrederdim. Ama sana gelirse onları kabul et. Çünkü Allah onları kendi aleyhlerine olmak üzere kanıt kılmıştır. Başkalarına karşı da onları kanıt yapmıştır.

Dünya, dünyada gördüğün nimetler, göz alıcı süsler, güzellikler ve mülkler senin aklını çelmesin. Böyle şeyler size yaramaz. Allah'a yemin ederim, dünya ehline de yaramaz.¹

c) Sosyal Yapılanma

İmam Cafer Sadık (a.s), salih cemaatin sosyal ilişkilerine dair genel çizgiyi belirlemiş, sosyal ilişkilerin düzenini açık-

---

1- Biharu'l-Envar, 78/383; Tuhefu'l-Ukul, s.385

lamış, bu düzenin temelini ve ana prensiplerini koyarak salih cemaatin gönlünde kökleşmesini sağlamlaştırmıştır. Ki salih birey toplum içinde ve zor koşullarda yaşamını sürdürebilsin, İmam'ın (a.s) hedeflediği binanın yıkılmasına yönelik plânlara karşı koyabilecek gücü kendinde bulabilsin. Bina derken kuşkusuz İmam'ın plânladığı, kalıcı temellere dayandırdığı, köklerinin ümmetin derinliklerine inişini sürekli bir realite hâline getirdiği sosyal düzen binasını kastediyoruz.

Ümmetin Geneline Açık Olma

İmam (a.s), salih cemaat açısından güç ve yaygınlık kazanma anlamına gelen son derece önemli bir mihverî sürekli olarak vurgulamıştır. Bu mihver; ümmete, topluma açık olma, içe kapanmamadır. İmam Cafer Sadık (a.s) Şîîleri insanlarla kurdukları ilişki ağını geniş tutmaya teşvik etmiş, toplumdaki çok sayıda dost ve arkadaş edinme hususunda onları cesaretlendirmiştir. Bu hususta şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

Dünyada çok sayıda arkadaş edinmeye çalışın, çünkü onlar hem dünyada, hem de ahirette yararlı olurlar. Dünyada birçok ihtiyaç arkadaşlar tarafından giderilir. Ahirette ise, gerçekten cehennemlikler: "**Bizim şefaatçilerimiz ve samimî arkadaşlarımız yoktur.**" diyeceklerdir.¹

Yine şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

Kardeşlerinizin sayısını çoğaltın, çünkü her müminin en az bir tane duası kabul edilir.

Ayrıca şöyle buyurmuştur:

1- Vesailu's-Şia, 7/407

Kardeşlerinizin sayısını çoğaltın, çünkü her müminin şefaet etme yetkisi vardır.¹

İmam Cafer Sadık (a.s), bu açıklığa süreklilik kazandırılmasını her fırsatta vurgulamış, müminler arasında kaynaşmaya ve duygusal yakınlığa yol açan adap ve ahlâk kurallarıyla pekiştirilmesini tavsiye etmiştir.

Şöyle buyuruyor:

Kardeşler, hazarda iken (yolculukta olmadıkları dönemde) birbirleriyle ilişkilerini sürdürsünler, birbirlerini ziyaret etsinler; seferde iken de, birbirleriyle yazışsınlar.²

Başka bir vesileyle de şöyle buyurmuştur:

Bir kul, Allah rızası için kardeşiyle görüşmek ve ziyaret etmek üzere yola çıkarsa, bütün günahları bağışlanmış, dünya ve ahiret ihtiyaçları giderilmiş olarak geri döner.³

Sosyal münasebetlerde adap ve ahlâk kuralları bütünü arasında yer alan önemli bir hareket ise, İmam'ın (a.s) da üzerinde önemle durduğu musafaha etmektir (karşılaşırken veya görüşürken el vermek). İmam (a.s) şöyle buyuruyor:

Musafaha edin, çünkü musafaha öfkeyi yok eder.⁴

Bir yerde de şöyle buyurmuştur:

Müminin musafaha etmesi, bin iyilik değerindedir.⁵

Kucaklaşma ile ilgili olarak da şöyle buyurmuştur:

İki mümin kucaklaştıkları zaman ikisini de rahmet bürür. Sadece Allah'ın rızasını dileyerek, dünyevî herhangi bir amaç gütmeyerek birbirlerine sarıldıkları

1- Vesailu's-Şia, 8/408

2- Tuhefu'l-Ukul, s.358; Biharul-Envar, 78/240

3- Mişkatu'l-Envar, s.209

4- Usul-u Kâfi, 2/183; Tuhefu'l-Ukul, s.36; Biharul-Envar, 78/243

5- Mişkatu'l-Envar, s.203

zaman onlara şöyle denir: "İkiniz de bağışlandınız, artık günahsız olarak yolunuza devam edebilirsiniz..."¹

Kardeşlik Bağlarını Pekiştirmesi

İmam Cafer Sadık (a.s), Allah yolunda kardeşlik bağlarının derinlik kazanması, kökleşmesi için yoğun bir çaba sarf ediyor, kaynaşmayı ve anlaşmayı arttırıcı uygun direktiflerle pekiştiriyordu. Heyseme'ye söylediği şu sözünü buna örnek gösterebiliriz:

Bizi seven dostlarımıza selâm söyle. Allah'tan korkup sakınmalarını ve salih ameller işlemelerini tavsiye et. Sağlıklı olanları hasta olanları ziyaret etsinler. Zenginleri fakirlere yardımcı olsunlar. Birbirlerinin cenaze törenlerine katılsınlar. Evlerinde buluşsunlar. Dinî ilimler üzerinde müzakere etsinler. Bu, bizim davamızın hayat bulması demektir. Bizim davamızı ihya edenlere Allah rahmet etsin!²

İmam Cafer Sadık (a.s) müminlerin birbirlerinin maddî ihtiyaçlarını gidermeleri, malî yardımda bulunmaları ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

Kardeşlerinizin maddî ihtiyaçlarını gidermek suretiyle Allah'a yaklaşmaya çalışın.³

Muhammed b. Müslim anlatıyor:

el-Cebel bölgesinden bir adam bana geldi. Onu alıp İmam Cafer Sadık'ın (a.s) yanına götürdüm. Ayrılacağımız sırada adam İmam'a (a.s): "Bana tavsiyede bulun." dedi. İmam (a.s) buyurdu ki:

"Sana Allah'tan korkmanı ve Müslüman kardeşine iyilik etmeni tavsiye ediyorum. Kendin için istediğin şeyi onun için de iste. Kendin için istemediğin şeyi

1- Usul-u Kâfi, 2/184; Biharu'l-Envar, 76/35; Vesailu's-Şia, 8/563

2- Vesailu's-Şia, 8/400

3- el-Hisal, s.8; Biharu'l-Envar, 74/391

onun için de isteme. Eğer senden bir şey isterse ver, eğer senden yüz çevirirse, sen ona yönel. Ona iyilik etme hususunda usanç gösterme, çünkü o senden usanmaz. Ona destek ol, çünkü o sana destek olur. Eğer sana öfke duyuyorsa, öfkesini yatıştırıncaya kadar ondan ayrılma. Eğer yanında değilse, bulunmadığı sırada onu savun, koru. Eğer yanında ise, onu himaye et, ona destek ol, yardım et. Ona ikramda bulun, ona karşı nazik ol. Çünkü o sendendir, sen de ondusun."¹

İmam Cafer Sadık (a.s), Allah yolunda kardeşliğin niteliğini açıklarken şöyle buyurmuştur:

Resulullah (s.a.a) buyurdu ki: "Altı haslet kimde olursa, o kimse Allah'ın huzurunda ve sağındadır."

İbn Ya'fur: "Sana feda olayım, bu hasletler nelerdir?" dedi. Buyurdu ki:

Müslüman kişi ailesinde en sevdiği kimse için istediği şeyi kardeşi için de ister. Ailesinden en sevdiği kimse için istemediği şeyi kardeşi için de istemez. Ona velayet hususunda nasihatte bulunur... Müslüman kardeşine bu derece yakın olunca onun kederini dağıtır. Eğer sevinçliyse sevinciyle sevinir. Şayet üzüntülüyse onun üzüntüsüyle üzülür. Eğer yanında sıkıntısını giderecek bir şey varsa verir, yoksa onun için dua eder.²

Öte yandan İmam Cafer Sadık'ın (a.s), ilişkileri bozacak bazı davranışlardan sakındırdığını da görüyoruz. İbn Numan'a şunları söylemiştir:

Eğer kardeşinin seni saf bir sevgiyle sevmesini istiyorsan onunla alay etme, fikirlerini kuşkuyla karşılayıp onunla tartışma, ona karşı övünme, kızdırmaya

---

1- Vesailu's-Şia, 8/549

2- Vesailu's-Şia, 8/542

çalışma. Arkadaşına, ancak düşmanın öğrendiği zaman sana zarar vermeyeceği sırrını aç. Çünkü arkadaşın gün gelir sana düşman olabilir.¹

İmam Cafer Sadık (a.s) ilkelerin aleyhine olmak üzere hoşgörülü davranmayı ve İslâm hasımlarına sevgi göstermeyi de yasaklamış ve şöyle buyurmuştur:

Kim, Allah'ın velilerine sövenlerin yanında oturursa, Allah'a isyan etmiş olur. Kim, bizim aleyhimize yönelik bir tavıra karşı koyacak gücü olmadığı için öfkelerini içine atarsa o yüceler âleminde bizimle beraberdir.²

Bir yerde de şöyle buyurmuştur:

Kim, bizi ayıplayan biriyle oturursa veya bize öfke duyan birini överse yahut bizimle bağlarını kesen biriyle ilişkilerini sürdürürse ya da bizimle bağlarını sürdüren biriyle ilişkilerini keserse yahut bize düşman olan biriyle dost olursa ya da bize dost olan birine düşmanlık ederse, hiç şüphesiz tekrarlanan yediyi (Seb'u'l-Mesani=Fâtiha Suresi) ve Kur'ân-ı Azim'i indiren Allah'ı inkâr etmiştir.³

İmam Cafer Sadık (a.s), insanlardan sıkılma, kardeşlere karşı cimrilik ve buğz ile davranma hastalığından, tartışma ve husumet belâlarından da sakındırmıştır.

Bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

Emirü'l-Müminin Ali (a.s) buyurdu ki: "Aman ha! Tartışma ve husumetten uzak durun. Çünkü bu ikisi, kardeşlerin aleyhine olmak üzere, kalplere hastalık

1- Usul-u Kâfi, 1/165; Biharu'l-Envar, 78/286

2- Usul-u Kâfi, 1/165; Biharu'l-Envar, 78/286

3- el-Emali, Şeyh Saduk, s.55; Biharu'l-Envar, 27/22; Vesailu's-Şia, 11/506

bulaştırır ve nifak hastalığı bu iki kötü huydan doğar."¹

İmam'ın (a.s) Ayrılık ve İlişkileri Kesmeye Karşı Takındığı Tavır

İmam Cafer Sadık (a.s), müminlerin birbirleriyle ilişkilerini kesmelerini şiddetle eleştirmiş ve şöyle buyurmuştur:

İki kişi birbirleriyle ilişkilerini kesmek üzere ayrıldıkları zaman, mutlaka biri için haktan uzaklaşma ve lanet vardır. Bazen ikisi de lanete müstahak olur.

Muattab dedi ki: "Allah beni sana feda etsin; zalim olanı anladık, peki mazlum olan neden lanete müstahak oluyor?" Buyurdu ki:

Çünkü mazlum olan kişi, kendisine haksızlık eden kardeşini kendisiyle yeniden ilişki kurmaya çağırılmaz ve kendisine yapılan haksızlığı, sözlerinden duyduğu rahatsızlığı unutmaya yanaşmaz. Babamın şöyle dediğini duydum:

"İki kişi kavga ettiğinde biri öbürüne haksızlık ettiyse, haksızlığa uğrayan kimse hemen arkadaşına dönsün ve ona: 'Ey kardeşim! Ben sana haksızlık ettim.' desin. Ki arkadaşıyla aralarındaki küskünlükten kaynaklanan ayrılık son bulsun. Çünkü yüce Allah adil ve hâkimdir, mazlumun hakkını mutlaka zalimden alır."²

İmam Cafer Sadık'ın Eğitim Çizgisi

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) cemaati ve ashabıyla kurduğu eğitsel ilişki, dinleyenlerinin düşünsel ve ruhsal düzeylerini ve

---

1- Vesailu's-Şia, 8/406, Bab-u Keraheti'l-İngibaz Mine'n-Nas/İnsanlardan Sıkılıp Bir Köşeye Çekilmenin Mekruh Oluşu Babı

2- Usul-u Kâfi, 2/344, hadis: 1; Biharul-Envar, 75/184; Vesailu's-Şia, 8/584

realitelerini, gerçek ihtiyaçlarını göz ardı eden salt vaaz ve genel irşat esasına dayanmıyordu. Tam tersine İmam (a.s), bu ilişkiyle özel bir yapı oluşturmayı; bu çerçevede kişiliklerin, kapasitelerin ayrışmasını hedefliyordu. Onları pratiğe yönelten eğitim düşüncesini aşılıyordu. Ki ümmeti ıslah etme sorumluluğunu üstlenecek eksiksiz bir kapasiteye sahip olabilsinler.

İmam Cafer Sadık (a.s), onları eğitime dair pratik temel ve kurallarla donatıyordu. Bu da, psikolojik ve ekonomik baskıları aşacak kapasiteye sahip olmalarını sağlıyordu. Hedeflerini gerçekleştirecek ilâhî bir umut beslemelerini temin ediyordu.

İmam'ın (a.s), ashabına yönelttiği bu konuyla ilgili bazı direktifleri birkaç noktada özetliyoruz:

Birinci Nokta: Davet ve İslah Hakkında

Şöyle buyuruyor:

Ancak şu üç hasleti üzerinde taşıyan kişi marufu emreder, münkeri nehyeder: Emrettiğini ve nehyettiğini bilen, emrettiği ve nehyettiği şeyle ilgili olarak adil olan, emrettiği ve nehyettiği şeyden farklı bir tutum takınmayıp sözünün arkasında duran kişi.¹

İmam Cafer Sadık (a.s), yapıcı eleştiriyi normal koşullarda kişilere duçar olan boşluğun ve zaafın kapatılmasının sebebi olarak değerlendirmiş ve şöyle buyurmuştur:

Kardeşlerimin içinde bana en sevimli olan, ayıplarımı bana hediye eden (gösteren) kimsedir.²

Bir hadiste de şöyle buyurmuştur:

Eğer kardeşinle ilgili olarak hoşuna gitmeyen bir şey duyarsan, onun bu özelliği için yetmiş tane maze-

1- Tuhefu'l-Ukul, s.358; Biharul-Envar, 78/240

2- Tuhefu'l-Ukul, s.366; Biharul-Envar, 78/249

ret arařtır. şayet bu özelliđini mazur gösterecek bir gerekçe bulamazsan, o zaman kendi kendine: "Belki de kardeşimin, bilmediđim bir mazereti var." de.¹

İkinci Nokta: İlim ve Öğrenim Alanında Eğitsel Muamele

İmam Cafer Sadık (a.s), ilim mesajını bekleyen çok büyük bir tehlikeye dikkat çekmiştir. şöyle ki: İlimin mesajı ahlâkî temelden yoksun olursa, ilim dünyevî amaçlar için kullanılırsa, bu, ilmin kutsal mesajının çarpıtılması sonucunu doğurur. Nitekim ilimle ahlâkî temeli birbirinden ayırma olgusu, son derece olumsuz bir rol oynamıştır. Bunun neticesinde, sultanların vaizleri gibi bir fenomen ortaya çıkmıştır. Hatta din bilgisi, sultanların çıkarları için kullanılan bir kurum hâline getirilmiştir. Bu yüzden İmam Cafer Sadık (a.s), ilim talep edenleri tasnif ederken, bu fenomene karşı uyarılarda bulunmuş, tehlikesine dikkat çekmiştir:

İlim talep edenler üç kısma ayrılırlar. Onları kişilikleri ve sıfatlarıyla tanıyın: Bir grup, ilmi cehalet ve şüpheyi yaymak için; bir grup, ilmi bir güç olarak kullanıp insanlara üstünlük kurmak ve aldatıp dolandırmak, bir grup da, fıkhetmek (derinliğine kavramak) ve akletmek (etraflı düşünmek) için öğrenir.

Cehalet ve şüphe yaymak için ilim öğrenen kimse rahatsız edicidir, şüphe uyandırır ve toplantılarda ilimden söz ederek, üzerine hilim, ağırbaşlılık kisvesini giyerek itiraz eder. Oysa bu kimse, huşu hırkasına bürünmüş görünse de, takvadan yoksundur. Allah böyle kimselerin burnunu sürter, nefes borusunu keser.

İlmi güç vesilesi gibi kullanan dolandırıcı kimse hilekârdır, sözünde durmaz bir yardakçıdır. Kendisine denk ve benzer olan kimselere karşı üstünlük taslar,

---

1- İhkaku'l-Hak, 12/279; el-Meşruu'r-Reviy, 1/35

bilgi olarak kendisinden aşağı olan zenginlere sırf zenginliğinden dolayı tevazu gösterir, yardımcılık eder. Bu adam, zenginlerin tatlıları karşısında gevşerken, dinini yıkar. Bunun gibisini Allah haberlere karşı kör eder, onun eserlerini ilim ehlinin eserlerinin arasından siler atar, ardını keser.

Anlama ve akletme için ilim öğrenen kimseye gelince; o, daima muzdarip ve mahzundur. Gecelerini uykusuz geçirir. O, cüppesi içinde iyice olgunlaşmıştır. Zifiri karanlıkta kalkıp ibadet eder. İşlediği amel-lerde hep huşu içindedir. Yüreği titrer ve şefkatle insanları Allah'tan korkmaya davet eder. Bakışlarını kendine, kendi yapıp ettiklerine çevirmiştir. Zamanının insanlarını da tanır. En güvenilir kardeşlerinden bile uzaklaşıp yalnızlaşmak ister. Allah, böyle kimselerin ilim temellerini sağlamlaştırır ve kıyamet günü onlara eman vererek güvende olmalarını sağlar.¹

Üçüncü Nokta: Önderlikle ilgili Eğitsel İlke

İmam Cafer Sadık (a.s), genel bir ahlâkî kural ve kontrol mekanizması koymuştur. Mümin insan buna göre hareket eder ve bunu hayatın tüm alanlarına tatbik eder. Erdem bununla gelişir. Bu, ayrıca sahih bir yarışmanın da itici gücü olur. İlkesel yapıcılığın ve erdemlerde yarışmanın sebebidir bu mekanizma. Ama bu kural ve kontrol mekanizmasının yitilmesi durumlarında, erdem bakımından aşağı düzeyde olanlar üst düzeydekilerin önüne geçer, değerler zayı olur, enerjiler boşa gider.

Bu hususla ilgili olarak İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmaktadır:

1- Usul-u Kâfi, 1/49; Biharul-Envar, 83/195

Bir kimse, insanları -aralarında kedisinden daha âlim biri olduğu hâlde- kendisine tâbi olmaya çağırırsa o kimse sapırtıcı bir bidatçidir.¹

Dördüncü Nokta: Mihnet ve Mukavemete Güç Yetirme

İmam Cafer Sadık (a.s), Şiasını çok yönlü olarak donatmış ve birçok münasebetle onlara uyarılarda bulunarak şu hatırlatmalarda bulunmuştur:

Benim çizgime bağlanmak, birçok baskıyı ve sına- ma amaçlı musibeti beraberinde getirir. Buna da, ancak yüce Allah'ın seçtiği kimseler güç yetirir. Ayrıca Şiîlik niteliğini de ancak yüksek fedakârlık ve üst düzeyde musibetle tahammül etme gücüne sahip kimseler hak edebilirler. Kuşkusuz bu, yüce Allah'ın, dostlarıyla münasebetinde geçerli kıldığı bir yöntemdir.

Bir gün İmam Cafer Sadık'ın (a.s) yanında, belâdan ve belânun mümine özgü kısmından söz edildi. İmam da şunları anlattı:

Resulullah'a (s.a.a) soruldu: "Bu dünyada en büyük belâya kimler uğrar?" Buyurdu ki: "Peygamberler. Sonra onlardan daha alt düzeyde olanlar ve onlardan sonra gelenler. Daha sonra her mümin imanının derecesine ve amelinin güzelliğine göre belâya uğrar. Kimin imanı sahih ve ameli güzelse uğradığı sınamaya amaçlı belâ daha ağır olur. Kimin imanı gevşek ve ameli de az olursa, belâya uğraması da az ve hafif olur."²

Hüseyin b. Ulvan rivayet eder:

Bir gün Sedir'in de hazır bulunduğu bir ortamda, İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurdu: "*Allah bir kulu*

1- Tuhefu'l-Ukul, s.375; Biharu'l-Envar, 78/259

2- Vesailu's-Şia, 2/906

sevdiği zaman onu sınamak amacıyla belâdan belâyaya uğratarır."¹

Bir keresinde de şöyle buyurmuştur:

Kendini her belâyaya sabretmek, her nimete şükretmek ve her zorluğun ardından kolaylık beklemek üzere hazırlamayan kimse gerçekten acizdir. Her musibet karşısında, evlada ve mala gelen her felaket karşısında sabret. Allah, şükrünü ve sabrını denemek amacıyla emanetini ve bağışını geri almaktadır.²

Bir keresinde de şöyle buyurmuştur:

Biz sabrederiz; ama Şiamız bizden daha sabırlıdır.

Ravi der ki: "İmam'ın (a.s) bu sözü beni hayrete düşürdü ve dedim ki: Şianız nasıl sizden daha sabırlı olabilir?" İmam buyurdu ki:

Biz bildiğimiz şeylere karşı sabrederken, siz bilmediğiniz şeylere karşı sabretmektесiniz.³

1- Vesailu'ş-Şia, 2/908

2- Tuhefu'l-Ukul, s.361; Biharul-Envar, 67/216

3- Mişkatu'l-Envar, s.274

Dördüncü Bölüm

- Emevî İktidarının Son Bulması ve Abbasî İktidarının Başlaması
  - Mansur Hükümeti ve İmam Cafer Sadık'ın (a.s) Şehit Edilmesi
  - İmam Cafer Sadık'ın (a.s) İlmî Mirası
-

EMEVÎ İKTİDARININ SON BULMASI VE ABBASÎ İKTİDARININ BAŞLAMASI

1- Siyasal Veriler

Tarihin bu aşamasında Emevî düzeni, ümmet nazarında uygarlık veya siyasal anlamda tüm gerekçelerini yitirdikten sonra, sahneden çekilmek durumunda kalmıştı. Artık elinde kılıç mantığından başka bir şey kalmamıştı. Bu da, kuvvet mantığının devlet yönetiminde sığındığı son yöntemdir. Ki son Emevî sultanı Mervan'ın kararlılığına rağmen, ümmetin iradesi karşısında bu yöntem de uzun süre dayanamadı.

Emevî azgınlığından kurtulmanın gerekliliği hususunda ümmetin sahip olduğu kanaat iyice pekişmişti. Artık sultanların vaizlerinin elinde, kullanacakları bir malzeme kalmamıştı. Kitlelere rüşvet olarak sunacakları, zorba Emevî istibdadını savunmak için kullanacakları bir silah da kalmamıştı. Sultanların iktidarları için Kur'ân ayetlerini ve hadisleri kullanmaları, yöneticilere itaat etmenin gerekliliği gibi söylemler de işe yaramıyordu. Çünkü Emevîlerin işledikleri zulümler, Peygamber'in (s.a.a) sülalesine karşı gerçekleştirdikleri katliamlar, ümmetin zihninde, olanca tazeliğiyle duruyordu.

Muaviye'nin İmam Hasan'ı (a.s) zehirlemesi; Peygamber'in kardeşi, amcasının oğlu ve kızının eşi İmam Ali'ye (a.s) sövmesi ve sövmeyi bir kural hâline getirmesi, sonra Resulullah'ın (s.a.a) gülü İmam Hüseyin b. Ali'nin (a.s), ailesinin ve seçkin yarenlerinin Yezid ve adamları tarafından öldürülmeleri, Yezid'in yürek paralayıcı Hirre vakasında

Medine'yi üç gün boyunca her türlü tecavüz için serbest bölge ilan ettikten sonra şehir halkının, köleleri olduklarını duyurup biat alması...

Abdülmelik b. Mervan'ın: "Kim bana Allah'tan korkmayı tavsiye ederse boynunu vururum." demesi.¹

Tağut Hişam'ın Zeyd b. Ali'yi (a.s) öldürüp çarmıha gerekerek mübarek naaşını yakması...

Haksız vergiler koymalarına, ümmetin birliğini parçalayıp gruplara ayırmalarına, kabilecilik ruhunu yaymalarına, devlet kasasından gerçekleştirdikleri bağışlarla toplum içinde ayrımcılık yapmalarına ve Arap olmayan milletleri köle saymalarına ek olarak, Emevîlerin bozgunculukları unutulmamıştı.

İşte bütün bunların gölgesinde düşünce meydanında öyle fikirler ve görüşler belirdi ki, Emevî rejimini hiçbir şekilde meşru görmemekteydiler. Bu görüşler her yerde dile getirilmeye başlamıştı. Ali (a.s) taraftarları ve Alevîler (İmam Ali'nin soyundan gelenler) her tarafta övülüyor, yönetimin onlara karşı olumsuz bir tavır içinde olmasına rağmen, ümmet Alevîlerden övgüyle söz ediyordu. Bundan önce korkudan dile getiremedikleri yakınlıklarını artık serbestçe dile getirebiliyorlardı.

Böylece Emevî zulmünün katlanarak artması neticesinde ümmet, bir parça adalet ve eşitlik özelliğine sahip olabilir ümidiyle Emevî kâbusundan kendisini kurtaracak her türlü alternatifi kabul edecek hâle geldi.

Bu atmosfer, değişik akımları ve siyasal söylemleri gün yüzüne çıkmaya teşvik etti. Bunlar, ümmeti harekete geçirecek, bayrakları altında birleşmeye çağırdılar. Hilafetle ilgili beklentilerine cevap olacaklarını vaat ettiler. Bu arada üm-

---

1- Tarihu'l-Hulefa, Suyutî, s.219

met de, bir kurtarıcı beklentisi içine girmişti. Hatta bazıları beklenen Mehdi'nin zuhurunu kısa zamanda bekliyordu.

Öbür yandan İmam'ın (a.s) hareketi de etkinlik alanını genişletiyor, boyut kazanıyor ve taraftar bakımından her gün biraz daha ileriye gidiyordu. Ümmete düşünce aşılama işlevini sürdürüyordu. Çünkü zaten öteden beri ümmetin aklı ve kararları üzerinde etkinlik göstermeye başlamıştı. Bu etkinlik; özel bir alanla, İmam'ın özel gözetimiyle sınırlı değildi kuşkusuz. Bilakis, İmam'ın (a.s) etkinliğinin somutlaştığı hareket, İslâm ülkesin değişik bölgelerinde belirleyici bir varlık göstermeye başlamıştı. İmam Cafer Sadık'ın (a.s) ünü iyice yayılmıştı. Her evde ondan bahsediliyordu. Artık o, bir manevî merci idi. Her taraftan gönüller ona akıyordu. Fikrî, akidevî ve siyasî sorunlarının çözümü için, insanlar onun dergâhına sığınyordu.

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) bu geniş etkinliği sadece halkın geneli ve ana gövdesiyle sınırlı değildi. Bilakis, ümmetin âlimleri için bir merci, önderleri için de bir kaynak konumundaydı. Örneğin Süfyan es-Sevrî şunları söylüyor:

Bir gün Cafer Sadık'ın (a.s) yanına gittim ve "Senden sonra her zaman muhafaza edeceğim bir tavsiyede bulun." dedim. "*Tavsiyemi tutar mısın ey Süfyan?*" dedi. "Evet, ey Resulullah'ın oğlu." dedim. Dedi ki: "*Ey Süfyan! Durmadan yalan söyleyenin kişiliği olmaz. Kıskanç insan rahat yüzü görmez. Çabuk bıkan, usanan insanın kardeşliği olmaz. Cimri insanla dostluk kurulmaz. Ahlâksız insanın da şerefi olmaz.*"¹

Başka bir sefer yine Süfyan es-Sevrî, İmam'ın (a.s) yanına girer ve ondan daha fazla bilgi edinmek ister. İmam (a.s) ona şu karşılığı verir:

1- Biharu'l-Envar, 78/261

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

Ey Süfyan! Şüpheli şeylerin yanında durup ötesine geçmemek, helake sürüklenmekten iyidir. Rivayet etmediğin bir hadisi terk etmen, sahihliğini açığa çıkarmadığın bir hadisi rivayet etmenden daha iyidir. Hiç kuşkusuz her hakkın üzerinde bir hakikat ve her doğrunun üzerinde bir nur vardır. Allah'ın kitabına uyanı alın, ona uymayanı da bırakın.¹

Süfyan bunun dışında başka zamanlarda da İmam'la görüşmüştür. Hatta onunla İmam arasında, talebe-hoca ilişkisi olduğu da söylenebilir.

İlminden istifade etmek için İmam'ın yanına giden âlimlerden biri de zamanının önde gelen âlim ve muhaddislerinden olan Hafs b. Gıyas'tır. İmam'dan (a.s) kendisine doğruyu göstermesini, isabetli görüşü tavsiye etmesini isterdi. İmam (a.s) ona şu tavsiyede bulunmuştu:

Eğer tanınmamayı becerebiliyorsanız, bunu yapın. İnsanlar seni övmezlerse, bunun sana bir zararı olmaz. Eğer evinden çıkmamayı becerebiliyorsanız, çıkma. Çünkü evinden çıktığın zaman gıybet etmemen, yalan söylememen, kıskanmaman, riyakârlık etmemen ve zorbalara yaltaklanmaman gerekir.

Ebu Hanife de, İmam'ın (a.s) huzuruna çıkmak ve onu dinlemek için her fırsatı değerlendiriyordu. İmam (a.s) hakkında şunu söylemiştir:

Cafer b. Muhammed'den daha fakih birini görmedim.

Edebiyle edeplenmek ve yol göstericiliğiyle doğruyu bulmak amacıyla İmam Cafer Sadık'ın (a.s) yanına gidip gelenlerden biri de, Malik b. Enes'tir. Şöyle diyor:

1- Usul-u Kâfi, 1/69, hadis: 1; Tarihu'l-Yakubî, 2/381; Biharul-Envar, 2/165; el-İmamü's-Sadık ve'l-Mezahibu'l-Erbaa, 2/322

İlim, ibadet ve takva bakımından Cafer b. Muhammed'den daha üstün birini hiçbir göz görmemiş, hiçbir kulak işitmemiş ve hiçbir kalp düşünmemiştir.

Yine şöyle demiştir:

Değişik zamanlarda Cafer b. Muhammed'in yanına gidip geldim. Her seferinde, onu mutlaka şu üç hâlden biri üzere buldum: Ya namaz kılıyordu, ya oruçluydu ya da Kur'an okuyordu... Onu, Resulullah'tan (s.a.a) hadis rivayet ederken, abdestsiz görmedim. Kendisini ilgilendirmeyen hususlarda konuşmazdı. O; çok ibadet eden, züht üzere yaşayan, Allah'tan korkan âlimlerdendi.¹

En azılı düşmanlarından biri olan Halife Mansur da, onun hakkında şu şahitlikte bulunuyor:

Cafer b. Muhammed, yüce Allah'ın: "**Sonra Kitab'a kullarımız arasından seçtiklerimizi mirasçı kıldık.**"² şeklinde işaret ettiği kimselerdendi. O; Allah'ın seçtiklerinden, hayırlarda yarışanlardan biriydi.³

İmam Cafer Sadık (a.s) sadece zamanının âlimleri, fakihleri ve muhaddisleri için bir merci, fikrî ve ilmî uyanışın önderi değildi; o, aynı zamanda halk önderleri ve devrimciler için de bir yol göstericiydi. Alevî çizginin gerçek bir lideriydi o. Örneğin şehid Zeyd b. Ali b. Hüseyin'in (a.s), ayaklanma meselesi ile ilgili olarak ona başvurduğunu görüyoruz. Zeyd, İmam (a.s) hakkında şöyle diyordu:

Her zaman bizden biri olacak ve Allah onu kullarının içindeki hücceti olarak tayin edecektir. Zamanı-

---

1- Malik b. Enes, el-Hulî, s.94; Kitab-u Malik, Muhammed Ebu Zehra, s.28

2- Fâtır, 32

3 Tarihu'l-Yakubî, 2/383; Menakıb-u Âl-i Ebî Talib, 4/142

mızın hücceti de, kardeşimin oğlu Cafer'dir. Ona tâbi olan sapmaz, ona uymayan da doğru yolu bulamaz.¹

İmam Cafer Sadık (a.s), devrimden ve ayaklanmadan kopuk bir unsur gibi konum almış değildi. Bilakis, önceki bölümlerde de işaret edildiği gibi mal vererek, dua ederek, teşvikte bulunarak ve direktiflerle yol göstererek devrime destek oluyordu.² İmam Hasan'ın (a.s) soyundan gelen Abdullah b. Hasan ve İmam Zeynelabidin'in (a.s) oğlu Ömer el-Eşref gibi Alevîlere gelince, bunlar her zaman İmam'a (a.s) başvuruyor, hayatlarında ortaya çıkan çeşitli meselelerle ilgili olarak ona danışıyorlardı. Hiçbiri, silahlı eylemler ve devrimci faaliyetler hususunda onu çığnemezdi.

Bundan dolayı o dönemlerde ümmet içinde, "Emevî yönetiminin alternatifi, İmam'ın (a.s) önderlik ettiği çizgidir." kanaati hâkim olmuştu. Bu, görmezlikten gelinemeyecek bir hakikattir. İleride açıklanacağı gibi, Abbasî hareketinin liderleri, başkanları, hareketin plânlayıcıları veya askerî komutanları; İmam'ın (a.s) başkasından daha evla olduğuna, devrimin idaresi ve yönlendirilmesi hususunda gerekli olan güce, kudrete ve deneyime sahip olduğuna inanıyorlardı. Çünkü ilâhî bir enerjisi ve halk nezdinde eşsiz bir ağırlığı vardı. İşte bu nedenle Ebu Selme el-Hallal ve Ebu Müslim Horasanî ilk olarak halife gibi ona biat etme girişiminde bulunmuşlardı. Yine İmam'ın (a.s) ashabından bazıları da, ayaklanmayı başlatmanın zarureti hususunu vurgulayarak bu hususta ısrarda bulunmuşlardı.

Şunu vurgulamak gerekir ki, İmam Cafer Sadık'ın (a.s) gönüllerde edindiği bu kutsal konum belli bir zamanla sınırlı siyasal dengelerden kaynaklanmıyordu. Olaylar ve çeşitli koşullar bu atmosferi oluşturmuştu ve başkasının değil, sa-

1- el-Menakıb, İbn Şehraşub, 4/299

2- İmam'ın (a.s), Zeyd'in ayaklanmasına karşı takındığı tavır için bk. s.96-97

dece İmam'ın bu üstün konumda olmasını, zalim Emevî yönetimi karşısında siyasî ve fikrî alternatif olmasını ve Müslümanların meşru halifesi olarak görülmesini sağlamıştı.

İmam'ın (a.s) ve kendisinden önceki Ehl-i Beyt İmamları'nın yürüttükleri faaliyetler ve rayına koydukları ıslah yönemi, belirledikleri hareket çizgisi ve öncü nesillerin oluşturulmuş olması, ümmet nezdinde bu bilincin oluşmasını sağlamış, ümmetin hayatında tarihî bir eğilim ortaya çıkarmıştı. Bu sayede ümmet söz konusu altın dönemin ürünü olan fikrî servetten bolca istifade etme şansına kavuşmuştu.

Bu hassas dönemde, İmam Cafer Sadık (a.s), ümmetin gidişatıyla oynayan, onu yeni sapma badirelerine atmak için uğraşan olumsuz hareketleri de dikkatle izliyordu. Bu bağlamda ashabına bazı direktiflerde bulunmuş, bazı isyancıların dillendirdikleri sahte siyasal şiarlar karşısında tarafsız kalmalarının gereğini vurgulamıştı. Çünkü onların, bu tür şiarları dillendirmelerinin gerisindeki menfaatlerini ve beklentilerini çok iyi biliyordu.

Hilafeti ele geçirmek ve bu hususta rakiplerini devre dışı bırakmak amacıyla halkı Emevî yönetimine karşı isyan etmenin zaruretine inandırmak üzere harekete geçen bu türden gruplardan biri de, Abbasî akımıydı.

2- Abbasî Hareketi (Doğuşu ve Yöntemleri)

Daha önce Benî Abbas'ı hilafeti ele geçirme beklentisine soka, kendileri için böyle bir sonucu temenni etmeye iten ilk gelişmelere işaret etmiştik. Yine daha önce anlattıklarımız kapsamında demiştik ki: Ebu Haşim, Ehl-i Beyt'in önde gelen şahsiyetlerinden biriydi. Hişam b. Abdülmelik de ondan sakınıyordu. Çünkü ilmî ve siyasî liyakata sahipti ve bu da onu önderlik için uygun bir aday hâline getiriyordu. Bunun üzerine Hişam onu ortadan kaldırmak için harekete geçti. Ebu Haşim, kendisine karşı düzenlenen bu plânı fark edince,

tedbirini aldı. Emevîlere karşı mücadele etme hususunda Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas'a, tâbilerini idare etmesini tavsiye etti.

İşte bu vasiyet, Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas'ta beklenti tohumlarını harekte geçirdi; geleceğin önderi ve halifesi olacağını düşünmeye başladı. Zaten zaman da insanları kendisine davet etmeye elverişliydi.

Bu yüzden, gizli yollardan adamlarını Horasan'a gönderdi. Bunlar da insanları ona biat etmeye çağırdılar. Bu faaliyetleri, hicrî 125 tarihinde ölünceye kadar devam etti. Geride bu davayı gütmek üzere İbrahim el-İmam, es-Seffah ve el-Mansur isimli çocukları kaldı.¹ Öyle anlaşılıyor ki Abbasî devletini kurmanın plânlarını yapan, İbrahim el-İmam'dı. Çünkü ileride de açıkça görüleceği gibi, kardeşlerine göre daha zeki, daha deneyimli ve daha plânlıydı.

İbrahim davet faaliyetlerini sürdürdü. Ayaklanmanın ve ezilenleri kurtarmanın öneminden söz ediyordu. Sıradan insanların acılarına ortak oluyor, mazlumlara şefkat gösteriyor ve zalimleri lanetliyordu. İbrahim'in davetçileri Horasan'a yayıldılar. Burada büyük bir etkinlik elde etmişlerdi. Bu davetçiler arasında Hamdan'ın azatlısı Ziyad, Harb b. Kays, Süleyman b. Kesir ve Malik b. Heysem gibi isimler vardı. Abbasî davetçilerinden bazıları davaları uğruna katledildi. Kimisi, ibret olsun diye organları kesilerek işkence edildi. Kimisi, zindanlara atıldı.² Aktifliği, gücü ve dehası bakımından davetçilerin başında Ebu Müslim Horasanî geliyordu.³

Abbasîlerin -ümmeti yanaltıp saptırma amaçlı- siyasal programları realiteyle örtüşen, insanlar tarafından kabul gören birkaç yöntemi içeriyordu. Bu yüzden Abbasî çağrısı çok kısa sürede kabul gördü, yoksullar ve ezilenler Abbasîlerin

1- el-Adabu's-Sultaniye, s.127

2- Tarih-u İbnu's-Sai, s.3

3- Tarihu'l-Yakubî, 2/340-344

saflarına katıldılar. Aşağıda Abbasîlerin kullandıkları bu yöntemlerin bazılarına işaret edeceğiz:

Birinci Yöntem

Abbasîler, duyguları güçlü bir şekilde harekete geçirdiler. Asıl hedeflerinin zulme ve baskıya uğrayan, hak yolunda kanları dökülen Ehl-i Beyt'e yardım etmek, onların intikamlarını almak olduğu hususunda insanları ikna etmeye çalıştılar. Abbasîler davetçilerinin zihnine, ana hedefin, gasp edilmiş hilafetin ehil olanlara geri verilmesi olduğu fikrini işlediler. Bu yüzden halk ile iletişim kurarlarken "er-Razî Min Âl-i Muhammed" (Âl-i Muhammed'i razı kılmak) sloganını kullanıyorlardı. Aradıklarını bu sloganda bulmuşlardı.

Davetçileri, bu davetin yeni bir dönemin habercisi olduğuna, bu dönemde, tıpkı Hz. Ali'nin (a.s) hilafeti zamanında olduğu gibi, haklarını almalarının garantili olduğuna inanıyorlardı. Bu slogan özellikle baskı gören, yoksul bırakılan ve hakkın Ehl-i Beyt aracılığıyla zuhur etmesini bekleyen bölgelerde üstün bir başarı sağladı.

Abbasî davetçilerinin halk arasında yaygınlaştırdıkları siyasal kültürleri, sorular sorarak yönlendirme şeklinde belirginleşmişti. Örneğin şöyle diyorlardı: "İçinizde yüce Allah'ın Muhammed'i elçi olarak gönderip seçtiğinden şüphe eden kimse var mı?" Dinleyenler: "Hayır." deyince, bu sefer şu soruyu soruyorlardı: "Yüce Allah'ın, içinde helal ve haram olan şeyleri, şer'î hükümlerini açıkladığı kitabını ona indirdiğinden şüphe ediyormusunuz?" "Hayır." cevabını alınca şunu soruyorlardı: "Peki onun hilafetinin, ailesinden ve Ehl-i Beyti'nden başkasına ait olduğunu zannediyormusunuz?" "Hayır." dediklerinde şöyle diyorlardı: "Ehl-i Beyt'in, ilmin kaynağı ve Resulullah'ın Allah tarafından öğ-

retilen ilminin sahipleri olduklarından şüpheniz var mı?" Doğal olarak insanlar, buna da: "Hayır." diyorlardı.¹

Belli kişiden bahsedilmeyen, sadece ima etmekten ibaret olan ve temelde bir müphemliğe dayanan bu genel tahrik yöntemiyle gayrimüslimleri de kapsayan büyük bir kitlesel katılım sağladılar.

Hiç kuşkusuz bu yöntem, Ehl-i Beyt'e (a.s) ait çalışmaların semeresini çalmaktan başka bir anlam ifade etmiyordu. Çünkü İmamlar'ın (a.s) emeklerinin semeresini mücadelenin doğasına ilişkin yeterli bilince sahip olmayan ortamlarda tamamen kendi çıkarları için kullanıyorlardı.

İkinci Yöntem

Abbasî davetçilerinin yürüttükleri ve ümmet arasına sızmanın aracı olarak kullandıkları yöntemlerden biri de, gelecekteki hadiselerle işaret eden gaybî haberlerdi. Sıradan insanları kazanma ve davete hamasetle bağlı olan kimseleri harekete geçirme ve davetlerinin sahilliğine inanmalarını sağlama hususunda bu hileli yöntemin büyük bir etkisi oldu. O sıralarda yaydıkları bu türden gaybî haberlerden biri şuydu: "Ayn oğlu Ayn, Mim oğlu Mim'i öldürecek..." Bunu şu şekilde tevil ediyorlardı: "İlkinden maksat Abdullah b. Ali b. Abdullah b. Abbas, ikincisinden maksat da Mervan b. Muhammed b. Mervan'dır..." Yine Hz. Peygamber'in (s.a.a) bir Haşimî devletinin kurulacağına işaret ettiğini ve amcası Abbas'a: "*Bu devlet, senin soyundan gelenler tarafından kurulacaktır.*" dediğini de iddia etmişlerdi.

Davetlerine meşruiyet örtüsünü giydirmek için yaydıkları bu türden propagandalardan biri şuydu: "Elimizde hila fetin Benî Abbas'a intikal edeceğini ifade eden bir yazı vardır. Ama bu yazıyı ortaya çıkarıp insanlara göstermek caiz değildir. Bunu sadece seçkin temsilcilerimiz görebilirler..."

1- el-Kâmil, İbn Esir, 5/362

Bu propaganda davetçilerin davetlerinin kutsiyetini daha da arttırıyordu. Başta davetçiler olmak üzere, insanların davete coşkuyla koşmalarını sağlıyordu.¹

Üçüncü Yöntem

Daha önce kimsenin kullanmadığı bir yöntem de başvurular. Büyük bir siyasal dehanın ürünü olan bu yöntem sayesinde, büyük bir etkinlik sağladılar. Değişik güçleri ve farklı düşünceleri tek bir hedef etrafında birleştirmeyi başardılar. Şöyle ki: İnsanları etrafında birleşmeye çağırıldıkları halifenin ismini büyük bir titizlikle gizli tutuyorlardı. Onu hep saklı tuttular. İnsanlara: "Emevî saltanatı ortadan kalkmadan halifenin ismini açıklamak doğru olmaz. Emevî saltanatı yıkılınca, onu tanıyan komutanlar ve temsilciler açıklayacaklardır." diyorlardı.²

Dördüncü Yöntem

Abbasîlerin insanları kendilerine uymaya davet ederken başvurdukları yöntemlerden biri de siyah giyinmeleriydi. Bu, zalimlere karşı savaşmanın, Ehl-i Beyt'in ve sonradan şehit olup onlara katılanların acısını, şehit edilmelerinin kederini taşımının, bu hüznün bir sembolüydü.

Böylece Ehl-i Beyt adına, Emevîlerden Ehl-i Beyt'in intikamını alma sloganıyla Abbasî daveti gerçekleşti. İnsanların üzerinde büyük bir etki bırakan bu şiarı sabitleştirmek, davetin sembolü oluşunu vurgulamak maksadıyla İbrahim el-İmam, uzunluğu on üç zira olan bir mızrağın ucuna takılı ve üzerinde gölge ya da bulutun resmi bulunan sancağı Ebu Müslim Horasanî'ye, "Ben sana zaferin bayrağını gönderiyorum." yazısıyla birlikte gönderdi.³

1- el-İmamı's-Sadık ve'l-Mezahibu'l-Erbaa, Esed Haydar, 2/309

2- el-İmamı's-Sadık ve'l-Mezahibu'l-Erbaa, 2/309

3- Tarihu't-Taberî, 9/82

Abbasîler bayrağın üzerindeki bu gölge veya bulutu da şöyle tevil ediyorlardı: "Bulut yerin üzerini kapatır. Yer, gölgesiz olmadığı gibi, bir Abbasî halifesinden de hali olmaz."¹ Ayrıca bu bayrağın, Resulullah'ın (s.a.a) sancağını temsil ettiğini de ileri sürüyorlardı. Çünkü Resulullah'ın, savaşlarında ve gazvelerinde siyah bayrak kullandığını anlatıyorlardı.

Abbasîler, İbrahim el-İmam'ın ve ondan önce de babası ve yardımcılarının dâhiyane bir şekilde devreye soktukları bu yöntemle büyük bir başarı elde ettiler. Büyük kitleler örgütlenmiş ve onları başlarına geçmek üzere çağırır hâle getirilmişlerdi. İnsanları yönlendirme hususunda kullandıkları yöntemlerin etkinliğini bizzat görmüşlerdi. Artık çağrılarının yüreklerde kökleştiğini görüyorlardı. Bunun üzerine gerçek rakiplerine karşı harekete geçmelerinin zamanı gelmişti. Bu gerçek rakipleri ise Ehl-i Beyt'ti ve Abbasîler onlardan yana çok korkuyorlardı. Çünkü Ehl-i Beyt'in (a.s) şiarını kullanmamaları durumunda, bu çağrılarının başarılı olmasının hiçbir şansı olmazdı. İşin başında Alevî çizgiyi bir kenara bırakmak ve onu görmezlikten gelmek, plânın tümüyle boşa çıkmasına neden olurdu. Bu yüzden Abbasîler, Abbasî ve Alevî taraflarının katıldığı geniş katımlı bir toplantı tertip etmeyi kararlaştırdılar. Amaç, siyasal Alevî çizgiyi de siyasal mücadelenin kapsamına almaktı. Böylece İslâmî kitlelere, Alevî hanedanının (Ehl-i Beyt'in) devrimci faaliyetin arkasında olduğu mesajı verilecekti.

Gerek İbrahim el-İmam, gerekse onun Benî Abbas'tan oluşan aşireti, İmam Cafer Sadık'ın (a.s) olayların nereye varmakta olduğunu ve plânın amacının ne olduğunu bildiğinden emindiler. Yine İmam'ı (a.s) kontrol etmelerinin, onu kendi amaçları doğrultusunda kullanmalarının ve onu plânlarına dâhil olmaya zorlamanın mümkün olmadığını da çok iyi biliyorlardı. Tertip etmeyi amaçladıkları toplantıya çağı-

1- Tarihu't-Taberî, 9/85; el-Kâmil, İbn el-Esir, 5/170

racak olsalar da, gelmeyeceğini gayet iyi biliyorlardı. Bu yüzden, Alevîlerin birliğini bozmaya ve hilafeti kendilerine vereceklerini vaat ederek İmam Hasan'ın (a.s) oğullarını ayartmaya yeltendiler.

Ebva Toplantısı

Yukarıda söylenenlere ek olarak, bu toplantının düzenlenmesinin görünürdeki amacı, sempatik bir hava oluşturmak, sevgi ruhunu yaygınlaştırmak, Alevîlerle Abbasîler arasında bağlılık tesis etmek, Alevîlerin gönüllerini hoş tutmak, en azından bu mücadelede tarafsız kalmalarını sağlamaktı. Çünkü amaçlarını gerçekleştirmeleri ve kendi çıkarlarına gerekli olan gücü toplamaları buna bağlıydı.

Bu nedenle Mekke ve Medine arasında bulunan Ebva denilen yerde toplandılar. Alevîlerin ve Abbasîlerin ileri gelenlerini davet ettiler. İbrahim el-İmam, es-Seffah, el-Mansur, Sa-lîh b. Ali, Abdullah b. Hasan ve oğulları Muhammed Zu'n-Nefsi'z-Zekiye (Temiz Nefis Sahibi) ve İbrahim gibi isimler ve bunların dışında başkaları toplantıya katıldılar.

Salih b. Ali ayağa kalktı ve şu konuşmayı yaptı:

İnsanların gözlerini size diktiklerini biliyorsunuz. Allah sizi burada bir araya getirdi. İçinizden bir adama biat edin. İçinizden gelerek ona bağlılık bildirin ve bu hususta aranızda bir anlaşmaya varın. Ta ki fetheadenlerin en hayırlısı olan Allah onun önünü açsın.

Sonra Abdullah b. Hasan ayağa kalktı. Allah'a hamdüsenalar ettikten sonra şöyle dedi:

Şu oğlumun Mehdi olduğunu biliyorsunuz, o hâlde gelin ona biat edelim.

Bunun üzerine Ebu Cafer el-Mansur dedi ki:

Niçin kendinizi kandırıyorsunuz? Allah'a yemin ederim ki, insanlar -Muhammed b. Abdullah'ı kaste-

derek- şu delikanlıdan başka hiç kimseye boyunlarını bükmezler, hızla koşup çağrısına icabet etmezler.

Oradakiler: "Allah'a andolsun ki doğru söyledin, bu bil-
diğimiz kişidir." dediler. Böylece hepsi Muhammed'e biat et-
tiler. İbrahim el-İmam, es-Seffah, el-Mansur ve toplantıya ka-
tılan herkes, elini onun elinin üzerine koyup bağlılığını bil-
dirdi.¹

Toplantıları, Muhammed b. Abdullah b. Hasan'ın Müs-
lümanların halifesi olarak tayin edilmesiyle sonuçlanınca,
İmam Cafer Sadık'ı (a.s) çağırdılar. İmam (a.s) geldi ve "*Ni-
çin toplandınız?*" diye sordu. Dediler ki: "Biz Muhammed b.
Abdullah'a biat ettik, çünkü o Mehdi'dir."

İmam Cafer Sadık (a.s) dedi ki: "*Yapmayın! Henüz vakit
gelmediği gibi, o da Mehdi değildir.*" Bunun üzerine Abdullah,
İmam'a tepki olarak: "Oğlumu kıskandığın için böyle söylü-
yorsun!" dedi. İmam (a.s) ona şu karşılığı verdi: "*Allah'a ye-
min ederim ki böyle konuşmamın sebebi o değildir. Ama -elini
Ebu'l-Abbas'ın sırtına vurarak- şu adam, kardeşleri ve oğulları
sizden aşağıdırlar.*" Sonra Abdullah'a dedi ki: "*Halifelik ne sa-
na, ne de çocuklarına verilecektir. Tam tersine Benî Abbas'a ve-
rilecektir ve senin her iki oğlun da öldürülecektir.*" Sonra kalktı
ve şöyle dedi: "*Sarı hırkalı adam -Ebu Cafer el-Mansur'u kas-
tederek- onları öldürecektir.*"

Abdülaziz şöyle der: "Allah'a yemin ederim ki, hayata
gözlerimi kapamadan önce onun öldürüldüğünü gördüm."

Sonra insanlar dağıldılar. O sırada Ebu Cafer el-Mansur,
İmam Cafer Sadık'a (a.s): "Halifelik benim olacak mı?" diye
sordu. İmam: "*Evet, söylediğim haktır.*" dedi.²

1- Mekatilu't-Talibiyyin, s.256; A'lamu'l-Vera, 1/527; Keşfu'l-Gum-
me, 2/386

2- Mekatilu't-Talibiyyin, s.256; el-Haraic ve'l-Caraih, 2/765; Biha-
ru'l-Envar, 47/120-256

Kongreden Sonra Abbasî Hareketi

Kongre amacını gerçekleştirip katılımcılar alınan sahte kararlara inanınca, İbrahim el-İmam tamamen farklı bir alana yöneldi, faaliyetlerini kongre üyelerinden ayrı bir şekilde yürüttü. Âdeti olduğu üzere bazı gizli kararlar aldı. Kûfe ve Horasan'daki taraftarlarına: "Ben Ebu Müslim'i komutan tayin ettim. Onu dinleyin ve itaat edin. Onu, Horasan'ın ve ele geçireceği diğer bölgelerin komutanı olarak tayin ettim." diye yazdı. Bu olay hicrî 128 yılında meydana geldi. O sırada Ebu Müslim, 19 yaşını henüz tamamlamıştı. Ama tarihçiler onu kurnaz, saldırgan, hain, merhamet ve acıma nedir bilmeyen, karşıtların aleyhine tuzaklar kurma becerisi bakımından son derece becerikli biri olarak tanıtır.

Ebu Müslim'in bu önemli göreve tayin edilmiş olduğunu duyanlar dehşete kapıldılar. Çünkü yaşı çok küçüktü ve deneyimi de azdı. Bazı davetçiler bu yüzden, ona itaat etmekten, emirlerini uygulamaktan kaçındılar. Ama İbrahim el-İmam onları, dinleyip itaat etmeye mecbur bıraktı.¹ Nitekim Ebu Müslim de bölgenin komutanı olarak seçilmesine itiraz edenlerin hepsini daha sonra idam edecekti.

Peki Ebu Müslim orada ayaklanmayı başlatırken, hangi stratejiye göre hareket edecekti? İşte bu stratejiyi İbrahim el-İmam'ın ölürken ona yaptığı şu tavsiyede görüyoruz:

Ey Abdurrahman! Sen biz Ehl-i Beyt'ten birisin. Şu vasiyetimi tut. Yemenli şu kabileye bak, onlara ikramda bulun. Aralarına gir. Çünkü Allah bu işi ancak onlarla gerçekleştirir. Rebia'dan olan şu kabileye bak, onları da yaptıklarından dolayı itham et. Mudar'dan olan şu kabileye bak. Onlar, yurtları yakın düşmanlardır. Onlardan kuşkulandığın veya hakkında herhangi bir olumsuzluk duyduğun kimseleri öldür. Eğer istersen Horasan'da Arapça konuşan tek kişi bı-

1- el-Kâmil Fi't-Tarih, 4/195; Tarih-u İbn es-Sai, s.3

rakma. Boyu beş karışı bulan bütün erkek çocuklarını öldür.¹

Bu vasiyet, Abbasîlerin Müslümanlara karşı izledikleri siyaseti özetlemektedir.

Ebu Müslim Horasanî insanlar üzerinde etki bırakmıştı. Çünkü onlarla duygusal bir bağ kurmuştu. Bunun nedeni de, halk nezdinde böyle bir konumu elde etmesini kolaylaştıran niteliklere sahip olmasıydı. Örneğin her zaman alçak sesle konuşurdu. Fasih bir Arapça ve Farsça bilirdi. Tatlı dilliydi. Konuşmalarında şiire yer verirdi. Yersiz bir şekilde güldüğü veya şaka yaptığı görülmezdi. Yaşadığı olaylardan dolayı kaşlarını çatıp yüzünü ekşittiği görülmüş değildi. Büyük fetihler gerçekleştirirken yüzünde sevinç belirtisi görülmez, başına büyük felaketler gelirken de keder ve hüznün izine rastlanmazdı.

İbrahim el-İmam'a, Ebu Müslim'in liyakati sorulduğunda şu cevabı vermişti:

Ben bu İsfahanlıyı denedim. İçini dışını öğrendim.

Gördüm ki yerin altındaki bir kaya gibidir.²

Gayrimüslimler tarafından bile sevilirdi. Örneğin Mecusî din adamlarının ona tabi olmaya koştuklarını, onun aracılığıyla İslâm'ı benimsediklerini söylediklerini görüyoruz. Nitekim İslâm dışı birçok görüşün mensupları da onun aracılığıyla sunulan İslâmî davete icabet etmişlerdi. Bütün bunların sebebi, Emevî valilerinden gördükleri zulüm, buna karşılık Ebu Müslim Horasanî'den gördükleri şefkattir. Bu yüzden birçokları sadece onu imam olarak bilirdi. Bazıları onu, Mecusîlerin bekledikleri Zerdüş'tün soyundan gelecek

---

1- el-Kâmil fi't-Tarih, 4/295

2- Vefiyatu'l-A'yan, 3/145

kurtarıcı olarak görüyordu. Hatta sonraları onun öldüğünü kabul etmemiş, bir gün geleceğine inanmışlardı.¹

Öte yandan Yahya b. Zeyd'in cesedini asıldığı yerden indiren, ona namaz kılıp defneden oydu. Ebu Müslim, genel askerî komutan olarak tayin edildikten sonra emirlerini bekleyen, bundan önce Emevîlerle savaşmak için can atan hamasî kitlelere önderlik etmek üzere Horasan'a hareket etti. Abbasî davetçilerine şöyle hitap etti:

Kalplerinize cesaret duygusunu hissettirin. Çünkü cesaret zaferin sebeplerinden biridir. Kin ve nefreti hatırlatan olayları durmadan zikredin. Bu insanı galeyana getirir, ileri atılmasını sağlar. Emirlerle itaat edin. İtaat, bir savaşçı için kale hükmündedir.²

Ayaklanma buradan başladı. Ebu Müslim, Emevî askerlerini bölmek için aralarına ayrılık tohumları ekiyordu. Bunda da başarılı oldu. Derken insanlar, tamamı siyahlar giyinmiş bir hâlde, siyah bayraklar taşıyarak Herat'tan, Talegan'dan, Merv'den ve Belh'ten akın etmeye başladılar.³

Ebu Müslim suçsuz insanları kılıçtan geçirmeye başladı. Tarihçilerin aktardığına göre, savaşta öldürdüklerinden hariç altı yüz bin Arabı öldürdü.⁴

Emevî valileri Horasan'da bozguna uğradıktan sonra Ebu Müslim'in orduları Irak'a doğru ilerlemeye başladı. Dalga dalga ilerleyen askerlerin başlarının üzerinde siyah bayraklar dalgalanıyordu. Ebu Müslim kayda değer bir direnişle karşılaşmadan Irak'ı ele geçirdi. Böylece hicrî 132 senesinde Kûfe'de Ebu Müslim Horasanî tarafından Abbasî devletinin kurulduğu ilan edildi.

1- el-İmamü's-Sadık ve'l-Mezahibu'l-Erbaa, 2/311

2- Hayatu'l-İmam Musa b. Cafer, 1/326

3- Hayatu'l-Hayavan, ed-Dineverî, s.360

4- Hayatu'l-İmam Musa b. Cafer, 1/326

Bu arada Ebu Müslim Horasanî'nin Irak'a girmesinin hemen öncesinde Irak'ta iki önemli olayın meydana geldiğini belirtelim. Bu olaylara değinmeden geçemeyeceğiz:

Birincisi: Hicrî 131 senesinde, Ebu Müslim Horasanî'nin Horasan'da ayaklanmayı ilan etmesinden sonra ve Kûfe'ye girmesinden önce ayaklanmanın planlayıcı ele başısı İbrahim el-İmam Emevî halifesi Mervan tarafından yakalanıp Harran zindanına atıldı ve aynı yıl içinde öldürüldü. Bu olaydan dolayı Abbasî hareketi ağır bir darbe almış oldu.

İkincisi: Ebu'l-Abbas es-Seffah ve Ebu Cafer el-Mansur ile birlikte bir grup korkuya kapılarak Kûfe'ye kaçtılar. Çünkü orada Abbasî davetçilerinden oluşan bir taban vardı. Bunların başında da, Ebu Selme el-Hallal geliyordu. Ebu Selme deha ve aksiyon bakımından Ebu Müslim'den geri kalmazdı. Âl-i Muhammed'in (üzerlerine selâm olsun) veziri olarak anılırdı. Ebu Selme onlar için bir ev boşalttı ve bizzat kendisi onlara hizmet ederek, onların orada bulduklarını kimseye haber vermedi.

Muhtemelen Ebu Selme el-Hallal, hilafetin Ali soyuna verilmesi için faaliyet gösteriyordu. Ama plânı tutmadı ve beklenmedik bir şekilde Ebu Müslim Horasanî'nin orduları Irak'a girdiler ve Abbasîler üstün bir konuma geçtiler. Ardından es-Seffah'ı çıkarıp mescide götürdüler ve 12 rebiyülevvel ayının hicrî 132 tarihinde ona biat ettiler.

Kûfe halkı, son derece huzursuz ve kararsız bir şekilde biat etmeye gitti. Çünkü sabırla Ali soyunun yönetimini bekliyordu. Atılan sloganlar bunu gösteriyordu; yeniden güven ve huzur bulmalarının buna bağlı olduğunu biliyorlardı.

Ancak Kûfe'nin, hatta İslâm âleminin tüm bölgelerinin bilinçli kesimleri es-Seffah'a biat edilmesini kabul etmediler.

Medine fakihleri bu biatın gayri meşru olduğuna dair fetva verdiler.¹

Biat alındıktan sonra onu namaz ve hutbe için mescide götürdüler. Ama heyecandan dili tutuldu. Onun yerine amcası Davud konuşma yaptı. Daha sonra es-Seffah cesaretini toplayarak halka hitap etti. Bu konuşmada şunları söyledi:

Ey Kûfe halkı! Siz bize yönelik sevginin mahalli, sevgimizin menzilisiniz. Siz bu özelliğinizi hiç değiştirmediniz. Zalimlerin size onca baskısına rağmen bir an bile bundan vazgeçmediniz. Nihayet bizim zamanımız gelip çattı. Allah bizim devletimizi size bahşetti. Siz bize karşı insanların en doğruları, bize en fazla ikramda bulunanlarısınız. Bunun üzerine size verilen bağışları yüz dirhem arttırıyorum. Çünkü ben, sınır tanımaz es-Seffah (kan dökücü) olduğum gibi, bağışı bol bir intikam alıcıyım.²

Daha sonra Abdullah b. Ali komutasındaki kuvvetlerini Mervan b. Muhammed b. Mervan el-Himar'la savaşmak üzere gönderdi. Abbasî askerleri onu şehir şehir takip ediyorlardı. Nihayet Mısır'da Busayr adı verilen bir köyde kuşatıldı ve orada korkunç bir şekilde öldürüldü.³

3- Hadiseler Karşısında İmam'ın (a.s) Tavrı

İmam Cafer Sadık (a.s), bu aşamada ortaya çıkan siyasal gelişmeler karşısında tarafsız bir tutum içine girdi. Ama beri tarafta önceki hareket tarzını da aksatmadan sürdürdü. Daha güçlü bir şekilde hareket etti ve toplum içindeki salih fertlerin sayısının artması, tabanın genişlemesi için çalışmalarını devam ettirdi. Yine daha önce belirlediği hedefini gerçekleşt-

1- Tarihu'l-Umem ve'l-Muluk, 9/124; Tarih-u İbn Kuteybe, s.128; et-Taktakî, s.127

2- el-Kâmil Fi't-Tarih, 5/413

3- el-Yakubî, 2/346; İbn Cerir; İbn Esir, el-Kâmil Fi't-Tarih, 5/426

tirmek ve insan yetiştirmeye yönelik emeklerinin boşa gitmesini engellemek için eskiden olduğu gibi faaliyetlerini yürüttü.

Bu bağlamda, taraftarlarına bazı tavsiyelerde bulundu. Neticede onların durmadan değişen siyasal dengelerin içine girmekten sakınmalarını istedi. İmam'a göre Şîilerin durmadan değişen siyasal dengelere dâhil olmaları, onların tükenmeleri anlamına gelirdi. Bu yüzden onları, bu aşamanın bir alternatifi olan şiddet yöntemlerinden ve sıcak çatışmalardan sakındırıyordu.

Ebu Basir'den şöyle rivayet edilmiştir:

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) şöyle dediğini duydum:

Allah'tan korkun ve İmamlarınıza itaat etmekten hiçbir zaman ayrılmayın. İmamlar'ın dediklerini deyin, bir şey söylemedikleri konularda, siz de herhangi bir şey söylemeyin. Çünkü siz yüce Allah'ın "**Onların hileleriyle dağlar yerinden gidecek değildi!**"¹ şeklinde işaret ettiği bir saltanat (Abbasîleri kastediyor) zamanında yaşıyorsunuz. Allah'tan korkup sakının, çünkü siz bir ateşkes ve sükûnet zamanındasınız. Onların topluluklarıyla birlikte namaz kılın, cenazelerine katılın ve emanetlerini verin.²

İmam'ın (a.s) aşağıda sunacağımız bazı tavırlarından hareketle onun, iktidara gelme hırsıyla hareket eden çıkarıcılara ve kendisini, saltanatlarına karşı gerçek bir tehdit olarak gören Abbasîlere karşı izlediği hareket tarzını ve siyasal tutumunu gözlemleyebiliriz:

İmam Cafer Sadık'ın, Ebu Selme el-Hallal'ın Önerisine Karşı Takındığı Tavır

Ebu Selme el-Hallal, Kûfe'de faaliyet gösteren Abbasî davetçilerinden biriydi. Abbasî davetinin Kûfe'de başarılı

1- İbrâhîm, 46

2- Usul-u Kâfi, 8/210

olmasında, taraftarlarının çoğalmasında çok önemli bir rol oynamıştı. Çünkü kendisini farklı kılan bir liderlik liyakati, derin bilgisi olan bir dahiydi. Ayrıca büyük bir serveti vardı. Kişisel servetini, Abbasî davetçilerinin ihtiyaçları için harcıyordu. İbrahim el-İmam'a özel bağlılık duyuyordu ve onunla sürekli iletişim hâlindeydi. Ancak İbrahim el-İmam'ın ölümünden sonra gelişmelerin beklentilerinden farklı bir yönde geliştiğini fark etti. Belki de istekleri değişmişti. Ya da içinde bir huzursuzluk duydu. Hilafetin gelecekte Ebu'l-Abbas veya el-Mansur'un eline geçeceğini hissetti ve bunları da bu makama lâıyk görmedi. Yahut da kendine özgü siyasi beklentileri vardı.

İşte bütün bu muhtemel gerekçelerden dolayı onun başta İmam Cafer Sadık (a.s) olmak üzere, Alevîlere mektuplar yazdığını, onlara biat etmek istediğini belirttiğini görüyoruz.

Ancak Ebu Selme'nin İmam Cafer Sadık'a (a.s) gönderdiği mektuptan bunun bir pişmanlık ifadesi olduğunu veya Abbasî hareket tarzına, onların Alevîleri aldatmalarına bir tepki olduğunu yahut yönetimi ele geçirmek için uyguladıkları yanlış yöntemleri benimsememesinin ifadesi olduğunu çıkaramıyoruz.

Tarihçiler nezdinde yaygın olan kanaat, Ebu Selme'nin hilafeti Alevîlere vermek istediği, ancak bunu başaramadığı yönündedir.¹

Bu arada İmam Cafer Sadık'ın (a.s) Ebu Selme'nin mektubunu reddettiğini görüyoruz. Ama bu, ortamın karışık olmasından, henüz uygun bir atmosferin oluşmamasından kaynaklanmıyordu; bilakis İmam'ın (a.s) tepkisi, Ebu Selme'nin kendisini de içeriyordu. Çünkü İmam (a.s): *"Benim*

1- Tarihu'l-Umem ve'l-Muluk, 9/124; İbn Kuteybe, s.128; et-Taktakî, s.127

Ebu Selme ile ne işim olabilir ki? O, başkasının taraftarıdır.”¹ buyurmuştur.

İmam Cafer Sadık (a.s), Ebu Selme'nin kendisine gönderdiği mektubu yakmakla da bu tepkisini vurgulamıştır.

Mes'udî diyor ki:

Ebu Semle, Alevîlerin ileri gelenlerinden Cafer b. Muhammed es-Sadık (a.s), Ömer el-Eşraf b. Zeynelabidin ve Abdullah el-Mahd'a mektup yazdı. Mektupları Alevîlerin taraftarlarından ve Resullah'ın azatlısı Abdurrahman b. Elsem'in oğlu olan Muhammed aracılığıyla gönderdi. Ebu Selme elçiye dedi ki: "Acele et, çabuk git!" Sonra şöyle dedi: "Önce Cafer b. Muhammed'e git. Eğer o, mektuba olumlu cevap verirse diğer iki mektubu iptal et. Ama reddederse, o zaman, Abdullah el-Mahd'a git. Eğer kabul ederse kalan mektubu iptal et. Şayet reddederse o zaman Ömer'le görüş."

Elçi ilk önce Cafer b. Muhammed'e gitti. Ebu Selme'nin mektubunu ona verdi. İmam (a.s) buyurdu ki: *"Benim Ebu Selme ile ne işim olabilir ki? O, başkasının taraftarıdır."* Adam dedi ki: "Mektubu oku." İmam hizmetçisine: *"Kandili yanıma getir."* dedi. Hizmetçi getirdi. İmam (a.s) mektubu kandilin alevinin üzerine koyarak yaktı. Elçi: "Cevap vermeyecek misin?" dedi. İmam (a.s): *"Cevabı gördün. Arkadaşıma gördüklerini anlat."* dedi.²

İmam Cafer Sadık'ın, Hz. Ali'nin Soyundan Gelen Diğer İnsanlara Karşı Takındığı Tavr

Abbasîlerin, iktidarı ele geçirmeden önce Ebva denilen yerde toplayarak kandırdıkları ve içlerinde, Muhammed b. Abdullah'a Müslümanların halifesi olarak biat ettikleri

1- Murucu'z-Zeheb, 3/254; el-Adabu's-Sultaniye, s.137

2- Murucu'z-Zeheb, 3/254

Alevîlere gelince; bunlardan Abdullah b. Hasan, Ebu Selme'nin önerisini kabul etmiş ve bu öneriyi müjdelemek üzere İmam Cafer Sadık'a (a.s) sevinçle koşmuştu.

Tarihçi Mesudî anlatıyor:

Ebu Selme'nin elçisi İmam Cafer Sadık'ın (a.s) yanından ayrıldı ve Abdullah b. Hasan'ın yanına geldi. Mektubu ona verdi. Abdullah mektubu okudu ve heyecanlandı. Ertesi sabah Abdullah atına binerek Ebu Abdullah Cafer b. Muhammed es-Sadık'ın evine geldi. Ebu Abdullah onu görünce, gelişinden dolayı sevindi, saygıyla ağırladı ve dedi ki: *"Ey Ebu Muhammed! (Abdullah el-Mahd'in künyesi) Gelişinin sebebi nedir?"* Dedi ki: "Evet, gelişimin bir sebebi var; ama tanımlanamayacak kadar büyük bir sebeptir bu." İmam dedi ki: *"Ey Ebu Muhammed! Nedir bu olay?"*

Dedi ki: "Bu, Ebu Selme'nin mektubudur, beni hâlîfe olmaya çağırıyor. Nitekim bizim Şiamızdan olan Horasanlılar da ona yönelmişlerdir." Ebu Abdullah ise şöyle dedi: *"Ey Ebu Muhammed! Horasanlılar ne zamandan beri senin Şian olmuşlar? Sen mi gönderdin Ebu Müslim'i Horasan'a? Siyah elbiseler giymelerini sen mi onlara emrettin? Şu Irak'a gelenlerin gelişlerinin sebebi sen misin? Yoksa içlerine girip, onları sen mi yönlendirdin? İçlerinden bir tek kişiyi tanıyor musun?"*

Abdullah b. Hasan İmam'la tartıştı ve şöyle dedi: "Halk, oğlum Muhammed'i istiyor. Çünkü o, şu ümmetin Mehdisidir." Ebu Abdullah Cafer es-Sadık ona dedi ki: *"O bu ümmetin Mehdisi değildir. Şayet kılıcını kınından çıkarırsa derhal öldürülecektir."*

Bunun üzerine Abdullah: "Senin bu sözleri söylemenin sebebi içindeki bir şey (kıskançlık) olabilir." deyince, İmam Cafer Sadık şöyle dedi: *"Allah bilir ki ben hem kendime, hem de bütün Müslümanlara nasihat etmeyi kendim için görev bilmişim. Böyle iken sana nasi-*

hat etmekten kendimi nasıl alıkoyabilirim? Nefsine asılsız beklentiler telkin etme. Boş beklentilerin peşine düşme. Bu devlet, şunların (Abbasîlerin) olacaktır. Sana gelen mektubun aynısı bana da geldi.”¹

Ebu Selme el-Hallal'ın Sonu

Abbasîler, Ebu Selme'nin hareketlerini bilmiyor değillerdi. Etrafını casuslarla sarmışlardı ve onlar da bütün hareketlerini ve faaliyetlerini rapor halinde Abbasîlere iletiyorlardı. Neticede es-Seffah ve kardeşi el-Mansur, el-Mansur'un Ebu Müslim'i ziyarete gitmesi, ona Ebu Selme'nin durumunu anlatması ve onu öldürmesini istemesi hususunda görüş birliğine vardılar. Bunun üzerine el-Mansur yola çıktı ve Ebu Müslim ile buluştu. Ebu Selme'nin durumunu ona aktardı. Ebu Müslim: "Ebu Selme bunları yaptı mı? O zaman sizi ondan kurtarırım." dedi. Hemen komutanlarından birini (Merar b. Enes ed-Dabbî) çağırdı ve dedi ki: "Kûfe'ye git. Ebu Selme'yi gördüğün yerde öldür." Bunun üzerine komutan bir grup askerle birlikte Kûfe'ye gitti. Ebu Selme, kendisini affettiğini ve kendisinden memnun olduğunu ilan eden es-Seffah'ın yanında içki içiyordu. Merar da adamlarıyla birlikte Ebu Selme'nin yolunun üzerinde pusu kurdu. Ebu Selme, es-Seffah'ın yanından çıkınca hemen öldürdüler. Sabahleyin de Harihîler tarafından öldürüldüğü söylentisini çıkardılar.²

1- Murucu'z-Zeheb, 3/254–255; Yakubî, 2/349; el-Adabu's-Sultaniyye, s.137; Menakıb-u Âl-i Ebî Talib, el-Halebî, 4/249; Makatilu'l-Ussabe el-Alevîyye, İbn Kadîş el-Akberî

2- Yakubî, 2/354; Tarihu'l-Umem ve'l-Muluk, 132. Sene Olayları, Ebu Selme'nin Mervan'ın Yenilgisinden Bir Ay Sonra Recep Ayının On Beşinci Gününde Öldürülmesi.

İmam Cafer Sadık'ın, Ebu Müslim'in Önerisi Karşısında Takındığı Tavrı

Ebu Müslim Horasanî'ye gelince, o Horasan'da Emevîlere karşı gerçekleşen isyana önderlik etti. Abbasî devleti onun tarafından kuruldu. Abbasîlerin zaferinin ve Kûfe'de Ebu'l-Abbas es-Seffah'a biat edilmesinin ilk aylarında İmam Cafer Sadık'a (a.s) bir mektup yazdı ve kendisine biat etmek isteğini belirtti. Mektupta şu ifadelerle yer vermişti:

Ben sözü zahir kıldım. Halkı Benî Ümeyye'ye dost olmaktan, Ehl-i Beyt'e dost olmaya çağırdım. Eğer istiyorsan, senden ötesi olmaz.¹

Hiç kuşkusuz Ebu Müslim gibi Abbasîleri dost edinen ve onlara samimiyetle bağlanan, onlar tarafından yetiştirilen biri, bu üslupla böylesine sürpriz bir mektup yazıyorsa, kanaatini değiştiren beklenmedik birtakım öznel ya da nesnel gelişmelerden etkilenmiş olmalıdır. Değilse onunla İmam (a.s) arasında ne tür bir bağlantı olabilir?

Tarih, onunla İmam (a.s) arasında inanç ya da siyasî olarak herhangi bir ilişkinin olduğundan bahsetmiyor. Sadece bir kere karşılaşmışlar, bunda da aralarında tanışma ya da anlaşma gibi bir durum gerçekleşmemiştir. Evet, İmam (a.s) onu biliyordu. Adını zikretmiş, Abbasîler isyanlarını ilan etmeden önce onun siyasal geleceğini haber vermişti.²

İmam'ın (a.s) Ebu Müslim Horasanî'nin önerisine karşı takındığı tavrı ise mektuba verdiği şu cevaptan öğrenebiliriz: "*Ne sen benim adamımsın, ne de zaman benim zamanımdır.*"³

1- el-Milel ve'n-Nihel, Şehristanî, 1/241; Ravdatu'l-Kâfi, s.229, İmam'ın Ebu Müslim'in Elçisine Mektupla Cevap Vermesi; Biharul-Envar, 47/297

2- İ'lamu'l-Vera, 2/528; Menakıb-u Âl-i Ebî Talib, 4/259; Biharul-Envar, 47/274, hadis: 15

3- el-Milel ve'n-Nihel, Şehristanî, 1/142

Bu kısa ifadede İmam Cafer Sadık (a.s) hem içinde bulunulan aşamayı açıklıyor, hem de Ebu Müslim'i teşhis ediyor. Çünkü Ebu Müslim İmam'ın (a.s) terbiyesinden geçmediği gibi, onun mezhebinin bağlılarından da değildi. Daha birkaç gün öncesine kadar sayısız suçsuz insanın kanını dökmüş biriydi. Abdullah b. Mübarek'e sormuşlar: "Ebu Müslim mi iyidir yoksa Haccac mı?" O da şu cevabı vermiş: "Ebu Müslim'in herhangi bir insandan daha iyi olduğunu söyleyemem, ama Haccac ondan daha kötü biriydi."¹

Ehl-i Beyt çizgisine mensup, Ehl-i Beyt'in taraftarlarından tek bir kişiyi tanımıyordu. İlişkisi dar bir alanla sınırlıydı. Çünkü efendisi İbrahim el-İmam, Süleyman b. Kesir'e muhalefet etmemesini emrederken onun ilişki sınırını çizmişti. Bu yüzden Ebu Müslim, İbrahim ile Süleyman arasında gidip gelirdi.²

İnsanları biat etmeye davet ettiği İbrahim el-İmam'ın öldürülmesinden sonra Ebu'l-Abbas es-Seffah'a, ondan sonra da Ebu Cafer el-Mansur'a bağlandığını görüyoruz. Bununla beraber Ebu Müslim ile el-Mansur'un arasının kötü olduğu biliniyordu. es-Seffah zamanında Ebu Müslim, el-Mansur'u küçümser, aşağılardı.³ el-Mansur halife olunca ondan intikamını aldı ve korkunç bir şekilde onu öldürdü.

Karışıklığın hüküm sürdüğü bu aşama, İmam Cafer Sadık'ın (a.s) nazar ve değerlendirmesine göre, Ebu Müslim'in önerisini kabul etmeye elverişli değildi. Bu yüzden, "*Zaman benim zamanım değildir.*" cevabını vermişti.⁴

1- Vefiyatu'l-E'yan, 3/145; Tarih-u Muhtasari'd-Duvel, İbn el-Abrî, s.121

2- Vefiyatu'l-A'yan, 3/145

3- Tarihu'l-Yakubî, 2/367; el-Mesudî, 3/291; Tarih-u Muhtasari'd-Duvel, s.121

4- el-Milel ve'n-Nihel, Şehristanî, 1/154; Tarihu'l-Yakubî, 2/349

4- İmam Cafer Sadık'ın Bu Aşamada İzlediği Metot

Mevcut siyasi koşullar, İmam'ın (a.s) bazı arkadaşlarını ümitlendirmiş, diğer insanları örnek alarak kimi tasavvurların, kimi beklentilerin cazibesine kapılmış olmalarına sebep olmuştu. Bunlar, ortamın durumu bütün netliğiyle ortaya koymaya ve yönetimi teslim almaya elverişli olduğunu düşünüyorlardı. Çünkü İmam'ın büyük bir halk tabanına sahip olduğunu görüyorlardı. İmam'ı benimseyen insanların sayısının çok olduğunu müşahede ediyorlardı. Nitekim Ebu Müslim Horasanî'nin mektubu gelince, bu yönden tasavvurlar bir bir ortaya döküldü. Şu anda bir ayaklanmanın zorunluluğuna ilişkin soruların ardı arkası kesilmedi. Örneğin, Fazl el-Kâtip'ten şöyle rivayet edilir:

Ebu Abdullah'ın yanında bulunduğum bir sırada Ebu Müslim'in mektubu geldi. İmam dedi ki: *"Bizde senin mektubuna verilecek bir cevap yoktur."* -Daha önce İmam'ın (a.s) Ebu Müslim'in önerisine verdiği cevaba yer vermiştik.- O sırada biz, aramızda hararetli konuşmaya başladık. İmam (a.s) buyurdu ki: *"Ey Fazl! Kendi aranızda ne konuşuyorsunuz öyle?! Hiç kuşkusuz kullar acele ediyor diye Allah acele etmez. Ayrıca bir dağın yerinden sökmek, süresi dolmamış bir hâkimiyeti yıkaktan daha kolaydır..."* Ardından İmam: *"Falan oğlu falan..."* diye hâkim olacak kişilerin isimlerini, kimin soyundan olacaklarını yedi kişiye kadar saydı...

Dedim ki: "Sana feda olayım, seninle bizim aramızdaki işaret nedir? Dedi ki: *"Süfyanî¹ ortaya çıkıncaya kadar ey Fazl yerinizi terk etmeyin. Süfyanî çıkınca da*

1- [Süfyanî'nin çıkışı, cihanşümül Ehl-i Beyt devletini kuracak Hz. Mehdi'nin (a.s) zuhurunun belirtilerinden biridir. Hadislere göre Ebu Süfyan'ın soyundan olan Süfyanî, Emevî fikrine dayalı bir İslâm anlayışını savunmak ve yaymak için Şam bölgesinden baş kaldıracak ve Hz. Mehdi'nin (a.s) ordusuyla savaşta mağlup düşecektir.]

bizim çağrımıza koşun. -Bunu üç kere tekrarladı.- Bu, olması kaçınılmaz bir hadisedir.”¹

Nitekim el-Mualla da, kendisinin İmam'a (a.s) Şiiler tarafından gönderilen ve kendisini ayaklanmaya çağıran birçok mektup getirdiğini nakletmektedir.² Önceki bölümlerde İmam'ın (a.s) cevabına yer vermiştik. Bu cevaptan şu sonuç çıkıyor: İddia edilen ve küçümsenmeyen sayısal çokluğun, ihlâsa ve akidenin ruhlarda kökleşmiş olmasına ihtiyacı vardır. İmam'ın (a.s), Fazl el-Kâtib'in, Sehl el-Horasanî'nin veya bir başkasının ön gördüğü yöntemle harekete geçmesi mümkün değildi. Çünkü bu türden bir kavgaya girmek, şartları fırsat bilerek böyle bir siyasal oyuna dâhil olmak, bu gibi adamların kestiremeyecekleri sonuçlara yol açabilirdi. Çünkü İmam (a.s) başarılı olsa ve yönetimi ele geçirmiş olsa bile, böyle bir deneyimi yaşamak İmam'ın (a.s) bağlı olmakla yükümlü olduğu ilâhî hareket çizgisini geçersiz kılmak anlamına gelirdi.

Abbasilerin Yönetime Gelmesi ve İmam'ın Tavrı

Ebu'l-Abbas es-Seffah yönetime gelip ilk Abbasî halifesi olunca, İslâm memleketlerine valiler atadı. Amcası Davud b. Ali b. Abbas'ı da Medine, Mekke ve Yemen valisi olarak görevlendirdi. Davud, vali olarak tayin edilince, Medinelilere bir konuşma yaptı. Tehditlerle dolu, öldürme ve sürgün etmeden bahseden bir konuşmaydı bu. Bu konuşmada şunları söyledi:

Ey insanlar! Mühlet verilmiş olması sizi yanılttı. Öyle ki bunu bir ihmâl olarak algıladınız. Heyhat! Ne kadar yanlış düşünmüşsünüz! Nasıl böyle bir zehaba kapılabildiniz?! Hâlbuki elimde kırbaç var ve kılıç da kınından çekilmiş vaziyettedir.

1- Ravdatu'l-Kâfi, s.229; Biharul-Envar, 47/297; Vesailu's-Şia, 11/37

2- Usul-u Kâfi, 8/274

Peş peşe kabilelerin kökünü kurutuyor
 Her zeki kişi lidere sarılır
 Örtülüler de açıklığa lâayık olur
 Yetimlerin perçemlerini okşarlar.¹

es-Seffah'ın amcası Davud b. Ali'nin Medine'ye vali olarak atanması, İmam Cafer Sadık (a.s) hareketi üzerinde olumsuz bir etki bıraktı. Nitekim bu ahmak adam ilk iş olarak İmam'ın (a.s) azatlısı Mualla b. Huneys'i tutukladı ve ondan Şiîlerin isimlerini öğrenmeye çalıştı. Ama bu samimî mümin isimleri vermektan kaçındı ve şahadeti tercih etti. Nitekim şehit edilinceye kadar tek bir isim vermedi.

Ebu Basir anlatıyor:

Davud Medine valisi olunca, Mualla'yı çağırıldı ve ona Ebu Abdullah'ın (a.s) Şiîlerinin isimlerini sordu. Ama o isimleri söylemedi. Davud: "İsimleri benden mi saklıyorsun? Benden isimleri saklarsan, seni mutlaka öldürürüm." dedi.

Mualla şöyle dedi: "Beni öldürmekle mi tehdit ediyorsun?! Allah'a yemin ederim, eğer onlar ayağımın dibinde olsalar, yine de ayağımı üzerlerinden kaldırmam. Eğer beni öldürürsen ben mutlu, sen de kesinlikle bedbaht olursun." Davud onu öldürmek isteyince, Mualla: "Beni halkın yanına götür, çünkü söyleyecek çok şeyim var. Ki onları bunlara şahit tutayım."

Davud onu çarşıya götürdü. İnsanlar toplanınca, şöyle dedi: "Ey insanlar! Şahit olun! Geride bıraktığım bütün mal, eşya, borç, cariye, köle, ev, az veya çok ne varsa hepsi Cafer b. Muhammed'e aittir."²

İmam Cafer Sadık (a.s), Mualla b. Huneys'in öldürülmesinden dolayı çok üzüldü. Davud b. Ali b. Abbas'la karşılaş-

1- el-İmamı's-Sadık ve'l-Mezahibu'l-Erbaa, 1/139.

2- İhtiyar-u Marifeti'r-Rical, el-Keşşî, s.377, hadis: 708 ve 713; el-Menakıb, İbn Şehraşub, 3/352; Biharu'l-Envar, 47/129

sınca ona dedi ki: "Malımın ve ailemin işlerini yürüten adamı öldürdün." Sonra şöyle dedi: "Allah'a senin için beddua edeceğim." Davud: "İsteddiğini yap." dedi.

Akşam olunca, İmam (a.s) şöyle beddua etti: "Allah'ım! Onu oklarından bir okla vur, onun kalbini yar..." Sabah uyandığında, Davud ölmüştü. İnsanlar gelip Davud'un ölümünden dolayı İmam'a tebriklerini sunuyorlardı...¹

Hiç kuşkusuz İmam Cafer Sadık (a.s) ortamın tehlike arz ettiğini, mevcut durumun birçok düğümü ve problemi içinde barındırdığını ve yakın bir zamanda bunların karşısına çıkacağını anlamıştı. Fakat hâlâ faaliyet ve hareket için belli bir genişlik bulunuyordu. Bu yüzden İmam'ın (a.s), programının kalan kısmını sabitleştirmesine, ümmetin zihninde kökleşmesini sağlamasına ve risalet ufuklarıyla beslemesine imkân vardı. Çünkü Abbasîler şu anda Emevîleri takip etmekle meşguldüler. Bu yüzden İmam'ın (a.s), Mualla'yı öldürmesinden dolayı Davud b. Ali'yle beklenen yöntemlerle karşılaşmadığını, ona açıktan isyan etmediğini görüyoruz. Başka bir ifadeyle Davud'un kendisine karşı hareket ederken esas aldığı mantığın aynısıyla hareket etmediğini, tam tersine Davud'un karşı duramayacağı daha güçlü bir mantıkla yoluna devam ettiğini anlıyoruz.

İmam'ın (a.s) kendisine karşı gerçekleştirilen bu eyleme beddua ederek karşılık vermesi, Abbasîlerin ileride onun kendilerine karşı askerî bir harekete girişmeyeceğini düşünmelerini sağlayacaktı. Yine Abbasîler, böyle eylemlerin onu faaliyetlerinden alıkoyamayacağını da anlayacaklardı. Hiç kuşkusuz İmam Cafer Sadık'ın (a.s) kendisine karşı gerçekleştirilen bu eyleme dua ile karşılık vermesi Abbasîlere bir mesaj da veriyordu. Yani bu; İmam (a.s), onların rejimlerini tehdit edecek askerî bir harekete kalkışacak güce sahip

---

1- Usul-u Kâfi, 2/513;el-Haraic ve'l-Cearih, 2/611; Biharu'l-Envar, 47/209

değildir anlamına geliyordu. Böyle bir tavırdan çıkan bu anlayış çerçevesinde, Abbasîler ondan yana rahat olacaktı. Böylece İmam (a.s) da faaliyetleri için yeni bir fırsat bulmuş olacaktı.

Bu arada İmam'ın (a.s), Mualla b. Huneys problemini yukarıda işaret ettiğimiz tarzda çözdükten, bu meseleyle ilgili olarak doğrudan yüzleşmek yerine farklı bir yöntem izleyerek bu meseleyi kapattıktan sonra yardımcılarının ve Şiîlerinin çoğunlukta buldukları Kûfe'ye yolculuk yaptığını görüyoruz. İmam (a.s), es-Seffah'ın kendisiyle doğrudan hesaplaşacak güçte olmadığını, İmam'ın (a.s) isminden dolayı da ona karşı bir siyaset izlemenin çıkarlarına uygun olmadığını bildiğini düşünüyordu. Hatta es-Seffah'ın, kendisine karşı bir ayaklanma başlatmanın hazırlığı içinde olduklarına dair haberler aldığı hâlde Benî Hasan'a karşı bile harekete geçme düşüncesinde olmadığını görüyoruz.

İmam (a.s) Kûfe'ye varınca, aşağıda sunacağımız bazı faaliyetler gerçekleştirdi:

Öncelikle İmam Cafer Sadık (a.s) Şiasî içindeki yakın arkadaşlarına yeni yönetimin eski yönetimden farklı olmadığını anlattı. Çünkü bazı Şiîlerin kafası karışmış, İmam'la Abbasîlerin arasının iyi olduğunu sanıyorlardı. Bu yüzden ileri gelen Şiîlerden biri İmam'dan, Abbasî yönetiminin kendisini görevlendirmeleri için aracılık yapmasını istemişti. İmam Cafer Sadık bu hususta talebine olumlu karşılık vermeyince de, İmam'ın (a.s), görev alması durumunda zulmetmesinden endişe ettiği için bu isteğe olumlu bakmadığını sanmıştı. Şöyle anlatıyor:

Evime döndüm, düşündüm ve dedim ki: Öyle sanıyorum ki İmam'ın (a.s) beni görev almaktan alıkoymasının nedeni, zulme veya zorbalığa başvuramandan endişe etmesidir. Allah'a yemin ederim ki, onun yanına gideceğim; talak, köle azat etme ve en

güçlü yeminler üzerine ona ant içeceğim ki hiç kimseye zülüm etmeyeceğim, haksızlıkta bulunmayacağım ve kesinlikle adil olacağım.

İmam'ın (a.s) yanına geldim ve dedim ki: "Sana feda olayım. Senin benim görev almama karşı çıkman üzerine düşündüm. Öyle sanıyorum ki zulme başvurmamdan, zorbalık etmemden endişe ettiğin için benim görev almama engel oldun. Senin huzurunda ant içiyorum, birine zulmetsem, zorbalık etsem, adil olmasam bütün karılarım boş, bütün kölelerim azat olsun."

"Nasıl söyleyebiliyorsun?" dedi. Bunun üzerine tekrar yemin ettim. Sonra İmam başını göğe doğru kaldırdı ve şöyle dedi: "*Göğe çıkman senin için bu söylediklerini yapmandan daha kolaydır!*"¹

Aynı şekilde İmam Cafer Sadık'ın (a.s), "Emirü'l-Müminin" (Müminlerin Emiri) unvanının İmam Ali'ye (a.s) özgü olduğunu, zalim kimseler şöyle dursun, onun soyundan gelen İmamlar (a.s) için bile bu unvanı kullanmanın caiz olmadığını vurguladığını görüyoruz.

Menakıb-u Âl-i Ebî Talib adlı eserde şöyle deniyor:

Bizim mezhebin âlimleri "Emirü'l-Müminin" unvanını İmam Ali (a.s) dışındaki İmamlar için kullanmayı caiz görmezlerdi. Bir adam İmam Cafer Sadık'a (a.s): "Ya Emirel'-Müminin!" diye seslendi. İmam (a.s) şöyle buyurdu: "*Yavaş ol! Kim bu ismin kendisi hakkında kullanılmasını isterse, Ebu Cehil'in başına gelen belâyâ duçar olur.*"²

Bunun yanında İmam Cafer Sadık'ın (a.s), zalimlere yardımcı olmanın, onların mahkemesine başvurmanın haram olduğunu vurgulayan birçok tavsiyede bulunduğunu görü-

1- Usul-u Kâfi, 5/107

2- Menakıb-u Âl-i Ebî Talib, 3/67

yoruz. Fakat bu tavsiyelerin zamanını tam olarak belirlemenin imkânı yoktur. Hiç kuşkusuz İmam Cafer Sadık (a.s) her iki yönetime (Emevî-Abbâsî) de aynı gözle bakıyordu. Şöyle buyuruyordu:

Cami yapımında dahi olsa, zalim yöneticilere yardım etmeyin.¹

Ashabından birine şunları söylemiştir:

Ey Azafir! Duyduğuma göre, Ebu Eyyub ve Rebi' ile iş yapıyormuşsun. Peki, zalimlerin yardımcıları arasında çağrıldığın zaman, hâlin nice olacak?!²

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) Hiyre'de (Kûfe yakınlarında bir şehir) bulunması bütün ümmetin dikkatini üzerinde toplamıştı. İlimlerinden istifade etmek, vasiyetlerini ve direktiflerini dinlemek için insanlar ona koşuyorlardı. Öyle ki Muhammed b. Maruf el-Hilâlî şöyle demiştir:

Hiyre'ye Cafer b. Muhammed'in yanına gittim. O kadar çok insan vardı ki, ona ulaşmaya imkân bulamadım. Nihayet dördüncü gün beni gördü de yanına çağırdı...³

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) liyakatine ve döneminin en büyük âlimi oluşuna inanan bu büyük kalabalığın toplanması ve sürekli olarak onun etrafında birikmesi, Abbâsî yönetiminin bu fenomen karşısında tepkilerini sınırlandırmasına neden olmuştu. Bunun yanında İmam Cafer Sadık (a.s) ümmetin hayat seyrini korumak ve de İslâm'ı savunmak maksadı ile es-Seffah'a karşı alttan alan yumuşak bir üslup kullanıyordu. Huzeyfe b. Mansur'dan rivayet edilmiştir:

Hiyre'de Ebu Abdullah'ın (a.s) yanında bulunuyordum. Halife Ebu'l-Abbâs es-Seffah'ın elçisi gelerek onu çağırdı. İmam bir yüzü, siyah bir yüzü beyaz olan

1- Vesailu's-Şia, 6/130

2- Vesailu's-Şia, 6/128

3- Ferhatu'l-Gara, s.59

bir yağmurluk istedi. Bu elbiseyi giyerken şöyle dedi: *Ben bu elbiseyi giyiyorum, ama cehennemliklerin elbisesi olduğunu biliyorum.*"¹

Bir adamdan şöyle rivayet edilmiştir:

Ebu Abdullah (a.s) buyurdu ki:

Hiyre'de Ebu'l-Abbas'ın yanına girdiğimde: "Ey Ebu Abdullah! Bugün oruç tutmakla ilgili olarak ne diyorsun?" dedi. Dedim ki: "Bu, imama bağlıdır; sen oruç tutsan, biz de tutarız. Sen yesen, biz de yeriz." Bunun üzerine: "Ey hizmetçi! Bana sofrayı getir." dedi. Ben de onunla beraber yedim. O günün ramazan olduğunu biliyordum. Fakat o gün orucu yiyip bir gün kaza etmem, boynumun vurulup artık Allah'a kulluk edilmeyecek olmasından daha kolay geldi bana."²

Öte yandan İmam Cafer Sadık (a.s) Emevîlerin toplu kıyımına uğratılmalarını da eleştirmiş ve es-Seffah'tan, saltanatı ellerinden aldıktan sonra artık onları öldürmekten vazgeçmesini istemiştir. İmam'ın (a.s), Ehl-i Beyt'i (a.s) türlü zulümlere uğratan en azılı düşmanlarına karşı takındığı bu tavır, es-Seffah'ı dehşete düşürmüş ve hayretler içinde bırakmıştı. Oysa İmam (a.s) cahiliye asabiyetinin mantığıyla, intikam alma ruhuyla hareket etmiyordu.³

Ne var ki Abbasîler, halkın İmam'ın (a.s) etrafında toplanması, onun ilminden istifade etmesi olgusuna sınırlandırma getirmek gibi bir yaklaşım içine girdiler. Harun b. Harice rivayet ediyor:

Bizim mezhepten olan bir adam karısını bir kerede üç talakla boşadı. Sonra ne yapması gerektiğini arkadaşlarımıza sordu. "Bir şey yapman gerekmez, karın boşanmış değildir." dediler. Ancak karısı: "Ebu Abdul-

1- Usul-u Kâfi, 6/449; Biharu'l-Envar, 47/45

2- Usul-u Kâfi, 4/83

3- Hayatu'l-İmam Cafer es-Sadık, 7/80

lah'a sormadıkça tekrar sana dönmeye razı olmam." diye diretti. Ebu Abdullah (a.s) Hiyre'de bulunuyordu. Abbasî halifesi es-Seffah zamanıydı.

Adam anlatıyor:

Hiyre'ye gittim. Ancak İmam'la (a.s) konuşmaya imkân bulamadım. Çünkü Halife halkın Ebu Abdullah'ın (a.s) yanına girmesine izin vermiyordu. Ben, İmam'la buluşmanın fırsatını kolluyordum. O sırada, üzerinde yünden bir cüppe olan Iraklı bir adam gördüm. Salatalık satıyordu. Dedim ki: "Salatalıklarının tamamını kaçta satıyorsun?" "Bir dirheme satıyorum." dedi. Ona bir dirhem verdim. Sonra: "Şu cüppeni de bana ver." dedim. Cüppeyi adamdan aldım, üzerime giydim ve "Salatalık alan var mı?" diye bağırmaya başladım. Böylece İmam'a (a.s) yaklaştım. Baktım bir köşeden bir genç: "Salatalıkçı!" diye sesleniyor. Yanına gittiğimde, İmam (a.s) bana dedi ki: "*İhtiyacımı gidermek için ne güzel bir çözüm bulmuşsun!*"

Dedim ki: "Başıma bir olay geldi. Karımı bir kerede üç talakla boşadım. Bizim arkadaşlara sordum. "Bir şey yapman gerekmez, karın boşanmış sayılmaz." Dedi-ler. Ama karım: "Ebu Abdullah'a (a.s) sormadan sana dönmeye razı olmam." diye tutturdu. Ebu Abdullah (a.s) buyurdu ki: "*Ailenin yanına dön. Bir şey yapman gerekmez.*"¹

Kuşkusuz İmam Cafer Sadık (a.s) Abbasî dehasının farkındaydı. Emevî hasımlarına karşı kesin bir zafer kazanmalarını sağlayan siyasal güçlerini bizzat gözlemlemişti. Savaşın yönünün kendisine ve ashabına döneceğini de biliyordu. Çünkü büyük bir ağırlık merkezidiler ve gerçek anlamda bir iç tehlikeyi oluşturuyorlardı. Bu da, Abbasîleri korkutuyordu. Aynı şekilde İmam Cafer Sadık (a.s), şu anda kendi-

1- el-Haraic ve'l-Ceraih, 2/642; Biharul-Envar, 47/171.

sini destekleyen bu büyük halk tabanının, özellikle salih cemaat için kaçınılmaz olan yeni öğretilerle donatılmaması durumunda, ileride hareketinin çökmesinin de sebebi olacağını biliyordu. Çünkü davaya destek olanların çemberinin genişlemesi, araya yabancı unsurların, siyasal koşulları ve hareketin geleceğini hesaba katan menfaatçilerin sızmasına sebep olurdu. Nitekim İmam Cafer Sadık (a.s), kitleleri şu şekilde tasnif etmiştir:

Bizimle ilgili olarak insanlar üç gruba ayrılır: Bir grup, bizim dünyamıza kavuşmak için bizden çıkacak olan Kaim'i bekleyerek bizi sever.

Bu, Şia'ya siyasal bağlılıktır -kalbî bağlılık değildir-. Bu gibi insanlar gelecekte siyasal mevkilerin beklentisi içinde hareket ederler. Bunların faaliyetleri ile ilgili olarak şöyle buyuruyor:

Bunlar bizim sözlerimizi söyler ve ezberlerler; ama bizim yaptıklarımızı yapmaktan uzak dururlar. Allah, bunları cehenneme doğru sürükler.

Sözlerinin devamında İmam (a.s) ikinci bir gruba işaret eder. Bunlar İmam'ın (a.s) hareketini destekler ve severler. Ama bu destekle güttükleri amaç, dünyevî menfaatlere kavuşmaktır. Buyuruyor ki:

Onlar bizi severler, sözlerimizi dinlerler, ayrıca bizim fiillerimizi işlemekten geri durmazlar.

Hareketleri ve faaliyetleri böyledir. Hedeflerine gelince, İmam (a.s) şöyle buyuruyor:

Amaçları, bizi kullanarak insanların mallarından yemektir. Allah onların karınlarını ateşle doldursun, açlık ve susuzluğu onlara musallat etsin.

Son olarak İmam Cafer Sadık (a.s) ihlâslı gruba işaret ediyor ve şöyle buyuruyor:

Bir grup daha var ki, bunlar bizi severler, sözlerimizi muhafaza ederler, emirlerimize itaat ederler, fiilimize muhalefet etmezler. İşte onlar bizdendirler, biz de onlardanız.¹

Kısacası, gelecek günler, İmam Cafer Sadık'ın (a.s) hareketinin kökünü kazımayı amaçlayan korkunç bir çatışmaya gebeydi. Çatışma sürecini Davud b. Ali başlatmıştı. Belirtilerinden biri de, İmam'ın (a.s) Hiyre'de baskı altında tutulmasıydı. Bu yüzden İmam'ın (a.s), Şia'yı eğitime amacına yönelik faaliyetlerine ağırlık vermesi kaçınılmazdı. Bu, onların korunmasının, yapıcılık esaslı çalışmalarını sürdürmelerinin ve ümmetle barış içinde yaşamalarının garantisiydi. Takiyye ve sır saklama ilkelerinin, bu amaçla işlenmesi zorunluydu. Bu takdirde zalimler niyetlerini gerçekleştirecek gerekçeler bulamazlardı. Kaldı ki, bu ilkelerin korunması, inançların ve şer'î hükümlerin sağlam kalmasının da garantisiydi. Bu yüzden çok özel adamlarını eğitirken şöyle buyurduğunu görüyoruz:

Bizim gizli ilimlerimizi duyup da onları ayaklarının altına gömüp saklayan kula, Allah rahmet etsin! Allah'a yemin ederim ki, ben, bir baytarın hayvanları bilmesinden daha çok sizin kötülerinizi biliyorum. Sizin kötüleriniz, Kur'ân okurken mutlaka onun hükümlerini terk ederler. Namaza, kalpleriyle ona yönelmeden gelirler. Dillerini de tutmazlar. Bilin ki: Hasan b. Ali (a.s), hilafeti Muaviye'ye teslim edince kınanmış ve Şiîler ona: "Ey müminleri zelil kılan (Ya müzille'l-müminin)!" diye selâm vermişlerdi. O da onlara şu karşılığı vermişti: "Ben müminleri zelil kılan değilim. Bilakis müminleri aziz kılanım. Sizin onlara karşı koyacak gücünüzün olmadığını gördüm. Bu yüzden hilafeti teslim ettim ki ben ve siz onların arasında varlı-

---

1- Tuhafu'l-Ukul, s.514; Biharul-Envar, 78/380

ğımızı sürdürüelim. Tıpkı (Kur'ân'da Musa ve Salih Kul kıssası kapsamında işaret edilen) âlimin gemiyi dele- rek sahiplerinin ellerinden alınmamasını sağlaması gi- bi. Ben ve siz de onların arasında kalmamız için bu gemiye benziyoruz."¹

Görüldüğü gibi İmam Cafer Sadık (a.s), İmam Hasan el-Mücteba'yı örnek veriyor. İmam Hasan (a.s), Muaviye'ye kar- şı savunmacı bir yöntemle takiiyeye başvuruyor ki, hareket devam etsin. İmam (a.s) ilkeler ve hükümler hesabına uz- laşmış değildi. Tam tersine ilkelerin ve hükümlerin korun- ması, İmam'ın Şiasının kimliğinin yüceltilmesi, onların gasp edilmiş haklarının tanınması ve de önlerinde tebliğe uygun geniş bir alan açmak için bu girişimde bulunmuştu.

Bu ilkelerin sabitleştirilmesi, Şia'nın bu ilkeler esasında eğitilmesi ve bunlara göre amel edilmesi görevi ve sorumlu- luğu buradan kaynaklanıyor. Kuşkusuz bunlar sadece seçkin bazı insanlarla sınırlı olan ilkeler değildirler. Bilakis bunlar, Kur'ân ve Sünnet'te sabit olan metinlere dayanılarak hükme bağlanmış genel İslâmî ilkeler oldukları için üzerinde du- rulması ve halkın hayatına egemen kılınması gerekiyordu. Ne var ki, olumsuz koşullar bu ilke ve hükümlerin izhar edilmesini engellemiş, yanlış anlaşılmasına neden olmuştu. Böyle olmasının nedeni söz konusu ilkelerin özgün anlamları- nın korunması durumunda zalim yöneticilerin çıkarlarına ve siyasetlerine hizmet etmeyecek olmalarıydı.

Nitekim İmam Cafer Sadık (a.s), takiiye ilkesinin böyle bir topluluk içindeki rolünü şöyle açıklamıştır:

Dininizi koruma hususunda titiz davranın, dinini- zin yok olmasından sakının ve onu, takiiye ilkesini uygulayarak ihya edin. Çünkü takiiyesi olmayanın imanı yoktur. Sizin insanlar içindeki durumunuz, kuşlar içinde bal arısının durumu gibidir. Eğer kuşlar

---

1- Tuhafu'l-Ukul, s.307; Biharul-Envar, 78/286

bal arısının karnında ne olduğunu bilselerdi, hepsini yerlerdi. İnsanlar da sizin Ehl-i Beyt'i sevdiğinizi bilseler, mutlaka dilleriyle sizi yerler. Hiç şüphesiz biz gizli ve açık olarak sizi tatlandıracağız. Sizden olup bizim velâyetimiz üzere olan kula Allah rahmet etsin.¹

İmam Cafer Sadık (a.s), bu ilkeyi tavsiyeleri ve çeşitli direktifleriyle yerleştirdikten sonra eğitsel faaliyetleriyle uygulama esnasında onun yanlış anlaşılmasına engel olmaya çalışmıştır.

Örneğin takiyye ilkesinin uygulama esnasında aşığılanmanın, zaafın, korkaklığın, teslimiyetin, müminleri yüzüstü bırakmanın ve de şeriat ve hükümlerinin zayi edilmesinin sebebine dönüşmemesi için sıkı uyarılarda bulunmuş ve şöyle buyurmuştur:

Yeryüzü durdukça, mutlaka bizden bir âlim olacaktır. Kan dökülmesi düzeyine ulaşıncaya, artık takiyye olmaz. Allah'a yemin ederim ki, bize yardım etmeniz için çağrıldığınız zaman, "Böyle bir şey yapmayız, çünkü biz takiyye yapıyoruz!" diyeceksiniz. Öyle bir zaman gelecek ki, takiyye size babalarınızdan ve analarınızdan daha sevimli gelecektir. Bizden olan Kaim İmam (a.s) zuhur ettiği zaman sizden yardım istemeye de ihtiyacı olmayacak ve aranızdaki nifak ehlinin birçoğuna Allah'ın hadlerini uygulayacaktır.²

İmam'ın (a.s) bu hassas ilkenin müminleri bölmesine engel olunması amacıyla yönelik eğitsel yöntemlerine bir örnek olarak İshak b. Ammar es-Sayrafi'nin rivayetini okuyalım. Diyor ki:

Bir gün Ebu Abdullah'ın (a.s) yanına gittim. O sırada Kûfe mescidinde bizim arkadaşlara selâm vermediği terk etmiştim. Bunu, takiyye yapmamıza yönelik sı-

---

1- Vesailu's-Şia, 11/461

2- Vesailu's-Şia, 11/483

kı uyarılardan dolayı yapıyordum. Ebu Abdullah bana dedi ki: *"Ey İshak! Kardeşlerine bu şekilde eziyet etmeyi ne zaman icat ettin? Yanlarından geçiyormuşsun, selâm vermiyormuşsun!"*

Dedim ki: "Bunu takiiye olarak yapıyorum."

Buyurdu ki: *"Takiyye yaparken selâm vermeyi terk etmen gerekmez. Takiyyede yapman gereken şey bizim faaliyetlerimizi ilan etmemen, yaymamandır. Bir mümin müminlerle karşılaşır onlara selâm verdiği zaman melekler: 'Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketleri senin üzerine olsun!' diye karşılık verirler."*¹

Aynı şekilde İmam Cafer Sadık (a.s), sır saklamanın sorunluluğunu da vurgulamış ve bunu iman ve akideyle irtibatlandırmıştır. Sırrı ifşa etmeyi, yaymayı yererek şöyle bu yurmuştur:

Sırrımızı ifşa eden kimse kılıcıyla bizi öldüren gibi değildir, ondan daha ağır bir günaha girmiştir. Onan daha ağır bir günaha girmiştir. Onan daha ağır bir günaha girmiştir.²

Bunun yanında, sır saklayan kimseleri de şöyle övmüştür:

Allah, aydınlatıcı kandiller gibi olan, amelleriyle, çaba sarf etmeleriyle insanları bize uymaya davet eden topluluğa rahmet etsin. Onlar bizim sırlarımızı yayanlar gibi değildiler.³

İmam Cafer Sadık (a.s), sır saklamanın önemini şiddetle vurgulamış; İmam'ın mesajıyla, üstlendiği misyonla ve bu misyonun başarısıyla irtibatını ve boyutlarını açıklamıştır. Buna karşılık sırrı ifşa etmenin, ulu orta yaymanın; ilerleme-

1- Keşfu'l-Gumme, 2/197

2- Tuhefu'l-Ukul, s.238; Biharu'l-Envar, 78/288

3- Biharu'l-Envar, 78/280; Tuhefu'l-Ukul, s.221

nin engellenmesine, başarı fırsatlarının zayi olmasına, zaferrin gecikmesine neden olduğunu belirtmiş, bu bağlamda İbn Nu'man'a şöyle demiştir:

Hiç kuşkusuz âlim bildiği her şeyi sana söyleyecek güce sahip değildir. Çünkü bu, Allah'ın Cebrail'e, Cebrail'in Muhammed'e (s.a.a), Muhammed'in (s.a.a) Ali'ye (a.s), Ali'nin Hasan'a, Hasan'ın Hüseyin'e, Hüseyin'in Ali'ye, Ali'nin Muhammed'e, Muhammed'in birine (kendisine kastediyor) gizlice aktardığı bir sırdır. Acele etmeyin. Allah'a yemin ederim ki, bu iş yakınlaşmıştı -bu sözü üç kere tekrarladı- ama siz sırrı yaydınız. Bu yüzden Allah geciktirdi. Allah'a yemin ederim ki, şu anda hangi sırrınız varsa, düşmanınız onu sizden daha iyi bilmektedir...¹

Yönetim Kurumlarına Girmek

Bu aşamada İmam Cafer Sadık'ın (a.s) attığı adımlardan ve fiilî olarak kurumsallaştırdığı davranışlardan biri, sınırlı da olsa zaman zaman yönetim kurumlarına girmektir. Bunu yaparken güttüğü amaç, İslâm'ın sosyal gidişini tahriflerden korumak, bu davranışı sayesinde yöneticilerden edindiği bilgiler, onların tasarladığı plânlar ve geliştirdikleri tavırlar aracılığıyla İslâm'ı savunmaktı. Çünkü tehlikeleri savmak ve yıkıcı plânları boşa çıkarmak, ancak bu şekilde mümkün olabilirdi. Ayrıca İmam'ın (a.s) bu tutumu bazı zulümleri engellemesine, mahrumlara bazı hizmetlerde bulunmasına da yol açıyordu. Bu yüzden İmam'ın (a.s) bazı Şiîlere sözlü olarak bazı mesajlar ilettiğini görüyoruz. Bu mesajlar, onun direktiflerini ve bu sahada çaba gösterenlere yönelik direktiflerini içermektedir. İmam'ın (a.s) bu tür direktifleri vermesi, bir Şiî'nin kendisine ilettiği ve böyle bir görev için açıklamalarda bulunmasını talep ettiği mektubunda cevap olarak

1- Tuhefu'l-Ukul, s.228; Biharul-Envar, 78/289

belirginleşmiştir. Adam mektubunda diyor ki: "Sultanla müdara etmek ve işlerimi bu minval üzere idare etmek hususunda, gözümü açacak yol göstericiliğine ihtiyacım vardır. Benim için yapacağın duaya muhtaç olduğum gibi."

İmam (a.s) bu mektubu gönderen Şiî'nin elçisine şu karşılığı veriyor:

Ona de ki: Sultanın senin gerçek mahiyetini tanımasından sakın. Kifayetli kimseleri seçme hususunda onu eleştirmekten uzak dur. Seçimde hata yapmış olsa da. Ya da onun uzaklaştırdığı kimselere yakınlaşmak, işe almak suretiyle onun tepkisini çekme. Seninle onlar arasında ahit veya akrabalık bağı olsa da. Çünkü birinci durumda sultan sana daha da yakınlaşır; ikinci durumda ise senden uzaklaşır. Ama bu iki hâl ortasında bir yol tut. Onun için seçilenlerin ayıplarıyla yetin ve onun yanında onları eleştirmekten kaçın. Kendisine yakın kılmak istediği kimselere muhalefet etmekten de sakın. Bir plân yapacaksan, plânını teenniyle hazırla. Sultana hayırlı tavsiyelerde bulunayım derken, onun yakınlarını ve has adamlarını kötülemeye kadar götürme işi. Çünkü onun senin üzerinde böyle bir hakkı yoktur. Ama onun hakkını eda etmenin en ileri noktası, ayrıca senin için de en selâmetli olanı, çabalarıyla onları ıslah etmek istemendir...¹

Bu tür faaliyetlerin özellikle İmam Musa Kâzım (a.s) zamanında belirginleştiğini görüyoruz. İmam Cafer Sadık (a.s) ise, İslâm'ın varlığını zayı olmaktan ve tahrifattan korumak için Şiasını zalimlere yardım etmekten, onların yönetim mekanizmalarına girmekten sakındırıyordu. Nitekim şöyle buyuruyordu:

1- Nuzhetu'n-Nazir, s.114; Mustedreku'l-Vesail, 12/188

Zalim yöneticilere cami yapımında bile yardım etmeyin.¹

Yine ashabından birine şöyle demişti:

Ey Azafir! Duyduğuma göre, Ebu Eyyub ve Rebi' ile iş yapıyormuşsun. Peki, zalimlerin yardımcılar arasında çağrıldığın zaman hâlin nice olacak?²

İmam Cafer Sadık, İmam Mehdi İnancını Kökleştiriyor

İmam Cafer Sadık'ın (a.s), kendisinden önceki İmamların (a.s) bu uğurda verdikleri çabalara ek olarak, Şia'nın gönlünde kökleşip sağlamlaşması için uğraştığı ilkelerden biri, Mehdi'nin (a.s) evrensel önderliği meselesidir. Ki Resulullah'ın (s.a.a) önderliğinin meşru devamıdır. Çünkü Mehdi inancı, İslâm'ın tarih yorumu çerçevesinde nebilerin ve imamların beklentilerinin somutlaşmış şeklidir. Ki İslâm'ın tarih yorumu, yeryüzü mirasının salih kulların olacağını vurgulamaktadır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Zikir'den sonra Zebur'da da yazdık ki, yeryüzüne salih kullarım vâris olacaklardır.³

İmam Mehdi düşüncesinin kökleştirilmesi, Şiîlerin buna ilişkin daimî bir inanç esasında eğitilmesi, devrimci Şiî insana kesintisiz bir umut ruhunu kazandırır; direnme, sabretme, batıl karşısında ödün vermeme kudretini bahşeder ona. İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyordu:

Kaim Mehdi zuhur ettiği zaman, yeryüzünün üzerinde: "Allah'tan başka ilâh yoktur ve Muhammed

1- Vesailu's-Şia, 17/180; Şeyh Tusî'nin Tehzibu'l-Ahkâm adlı eserinden naklen

2- Vesailu's-Şia, 17/178, hadis: 3, Usul-u Kâfi'den naklen

3- Enbiyâ, 105

O'nun elçisidir." şahadetinin haykırılmadığı bir köşesi kalmayacaktır.¹

İmam Mehdi (a.s) meselesine inanmakla Müslüman insan gaybî desteği yanında hisseder ve bilir ki, uğruna mücadele ettiği hedefler ileride gerçekleşecektir. Üzerinden ne kadar zaman geçerse geçsin, eninde sonunda zafer kendisinin olacaktır.

Rivayete göre, Abdullah b. Ata el-Mekkî, İmam Cafer Sadiq'a (a.s): "Mehdi'nin hareket tarzı nasıl olacak?" diye sormuş, İmam (a.s) da şu cevabı vermiştir:

Tıpkı Resulullah (s.a.a) gibi yapacaktır. Resulullah (s.a.a) kendisinden önceki cahiliyeyi yıktığı gibi, o da kendisinden önceki hayat tarzını yıkacaktır. İslâm'ı yeniden ihya edip hâkim kılacaktır.²

Bu tarihsel gerçeklik sayesinde bir Şî'nin, kesintisiz çabalarının ilâhî bir hareketin parçası olacağına, belirlenen hedefe her gün biraz daha yaklaştığına ilişkin inancı artacaktır. Özelde Şîilerin, genelde Müslümanların uğradıkları baskıların kesinlikle sonuç vereceğinden emin olacaktır. O gün hakkın taraftarları zalimlerden intikam alacak ve bütün yeryüzüne adalet hâkim olacaktır.

1- Biharul-Envar, 52/340

2- Biharul-Envar, 52/352

MANSUR HÜKÜMETİ VE İMAM CAFER SADIK'IN (A.S) ŞEHİT EDİLMESİ

Mansur'un İmam Cafer Sadık'a (a.s) Uyguladığı Baskılar

Ebu Cafer el-Mansur, hicrî 136 tarihinde kardeşi Ebu'l-Abbas es-Seffah'tan sonra tahta geçince, İmam Cafer Sadık'a (a.s) karşı içinde sakladığı kinini kismaya başladı. Alevîlerden ve başka topluluklardan olan ashabı da buna dâhildi. Tarihçiler onunla ilgili olarak şunu söylüyorlar:

Mansur hilecinin tekiydi. Kan dökmekten bir an bile tereddüt etmezdi. Öfkeli saldırısında gözü kimseyi görmezdi. Sınır tanımazdı saldırganlığında.¹

Onun döneminde yaşamış İbn Hubeyre'nin ona ilişkin değerlendirmesi şöyledir:

Savaşta da, barışta da Mansur'dan daha kurnaz, daha çirkef ve daha uyanık birini görmedim.²

Mansur ilk iş olarak nefret ettiği Ebu Müslim Horasanî'yi öldürdü. Ebu Müslim ise, Abbasî inkılâbının başkomutanıydı. Bir hile ile onu Bağdat'a gelmeye ikna etmiş, ardından bütün askerî unvan ve yetkilerinden azletmişti.

Ebu Müslim Horasanî, Mansur'un huzuruna girdiğinde, onu çok sert ve kaba bir şekilde karşılamış ve yaptıklarını bir bir saymıştı. O da özür dileyip durmuştu.

1- el-Kâmil fi't-Tarih, 4/355

2- Tarihu'l-Yakubî, 2/399

Ardından Mansur korumalarıyla hazırladığı plân uyarınca el çırpılmış ve korumalar bununla plânı uygulamanın vakti geldiğini anlamışlardı. Korumalar ellerinde kılıçlarla içeri girdiklerinde Ebu Müslim, Mansur'a bir anlamda yardımını umarak: "Beni düşmanların için bırak." demiş, Mansur da şöyle bağırmıştı: "Senden daha büyük düşmanım mı varmış?!"

Aynı yöntemle amcası Abdullah b. Ali'yi de ortadan kaldırmıştı. Elçilerini göndererek can güvenliği vermiş, sonra da onu öldürmüştü.¹

Ancak İmam Cafer Sadık'a (a.s) ve onun İslâmî uyanış hareketine karşı genel olarak uyguladığı çirkin strateji ise üç boyutlu olarak belirginleşmişti:

Birincisi

Bu bağlamda Halife Mansur esnek bir yöntemi esas aldı; İmam'ın (a.s) faaliyetlerinden istifade etme, bu çabaları Abbasî hilafetinin genel politikası kapsamında değerlendirme amacını güttü. Örneğin Mansur, İmam'a (a.s) şöyle yazıyor: "Niçin diğer insanların etrafımızı sardığı gibi, sen de bizi sarmıyorsun?"

İmam Cafer Sadık (a.s) ona şu karşılığı veriyor:

Senden korkacağımız bir şey yok. Senin yanında umacağımız ahiretlik bir husus da yok. Sen, seni tebrik etmemizi gerektiren bir nimet içinde değilsin. Ayrıca sen, içinde bulunduğun durumu bir azap olarak da görmüyorsun ki sana taziyet sunalım. Şimdi sana ne yapabiliriz?

Bunun üzerine Mansur ona şöyle yazdı: "Bizimle birlikte ol, bize arkadaşlık et ve bize nasihatte bulun."

İmam'ın (a.s) buna cevabı ise şöyle oldu:

1- Tarihu'l-Yakubî, 2/369; Tarihu'l-Umeme ve'l-Muluk, 6/266

Dünyayı isteyen, sana nasihat etmez. Ahireti isteyen de, seninle arkadaşlık etmez.

Bunun üzerine Mansur şöyle demiştir: "Hiç şüphesiz o bu sözleriyle benim için dünyayı isteyen ahireti isteyenden ayırt etti. O kuşkusuz dünyayı değil, ahireti isteyenlerdendir.."¹

Abdulvehhab'ın babasından rivayet ettiği bu olay da, Mansur'un İmam'a (a.s) karşı izlediği bu yönetime ilişkin bir örnek mahiyetindedir:

Ebu Cafer el-Mansur, Ebu Abdullah Cafer b. Muhammed'i (a.s) çağırdı. İmam (a.s) gelince, yanına bir döşek serdi ve İmam'ı (a.s) döşeğin üzerine oturttu. Sonra: "Bana Muhammed'i ve Mehdi'yi çağırın." dedi. Ardından Mansur, İmam Cafer Sadık'a (a.s) dönerek dedi ki: "Ey Ebu Abdullah! Sila-i rahimle ilgili olarak bana aktardığın bir hadis vardı. Onu bir de Mehdi'nin duyacağı şekilde anlat."

İmam (a.s) şöyle buyurdu: *"Evet, bana babam anlattı. O babasından, o dedesinden, o da Ali'den (a.s) duymuş ki, Resulullah (s.a.a) şöyle buyurdu: Bir adam ömrü üç yıl kalmışsa ve sila-i rahim yaparsa, Allah onun ömrünü otuz üç yıla çıkarır."* Sonra şu ayeti okudu: **"Allah dilediğini siler, dilediğini de yerinde bırakır. Ana kitap O'nun katındadır."**²

Mansur şöyle dedi: "Ey Ebu Abdullah! Bu hadis güzeldir; ama benim kastettiğim bu değildir."

Ebu Abdullah (a.s) buyurdu ki: *"Evet, bana babam anlattı, o, babasından, o dedesinden, o da Ali'den (üzerlerine selâm olsun) rivayet etmiştir ki, Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Sila-i rahim memleketleri mamur"*

1- Keşfu'l-Gumme, 2/420, Tezkiret-u İbn Hamdun'dan naklen; Biharul-Envar, 47/184

2- Ra'd, 39

eder, ömürleri uzatır; bu memleketlerin halkları hayırlı insanlar olmasalar da."

Dedi ki: "Ey Ebu Abdullah! Bu da güzel bir hadistir; ama benim kastettiğim bu da değildir."

İmam (a.s) buyurdu ki: *"Evet, bana babam anlattı, o babasından, o dedesinden, o da Ali'den (a.s) rivayet etmiştir ki, Resulullah (s.a.a) şöyle buyurdu: Sıla-ı rahim kıyamet günü hesabın kolay geçmesini sağlar ve insanın kötü bir hâlde ölmesini engeller."*

Mansur dedi ki: "Evet, bunu kastediyordum."¹

Sultanlar ölümden çok korkarlar. Bu yüzden İmam Cafer Sadık (a.s), Resulullah'ın (s.a.a) sıla-ı rahimle ilgili hadislerini ona aktarmakla belki de Mansur'un kafasında İmam'a ve ailesinden diğer Alevîlere karşı beslediği kını dindirmek istemiştir. Böylece hadisler aracılığıyla uzun yaşamanın sıla-ı rahimle bağlantılı olduğunu vurgulamıştır.

İkincisi

Bunun yanında Halife Mansur, İmam Cafer Sadık'a (a.s) karşı güç argümanını da kullanmaktan geri kalmamıştır. İmam'dan (a.s) intikam alabilmek ve hareketlerini sınırlayabilmek için casuslarını göndererek İmam'ın (a.s) hareketlerini izlemelerini ve en son durumla ilgili haberleri aktarmalarını sağlamıştır. Çünkü Mansur, İmam'ı (a.s) saltanatı için gerçek bir tehdit olarak algılıyordu.

Öte yandan casuslar tarafından kendisine sunulan raporlar, ona bazı suçlamalarda bulunmasına da gerekçe hazırlıyordu. Bunları, İmam'ı öldürmenin gerekçeleri olarak bir tarafa not ediyordu. Mansur, bu yöntemi birkaç üslupla uygulamaya koyuyordu:

1- el-Emali, İbnu-ş-Şeyh, 48, hadis: 1049; Biharu'l-Envar, 47/163; el-Burhan, 2/299

Birinci Üslup: Halid el-Kasrî'nin azatlısı Rizam b. Müslim rivayet ediyor:

Ebu Cafer el-Mansur, beni Medine'ye gönderdi ve Medine'ye vardığım zaman, bana verdiği mektubu açıp içinde yazılanları yapmamı emretti. Medine'ye yaklaştığımda bir kafilenin bana doğru geldiğini fark ettim. Baktım bir adam yanımda dikiliyor. Dedi ki: *"Ey Rizam! Allah'tan kork, Muhammed'in Ehl-i Beyti'nin kanına ortak olma!"* Böyle bir şeyin olmadığını belirterek bu sözlerini reddettim. Bana dedi ki: *"Efendin gecenin bir yarısında seni çağırdı, bir yazıyı külahının içine dikti. Medine'ye vardığın zaman, açıp içinde yazılanları yerine getirmeni emretti."*

Bunun üzerine hemen hörgüçten kendimi aşağı attım. Ayaklarına kapanıp öptüm. Dedim ki: "Ben onun efendim olduğumu sanıyordum. Asıl sahibim sensin ey efendim. Ne yapmamı istersin?" Dedi ki: *"Geri dön, onun karşısına çık, sonra da gel. Çünkü o unutkan bir adamdır. Bunu unutmuştur bile. Bununla ilgili sana herhangi bir şey sormayacaktır."* Bunun üzerine Mansur'un yanına döndüm. Ama bu konuyla ilgili olarak bana herhangi bir şey sormadı. Ben de: "Efendim doğru söylemiş." dedim.¹

Muhacir b. Ammar el-Huzaî anlatıyor:

Ebu'd-Devanik beni Medine'ye gönderdi. Büyük miktarda da bana para verdi. Bu arada Ehl-i Beyt'e tazaru etmemi ve sözlerini aklımda tutmamı emretti... Bunun üzerine kibleye taraf bakan köşeye oturdum. Namaz vakitlerinde bu köşeden ayrılmıyordum. Gece de, gündüz de orada öylece oturuyordum.

Derken evleri Peygamber'in (s.a.a) kabrinin çevresinde olanlardan başlayarak yukarıya doğru sorup so-

---

1- Delailu'l-İmame, s.129; Medinetu'l-Meaciz, s.364; İsbatu'l-Hudat, 5/456

ruşturmaya başladım. Sonunda Hasanogulları'ndan bir delikanlı ile bir yaşlıyla tanıştım. Onlar bana, ben de onlara ısındım ve temasımızı gizlice sürdürdük.

Ebu Abdullah'a (a.s) her yaklaştığımda, bana son derece nazik davranıyor, ikramda bulunuyordu. Nihayet ihtiyaç duyduğum şeyleri Hasanogulları'ndan ve başkalarından öğrendikten sonra Ebu Abdullah'a (a.s) yaklaştım. O sırada namaz kılıyordu. Namazını tamamlayınca bana döndü ve şöyle dedi:

"Gel ey Muhacir! -Gerçek ismimi ve gerçek künyemi kullanmıyordum. Bu yüzden kimse bunları bilmiyordu.- Arkadaşına de ki: Cafer sana diyor ki: Senin ailen bundan çok başkasına muhtaçtır. Muhtaç gençlerden oluşan bir topluluğa geliyorsun ve onları yanıltıyorsun. Bakarsın biri, onların kanını dökmen için gerekçe oluşturacak bir laf söyler. Oysa onlara iyilik etsen, onlarla ilişkilerini sürdürsen, onların ihtiyaçlarını gidersen, başkalarına muhtaç olmalarına fırsat vermesen daha iyi olur. Çünkü senin istediğin şeyden çok buna ihtiyaçları vardır."

Ebu'd-Devanik'in yanına geldiğimde ona dedim ki: "Bir sihirbazın, yalancının ve kâhinin yanından geliyorum. Şöyle şöyle oldu." Bunun üzerine Ebu'd Devanik dedi ki: "Allah'a yemin ederim ki doğru söylemiş. Onların bundan başkasına ihtiyaçları vardır. Sakın kimse bu sözleri senden duymasın."¹

İkinci Üslup: Halife Mansur'un, İmam Cafer Sadık'ın (a.s) etkinlik alanını daraltmak amacıyla devreye soktuğu yöntemlerden biri; bazı kişileri ön plâna çıkarması, böylece onlardan ilmî bir alternatif oluşturarak İmam'ı gölgede bırakmasıdır. Böylece bu kimseler, bir yandan kendi siyasetini desteklerken, öbür yandan İmam'ın kutsiyetini bazılarının nazarında

---

1- el-Haraic ve'l-Ceraih, 2/646; Biharu'l-Envar, 47/172

zayıflatıp kitlelerin ona yönelmesini azaltıyorlardı. Neticede İmam'ın (a.s) liderliğini ve âlimliğini ikrar eden İslâmî akımın birliği parçalanıyor, tefrikalar ve ihtilaflar baş gösteriyordu.

Hiç kuşkusuz Mansur bu plânında başarılı oldu ve İmam'ın (a.s) bazı talebelerinin aklını çelebildi. Onların etrafında saygı ve takdir halesi oluşturarak İmam'ın (a.s) mezhebine karşı, onun asil İslâmî metoduna alternatif bir hareket meydana getirdi. Ebu'l-Kasım el-Bağğar, Müsned-i Ebu Hanife'de Hasan b. Ziyad'dan şöyle nakleder:

Ebu Hanife'ye: "İnsanların en fakihi kimdir?" şeklinde bir soru soruldu; "Cafer b. Muhammed'dir." dedi. Ardından Ebu Hanife şöyle devam etti:

"Halife Mansur onun yanına gitmeye karar verince beni çağırdı ve dedi ki: Ey Ebu Hanife! İnsanlar Cafer b. Muhammed'e kanıyorlar. Ona bazı zor sorularını hazırla ve sor."

"Bunun üzerine kırk tane soru hazırladım. Bir süre sonra Hiyre'de bulunan Ebu Cafer beni çağırdı. Yanına gittim ve bulunduğu yere girdim. Cafer de yanında oturuyordu. Onu görünce, o güne kadar hissetmediğim bir heybet hissettim. Selâm verdim. Oturmam için işaret etti."

"Sonra ona döndü ve dedi ki: 'Ey Ebu Abdullah! Bu Ebu Hanife'dir.' O da: 'Evet, tanıyorum.' dedi. Ardından bana döndü ve 'Ey Ebu Hanife! Ebu Abdullah'a hazırladığın soruları sor.' dedi."

"Bunun üzerine sorularımı sormaya, o da birer birer cevaplandırmaya başladı. Şöyle diyordu: '*Siz şunu söylüyorsunuz. Medineliler şunu söylüyor. Biz de şunu söylüyoruz.*' Görüşleri bazen bizimle, bazen Medinelilerle örtüşüyor, bazen de hepimizden farklı bir görüş ifade ediyordu. Bu durum kırkıncı soruya kadar devam etti. Cevaplarının hiçbirinde zayıflık, tutarsızlık

görmedim." Sonra Ebu Hanife şöyle dedi: "İnsanların ihtilaflarını en iyi bilen bir adam, insanların en âlimi değil midir?"¹

Üçüncü Üslup: İmam Cafer Sadık'ın (a.s) Mansur yönetimine karşı izlediği siyaset, devrimci bir karaktere sahip değildi. Bilakis İmam (a.s), önceki değişim ve ıslah esaslı yöntemini sürdürüyordu. Daha önce Mansur'a kendisine karşı devrimci bir kalkışmayı plânlamadığını ima etmişti. Sonra bunu birkaç kez açık ifadelerle ona söylemişti. Buna rağmen Mansur, İmam'ın (a.s) fiilî bir harekette bulunmaması, sadece değişim ve ıslahla ilgilenmesi karşısında tatmin olmuyordu. Çünkü İmam'ın (a.s) taraftarlarının çokluğunu gözlemlemek onu ürkütüyordu.

Aşağıdaki metinde İmam Cafer Sadık (a.s), Mansur'un, kendisiyle karşılaştığı zaman yüzüne karşı ifade ettiği kuşku-larına, sorularına işaret etmektedir: Hamran anlatıyor:

Ebu Abdullah (a.s), kendisine bu adamlar hatırlatılıp Şiîlerin onların yanındaki hâllerinin kötülüğü anlatılınca buyurdu ki:

"Kafilesiyle birlikte yol alan Ebu Cafer el-Mansur ile birlikte ben de yola koyuldum. Bir ata binmişti. Önünde ve arkasında atlılar bulunuyordu. Ben de yanında bir eşeğe binmiştim. Bana dedi ki: Ey Ebu Abdullah! Yüce Allah'ın bize bahşettiği kuvvetten, üzerimize açtığı izzet kapılarından dolayı sevinmen ve insanlara, senin ve ehlibeytinin bu işe bizden daha çok hak sahibi olduğunu söylememen, böylece kendin ve onlar için bizi yanlışla sürüklememen gerekir."

Ona dedim ki: "*Benimle ilgili olarak kim bunları sana bildirdiyse, yalan söylemiştir.*" Dedi ki: "Bunun için yemin eder misin?" Dedim ki: "*İnsanlar büyücü gibi-*

1- Siyer-u A'lami'n-Nubela, 9/543; Menakıb-u Âl-i Ebî Talib, 4/277, Ebu Kasım el-Bağğar'ın Müsned-u Ebî Hanife adlı eserinden naklen

dirler. Senin kalbini bana karşı bozmak isterler. Bu tür sözleri sana duyurmalarına imkân verme. Çünkü senin bize ihtiyacından çok benim sana ihtiyacım var."

Dedi ki: "Hatırlıyor musun; bir gün: 'Saltanat bize geçecek mi? diye sormuştum ve sen de: 'Evet, uzun, geniş etkili ve güçlü bir saltanatınız olacak. Sizin bu durumunuzun sürmesine, dünyalığımızın genişlemesine izin verilecek, ta ki haram bir beldede, haram bir ayda bizden birinin kanını haksız yere dökünceye kadar!' demiştin?"

Onun bu sözlerimi unutmadığını anladım. Dedim ki: 'Bil ki, Allah seni bundan uzak tutar. Çünkü ben sana has bir durum olarak söylememiştim. Bu, rivayet ettiğim bir hadistir. Belki de senin aileden senden başkası saltanata geçer ve bu işi o yapar.' Bunun üzerine sustu."¹

Üçüncüsü

Ebu Cafer el-Mansur, İmam'a (a.s) karşı bir başka yöntem olarak da davet etme, zaman zaman töhmet ve iftirayla karışık karşılaşma toplantıları düzenlemeyi kullanıyordu. Kimi zaman da soru sormanın söz konusu olmadığı, boş ve anlamsız davetler de düzenliyordu. O, bu politikayla İmam'ı (a.s) faaliyetlerinden alıkoyup hareketsizleştirmek, onu sürekli güvenlik kuvvetlerinin kontrolünde tutmak istiyordu. Bütün gaye Mansur'u İmam Cafer Sadık'ın (a.s) oluşturduğu tehlikeden emin kılmaktı. Bu arada diğer bazı yöntemler de kullanıyordu ve burada esas tavır, İmam'ın (a.s) saygınlığını zedelemek şeklinde belirginleşiyordu. Bu bağlamda kullanılan yöntemleri şöyle açıklayabiliriz:

1- Beşir en-Nebbal'dan şöyle rivayet edilmiştir:

1- Ravdatu'l-Kâfi, s.31; Biharul-Envar, 52/255; İsbatu'l-Hudat, 5/351

Bir ara Safa tepesinin üzerinde bulunuyordum. Baktım, Ebu Abdullah (a.s) da orada duruyor. Aşağı inince, ben de onunla beraber indim. Ebu'd-Devanik eşeğinin sırtında çıka geldi. Yanında atlara ve develere binmiş askerleri vardı. Askerler Ebu Abdullah'ı (a.s) sıkıştırmaya başladılar. Hatta atlarını üzerine sürdüler. Ben de kendimi siper ederek onu korumaya çalıştım. Askerlerle İmam (a.s) arasında kalmıştım. Kendi kendime şöyle dedim: "Ey Rabbim! Bu senin kulun ve arzındaki en hayırlı mahlûkudur. Bunlar ise, köpeklerden daha aşağılık kimselerdir ve tutup bu değerli insana eziyet ediyorlar!"

İmam (a.s) bana döndü ve "*Ey Beşir!*" dedi. "Buyur." dedim. Dedi ki: "*Gözlerini aç da bak.*"

Baktığımda -Allah'a yemin ederim- Allah tarafından bir koruyucu gördüm ki, benim onu vafedemeyeceğim kadar büyüktü.

Buyurdu ki: "*Ey Beşir! Bize senin gördüğün bu nimet verilmiş. Ama bizim sabretmemiz emredilmiştir. Bu yüzden sabrediyoruz.*"¹

2- Mufaddal b. Ömer'den rivayet edilmiştir:

Halife Mansur, birkaç kere Ebu Abdullah'ı (a.s) öldürmeye kalkıştı. Onu öldürmek üzere çağırduğunda, yüzüne bakıyordu. O sırada heybetinden etkilendiği için bir türlü öldüremiyordu. Ama insanların onun etrafında toplanmalarına izin vermiyordu. Onun da insanların arasında oturmasına engel oluyordu. İmam (a.s) hakkında durmadan soruşturma yapıyordu. Onu bu anlamda sıkı bir takibe almıştı. Öyle ki insanlar nikâh, boşanma gibi dinî bir mesele ile karşılaştıklarında ve bu konuda yeterli bilgiye de sahip olmadıklarında, gidip İmam'a (a.s) soramıyorlardı. Bu nedenle birçok insan eşinden ayrılmak durumunda kalıyordu.

1- el-Ussulu's-Sittetu Aşer, s.100; İsbatu'l-Hudat, 5/465

Bu durum, İmam'ın (a.s) Şiîlerine ağır geliyordu, böyle bir şeyi kabullenemiyorlardı. Nihayet yüce Allah, Mansur'un, başka hiç kimsede bulunmayan bir şeyi İmam Cafer Sadık'tan (a.s) istemesini sağladı. İmam Cafer Sadık (a.s), Peygamber'in (s.a.a) bir zira uzunluğundaki asasını ona hediye etti. Mansur bu hediye karşısında çok sevindi. Asanın dört parçaya bölünmesini ve her bir parçanın bir yere bırakılmasını emretti.

Sonra İmam'a (a.s) dedi ki: "Sana vereceğim ödül; senin hareketlerini serbest bırakmam, Şiîlerin arasında ilmini yayman, senin ve onların hiçbir engelle karşılaşmamanızdır. Hiçbir endişe duymadan otur. İnsanlar senin yanına gelsinler; ama benim bulunduğum şehirde bulunma..." Böylece İmam Cafer Sadık'ın (a.s) ilmi yayılmaya başladı.¹

3- Abdullah b. Ebu Leyla rivayet eder:

Mansur ile birlikte Rebeze'de idim. Ebu Abdullah'ı (a.s) getirmeleri için adam göndermişti. Bu arada Mansur, adamlarından birini göndererek beni de çağırdı. Kapıya yaklaştığımda, şöyle dediğini duydum: "Çabuk onu bana getirin; eğer onu öldürmezsem, Allah beni öldürsün. Eğer onun kanını toprağa içirmezsem, Allah benim kanımı toprağa içirsin."

"Kimi kastediyor?" diye nöbetçiye sordum, "Cafer b. Muhammed'i (a.s) kastediyor." dedi. Baktım yanında birkaç silahlı adam bulunduğu hâlde Ebu Abdullah (a.s) geliyor. Kapıya geldiklerinde -kapı perdesi açılmadan önce- dudaklarının kıpırdadığını gördüm. Sonra perde açıldı ve İmam (a.s) içeri girdi.

Ebu Cafer el-Mansur onu görünce, "Hoş geldin, ey amcamın oğlu! Hoş geldin, ey Resulullah'ın oğlu!" dedi. Sonra onu kendi yastığının üzerine, yukarıya oturttu. Ardından yemek istedi.

1- el-Menakıb, İbn Şehraşub, 4/259; Biharu'l-Envar, 47/180

Başımı kaldırdım, ona baktım. Yemeği rahat ve huzurla yediğini gördüm. İmam'ın bütün ihtiyaçlarını giderdi. Sonra da gidebileceğini söyledi.

İmam (a.s) dışarı çıkınca, dedim ki: "Sana bağlılığımı ve onların arasına girmekle nasıl bir sınava tâbi tutulduğumu biliyorsun. Ben de adamın sözlerini, neler dediğini duydum. Ama kapıya doğru gidince, dudaklarının kıpırdadığını gördüm. Bir şeyler söylediğinden kuşku duymuyorum. Sonra adamın sana nasıl davrandığını da gördüm. Sakıncası yoksa, bana o sözleri öğret. Onların yanına gittiğimde, ben de söyleyeyim."

Buyurdu ki:

Evet, onların yanına girdiğin zaman şunu söyle:

"Mâşa-Allah, mâşa-Allah. La ye'ti bi'l-hayri illallah.

Mâşa-Allah, mâşa-Allah. La yusarrifu's-sue illallah..."¹

Alevîlerin İsyana Yeltenmeleri

Ebu Cafer el-Mansur, casusları tarafından iletilen haberlerden, Hasan'ın (a.s) soyundan seyyidlerin kendisine başkaldırmayı plânladıklarını öğrenince, harekete geçmek için hac mevsimini bekledi. Hac dönemi gelince yakınlarıyla birlikte Beytullah'a doğru yola çıktı. Hac ibadetlerini tamamladıktan sonra Yesrib'e gitti. Yanında, Hasanoğulları'nın hareketlerini izlemek için görevlendirdiği casusu Ukbe b. Müslim de vardı. Yola çıkmadan önce, ona şu tavsiyede bulunmuştu:

Hasanoğulları karşıma çıkarlarsa ve aralarında Abdullah da olursa, ben ona ikramda bulunacağım,

---

1- [Tercümesi: Allah'ın dilediği olur. Allah'ın dilediği olur. İyiliği ancak Allah verir. Allah'ın dilediği olur. Allah'ın dilediği olur. Kötülüğü ancak Allah geri çevirir.] Keşfu'l-Gumme, 2/407; ed-Delail, el-Himyeri'den naklen; Biharu'l-Envar, 47/183

yüksek bir yere oturtacağım onu. Yemeği bitirdikten sonra, artık sıra sana gelecektir. Karşısına dikil. O gözlerini senden kaçıracaktır. Etrafında dön ve ayak başparmağınla onu dürt ki gözlerini iyice sana diksin...

Mansur Medine'ye varınca, Hasanogulları seyyidleri onu karşılamaya geldiler. Aralarında, Abdullah b. Hasan da vardı. Mansur onu yanına oturttu ve yemek getirilmesini istedi. Yemekten yediler. Ukbe yerinden kalktı ve Mansur'un dediği gibi yaptı. Abdullah'ın önüne oturdu. Abdullah ondan ürktü ve Mansur'a dedi ki: "Beni bundan kurtar, Allah seni kurtarsın..."

Mansur: "Eğer seni kurtarırsam, Allah beni kurtarsın." şeklinde karşılık verdi.¹ Ardından demir prangalara vurulmasını ve hapishaneye sürüklenmesini emretti. Abdullah bir grup Alevîyle birlikte prangaya vuruldu ve Mervan'ın evinde hapsedildi.

Abdullah'tan oğlu Muhammed'in (Zu'n-Nefsi'z-Zekiyye) ve kardeşi İbrahim'in yerini söylemesini, eğer söylemezse kendisinden intikam alınacağını, öldürüleceğini söyledi.

Abdullah, içinde bulunduğu bu zor durumu Hasan b. Zeyd'e şöyle anlatmıştır:

Ey kardeşimin oğlu! Allah'a yemin ederim ki, benim başıma gelen musibet, İbrahim'in (a.s) başına gelen musibetten daha büyüktür. Allah, İbrahim'e oğlunu kurban etmesini emretti. Bu, Allah'a itaat etmektir. Buna rağmen İbrahim (a.s): "**Hiç şüphesiz bu, apaçık bir belâdır (sınamadır).**"² demişti. Şimdi siz bana gelmişsiniz ve oğullarımı, öldürmesi için bu adama teslim etmemi istiyorsunuz. Ulu Allah'a yemin ederim ki bu, Allah'a isyandan başka bir şey değildir...³

1- el-Kâmil Fi't-Tarih, 4/371

2- Sâffât, 106

3- Makatilu't-Talibiyyin, s.191-194, Tahkik: Seyyid Ahmed Sagar

Hasanoğulları'nın seyyidleri üç sene boyunca zindanda kaldılar. Hicrî 142 senesinde Mansur bir kez daha hac maksadıyla yola çıktı. Bu yolculuğa çıkmasının bir diğer amacı da Medine'deki durumu yeniden rayına sokmak, burada yükselen ayaklanma sürecini durdurmaktı. Hac ibadetlerini tamamladıktan sonra Medine'ye üç mil uzaklıktaki Rebeze'ye doğru hareket etti. Oraya varınca Hasanoğulları seyyidlerinin, beraberlerindeki diğer Alevîlerle birlikte huzuruna getirilmesini istedi. Onların zindandan çıkarılıp Rebeze'ye getirilmeleri ile Ukbe b. Müslim görevlendirilmişti.

Ukbe onları zindandan çıkardıktan sonra ellerindeki zincirleri çözdü. Tutuklular Mescid-i Nebevî'ye getirildi. İnsanlar etraflarını sardılar. Üzüntülü ve ürkektiler. Etraflarını muhafızlar sarmıştı ve insanlardan, onlara sövüp saymaları da istenmişti.

Ama tam tersi bir durum gerçekleşti. İnsanlar, Ukbe b. Müslim'e ve Halife Mansur'a sövmeye başladılar ve Alevîlerin bu durumlarına acıdıklarını gösterdiler...¹

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) Hasanoğulları'na Karşı Takındığı Tavır

İmam Cafer Sadık (a.s), Abdullah b. Hasan'a bir mektup yazarak taziyelerini bildirdi, onun ve ashabının başına gelen musibetlerden dolayı sabır tavsiye etti.

İshak b. Ammar es-Sayrafi rivayet eder:

Ebu Abdullah Cafer b. Muhammed (a.s), Abdullah b. Hasan'a, ailesiyle birlikte alınıp götürülürken, bir mektup göndererek onu teselli etti. Mektubun metni şöyledir:

Bismillahirrahmanirrahim.

Salih halefe (önceki salihlerin yerini tutan salih evlada), Resulullah'ın kardeşinin ve amcasının oğlunun tertemiz zürriyetine! İmdi... Sen; ailen, -seninle birlik-

1- Makatilu't-Talibiyyin, s.219-220

te alınıp götürülen- dostlarıyla birlikte başınıza gelen musibetleri tek başına göğüslemiş olsan da, üzüntü, öfke, tasa, elem ve kalp sızısında yalnız değilsin. Ben de seninle beraberim; senin yaşadığın acıyı, sıkıntıyı ve musibetin yakıcı sıcaklığını yaşıyorum. Ama yüce Allah'ın muttakilere emrettiği sabra, güzel teselliye başvuruyorum. Buyuruyor ki: **"Rabbinin hükmüne sabret. Çünkü sen bizim korumamız altındasın."**¹ Bir diğer ayette de şöyle buyuruyor: **"Rabbinin hükmüne sabret ve balık sahibi (Yunus) gibi olma."**²... Ey amca ve ey amcamın oğlu! Bil ki: Şanı yüce Allah, velisinin uğradığı dünyevî zarara hiçbir zaman önem vermez. Allah katında, sabırla birlikte uğranılan zarardan, harcanan çabadan daha sevimli bir şey yoktur.

Yüce Allah, düşmanlarının yararlandıkları dünyevî nimetlere hiçbir zaman önem vermez. Eğer böyle olmasaydı, Allah'ın düşmanları dostlarını öldürmez, korkutmaz, engellemezlerdi. Düşmanları güvende, rahat, üstünlük taslayan, gösteriş yapan kimseler olmazlardı. Eğer böyle olmasaydı, Zekeriyya öldürülmez, Yahya zulüm ve haksızlıkla zorbalardan birinin tuzağı sonucu katledilmezdi. Eğer böyle olmasaydı Allah'ın emrini kaim kılmak için uğraşan deden Ali b. Ebu Talib zalimce öldürülmezdi. Amcan, Fatıma'nın oğlu Hüseyin büyük bir zorbalık ve hunharlıkla öldürülmezdi.³

Halife Mansur: "Fatıma'nın evladından bin kişiyi ya da daha fazlasını öldürdüm. Ama onların seyyidleri ve efendileri olan Cafer b. Muhammed'i geride bıraktım."⁴ diyerek

---

1- Tûr, 48

2- Kalem, 48

3- İkbalu'l-A'mal, s.578; Biharu'l-Envar, 47/298

4- el-Edebu Fî Zilli't-Teşeyyu, Abdullah Nimet, s.63, Ebu Firas'ın "Kasidetu'ş-Şafiye"sinin Şerhin'den naklen, s.161

Alevîlere karşı, Resulullah'ın (s.a.a) evlatlarını öldürme, kökünü kurutma esasına dayalı acımasız bir politika izlediğini itiraf etmektedir.

Muhammed b. Abdullah (Zu'n-Nefsi'z-Zekiyye) Ayaklanması

Zu'n-Nefsi'z-Zekiyye lakaplı Muhammed b. Abdullah b. Hasan b. Hasan b. Ali, Haşimîlerin ittifakıyla halifelîğe aday gösterilmişti. Mansur, sık sık onun huzuruna gidiyor, giysilerini ona giydiriyor ve ona saygısını ve yakınlığını göstermek için bineğinin üzengisini tutuyordu. Ayrıca kardeşi es-Seffah'la birlikte iki kere ona biat da etmişti. Ancak Abbasîlerin yönetime gelmelerinden, baskıcı bir rejim kurup zulmü yaygınlaştırmalarından sonra Muhammed çok üzüldü ve insanları kendisine biat etmeye çağırdı. Halk onun bu çağrısına uydu. O da kardeşi İbrahim'le birlikte saklanmaya başladı. Onlar adına biat toplayan davetçiler, İslâm ülkesinin dört bir yanına dağılmış, Müslümanları Muhammed'e biat etmeye çağırıyorlardı.

Abdullah'ın ve onunla birlikte olan diğer seyyidlerin şehit edildiklerine dair haber Muhammed'e ulaşınca, Medine'de ayaklanmayı başlattığını ilan etti. Halk hemen ona biat etti. Hatta fakihler de biat ettiler ve ona biat edilmesini müjdeli bir olay olarak değerlendirdiler. Bu haber yayılınca Yemen ve Mekke halkı da hemen biat etmeye koştu. O, kalkıp biat etmek üzere hazır bulunan halka şöyle hitap etti:

Ey insanlar! Şu Allah düşmanı tağut Ebu Cafer'in neler yaptığını biliyorsunuz. Allah'ın mülkünde O'na inat olsun diye yeşil kubbeyi yaptı. Böylece Kâbe'yi küçümsemek istedi. Hiç kuşkusuz Firavun: "Ben sizin en yüce Rabbinizim" dediği zaman suçüstü yakalanıp cezalandırıldı. İnsanlar içinde bu dini yeniden kaim kılmak için harekete geçmeye en lâıyk kimseler hiç kuş-

kusuz ensar ve muhacirlerin birbirini destekleyen çocuklarıdır.

Allah'ım! Onlar haramlarını helâl, helâllerini de haram kıldılar. Korkuttuklarına güven verip güven verdiklerine de korku saldılar. Allah'ım! Onları teker teker say, köklerini getirecek şekilde öldür ve geride tek kişi kalmayacak şekilde yok et.¹

Mansur ayaklanmayı haber alınca, İsa b. Musa komutasında dört bin atlıdan bir ordu hazırlayıp isyancıların üzerine gönderdi. İki ordu arasında Medine dışında karşılaşınca, -Muhammed kendi isteğiyle şehrin dışında karşılaşmayı istemişti; amacı, Medine halkını Mansur'un ordusunun katliamından korumaktı- ordusunun dağılması yüzünden Muhammed b. Abdullah ağır şekilde yaralandı. Yere düştü. Fasık Humeyd b. Kahtaba derhal harekete geçip mübarek başını kesti.²

İmam Cafer Sadık'ın Ayaklanma Karşısındaki Tavrı

İmam Cafer Sadık (a.s), Abdullah b. Hasan'ı, oğlu Muhammed'i bu ümmetin Mehdi'si olarak öne sürmemesi hususunda uyarmış, gelecekte olacakları ona bildirmiş, ayaklanmanın Muhammed'in ve kardeşi İbrahim'in şehit edilmeleleriyle son bulacağını, halifeliğin de Ebu'l-Abbas es-Seffah'tan sonra Mansur'a geçeceğini haber vermişti.

Muhammed henüz ayaklanmayı başlattığını ilan etmeden önce, İmam Cafer Sadık'a (a.s), onun ve davetinin durumu ile ilgili bir soru sorulmuş ve İmam (a.s) da şu cevabı vermişti:

Benim yanımda iki yazı var. Bütün peygamberlerin ve tahta geçecek bütün sultanların isimleri bu iki

1- Tarihu'l-Umem-i ve'l-Muluk, 6/188-189

2- el-Yakubi, 2/376; el-Mesudi, 3/294-296; el-Kâmil Fi't-Tarih, Taberî, 5/549

yazıda kayıtlıdır. Allah'a yemin ederim ki, Muhammed b. Abdullah bu sultanlardan biri değildir.¹

Muhammed b. Abdullah (Zu'n-Nefsi'z-Zekiyye) ayaklanınca, İmam Cafer Sadık (a.s) Medine'yi terk etti. el-Fur' denilen yerde bulunan kendisine ait araziye yerleşti. Muhammed öldürülünceye kadar da oradan ayrılmadı. Muhammed öldürülüp insanlar sakinleşince, Medine'ye geri döndü.²

İmam Cafer Sadık, Şiflik Çizgisini Süreklilik Kazanmak Üzere Hazırlıyor

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) hayatının el-Mansur hüküme-tiyle geçen son dönemi, şiddetin egemen olduğu, hareketle-rinin sıkı kontrol edildiği bir dönemdi. Bu dönemde birkaç kez suikast girişimine maruz kaldı. Ancak İmam (a.s), Man-sur'un kendisini öldürmeyi kafasına koyduğunu biliyordu. Bu yüzden Şî çizginin kendisinden sonra da devam etmesi için bazı faaliyetleri gerçekleştirdi.

Birincisi: İmam Cafer Sadık (a.s), Şî safının amel ve faa-liyetlerinde birbiriyle kenetlenmiş bir özelliğe sahip olması için yoğun çaba sarf etmiştir. Bu amaçla kendisinden sonraki imam olarak Musa Kâzım (a.s) ismini ön plâna çıkarmıştır. Kendisinin Mansur tarafından öldürülmesi durumunda onun imam olarak kabul edilmesini sağlamıştır. Böylece çı-karcıların ve fırsat kollayan çığırkanların önünü kesmiştir. Çünkü İmam Cafer Sadık'ın (a.s) o dönemde vefat eden oğlu İsmail, İmam'ın (a.s) en büyük ve muttaki oğlu olarak Şîle-rin saflarını bölmek için uygun bir malzeme olarak düşünülüyordu.

Defalarca İmam (a.s) tarafından vurgulanmasına, İma-m'ın derin üzüntüsüne, büyük bir kalabalık önünde açıkça

1- Biharu'l-Envar, 26/115; Besairu'd-Derecat, s.169

2- Keşfu'l-Gumme, 2/162; Biharu'l-Envar, 47/5

dile getirmiş olmasına rağmen bazı kimselerin İsmail meselesini istismar ettiklerini, imamlığın İsmail'e geçtiğini, onun yaşadığını, Basra'da ortaya çıktığını ve bazı insanlar tarafından görüldüğünü söylediklerini gördüğümüzde hayretler içinde kalıyoruz.

Nitekim böyle bir durumda önleyici olması için İmam Cafer Sadık'ın (a.s), kendisinden sonra Şüilerin saflarını bölecek olan bu sorunu gidermeye yönelik bazı adımlar attığını görüyoruz.

1- Zurare b. A'yen anlatıyor:

İmam Cafer Sadık (a.s) Davud b. Kesir'i, Hamran b. A'yen'i, Ebu Basir'i çağırdı, Mufaddal b. Ömer de yanına girdi. Derken bir topluluk da geldi. Böylece huzura gelenlerin sayısı otuzu buldu. İmam (a.s) kalkıp şöyle buyurdu: *"Ey Davud! İsmail'in yüzünü aç."* Davud, yüzünü açtı. Dedi ki: *"İyi bak ey Davud! Yaşıyor mu, ölmüş mü?"* "Ölmüş." dedi. İmam (a.s) orada bulunanlara teker teker baktırdı. Son kişi de bakıp öldüğünü onaylayınca: *"Allah'ım! Şahid ol."* dedi. Sonra cenazenin yikanmasını ve kefenlenmesini istedi.

Ardından şöyle buyurdu: *"Ey Mufaddal! İsmail'in yüzünü aç."* Açınca, şöyle buyurdu: *"Yaşıyor mu, ölmüş mü? Hepiniz iyice bakın."* "Bilakis, efendimiz; ölmüş." dedi. Bunun üzerine dedi ki: *"Buna şahit olup tahkik ettiniz mi?"* "Evet." dediler. Bu arada, İmam'ın (a.s) böyle davranmasına da bir anlam veremediler.

İmam (a.s): *"Allah'ım! Şahit ol."* dedi. Sonra İsmail'in cenazesi kabrine götürüldü. Lahdine konunca, İmam (a.s) buyurdu ki: *"Ey Mufaddal! Yüzün aç."* Mufaddal, İsmail'in yüzünü açtı. İmam Sadık (a.s) cemaate dönerek: *"Bakın bakalım; yaşıyor mu, ölmüş mü?"* dedi. Orada bulunanlar: *"Ey Allah'ın velisi! Ölmüş."* dediler. Bunun üzerine: *"Allah'ım, şahit ol. Çünkü batıl taraftarları şüpheleneceklerdir. Allah'ın nu-*

runu ağızlarıyla (üfleyp) söndürmek istiyorlar...” dedi ve oğlu Musa Kâzım'ı (a.s) işaret ederek: **"Hâlbuki kâfirler istemese de, Allah nurunu tamamlayacaktır."** ayetini okudu. Sonra üzerini toprakla örttüler.

Ardından İmam (a.s) bize döndü ve sözlerini şöyle sürdürdü: *"Kefenlenmiş ve bu kabre defnedilmiş ölü kimdir?"* Biz de: "Senin oğlun İsmail'dir." dedik.

"Allah'ım! Şahit ol." buyurduktan sonra Musa'nın elinden tuttu ve şöyle dedi: *"O (Allah) haktır. Hak O'nunla ve O'ndandır. Allah yerin ve üzerindeki mirasını devralıncaya kadar bu böyle olacaktır."*¹

2- Anbese el-Abid anlatıyor:

İsmail b. Cafer b. Muhammed (a.s) vefat edip cenaze işlemlerini tamamlayıp döndüğümüzde, İmam Cafer Sadık (a.s) oturdu, biz de etrafına oturduk. Başını öne eğmişti. Sonra başını kaldırdı ve şöyle dedi:

"Ey İnsanlar! Şu dünya ayrılık yurdudur. Dürülüp bükülme yurdudur, dimdik kalma yurdu değildir. Ne var ki, alışık olduğumuz ayrılık yine de yürek yakar, bunu engelleyemezsiniz. Geri çevrilmesi mümkün olmayan bir yangındır. İnsanların erdem ve üstünlükleri, güzellikle teselli bulma ve sahîh düşünmede belli olur. Kim kardeşinin problemine el atmazsa, kardeşi onun meselesine el atar. Kim bir oğlunu öne çıkarmazsa, oğlu değil, o öne çıkmış olur."

Ardından Ebu Haraş el-Hezeli'nin, kardeşi için yazdığı mersiyeden bir beyti örnek verdi:

"Onun ölümünü unuttuğumu sanma!

Ama benim sabrım, ey başı yarılan, güzeldir."²

3- İshak b. Ammar anlatıyor:

1- el-Menakıb, İbn Şehraşub, 1/327; Biharu'l-Envar, 47/253

2- Kemalu'd-Din, s.73-74; el-Emali, Şeyh Saduk, s.197; Biharu'l-Envar, 47/245

Kardeşim İsmail, dinini ve itikadını Ebu Abdullah'a (a.s) izah etmek için: "Ben Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in O'nun Resulü olduğuna şahitlik ediyorum." dedi. Sonra da İmamlar'ın isimlerini Ebu Abdullah'a kadar saydı. Sonra "Senden sonraki İmam da İsmail'dir." dedi. İmam (a.s): "*İsmail değil.*" buyurdu.¹

İkincisi: Halife Ebu Cafer el-Mansur ile İmam Cafer Sadık (a.s) arasında süren soğuk savaşa rağmen İmam'ın (a.s) bazı dönemlerde iktidarla ilişki hâlinde olduğunu görüyoruz. Bundan maksat, hiç kuşkusuz ümmeti korumak, gidişatının selametini sağlamak ve nefislerde muhalefet ruhunu diri tutmaktı. Çünkü İmam (a.s), Şîilerin gelişmelere kapılmaları durumunda Mansur'un faaliyetleri onlarda bir tür yenilgi ve hezimet hâlini meydana getirebilirdi.

1- Ebu Cafer el-Mansur İmam Cafer Sadık'a (a.s): "Medine'yi içinde tek kişi kalmayacak şekilde yıkmaya karar verdim." dedi. İmam buyurdu ki:

Ey müminlerin emîri! Sana nasihat etmekten başka çare bulamıyorum. İster tut, ister tutma.

Sonra şöyle buyurdu:

Geçmişte senin için üç örnek var: Eyyüb (a.s), musibete duçar oldu, sabretti. Süleyman (a.s) büyük nimete kavuştu, şükretti. Yusuf (a.s) sıkıntıya uğradı, ama bağışladı. Hangisini istersen, onu örnek al.

Bunun üzerine Mansur: "Medine'yi bağışladım." dedi.²

2- Abdullah b. Süleyman et-Temimî anlatıyor:

Abdullah b. Hasan'ın oğulları Muhammed ve İbrahim öldürülünce Şebbe İkal adlı bir adam Medine'ye geldi. Mansur onu Medine valisi yaptı. Adam

1- el-Gaybe, en-Numanî, s.224; Biharu'l-Envar, 47/261

2- el-Emali, Şeyh Tusî, s.50, hadis: 66; Biharu'l-Envar, 47/184; Menakıb-u Âl-i Ebî Talib, 4/251; Keşfu'l-Gumme, 2/420

Medine'ye geldikten sonra cuma günü mescide gitti ve minbere çıktı. Allah'a hamdüsenalar etti, ardından da şöyle dedi:

"Ali b. Ebu Talib, Müslümanların birliğini bozdu, müminlerle savaştı, iktidarın kendisinin olmasını istedi. Ama iktidara ehil olanlar buna engel oldular. Allah da onu mahrum etti. İktidar hırsını boğazında bırakarak canını aldı. Şimdi onun evlatları, fesat çıkarmak, ehil olmadıkları hâlde iktidarı istemek hususunda onun yolunu izliyorlar. Bu yüzden, yeryüzünün neresinde olursa olsun bulunup öldürülüyorlar, kanlarında yüzdürülüyorlar."

Ravi diyor ki:

Valinin bu sözleri insanlara ağır geldi. Ama kimse bir söz söyleme cesaretini bulamadı kendinde. Bir adam ayağa kalktı. Üzerinde koyu renkli kalın bir cüppe vardı. Dedi ki:

"Biz de Allah'a hamdediyoruz. Nebilerin sonuncusu, resullerin efendisi Muhammed'e, Allah'ın bütün resul ve nebilerine salât getiriyoruz. Söylediğin iyi şeylere gelince, biz onlara ehil insanlarız. Sözünü ettiğin kötü şeylere gelince, onlara sen ve efendin daha çok yaraşıyorsunuz. Ey başkasının bineğine binip de kendine ait olmayan yiyeceği yiyen adam! Eteğini kuşan da geri dön (pırlını pırtını topla da git)."

Sonra o adam halka döndü ve şöyle dedi:

"Kıyamet günü mizandaki sevabı en hafif ve uğradığı hüsrân en açık olan birini size bildireyim mi? İşte o, alacağı dünyalık karşılığında ahiretini satan kimsedir. O da bu fasık adamdır."

İnsanlar seslerini çıkarmadılar. Vali de tek bir söz söylemeden mescitten çıkıp gitti.

Oradaki insanlara bu adamın kim olduğunu sordum. Dediler ki:

"O, Cafer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebu Talib'dir (a.s)."¹

Üçüncüsü: Bu bağlamda söz konusu olan, İmam'ın (a.s) o zor zamanda, ağır koşullar altında Şiasına karşı uyguladığı özel uygulama, onlarla kurduğu ilişki tarzıdır.

Önceki bölümlerde İmam Cafer Sadık'ın (a.s) takiyye, sır saklama ve Hüseyinî kıyamla iç içe olma gibi İslâmî ilkelerin ve ıslah umdelerinin Şia'nın yüreğinde yer etmesi üzerinde yoğunlaştığını vurgulamıştık. Çünkü bu ilke ve umdelerin gözetilmesi, Şia'nın varlığının korunması, onlara dışarıdan gelecek darbeleri izale etmesi çok önemlidir.

Aşağıdaki rivayet, İmam Cafer Sadık'ın (a.s) o dönemde ashabıyla yürüttüğü gizli faaliyetleri çok çarpıcı bir şekilde tasvir etmektedir.

Velid b. Sabih'in şöyle dediği rivayet edilir:

Bir gece Ebu Abdullah'ın (a.s) yanındaydık. Birden kapı çalındı. İmam (a.s) cariyeye: "*Bak bakalım, kimmiş gelen?*" dedi.

Cariye dışarı çıktı, sonra içeri geldi: "Gelen, amcan Abdullah b. Ali'dir (a.s)." İmam (a.s) dedi ki: "*Al içeri.*" Bize de: "*Eve girin.*" dedi. Hemen eve girip odaların birinde saklandık. İçeri girince, soluk alma sesini duyduk. Bu yüzden içeride İmam'ın eşlerinden birinin olduğunu düşündük. Birbirimize sarılıp bekledik. İçeri girince Ebu Abdullah'a (a.s) döndü ve söylenemedik çirkin söz bırakmadı, hepsini söyledi. Sonra çıkıp gitti. Biz de bulunduğumuz yerden çıktık ve İmam ara verdiği konuşmasına kaldığı yerden devam etti.

1- el-Emali, Şeyh Tusî, s.66; Biharul-Envar, 47/165; Hilyetu'l-Eb-rar, 2/215

Aramızda dedik ki: "Bu adam, kimsenin kimseye söylemeyeceği şeyleri söyledi. Hatta bazılarımızı karşısına çıkıp haddini bildirmeyi bile düşündü."

Buyurdu ki: *"Yavaş olun. Siz aramıza girmeyin."*

Derken gece biraz daha ilerledi. Bu sırada kapı çalındı. Cariyeye dedi ki: *"Bak bakalım kimdir gelen?"* Cariye dışarı çıktı, sonra geri döndü ve "Gelen, amcan Abdullah b. Ali'dir (a.s)." dedi. İmam (a.s) bize: *"Yerimize geri dönün."* dedi. Ardından amcasına izin verdi. Amcası hıçkırarak ağlıyordu. İçeri girer girmez yalvararak şöyle dedi: "Ey kardeşimin oğlu! Bağışla beni, Allah seni bağışlasın. Beni hoş gör, Allah seni hoş görsün." İmam (a.s) dedi ki: *"Ey amca! Allah seni bağışlasın. Niçin böyle söylemek durumunda kaldım?"*

Dedi ki: "Ben yatağıma uzanıp uykuya dalınca iki zenci adam geldi. Beni bağladılar. Biri öbürüne: 'Bunu cehenneme götür.' dedi. Alıp beni götürdüler. Giderken Resulullah'ın (s.a.a) yanından geçtim. Ona dedim ki: 'Ya Resulallah! Bir daha aynı şeyi yapmayacağım.' Bunun üzerine beni serbest bırakmalarını emretti. Artık bağın etkisini hissetmiyordum."

Ebu Abdullah (a.s): *"Vasiyet et."* dedi.

Dedi ki: "Ne vasiyet edeyim. Malım yok. Çocuklarım çok ve borçluyum."

Ebu Abdullah (a.s) buyurdu ki: *"Borcun benim borcum, çocukların da benim çocuklarım. Sen yine de vasiyet et."*

Biz Medine'den daha çıkmamıştık ki, Abdullah b. Ali öldü. Ebu Abdullah (a.s) onun ailesini kendi ailesine kattı. Borçlarını ödedi. Kızını da oğluyla evlendirdi.¹

1- el-Haraic ve'l-Ceraih, 2/619; Biharu'l-Envar, 47/96; İsbatu'l-Hudat, 5/410, hadis: 143

Genel kanaate göre İmam Cafer Sadık'ın (a.s) bu tür faaliyetleri, daha çok Mansur zamanında yoğunlaşmıştı. Bunun nedeni de casusların, muhbirlerin çokluğu idi. Bunlar, İmam'ın (a.s) bütün hareketlerini gözetliyorlardı. Bu yüzden, evinde gizli toplantılar düzenlemek zorunda kalmıştı. Amaç, ümmete karşı üstlendiği ilâhî misyonunu, bu görevi üstlenme yeteneğine sahip seçkin ve salih kişileri yönlendirmek suretiyle sürdürmekti.

Şahadetinin Hemen Öncesinde İmam Cafer Sadık'ın (a.s) Etrafındaki Çemberin Daraltılması

Halife Mansur, İmam Cafer Sadık'ı (a.s) gitgide sıkıştırıyor, etrafındaki çemberi daraltıyor ve onu öldürmenin hazırlıklarını yapıyordu.

Fazl b. Rebi, babasından şöyle rivayet ediyor:

Mansur beni çağırdı ve dedi ki: "Cafer b. Muhammed, benim hâkimiyetimi inkâr ediyor. Eğer onu öldürmesem, Allah beni öldürsün."

Bunun üzerine İmam Cafer Sadık'a (a.s) gittim ve "Emirü'l-Müminin'in çağrısına uy!" dedim. Kalkıp temizlendi, güzel elbiselerini giydi.

Önden gittim ve onun için izin istedim. Halife: "İçeri al onu." dedi ve "Eğer onu öldürmesem, Allah beni öldürsün." diye ekledi.

İmam'ın (a.s) gelmekte olduğunu görünce, yerinden kalktı, onu karşıladı ve şöyle dedi: "Her hâliyle muttaki, ihanet ve dalavereden uzak olan kardeşim, amcamın oğlu hoş geldin."

İmam'ı (a.s) kendi divanının üzerine oturttu, yüzünü ona doğru çevirdi, hâlini sordu. Sonra: "Bir ihtiyacın varsa, iste." dedi. Buyurdu ki: "*Mekke ve Medine halkına yapılması gereken başışlar gecikti. Başışların dağıtılmasını emret.*"

"Yaparım." dedi. Sonra: "Ey Cariye! Bana hediye getir." diye seslendi. Cariye cam bir yağdanlık getirdi. İçinde misk vardı. Kendi elleriyle onu kapattı. Sonra ayrılıp giderken, ben de onu izledim ve dedim ki: "Ey Resulullah'ın oğlu! Seni getirdiğim zaman, onun seni öldüreceğinden şüphe duymuyordum. Ama sana karşı gördüğüm gibi hareket etti. İçeri girerken dudaklarının kıpırdadığını gördüm. Ne söyledin?"

Buyurdu ki: *"Şunları söyledim: Allah'ım! Uyumayan gözlerinle beni koru. Yıkılmaz rüknünle beni kurtar. Yüce kudretinle beni muhafaza et. Beni helâk etme. Sen benim umudumsun..."*¹

Mansur, ilk defa İmam'ı (a.s) bu şekilde davet etmiyordu. Bilakis kaç kere bu şekilde onu çağırmış ve her seferinde onu öldürmeyi düşünmüştü.²

İmam Cafer Sadık (a.s), o şartlarda yaşadığı zorlukların derinliğini, Mansur tarafından gördüğü eziyetleri bizzat bize tasvir etmiştir. Nitekim Anbese şöyle rivayet etmiştir:

Ebu Abdullah'ın (a.s) şöyle dediğini duydum:

Yalnızlığımı ve Medine halkından huzursuzluğumu Allah'a şikâyet ediyorum. Ama siz çıkıp geldiğinizde, sizi görüp seviniyorum. Keşke bu tağut bana izin verseydi de Taif'te bir köşk edinseydim, oraya yerleşseydim, sizi de yanıma yerleştirseydim! O zaman ona, bizim tarafımızdan sana hiçbir zaman bir olumsuzluk ilişmeyecek, diye garanti verirdim.³

1- Siyer-u A'lami'n-Nubela, 6/266; Mulhakat-u İhkaki'l-Hak, 19/513; el-Ferec Ba'de's-Şidde, s.70; et-Tezkire, İbn Cevzî, s.308 ve 309, rivayet zinciriyle birlikte

2- Usul-u Kâfi, 2/559 ve 6/445; el-Haraic ve'l-Ceraih, 2/195; Tarih-u Dımışk, 19/516

3- Usul-u Kâfi, 8/215; Ricalu'l-Keşşî, s.365; Biharul-Envar, 47/85

İmam Cafer Sadık (a.s) Sonsuzluğa Katılıyor

Halife Mansur ed-Devanikî zamanında, nübüvvetin devamı ve İslâm düşüncesinin dehası İmam Cafer Sadık'ın (a.s) yaşadığı sıkıntıların, mihnetlerin ardı arkası kesilmiyordu. İmam (a.s) Şiasının, Ali evladının yaşadıkları türlü zorlukları ve musibetleri de görüyordu. Bizzat kendisi de türlü baskılara ve eziyetlere, tahkirlere maruz kalıyordu. Tağut da ikide bir onu çağırıyor; sövgülerle, tehditlerle karşılıyor, ilmî otoritesine ve hocalığına, dünyadan yüz çevirip kendini ibadete vermiş olmasına, ilmi yaymasına saygı göstermiyordu. Tağut bunlarla da yetinmiyordu. Çünkü İmam Cafer Sadık (a.s) onun için korkutucu bir siluetti. Aşağıda İmam'ın (a.s) vefatına yakın son zamanlarında yaşadığı bazı olayları özetle sunmak istiyoruz.

İmam Cafer Sadık (a.s) insanlara geri dönülmez ecelinin yaklaştığını, Rabbine kavuşmasının yakın olduğunu duyurmuştu. İmam'ın (a.s) bu bağlamda verdiği bazı haberleri örnek olarak sunuyoruz:

a) Şihab b. Abdu Rabbih anlatıyor:

Ebu Abdullah (a.s) bana dedi ki: *"Muhammed b. Süleyman sana başsağlığı dilediği zaman ne yapacaksın?"* Allah'a yemin ederim ki, Muhammed b. Süleyman'ın kim olduğunu bilmiyordum. Bir gün Basra'da şehrin valisi Muhammed b. Süleyman'ın yanında bulunuyordum. Birden bana bir mektup verdi ve şöyle dedi: "İmam'ın Cafer b. Muhammed'in vefatından dolayı, Allah senin ve bizim ecrimizi arttırsın." Derhal İmam'ın (a.s) bana söylediklerini hatırladım ve hıçkırık bir düğüm gibi boğazıma oturdu.¹

1- İhtiyar-u Marifeti'r-Rical, s.414, hadis: 781; Delailu'l-İmame, s. 138; İlamu'l-Vera, 1/522 ve 523; Menakıb-u Âl-i Ebî Talib, 4/242

b) İmam Cafer Sadık (a.s), kendisini öldürmek isteyen Mansur'a, ecelinin yaklaştığını haber vermiş ve şöyle buyurmuştu: *"Şefkat göster. Andolsun sana eşlik etme süresi azaldı."* Sonra İmam (a.s) oradan ayrılp gitti.

Bunun üzerine Mansur, İsa b. Ali'ye: "Kalk, ona sor; onun mu yoksa benim mi ecelim yaklaştı?" İsa arkadan yetişt i ve Mansur'un sözlerini aktardı. Buyurdu ki: *"Hayır, benim ecelim yaklaştı."*¹

Nitekim İmam'ın (a.s) haber verdiği husus gerçekleşti. Aradan uzun bir zaman geçmeden dünyadan gitti.

İmam Cafer Sadık (a.s), Mansur Devanikî tağutunun boğazında bir dert düğümüydü. Onun için bir sıkıntı kaynağıydı. Nitekim İmam Cafer Sadık (a.s) bu durumu dostu, sırdaşı Muhammed b. Abdullah el-İskenderî'ye anlatmıştı.

Muhammed şöyle diyor:

Bir gün Mansur'un yanına gittiğimde onu üzüntülü gördüm. "Niçin böyle düşüncelisin?" dedim.

Dedi ki: "Ey Muhammed! Fatıma'nın evladından yüzden fazlası öldürüldü. -Tümünü de Mansur öldürmüştü.- Ama efendileri, imamları hâlâ yaşıyor."

"Kimdir?" diye sordum.

"Cafer b. Muhammed es-Sadık." dedi.

Muhammed, onu bu düşüncesinden vazgeçirmeye çalışır ve şöyle der:

O kendini ibadete vermiş bir adamdır. Saltanat ve hilafet istemeyecek kadar Allah ile meşguldür.

Mansur bu sözlerden memnun kalmaz ve şu karşılığı verir:

1- Mehcu'd-Daavat, s.231

Ey Muhammed! Senin ona inandığını, imamlığını kabul ettiğini biliyorum. Ama saltanat kimseye vefa etmez.¹

Bundan sonra tağut, İmam'ın faaliyet alanını daraltmaya başlar. Casuslarıyla onu çembere alır. Onlar, İmam'ın her hareketini not edip tağuta iletirler.

İmam Cafer Sadık (a.s), yaşadığı sıkıntıları şöyle dile getirmiştir:

Selamette olmak ne kadar da zorlaştı. Hatta selamet yolu bile gizlendi. Eğer selamet bir şeyde aramak gerekirse onu tanınmamak ve inzivada olmakta aramak gerekir. Eğer bulunmazsa sessiz olmada aranmalıdır. Mutlu kimse, kendine bir yalnız köşe arayıp orada kendisine uğraşandır.²

Mansur Devanikî, insanlardan utanmadan ve Allah'ın ateşinden korkmadan İmam'ı öldürmeyi plânlamıştı.³ Öldürücü bir zehir hazırlamış ve valisi aracılığıyla İmam'a (a.s) içirmişti.

İmam (a.s) onu içince, bağırsakları parçalanmış, dayanılmaz acılar çekmeye başlamıştı. Artık hayatının son demlerinin yaklaştığını anlamıştı.

İmam Cafer Sadık (a.s), kaçınılmaz ecelinin yaklaştığını hissedince bazı vasiyetlerde bulunmuştu. Bu vasiyetlerin bazıları şunlardır:

a) el-Eftas adıyla bilinen Hasan b. Ali'ye yetmiş dinar verilmesini vasiyet etti. Bir adam bunun üzerine şöyle dedi: "Bıçak alıp sana saldıran bir adama mirasından pay mı veriyorsun?" İmam (a.s) şu karşılığı verdi:

1- Mehcu'd-Daavat, s.247

2- Hayatu'l-İmam Musa b. Cafer, 1/412

3- Nuru'l-Ebsar, s.133; el-İthaf bi-Hubbi'l-Eşraf, s.54; Sebaiku'z-Zehab, s.72

Yazıklar olsun sana! Allah'ın şu sözünü okumadın mı?: "Onlar ki Allah'ın gözetilmesini emrettiği bağları gözetirler, Rablerinden korkarlar ve kötü hesaptan çekinirler."¹

İmam Cafer Sadık (a.s), olabilecek en üst düzeyde yüce dine kendini adanmıştı. Dinin bütün değerlerine ve hedeflerine eksiksiz iman etmişti. Duygulardan ve tutkulu arzularından uzaklaşmıştı. Bu yüzden kendisini öldürmek isteyen bu adama da iyilik edilmesini vasiyet etmişti. Çünkü bu adama iyilik etmesi, yüce Allah'ın sürdürülmesini emrettiği akrabalık bağlarını gözetmenin bir gereği idi.

b) İmam Cafer Sadık (a.s) özel vasiyetlerde de bulundu. Bu özel vasiyetlerini halkın gözü önünde beş kişiye tevdi etti: Mansur Devanikî, Muhammed b. Süleyman, Abdullah, oğlu İmam Musa, eşi Humeyde.

Bu şekilde vasiyette bulunmasının nedeni, zorba yönetimin oğlu İmam Musa Kâzım'a (a.s) bir kötülük etmesinden korkmasıydı.

Nitekim bu durum onun vefatından sonra açık bir şekilde ortaya çıktı. Mansur Medine valisine bir mektup yazarak İmam'ın vasiyet ettiği kişiyi öldürmesini emretti. O da cevap olarak şunu yazdı: "O beş kişiye vasiyette bulunmuştur, sen de onlardan birisin."

Mansur buna karşılık şunu yazdı: "Bunları öldürmenin imkânı yoktur."²

c) İmam Cafer Sadık (a.s) bütün vasiyetlerini oğlu İmam Kâzım'a (a.s) yaptı; kendisinin cenaze işlemleriyle uğraşmasını, yıkamasını, kefenlemesini ve namazını kılmasını emretti. Onu kendisinden sonraki İmam olarak tayin etti. Şiasından ileri gelen has adamları ona yöneltti. Ona itaat etmekten ayrılmamalarını emretti.

1- el-Gaybet, Şeyh Tusî, s.197; Biharu'l-Envar, 47/276. R'ad, 21

2- Usul-u Kâfi, 1/310; Menakıb-u Âl-i Ebî Talib, 4/345

d) Eşi Humeyde Hanımefendi'yi çağırıldı. Komşularını ve hizmetçilerini toplamasını emretti. Bunlar yanında toplanınca da şöyle dedi:

Bizim şefaetimiz, namazı önemsemeyenlere ulaşmaz...¹

Artık ölüm; nübüvvet evladına, İslâmî düşünce uyanışının önderine iyice yaklaşıyordu. Hayatının son demlerinde ailesine güzel ahlâkı, temiz sıfatları tavsiye etti. Onlardan, Allah'ın emirlerine ve hükümlerine muhalefet etmekten kaçınmalarını istedi.

Bu arada Kur'ân'dan sureler, ayetler okumaya başladı. Sonra oğlu İmam Musa Kâzım'a (a.s) son kez baktı ve tertemiz ruhu yaratıcısına vardı.

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) şehit edilmesi, o çağda İslâm âleminin başına gelen en büyük felaketlerden biriydi. Bu hadisenin dehşeti karşısında İslâm âleminin dört bir yanı sarsıldı. Haşimîlerin ve diğer insanların evlerinden feryatlar yükseldi.

İnsanlar, İmam'ın evine akın ettiler. Bütün Müslümanlar için bir sığınak, bir barınak konumundaki bu büyük insanın vefat etmesinden dolayı bir yandan dövünüyorlardı, bir yandan da birbirlerine başsağlığı diliyorlardı.

Yüreği yaralı İmam Musa Kâzım (a.s), babasının cenazeyle ilgilendi. Tertemiz naaşını yıkadı. İhram olarak kullandığı iki Mısır kumaşı ile ve bir gömlekle kefenledi. Başına, dedesi İmam Zeynelabidin'den (a.s) kalma sarığı sardı. Kırk dinara satın aldığı bir abaya sardı. Naaşın teşhizini tamamladıktan sonra babasının namazını kıldı. Yüzlerce Müslüman da arkasında saf tuttu.

Mübarek naaşı tekbir haleleri arasında eller üzerinde taşındı. İnsanlar hıçkırıklara boğulmuşlardı. İmam'ın (a.s) fazi-

---

1- Biharu'l-Envar, 47/2; Ikabu'l-A'mal, Şeyh Saduk, s.272

letlerini, bu ümmete yönelik ilgisini anlatıp ağlıyorlardı. Kuşkusuz bütün ilim türlerine dair birikimini ümmet için harcamıştı.

Mübarek naaş, kutsal Cennetü'l-Baki mezarlığına getirildi. Dedesi İmam Zeynelabidin ve babası İmam Muhammed Bâkır'ın (a.s) yanında son karargâhına konuldu. Onunla birlikte ilmi, ağırbaşlılığı ve şu insan denilen canlının insanlığını oluşturan tüm değerleri de gömüyorlardı.¹

İmam Cafer Sadık'la (a.s) ilgili bu mevzuu, ashabından Ebu Hureyre el-İclî'nin onun için yazdığı şu ağıtla bitirmemiz yerinde olur:

Onu omuzlayıp taşıyanlara söylüyorum,
Omuzlarının ve boyunlarının üzerinde götürenlere:
Mezara ne taşıdığınızı biliyor musunuz?
Yüksek bir şahikayı andıran bir ağır konuktur o.²

1- Asru'l-İmami's-Sadık, Bâkır Şerif Kureşî, s.167 ve 170

2- Muktababu'l-Eser Fi'n-Nassi Ale'l-Eimmeti'l-İsna Aşer, el-Cevherî, s.52

İMAM CAFER SADİK'IN (A.S) İLMÎ MİRASI

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) Ehl-i Beyt (a.s) düşünce ekolünün temellerini sağlamlaştırmak ve ayırıcı çizgilerini ayırtımlı bir şekilde belirginleştirmek amacıyla faaliyetlerini yürüttüğü zaman dilimini üç buçuk dönem şeklinde ele almak mümkündür.

Bu zaman diliminin en belirgin özelliği, Emevî devletinin sonları ile Abbasî devletinin ilk dönemlerine denk gelmiş olmasıydı. Bu ise, her iki devletin de siyaseten zayıf oldukları bir dönemdir. Dolayısıyla özgün İslâmî bilinci ve kültürü yaymak için eşsiz, bulunmaz bir fırsattı. Ehl-i Beyt izleyicileri aynı zamanda Cafer b. Muhammed es-Sadık'ın (a.s) izleyicileri, Şiîleri olarak da bilinirler. Bir Şiî'nin özelliği, Caferî olmasıdır. Kuşkusuz bu nitelemenin tarihsel kanıtları ve kültürel gerekçeleri vardır.

Buradan hareketle İmam Cafer Sadık'ın (a.s) bize bıraktığı mirasın büyüklüğünü, onun ve mirasının keyfiyet ve kemiyet olarak ne denli geniş olduğunu anlıyoruz. Bu bağlamda İmam Ebu Abdullah es-Sadık'ın (a.s) elinde yetişen öğrencilerin çokluğunu ve bunların o mirası sonraki nesillere aktardıklarını görüyoruz. Bu çerçevede Şeyh Muzaffer bazı açıklamalarda bulunuyor ki, Ehlisünnet ravilerinin ve âlimlerinin ileri gelenlerinin de, İmam Cafer Sadık'ın (a.s) üstünlüğünü kabul ettiklerini, mezhep imamlarının ve hadis âlimlerinin sık sık ona müracaat ettiklerini görüyoruz. Şimdi bu konunun açıklamasına geçiyoruz:

Birçok defa belirttiğimiz gibi Ebu Abdullah'tan (a.s) rivayet edenlerin sayısı dört bini geçiyordu. Şeyh Müfid (Allah kabrine esenlik versin) el-İrşad adlı eserinde şöyle diyor:

Hadis âlimleri, İmam Cafer Sadık'tan (a.s) hadis rivayet eden ve görüş ve makamları birbirinden farklı olan bütün ravilerin isimlerini toplamışlardır. Bunların sayısı dört bin kadardır.¹

İbn Şehraşub, bu ravilerin isimlerini derleyen İbn Ukde olduğunu belirtir. Başkaları da, İbn Ukde'nin bu isimlerin her birinin aktardığı bir rivayete yer verdiğini ifade etmişlerdir. Tabersî, A'lamu'l-Vera adlı eserde ve Muhakkik Hillî, el-Muteber adlı eserde bu ravilerin sayısına işaret etmişlerdir. Şeyh Tusî (makberi nurla dolsun) de er-Rical kitabında bu ravilerin isimlerini zikretmiştir.

İmam'dan hadis aktaranların çokluğu, onun yüceliğine ve kadrinin görkemine herhangi bir katkı sağlamış olmuyor. Bilakis ondan hadis aktarmış olmakla raviler faziletlerine yücelik katmış oldular. Kuşkusuz böyle bir durumun olması; onun yüceliğini, ilminin genişliğini, ilim talep edenlerin görüş ve mezhep farklılıklarına rağmen onun faziletini içtenlikle itiraf ve kabul ettiklerini gözler önüne sermektedir.

İmam Cafer Sadık'tan Ders alan Ehlisünnet'in Önde Gelen Simaları

Ehlisünnet mezhebinin önde gelen simalarından ve mezhep imamlarından bazıları, İmam Cafer Sadık'tan (a.s) ders almışlardır. Ders almaları, bir öğrencinin öğretmeninden ders alması şeklinde değildi elbette. Bilakis onun imamlığı, yüceliği ve efendiliği hususunda görüş birliği ettikleri için ondan ders alıyorlardı. Örneğin Şeyh Süleyman, Yenabiu'l-Mevedde adlı eserde ve en-Nevevî, Tehzibu'l-Esma ve'l-

---

1- el-İrşad, Şeyh Müfid, s.271

Lugat adlı eserde bu hususa işaret etmişlerdir. Bu kişiler, Ehlisünnet âlimlerinin ondan ders almalarını, şeref duyacakları birer menkibe, övünecekleri birer fazilet olması şeklinde nitelemişlerdir. Nitekim Şafî, Metalibu's-Sual adlı eserde bu hususa değinmiştir. Aşağıda önde gelen isimlerden bazılarından söz etmek istiyoruz:

Ebu Hanife: Ebu Hanife, Nu'man b. Sabit b. Zufî. (Zufî azatlı bir köleydi). Aslen Kabillidir. Kûfe'de doğmuştur. Orada büyümüş ve eğitimini tamamlamıştır. Kûfe'de bir ilim havzası oluşturmuştu. Sonra Bağdat'a taşındı ve hicrî 150 senesinde orada vefat etti. Kabri meşhurdur. Ehlisünnet'in dört mezhebinden birini kurmuştur. Kendisi burada ayrıca anlatılmayı gerektirmeyecek kadar bilinen, meşhur bir si-madır.

İmam Cafer Sadık'tan (a.s) ders aldığı bilinmektedir. Şeb-lencî Nuru'l-Ebsar'da, İbn Hacer es-Savaiku'l-Muhrıka'da, Şeyh Süleyman el-Yenabi'de, İbn Sabbağ el-Fusul adlı eserde bu hususa değinmişlerdir. Başkaları da bunu aktarmışlardır. Alusî, Muhtasaru't-Tuhfeti'l-İsna Aşeriyye adlı eserin 8. say-fasında şöyle diyor:

Örneğin; şu Ebu Hanife, Ehlisünnet arasında açık bir şekilde ve övünerek şöyle derdi: "Eğer iki sene ol-masaydı, Numan helâk olurdu." Bunu derken, ders almak için İmam Cafer Sadık'a (a.s) eşlik ettiği iki se-neyi kastediyordu.

Malik b. Enes: Bunlardan biri de dört mezhepten birinin kurucusu Malik b. Enes el-Medenî'dir. İbn Nedim, el-Fihrist adlı eserde şöyle diyor:

O, Himyer kabilesinden Ebu Amir'in oğludur. Ku-reyş'in Mürre kolunun Teymoğulları aşiretinden sayı-lırdı. Üç yıl boyunca İmam Cafer Sadık'ın (a.s) yanına gidip geldi.

Devamla şöyle diyor:

Onu Medine valisine ihbar ettiler ve dediler ki: "Size biat edilmesine inanmıyor." Bunun üzerine vali onu çağırıldı, elbisesini çıkardı, yere uzatıp omuzlarını soyarak kırbaçlamaya başladı. Hicrî 179 yılında 84 yaşında vefat etti.

Aynı bilgileri İbn Hallikan da aktarıyor.

Malik'in, Ebu Abdullah'tan (a.s) ilim öğrenmesi, bilinen ve meşhur bir olaydır. Nevevî et-Tehzib'de, Şeblenî Nuru'l-Ebsar'da, İbn Cevzî et-Tezkire'de, Şafîî el-Metalib'de, İbn Hacer es-Savaik'de, Şeyh Süleyman el-Yenabi'de, Ebu Nuaym el-Hilye'de, İbn Sabbağ el-Fusul'da bu konuya işaret etmektedirler. Bunların dışında başkaları da bu hususa değinmişlerdir.

Süfyan es-Sevrî: Bunlardan biri de Süfyan b. Said b. Mesruk es-Sevrî el-Kufî'dir. Birkaç kez Bağdat'a geldi. İmam Cafer Sadık'tan (a.s) çok şey rivayet etmiştir. Önceki bölümlerin birinde (s.199-200) işaret edildiği gibi, İmam Cafer Sadık (a.s) ona çok değerli tavsiyelerde bulunmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi züht bakımından İmam Cafer Sadık'ı (a.s) kendine örnek almıştı. Basra'ya göç etti. Hicrî 161 senesinde orada vefat etti. Yaşı doksan küsuru bulmuştu. Bazılarına göre, Hişam b. Abdülmelik'in muhafızları arasında yer alarak şehit Zeyd olayına fiilen katılmıştı.

İmam Cafer Sadık'tan (a.s) ilim öğrendiği; et-Tehzib, Nuru'l-Ebsar, et-Tezkire, el-Metalib, es-Savaik, el-Yenabi, el-Hilye, el-Fusulu'l-Muhimme gibi eserlerde anlatılır. Şia rical âlimleri, onu İmam Cafer Sadık'tan (a.s) rivayet eden ricalden saymışlardır.

Süfyan b. Uyeyne: Biri de Süfyan b. Uyeyne b. Ebu Umran el-Kufî el-Mekkî'dir. Hicrî 107 yılında Kûfe'de doğdu ve hicrî 198 yılında Mekke'de öldü. Ebu Hanife'nin döneminde genç yaşlarında Kûfe'ye geldi.

Onun, İmam Cafer Sadık'tan (a.s) ders alması; et-Tehzib, Nuru'l-Ebsar, et-Tezkire, el-Metalib, es-Savaik, el-Yenabi, el-Hilye, el-Fusul adlı eserlerde anlatılır. Başka kaynaklarda da buna değinilir. Şia'nun rical âlimleri onu da İmam'ın (a.s) ricali arasında zikretmişlerdir.

Yahya b. Said el-Ensari: İmam'dan (a.s) ders alanlardan biridir Yahya b. Said b. Kays el-Ensari. Bu zat tâbiîn kuşağına mensup olup Benî Neccar kabilesindendi. Halife Mansur'un Medine kadısıydı. Daha sonra Kadı'l-Kuddat (Baş Kadı) oldu. Hicrî 143 tarihinde el-Haşimiye'de öldü.

İmam Cafer Sadık'tan (a.s) yaptığı rivayetlerle ilgili olarak yukarıdaki kaynaklarla birlikte başka kaynaklara bakılabilir. Şia rical âlimleri onu da İmam'ın (a.s) hadislerini rivayet eden rical arasında zikretmişlerdir.

İbn Cerih: Bunlardan biri de, Abdülmelik b. Abdülaziz b. Cerih el-Mekkî'dir. Birçok âlimden ilim öğrenmiştir. Mut'a nikâhının helal olduğunu savunan Ehlisünnet âlimlerinden biriydi. Başkaları da mut'anın helal oluşunu ondan rivayet etmişlerdir. Şeyh Saduk kanalıyla "Şahit Olmaksızın Kabul Edilen İddialar Babın"da, Usulu'l-Kâfi adlı eserde "Allah'ın Helal Kıldığı Mut'a Babı"nda birisinin İmam Cafer Sadık'a (a.s) mut'a ile ilgili bir soru sorduğu, onun da: "*Abdülmelik b. Cerih'i bul ve ona sor. Çünkü onun yanında bu konuyla ilgili bilgi vardır.*" dediği zikredilmektedir. Nitekim bu adam, İbn Cerih'in yanına gider; o da, mut'a ve helal oluşu hakkında çok şey anlatır. İbn Hallikan anlatıyor:

Abdülmelik meşhur âlimlerden biriydi. Hicrî 80 tarihinde doğdu. Bağdat'a Ebu Cafer Mansur'un yanına geldi. Hicrî 149 tarihinde, bazılarının göre ise 150 tarihinde vefat etti.

Yukarıda sözünü ettiğimiz kaynaklar İbn Cerih'in İmam Cafer Sadık'tan (a.s) ilim öğrendiğinden bahsederler. Şia ricali de ondan söz etmişlerdir.

el-Kattan: Bu adamlardan birisi de, Ebu Said Yahya b. Said el-Kattan el-Basrî'dir. Hadis imamlarından biriydi. Daha doğrusu zamanının muhaddisi kabul edilirdi. Sihah yazarları ve başkaları onu delil/sözlerini kabul edilir olarak göstermişlerdir. Hicrî 198 tarihinde vefat etti. İbn Kuteybe'den, onun Şia olduğu anlatılır. Ama Şia âlimleri, onun Şiî olduğunu kabul etmezler.

Ehli-sünnet kaynaklarından et-Tehzib, el-Yenabi ve başka eserlerde, İmam Cafer Sadık'tan (a.s) hadis nakleden kişilerden kabul edilmiştir. Nitekim Şeyh Tusî, İbn Davud ve Necaşî gibi Şiî âlimleri de onu İmam Cafer Sadık'tan (a.s) ilim almış kişilerden saymışlardır.

Muhammed b. İshak: Bunlardan bir diğeri de, Muhammed b. İshak b. Yesar'dır. el-Mağazi ve's-Siyer adlı eserin yazarıdır. Medineli olup Mekke'ye yerleşmiştir. İbn Hallikan, ondan çok kere övgüyle söz etmiştir. Onunla Malik arasında düşmanlık vardı. Her biri öbürünü eleştirirdi. Hiyre'ye Mansur'un yanına gitti. Onun için gaza kitaplarını yazdı.

Sonra Bağdat'a gitti ve yaygın kanaate göre hicrî 151 senesinde Bağdat'ta öldü. et-Tehzib ve el-Yenabi gibi Ehli-sünnet kaynaklarında ve Şiî ulemadan Şeyh Tusî Rical'de, Allâme el-Hulasa'da ve el-Keşşî Rical'de onun İmam Cafer Sadık'tan (a.s) ders aldığını anlatmaktadırlar.

Şu'be b. Haccac: Biri de, Şu'be b. Haccac el-Ezdî'dir. Ehli-sünnet'in imamlarından ve önde gelen âlimlerinden biriydi. İbrahim b. Abdullah b. Hasan'ın yanında ayaklanmaya katılmanın lehinde fetva verirdi. Bazılarına göre, İbrahim b. Abdullah ile birlikte ayaklanan hadis ehli arasında o da yer alıyordu.

et-Tehzib, es-Savaik, el-Hilye, el-Yenabi, el-Fusul ve et-Tezkire gibi eserlerde bazı Ehli-sünnet âlimleri onu, İmam Cafer Sadık'tan (a.s) ders alanlar arasında zikretmişlerdir.

Eyyüb es-Sicistanî: İmam Cafer Sadık'tan (a.s) ders alan Ehlisünnet âlimlerinden biri de, Eyyüb b. Ebu Temime es-Sicistanî el-Basrî'dir. Bazıları es-Sahtiyânî demişlerdir. Ancak es-Sicistanî ismi daha ünlüdür. Ammar b. Yasir'in azatlısıydı. Tâbiîn kuşağı fakihlerinin büyüklerinden kabul edilmiştir. Basra'da 65 yaşında iken baş gösteren veba hastalığı sonucu hicrî 131 senesinde vefat etti.

Nuru'l-Ebsar, et-Tezkire, el-Metalib, es-Savaik, el-Hilye, el-Fusul gibi Ehlisünnet eserlerinde İmam Cafer Sadık'ın (a.s) ashâbı arasında zikredilmiştir. Şia rical kitaplarında da İmam Cafer Sadık'ın (a.s) öğrencileri arasında sayılmıştır.

Yukarıda saydığımız isimler kendilerini İmam Cafer Sadık'ın öğrencisi olarak tanıtan Ehlisünnet'in belirgin âlimleri ve fakihleridir. Bunlardan başkaları da zikredilmiştir. Bu konuda daha geniş bilgi için Hilyetu'l-Evliya adlı esere bakılabilir. Bu arada Ebu Nuaym'den başkaları da, "ve başkaları, diğerleri" ve benzeri ifadelerle daha başka isimlere işaret etmişlerdir.¹

Avrupa uygarlığı da dâhil olmak üzere bugünkü insan uygarlığı, özellikle İmam Cafer Sadık'ın (a.s) bıraktığı mirasa borçludur. Çünkü elinizdeki kitabın önceki bölümlerinin akışı içinde ele aldığımız gibi, İmam Cafer Sadık (a.s) tabii ilimlere/bilime yüksek bir ilgi göstermiştir.

Ehl-i Beyt medresesi âlimlerinin, İmam Cafer Sadık'tan (a.s) derledikleri ve rivayet ettikleri miras, kemiyet ve keyfi-

---

1- el-İmamu's-Sadık (a.s), Muhammed Hüseyin Muzaffer, s.127-130. Ehlisünnet âlimlerinin itiraflarına, İmam Cafer Sadık'ın (a.s) ilmî üstünlüğüne işaret etmelerine, Ehlisünnet'in mezhep imamlarının ve büyük âlimlerinin İmam Cafer Sadık'ın (a.s) rahle-i tedrisinde ders almış olmalarına, Ehlisünnet ravilerinin ondan aktardıkları hadisler doğuyu ve batıyı kaplamasına rağmen, Haricîlerden, fasıklardan, adı-sanı duyulmamış kişilerden nice hadisler rivayet eden Buharî'nin, İmam Cafer b. Muhammed es-Sadık'tan (a.s) tek bir hadis dahi rivayet etmemiş olması dikkate şayandır.

yet olarak Masum İmamlar'ın her birinin mirasından çok daha fazladır. Değişik insanî ve tabîî ilimlere ilgili olması bakımından çok çok daha geniştir.

Bu kitabın önceki bölümlerinde, bu geniş ilginin üzerinde bir nebze durduk. Bu mirasın belirgin kavramlarından bazıları, "Ehl-i Beyt Üniversitesi" ve "Salih Cemaat"tir. Faydayı tamamlayıcı olması ve bu bölümün, bu çalışmanın diğer ciltlerindeki başlıklarla uyum sağlaması için, burada İmam'ın, İslâmî ilimlerin değişik alanlarıyla ilgili rivayet ve mirasının başka bir boyutu üzerinde durmak istiyoruz:

Marifetin (İlâhî Öğretilerin) Kaynakları ve Sonuçları

1- Ali b. Hakem, Hişam kanalıyla Ebu Abdullah'tan (a.s) şöyle rivayet eder:

Yüce Allah akılı yarattığı zaman ona konuşma yeteneği verdi. Sonra ona: "Gel." dedi, akıl geldi. Ardından: "Git." dedi, akıl gitti. Bunun üzerine şöyle dedi: "İzzetim ve celalim hakkı için, senden daha çok bana sevimli gelen bir şey yaratmış değilim. Seninle tutar, seninle veririm ve senden dolayı ödüllendiririm."¹

2- Abdullah b. Sinan rivayet eder: Bir gün Ebu Abdullah Cafer b. Muhammed es-Sadık'a (a.s) bir soru sorarak: "Melekler mi yoksa Âdemoğulları mı üstündür?" dedim. Buyurdu ki:

Emirü'l-Müminin (a.s) buyurdu ki: "Yüce Allah meleklerde şehvetsiz akıl, hayvanlarda akılsız şehvet, Âdemoğullarında ise her ikisini de yaratmıştır. Dolayısıyla kimin akılı şehvetine galip gelirse o, meleklerden daha üstündür. Kimin de şehveti aklına galip gelirse, o da hayvanlardan daha aşağıdır."²

1- el-Mehasin, 1/192; Kitab-u Mesabihi'z-Zulmi, bab: 1, Babu'l-Akl, hadis: 7

2- İlelu's-Şerayi, 4/1, bab: 6

3- Abdullah b. Sinan rivayet ediyor: Ebu Abdullah (a.s) şöyle buyurdu:

Yüce Allah'ın insanlar üzerindeki hücceti nebi (peygamber); kullar ile Allah arasındaki hüccet ise akıldır.¹

Peygamberler ve İmamlar

1- Ebu Hamza es-Sumalî rivayet eder: Ebu Abdullah (a.s) şöyle buyurdu:

Liderlik hırsından ve insanların ardından gitmekten sakın. Hüccet olmadan bir adamı kendine ölçü yapmaktan ve onun her dediğini tasdik etmekten kaçın.²

2- Fudayl rivayet eder: İmam Ebu Abdullah'a (a.s): "**Sen ancak bir uyarıcısın ve her kavmin bir rehberi var.**"³ ayetinin anlamını sordum. Buyurdu ki:

Her İmam, yaşadıkları çağın rehberidir.⁴

3- Ammar es-Sabatî rivayet eder: Ebu Abdullah'a (a.s) "İmam gaybı bilir mi?" diye sordum. Buyurdu ki:

(Kendiliğinden) bilmez; ama bir şeyi bilmek istediği zaman Allah ona öğretir.⁵

4- Büreyde b. Muaviye, İmam Muhammed Bâkır (a.s) veya İmam Cafer Sadık'tan (a.s): "**Onun tevilini, Allah'tan ve ilimde derinleşenlerden başkası bilmez.**"⁶ ayetiyle ilgili olarak şöyle rivayet eder:

1- Usul-u Kâfi, 1/25, Kitabu'l-Akl ve'l-Cehl, s.22

2- Maani'l-Ahbar, 1/164

3- Ra'd, 7

4- Usul-u Kâfi, 1/191, Kitabu'l-Hüccet, Bab-u İnnel-Eimme Humu'l-Hudat, hadis: 1

5- Usul-u Kâfi, 1/257, Kitabu'l-Hüccet, Babun Nadir Fihi Zikri'l-Gayb, hadis: 4

6- Nisâ, 162

Resulullah (s.a.a) ilimde derinleşenlerin en hayırlı-sıdır. Yüce Allah ona indirdiği tenzil ve tevilin tümünü öğretmiştir. Yüce Allah'ın, ona indirdiği bir şeyin tevilini öğretmemiş olması mümkün değildir. Ondan sonraki vasileri de bunların tamamını bilirler Kur'ân; has, umum, muhkem, müteşabih, nasih ve mensuh'tan ibarettir. İlimde derinleşenler bunları bilirler.¹

İslâm ve İman

1- Cemil b. Salih rivayet eder: Ebu Abdullah'a (a.s) dedim ki: "Bana İslâm'ı ve imanı anlat; bunlar farklı şeyler mi?" Buyurdu ki:

İman İslâm'a ortaktır; ama İslâm imana ortak değildir.

Dedim ki: "Bunları bana tanımla." Buyurdu ki:

İslâm; Allah'tan başka ilâh olmadığına şahitlik etmek ve Resulullah'ı (s.a.a) tasdik etmekten ibarettir. Bunu söyleyen insanın kanı dokunulmaz olur. Nikâh ve miras buna göre belirginleşir. İnsan toplulukları bunun zahirine göre tanımlanır. İmam ise; hidayettir ve kalplerde oluşan İslâm sıfatı ile insanın davranışlarında görünen zahir amellerdir. İman, bir derece İslâm'dan daha yüksektir.²

2- Abdurrahim el-Kasir rivayet eder: Abdülmelik b. A'yen ile birlikte İmam Ebu Abdullah'a (a.s) bir mektup yazdım ve ona: "İman nedir?" diye sordum. Bana ve Abdülmelik b. A'yen'e şu cevabı gönderdi:

Allah sana rahmet etsin, imanın ne olduğunu sormuşsun. İman; dil ile ikrar, kalp ile bağlanma ve be-

---

1, Usul-u Kâfi, 1/213, Kitabu'l-Hüccet, Bab-u Enne'r-Rasihine Fi'l-İlm-i Humu'l-Eimme, hadis: 2

2- Usul-u Kâfi, 2/25, Kitabu'l-İman ve'l-Kufr, Bab-u Enne'l-İman Yuşariku'l-İslâm, hadis: 1

denle amel etmektir. İman birbirine bağlı, bölünmez bir bütündür. İman bir yurttur. İslâm da bir yurttur. Küfür de bir yurttur. Bir kul mümin olmadan önce Müslüman olabilir. Ama Müslüman olmadan mümin olamaz. Şu hâlde İslâm, imandan önce gelir ve iman İslâm'a ortaktır.¹

3- Abdullah b. Muskan bir arkadaşından rivayet eder: İmam Ebu Abdullah'a (a.s): "İman nedir?" diye sordum. Buyurdu ki:

Allah'ın dininin adı İslâm'dır. O, siz olmadan önce de ve sizden sonra da Allah'ın dinidir. Kim Allah'ın dinini kabul ederse, o Müslüman'dır. Kim Allah'ın emirlerine göre amel ederse, o mümindir.²

Dinde Fakih Olmak

1- Abdurrahman b. Zeyd babasından rivayet eder: İmam Ebu Abdullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

Resulullah (s.a.a) şöyle buyurdu: "İlim talep etmek her müslümana farzdır. Haberiniz olsun! Allah ilme düşkün olanları sever."³

2- Ebu Cafer el-Ahvel rivayet eder: Ebu Abdullah (a.s) şöyle buyurdu:

İnsanlar bilmediklerini sormadıkça, fakih olmadıkça/dinde derin kavrayışa sahip olmadıkça ve İmamlarını tanımadıkça ferahlığa, genişliğe kavuşamazlar.

1- Usul-u Kâfi, 2/27, Kitabu'l-İman ve'l-Kufr, Babu Enne'l-İslâm Gable'l-İman, hadis: 1

2- Usul-u Kâfi, 2/38, Kitabu'l-İman ve'l-Kufr, Bab: 30, Enne'l-İman Mabsusun li-Cevarihi'l-Beden Kulliha, hadis: 4

3- Usul-u Kâfi, 1/30, Kitab-u Fadli'l-İlm, bab: 1; Bab-u Farzi'l-İlm, hadis: 1

İmamın dediklerini tutmaları, takiye olsa bile, onlara büyük bir genişlik, ferahlık sağlayacaktır.¹

3- Cemil rivayet eder: Ebu Abdullah'ın (a.s) şöyle dediğini duydum:

İnsanlar üç gruba ayrılırlar: Âlimler, öğrenciler ve sel sularının üzerine biriken çöpler. Biz Ehl-i Beyt imamları âlimleriz. Şiamız öğrencilerdir. Geri kalanlar da çer çöptür.²

4- el-Buhterî rivayet eder: İmam Ebu Abdullah (a.s) buyurdu ki:

Âlimler, peygamberlerin vârisleridir. Çünkü peygamberler miras olarak dirhem ve dinar bırakmazlar. Bilakis, hadislerinden bir hadis miras bırakırlar. Kim bundan bir şey alırsa, büyük bir kazanç elde etmiş olur. O hâlde sahip olduğunuz ilmi kimden aldığınıza bakın. Çünkü biz Ehl-i Beyt'ten her halefin döneminde adil birileri çıkar ve aşırıların tahriflerini, batıl ehlinin işlerine gelen kısmını alıp geri kalanını değiştir-melerini ve cahillerin yorumlarını dinden ayıklarlar.³

İslâmî Teşriin Kaynakları

1- Hammad rivayet eder: İmam Ebu Abdullah (a.s) şöyle buyurdu:

Hiçbir şey yoktur ki onun hakkında, Kur'ân'da veya Sünnet'te bir açıklama bulunmasın.⁴

1- Usul-u Kâfi, 1/40, Kitab-u Fadli'l-İlm, bab: 9, Bab-u Suali'l-Âlim ve Tezakurihi, hadis: 4

2- Usul-u Kâfi, 1/34, Kitab-u Fadli'l-İlm, bab: 3, Bab-u Esnafî'n-Nas, hadis: 4

3- Usul-u Kâfi, 1/32, Kitab-u Fadli'l-İlm, bab: 2, Bab-u Fadli'l-Ulema, hadis: 2

4- Usul-u Kâfi, 1/59, Kitab-u Fadli'l-İlm, bab: 20, Bab-u er-Reddi İle'l-Kitab, hadis: 4

2- Mürazim rivayet eder: İmam Ebu Abdullah (a.s) şöyle buyurdu:

Yüce Allah, Kur'ân'da her şeyin açıklamasını indirmiştir. Allah, kulların ihtiyaç duydukları hiçbir şeyi eksik bırakmamıştır. Öyle ki bir insanın: "Keşke Kur'ân'da bu hususta bir ayet indirilmiş olsaydı!" diyebileceği her hususla ilgili olarak mutlaka bir ayet vardır.¹

3- Mualla b. Huneys rivayet eder ki: Ebu Abdullah (a.s) şöyle buyurdu:

İki insanın, hakkında ihtilaf ettikleri hiçbir mesele yoktur ki, bunun aslı Allah'ın kitabında olmasın. Ancak sıradan insanların akılları bunlara ermez.²

İmamların İlmî

1- Abdu'l-A'la b. A'yen anlatıyor: İmam Ebu Abdullah'ın (a.s) şöyle buyurduğunu duydum:

Ben, Resulullah'ın (s.a.a) çocuğuyum. Ben, Allah'ın kitabını en iyi bilen kimseyim. Kur'ân'da ilk yaratılış anlatılır. Kıyamet gününe kadar olacaklar da açıklanır. Göklerin ve yerin haberi onda yer alır. Cennet ve cehennem haberi de. Bugüne kadar olanların ve olacakların haberlerini vermektedir. Kur'ân'ı avucumun içi gibi bilirim. Allah şöyle buyurmuştur: "**Onda her şeyin açıklaması vardır.**"³

2- Ebu Basir rivayet eder:

İmam Ebu Abdullah (a.s) şöyle buyurdu:

1- Usul-u Kâfi, 1/59, Kitab-u Fadli'i-İlm, bab: 20, Babu'r-Reddi İle'l-Kitab, hadis: 1

2- Usul-u Kâfi, 1/60, Kitab-u Fadli'i-İlm, bab: 20, Babu'r-Reddi İle'l-Kitab, hadis: 6

3- Usul-u Kâfi, 1/61, Kitab-u Fadli'i-İlm, bab: 20, Babu'r-Reddi İle'l-Kitab, hadis: 8

"Resulullah (s.a.a) Ali'ye (a.s) bin kapı öğretti ve bunların her biri bin kapı açar... Camia (bütün ilimleri kapsayan) bizim yanımızdadır. Camia bir sahifedir ki, uzunluğu Resulullah'ın (s.a.a) ziraiyle yetmiş zira eder. Peygamberimiz dikte etmiş, Ali de yazmıştır. Orada bütün helaller ve haramlar, insanların ihtiyaç duydukları her şey vardır. Hatta birini tırmalayıp yaralamanın cezası bile yazılıdır."

Sonra İmam (a.s), elini omzuma koydu ve dedi ki: "Bana izin verir misin ey Ebu Muhammed?" Dedim ki: "Sana kurban olayım! Kendimi size adamışım, dilediğinizi yapın." Bunun üzerine İmam, beni çimdikledi ve ardından: "İşte bu çimdiğin cezası bile -İmam öfkelenmiş gibiydi sanki- orada yazılıdır."¹

3- Hüseyin b. Ebu'l-A'la anlatıyor: İmam Ebu Abdullah'ın (a.s) şöyle dediğini duydum: "Bende beyaz Cifir vardır." Dedim ki: "İçinde ne vardır?" Buyurdu ki:

İçinde Davud'un Zebur'u, Musa'nın Tevrat'ı, İsa'nın İncil'i, İbrahim'in Suhuf'u, helal ve harama ilişkin bilgiler vardır. Ayrıca Fatma'nın (a.s) Mushafı da vardır. Onda Kur'ân'dan herhangi bir şey olduğunu sanmıyorum.² Onda insanların bizden öğrenme ihtiyacını duydukları şeyler vardır. Bizimse bu hususta kimseye ihtiyacımız yoktur. Hatta bu Mushaf'ta bir kırbaç vurmanın veya yarım kırbaç vurmanın, aynı şekilde birini tırmalayıp yaralamanın bile cezası bildirilmektedir.³

1- age. 1/238, Kitabu'l-Hüccet, Babun Fihi Zikru's-Sahife, hadis: 1

2- Yani: Onda Kur'ân'ın olduğunu söylemiyorum; aksine Cifir'de geçmişin ve kıyamete kadar geleceğin bilgisi vardır.

3- age. 1/240, Kitabu'l-Hüccet, Babun Fihi Zikru's-Sahife, hadis: 3

Sapık Yöntemler

1- İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur:

(Bir ilim yöntemi olarak) kıyası, kişisel görüşü (rey) ve bazı grupların Allah'ın diniyle ilgili olarak bir delille dayanmaksızın söyledikleri şeyleri terk et.¹

2- Ebu Şeybe el-Horasanî rivayet eder: Ebu Abdullah'ın (a.s) şöyle dediğini duydum:

Hiç şüphesiz (bir ilim edinme yöntemi) olarak kıyası benimseyenler ilmi kıyasla aradıkları için bu kıyaslar onları haktan uzaklaştırmaktan başka bir işe yaramadı. Kıyas aracılığıyla Allah'ın dinine ait doğrulara ulaşamaz.²

3- İmam Cafer Sadık'ın (a.s) rey ve kıyas ehline ilişkin olarak yazdığı bir risalede şu ifadeler yer almaktadır:

Bu adamlar dediler ki: "Akıllarımızın idrak ettiğinden, beynimizin algıladığından başka bir şey yoktur." Allah, onları döndükleri yere döndürsün; onları kendi hâllerinde koyuversin ve yüzüstü bıraksın. Nihayet farkında olmadan kendi nefislerine tapmaya başladılar. Eğer Allah, onların kişisel görüş belirtmelerinden ve vahiyden bağımsız içtihatlarından razı olsaydı, onlara bir elçi göndermez; onları hak ehli, batıl ehli diye ayırmaz, sahip oldukları olumsuz sıfatlardan uzaklaşmaları için tehdit etmezdi...³

4- Mufaddal b. Ömer vasiyetinde şöyle diyor: Ebu Abdullah'ın (a.s) şöyle dediğini duydum:

1- İlelu-ş-Şerayi, 1/88, bab: 81, Bab-u İleti'l-Merareti Fi'l-Uzuneyn, hadis: 4

2- el-Vesail, 27/43, el-Kaza, bab: 6, Ebvab-i Sıfati'l-Kadı, hadis: 18

3- el-Mehasin, 1/209; Kitab-u Mesabihi'z-Zulm, bab: 7, hadis: 76

Kim şüpheye düşer veya zan yürütür de bunlardan birine dayanarak amel ederse, ameli boşa gider. Açık delil, sadece Allah'ın hüccetidir.¹

5- Mes'ade b. Sadaka, İmam Cafer b. Muhammed'den (a.s), o da atalarından (hepsine selâm olsun) Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu rivayet eder:

Aman ha, zandan uzak durun. Şüphesiz zan en büyük yalandır.²

Yanlış Anlama Örnekleri

1- Abdülmümin el-Ensârî anlatıyor: Ebu Abdullah'a (a.s) dedim ki: "Bazı gruplar Resulullah'tan (s.a.a): '*Ümmetimin ihtilafı rahmettir.*' şeklinde bir hadis rivayet ediyorlar; acaba doğru mu söylüyorlar?" Buyurdu ki: "*Doğru söylüyorlar.*" Dedim ki: "Eğer ümmetin ihtilaf etmesi rahmet ise, bu takdirde birleşmesi azaptır!" Buyurdu ki:

Ama bunun anlamı, senin ve onların anladığı gibi değildir. Burada, yüce Allah'ın şu sözünün ifade ettiği anlam kastedilmiştir: "**Onların her kesiminden bir grup ...geride kalmalıdır.**"³ Burada yüce Allah, müminlerin her kesiminden bir gurubun, Resulullah'ın (s.a.a) yanına gitmek üzere yola çıkmalarını, ondan eğitim alıp dini öğrenmelerini, sonra da kavimlerine dönüp onları eğitmelerini, dini öğretmelerini emretmektedir. Böylece sadece değişik şehirlerden hareket edip sefere çıkmalarını kastetmiştir, Allah'ın dininde ihtilaf etmelerini değil. Din bir tanedir. Din bir tanedir.⁴

1- Usul-u Kâfi, 2/400, Kitabu'l-İman ve'l-Kufr, Babu's-Şek, hadis: 8

2- Kurbu'l-İsnad, s.29, Ehadisu'l-Muteferrika, hadis: 94

3- Tevbe, 122

4- Meani'l-Ahbar, 1/157. [Yani Resulullah'ın sözündeki ihtilaf, sefer etme ve dolaşma anlamındadır; farklı görüşlere sahip olma anlamın-

2- İsmail b. Muhalled es-Serrac rivayet ediyor: "Şu mektubu İmam Ebu Abdullah (a.s) ashabına yazmıştır." Ardından ravi mektubun içeriğini aktarmaya başlıyor:

...Resulullah (s.a.a) ölümünden önce onlardan söz almıştı. Ama onlar Resulullah'ın (s.a.a) vefat etmesinden sonra şöyle dediler: "Resulullah'ın (s.a.a) vefatından ve bizden aldığı sözden, bize yönelttiği emirden sonra, insanların üzerinde ittifak ettikleri hususu benimseyebiliriz." Bu tavırları, Allah'a ve Resulü'ne muhalefet mahiyetindeydi. Allah'a karşı, böyle bir iddia da bulunan ve böyle bir şeyi yapma hakkına sahip olduğunu söyleyen bir kimseden, daha cüretkâr ve sapıklığı daha açık kimse yoktur...

Hiç kimsenin Muhammed'le (s.a.a) beraber iken hevasına, kişisel görüşüne ve Muhammed'in (s.a.a) emrine muhalefet etmek suretiyle kıyasına uyma yetkisi olmadığı gibi, ondan (s.a.a) sonra da hevasına, kişisel görüşüne ve kıyasına uyma yetkisi yoktur...

Resulullah'ın (s.a.a) sözlerine, sünnetine uyun; onları benimseyip hayatınızın esası hâline getirin. Hevanıza ve kişisel görüşünüze tâbi olmayın. Çünkü Allah katında insanların en sapığı, Allah'ın hidayetini bir kenara bırakarak, hevasına ve kişisel görüşüne tâbi olan kimsedir...

Ey topluluk! Resulullah'ın (s.a.a) sözlerine, sünnetine, ondan sonra da Resulullah'ın Ehl-i Beyti'nden olan yol gösterici İmamlar'ın sözlerine ve sünnetlerine tâbi olun. Çünkü bunu gerçekleştiren kimse hidayete ermiş, bunu terk edip ondan yüz çeviren kimse de sapmış olur...¹

---

da değildir. Çünkü ihtilaf kelimesinin Arapçadaki yaygın anlamlarından biri, yolculuk etmek ve dolaşmaktır.]

1- Ravdatu'l-Kâfi, 8/2, Kitabu'r-Ravda, Risalet-u Ebî Abdillâh, hadis: 1

Ravinin mektup aktarımı böylece devam eder.

Dinde Tefekkuh (Derin Kavrayış) Yöntemi

1- Hişam b. Salim rivayet eder: İmam Sadık'a (a.s) sordum: "Allah'ın, kulları üzerindeki hakkı nedir?" Buyurdu ki:

Bildiklerini söylemeleri, bilmedikleri hakkında konuşmamalarıdır. Bunu yaptıkları zaman Allah'ın hakkını eda etmiş olurlar.¹

2- Hişam b. Salim rivayet eder: Ebu Abdullah (a.s) şöyle buyurdu:

Bizim görevimiz size usulü öğretmektir. Detaylandırmak (furuu çıkarmak) ise size düşer.²

3- İbn Muskan, Habib kanalıyla şöyle rivayet eder: Ebu Abdullah (a.s) bize dedi ki:

Sizin kadar sevdiğim başka kimse yoktur. İnsanlar türlü yollara uydular; kimi hevasına uydu, kimi kişisel görüşünün peşine düştü; ama siz aslı, temeli olan bir şeyi benimsediniz.³

4- Hişam rivayet eder: Ebu Abdullah'a (a.s) soruldu: "Sizden, sizin: "Şarap, kumar, putlar ve fal okları erkektir." dediğiniz rivayet ediliyor." Buyurdu ki:

Yüce Allah, kullarına anlayamayacakları bir şeyi söylemez.⁴

5- Ömer b. Hanzala rivayet ediyor: Ebu Abdullah'a (a.s) bizim arkadaşlardan bir borç veya miras meselesi yüzünden

---

1- el-Mehasin, 1/204; Kitab-u Mesabihi'z-Zulm, bab: 4, hadis: 53

2- es-Serair, 3/575

3- el-Mehasin, 1/254, Kitabu'-Safveti ve'n-Nur ve'r-Rahme, bab: 23, Babu'l-Ehva, hadis: 88

4- el-Vesail, 17/167, bab: 35, Min Ebvab-i Ma Yektesibu Bihi, hadis: 13

ihtilafa düşen iki kişinin durumunun nasıl çözüleceğini sordum. Buyurdu ki:

İçinizde bizim hadislerimizi rivayet eden, bizim belirlediğimiz helal ve haramı inceleyen, hükümlerimizi bilen birine bakılır. Eğer böyle biri varsa, hakem olarak ona razı olunmalıdır. Ben onu sizin üzerinizde hakem tayin ettim. O bizim hükmümüze göre hükmederse ve verdiği hüküm kabul edilmezse, bu takdirde Allah'ın hükmü küçümsenmiş olur. Böyle davranan kimse bizi reddetmiş olur, bizi reddeden Allah'ı reddetmiş olur. O, Allah'a ortak koşma düzeyinde bir suç işlemiştir.¹

Bu hadisin kapsamı içinde Ömer b. Hanzala, Ebu Abdullah'tan (a.s) şöyle rivayet ediyor: Ebu Abdullah'a (a.s) dedim ki: "Eğer bu iki adam bizim arkadaşlardan iki kişinin hakemliğine razı olsalar ve onların kendi davalarına bakmalarını kabul etseler, bu ikisi de farklı hükümler verseler, ayrıca sizin hadisleriniz hakkında da ihtilaf etseler, ne yapmak gerekir?" Buyurdu ki:

Bunlardan en adil, en fakih, en doğru sözlü ve en takvalı olanın hükmü kabul edilir; diğerinin hükmüne bakılmaz.

Dedim ki: "Ya ikisi de bizim arkadaşlar arasında adil ve kabul edilir iseler ve birini diğerine tercih etmenin imkânı yoksa, ne lazım gelir?" Buyurdu ki:

Verdikleri bu hükme esas aldıkları hadisimize bakılır. Bizim hükmümüzden ilgili senin arkadaşlarının (Şia'nın) üzerinde birleştikleri/icma ettikleri hadis kabul edilir ve senin ashabın nezdinde şaz olup meşhur olmayan hadis terk edilir. Çünkü üzerinde birleşilen bir hükümde şüphe olmaz...

1- Men Lâ Yahzuruhu'l-Fakih, 3/8, el-Kazaya ve'l-Ahkâm, Babu'l-İttifaki Ala Adleyn Fi'l-Hukumeti, hadis: 3233

Dedim ki: "Eğer sizden gelen iki haber de meşhur iseler ve güvenilir kimseler sizden rivayet etmişlerse, ne yapılır?" Buyurdu ki:

Bu takdirde hükmü Kitap ve Sünnet'e uyup ammeye (diğer fıkıh ekollerine) muhalif olanın kararı kabul edilir; hükmü Kitap ve Sünnet'e muhalif olup ammeye uygun olanın hükmü terk edilir.

Dedim ki: "Sana feda olayım. Şayet iki fakihın hükmü de Kitap ve Sünnet'e uygun ise, biri ammenin hükmüne uygun, biri de muhalif ise, bu haberlerden hangisi kabul edilir?" Buyurdu ki:

Ammeye muhalif olan doğruya uygundur.

Dedim ki: "Her iki haber de ammeye uygun ise, ne yapmak gerekir?" Buyurdu ki:

Onların hâkimlerinin, kadılarının daha eğilimli oldukları araştırılır ve o terk edilir, diğeri alınır.

Dedim ki: "Her iki haber de onların hâkimlerine muvafık ise, ne yapmak gerekir?" Buyurdu ki:

Eğer böyle bir durumla karşılaşsan, o takdirde zamanının imamıyla karşılaşınca kadar meseleyi ertele. Çünkü şüpheli hususlarda bir şey yapmamak tehlikeye düşmekten daha iyidir.¹

Genel Fikhî Kurallar

1- Musa b. Bekir rivayet eder: Ebu Abdullah'a (a.s) dedim ki: "Bir adam bir, iki, üç, dört gün veya daha fazla bir süre şuurunu kaybederse, kaç günün namazını kaza etmesi gerekir?" Buyurdu ki:

Sana, sorduğın bu hususların tümünü kapsayan bir kural bildireyim mi? Allah kulunun başına bir musi-

---

1- el-Kâfi, 1/67, Kitap-u Fadli'l-İlm, Bab-u İhtilafi'l-Hadis, hadis: 10

bet getirirse, O, kulunu mazur görmeye herkesten daha lâyıktır.¹

2- Muhammed b. Ali b. Hüseyin rivayet eder: İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurdu:

Hakkında bir nehiy/yasaklama olmadığı sürece her şey mutlakdır (serbesttir).²

3- Davud b. Ferkad rivayet ediyor: Ebu Abdullah'ın (a.s) şöyle dediğini duyudum:

Sözlerimizin anlamlarını kavradığınız zaman sizler insanların en fakihleri, en derin kavrayış sahipleri olursunuz. Hiç kuşkusuz bir kelime birkaç yöne çekilebilir. Öyle ki bir insan söylediği bir sözü istediği şekilde tevil edebilir, üstelik yalan da söylememiş olur.³

4- Ebu İshak el-Ercanî rivayet eder: Ebu Abdullah (a.s) şöyle buyurdu: "*Ammenin (diğer fıkıh ekollerinin) görüşlerinin aksini benimsemenizi niçin emrettiğimi biliyor musun?*" "Bilmiyorum." dedim. Buyurdu ki:

"Çünkü Emirü'l-Müminin Ali (a.s) Allah'a bir şekilde kulluk ettiği zaman, ümmet mutlaka ona muhalefet olsun diye başka bir görüşe yönelirdi. Bunu yapmalarının nedeni, onun etkisini geçersiz kılmaktı. Bilmedikleri bir şeyi ona sorarlardı. O, kendilerine fetva verdiği zaman, kendi yanlarında onun tersine bir şey uydururlardı. Böylece insanların kafalarını karıştırırlardı.⁴

5- Mansur b. Hazım rivayet ediyor: Ebu Abdullah (a.s) şöyle buyurdu:

1- el-Hisal, 2/644, Ebvab-u Ma Ba'de'l-Elif, hadis: 24
2- el-Fakih, 1/317, Bab-u Vasfi's-Salât... el-Kunut ve İstihbabuhu, hadis: 937

3- Meani'l-Ahbar, 1/1, bab: 1

4- İlelu's-Şerayi, 2/531, bab: 315, el-İletu'lleti... hadis: 1

İnsanlar emirlere ve nehiylere muhataptırlar. Eğer bir kimsenin mazereti varsa, Allah onu mazur görür.¹

6- Ebu Basir rivayet eder: Ebu Abdullah'a (a.s) sordum: "Hasta bir adamın secde etmesi için kadın bir şeyi tutabilir mi?"

Hayır; ama mecbur olması ve yanında ondan başka kimsenin olmaması başka. Allah'ın haram kılıp da mecbur kalan kimseye helal kılmadığı hiçbir şey yoktur.²

7- Hişam b. Salim rivayet eder: Ebu Abdullah (a.s) şöyle buyurdu:

Allah, insanlara kaldıramayacakları şeyleri yüklemeyecek kadar kerem sahibidir. Allah, mülkünde istemediği bir şeyin olmasından da yücedir, azizdir.³

8- Âl-i Sam'ın azatlısı Abdu'l-A'la şöyle rivayet ediyor: Ebu Abdullah'a (a.s) dedim ki: "Yere düştüm, tırnağım koptu. Ben de parmağımı sardım. Şimdi nasıl abdest alayım?" Buyurdu ki:

Bu ve benzeri konuları Allah'ın kitabından öğrenebilirsin. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "**Allah dinde sizin için bir zorluk meydana getirmemiştir.**"⁴ Onun üzerine meshet.⁵

9- Abdullah b. Sinan rivayet ediyor: Ebu Abdullah (a.s) şöyle buyurdu:

Helal ve haram olma ihtimali bulunan her şey, haram olan tarafını bizzat öğreninceye kadar sana helal-

---

1- el-Mehasin, 1/245; Kitab-u Mesabihi'z-Zulm, bab: 26, Babu'l-Emr-i ve'n-Nehy, hadis: 242

2- et-Tehzib, 3/177, bab: 14, Bab-u Salâti'l-Garik... hadis: 1

3- el- Kâfi, 1/160, Kitabu't-Tevhid, Babu'l-Cebr-i ve'l-Kader, hadis: 14

4- Hac, 78

5- et-Tehzib, 1/363, bab: 16, Bab-u Fî Sıfati'l-Vudu Ve'l-Farz-i Minhu, hadis: 27

dir. Haramlığını bizzat öğrenince, artık onu terk edersin.¹

10- Muaviye b. Ammar rivayet eder: Ebu Abdullah (a.s) buyurdu ki:

Resulullah (s.a.a), tavafı tamamlayıp iki rekât namazını bitirince şöyle buyurdu:

"Allah'ın başlattığı ibadetle siz de başlayın; Safa'ya gidin. Çünkü yüce Allah: '**Şüphesiz Safa ve Merve, Allah'ın şiarlarındandır.**'² buyurmuştur."³

11- Zekeriyya b. Yahya rivayet eder: Ebu Abdullah (a.s) şöyle buyurdu:

Allah bir şeye dair bilgiyi kullardan gizlemişse, onunla ilgili yükümlülük üzerlerinden kalkmıştır, demektir.⁴

12- Hariz, Zürare'den rivayet ediyor: Ebu Abdullah'a (a.s) helal ve haramla ilgili bir soru sordum, buyurdu ki:

Muhammed'in (s.a.a) helal olduğunu bildirdiği şey, kıyamete kadar helal, onun haram olduğunu bildirdiği şey de, kıyamete kadar haramdır. Ondan başkası olmaz ve ondan başkası da gelmez.⁵

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) Fıkhından Bazı Örnekler

1- İbn Uzeyne rivayet ediyor:

Ebu Abdullah (a.s) dedi ki: "*Şu Nasibîler neler rivayet ediyorlar?*" Dedim ki: "Sana feda olayım, hangi konuda?" Buyurdu ki: "*Ezanları, rükûları ve secdeleri konusunda.*" Dedim ki: "Diyorlar ki: Übey b. Kâ'b rü-

1- Men Lâ Yahduruhu'l-Fakih, 3/341, Babu'z-Zebaih, hadis: 4208

2- Bakara, 158

3- et-Tehzib, 5/145, bab: 10, hadis: 6

4- et-Tevhid, 9/413, bab: 64, Babu't-Tarif ve'l-Beyan ve'l-Hüccce...

5- Usul-u Kâfi, 1/58, Kitab-u Fadli'l-İlm, Babu'l-Bede' ve'r-Re'y...
hadis: 19

yasında görmüştür." Buyurdu ki: *"Yalan söylüyorlar. Çünkü Allah'ın dini rüyada görülmekten yücedir."*¹

2- Ays b. Kasım rivayet ediyor: Ebu Abdullah (a.s) şöyle buyurdu:

Bir adam ramazan ayında yolculuğa çıktığında, orucunu açmalıdır. Bir gün Resulullah (s.a.a) ramazan ayında Medine'den Mekke'ye gitmek üzere yola çıktı. Yanında insanlar vardı, bazıları yaya idi. Resulullah Medine'ye üç mil uzaklıktaki Kerrau'l-Gamim denilen yere gelince, bir bardak su istedi. Vakit öğle ile ikinci arasıydı. Suyu içti ve orucunu bozdu. Yanındaki insanlar da oruçlarını açtılar. Bazıları ise oruçlarını tamamladılar. Resulullah (s.a.a) onları asi olarak isimlendirdi. Çünkü Resulullah'ın (s.a.a) bir konuda verdiği son emir tutulur.²

3- İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Allah, suyu temiz (temizleyici) olarak yaratmıştır. Rengini veya tadını ya da kokusunu değiştirmedikçe, hiçbir şey suyu necis/pis kılamaz.

4- İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Bir su kür miktarı olunca hiçbir şey onu necis yapmaz.

5- İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Eti yenmeyen hayvanların bevli/idrarı elbisene buluşursa, elbiseni yıka.

6- İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Göz, kulak ve kalp uyuduğunda abdest farz olur.

1- Usul-u Kâfi, 3/482, Kitabu'-Salât, Babu'n-Nevadir

2- Usul-u Kâfi, 4/127, Kitabu's-Siyam, Bab-u Keraheti's-Savm...

Orada bulunanlar dediler ki: "Yanına doğru bir şey hareket eder ve o bunun farkına varmayacak durumda olursa da, abdest alması gerekir mi?" Buyurdu ki:

Hayır, uyuduğuna kesin kanaat getirilmedikçe ve bu hususta apaçık bir emare olmadıkça, abdest alması gerekmez. Aksi takdirde o, abdestli olduğu hususunda kesin kanaat sahibidir. Yakini, şüphe ortadan kaldırmaz; ancak başka bir yakın ortadan kaldırır.

7- İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Abdesti ancak hades bozar. Uyku da bir hadestir.

8- Ebu Abdullah (a.s) şöyle buyurmuştur:

Ezan okunurken helâda olsan dahi müezzinin sözlerini tekrarla. Böyle bir hâlde dahi Allah'ın zikrini terk etme. Çünkü Allah'ın zikri her durumda güzeldir.

9- İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Abdest alır ve başka bir işe başladıktan sonra abdestle ilgili bir şüphe duyarsan, bu şüphenin bir anlamı olmaz. Ancak abdest alırken ve başka bir işe başlamamışken şüphe duyman bir anlam ifade ederdi.

10- Bazıları Ebu Abdullah'a (a.s) mescitlerde oturan cünüp insanın durumunu sordular: Buyurdu ki:

Hayır, cünüp insan mescitte oturamaz. Ama Mescid-i Haram ve Mescid-i Nebevî hariç, her insan her mescitten geçebilir.

11- İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Kible ehline mensup herkesin cenaze namazını kıl. Onun hesabını görmek, Allah'a aittir.

12- Yine şöyle buyurmuştur:

Kabir toprağından çıkan hariç, kabrin üzerine bırakılan her şey ölü için bir ağırlıktır. (Yani kabri oradan çıkan toprakla doldurulmak gerekir.)¹

13- Bir adam, İmam Cafer Sadık'a (a.s) dedi ki: "Elbisele-rimi bir zimmîye ödünç veriyorum. Onun şarap içtiğini ve domuz eti yediğini de biliyorum. Sonra getirip elbiselerimi bana geri veriyor. Bu elsilerle namaz kılmadan önce onları yıkamam gerekir mi?" Ebu Abdullah (a.s) buyurdu ki:

Bu elbiselerle namaz kıl ve yıkama. Çünkü sen onları ona ödünç verirken temizdiler. Ayrıca onun bu elbiseleri necis yaptığından da emin değilsin. Onun bu elbiseleri necis yaptığından emin olmadıkça, onları giyerek namaz kılmanın bir sakıncası yoktur.

14- İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurdu:

Her namazın iki vakti vardır. İlk vakit, vakitlerin en faziletlisidir.

15- İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurdu:

Nafile/Müstahap ibadet, bir hediye mesabesindedir. Bu yüzden ne zaman onu sunarsa, kabul edilir.

16- İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurdu:

Secde ancak toprağına veya yenilen, giyilen şeyler hariç, topraktan biten şeylerin üzerine yapılır.

17- İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Bir kimse beş vakit namazı cemaatle kılıyorsa, onun hakkında her türlü hayırlı zanda bulunabilirsiniz.²

18- İmam'a (a.s), bir imamın arkasında namaz kılan kimselerin (cemaat namazında iken imamlarla birlikte) Kur'ân okuması (Fâtiha ve zamm-ı sure) hakkında bir soru soruldu, buyurdu ki:

1- Vesailu's-Şia, c. 2, Babu'd-Defn, bab: 36,

2- Vesailu's-Şia, c.5, Kitabu's-Salât, Ebvab-u Salâti'l-Cemaat, bab: 1

Okumaması gerekir. Çünkü imam kıraati garanti eder. İmam arkasındakilerin namazını garanti etmez, sadece kıraati garanti eder.

19- İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Yüce Allah'ın bu ümmete farz kıldığı en ağır yükümlülük zekâttır. Nitekim bu ümmetin büyük çoğunluğu zekât konusunda helak olacaktır.

20- İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Malın karada ve denizde zayi olması, ancak zekât verilmemesi yüzündendir. Bir kuşun avlanması da ancak (Allah'ın) tespihini ihmal etmesinden dolayıdır.

21- İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Yüce Allah, zenginle fakir eşitlensinler diye orucu farz kılmıştır.

22- İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Seferde oruç caiz değildir. Yüce Allah'ın hac sırasında tutulmasını istediği üç gün hariç.¹

23- İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Ramazan orucunu tutmuş olarak (ilâhî huzura) geldikten sonra oruç hakkında (başka oruçlarla ilgili olarak) sorgulanmazsın.

24- İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Yüce Allah, ramazan ayı orucunu bizden önceki hiçbir ümmete farz kılmamıştır.

25- İmam Cafer Sadık'a (a.s): "**Sizden öncekilere farz kılındığı gibi, oruç size de farz kılındı.**"² ayeti soruldu. Buyurdu ki:

Yüce Allah ramazan ayının orucunu geçmişte sadece peygamberlere farz kılmıştı, geçmişteki ümmet-

1- Vesailu's-Şia, Ebvab-u Men Yasihhu Minhu's-Savm, bab: 11

2- Bakara, 183

lere değil. Bu ümmeti ramazan orucuyla onurlandırdı. Bu ayın orucunu hem Resulullah'a (s.a.a), hem de ümmetine farz kıldı.

26- İmam Cafer Sadık'a (a.s) soruldu: "Kadir Gecesi eskiden mi vardı, yoksa her sene mi vardır?" Buyurdu ki:

Eğer Kadir Gecesi kaldırılırsa, Kur'ân kaldırılmış olur.

27- İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurdu:

Eğer insanlar haccı terk ederlerse, azaba uğratılmaları hususunda onlara mühlet verilmez.

28- İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurdu:

Kâbe var oldukça, din var olacaktır.

29- İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurdu:

İnsanlar haccı terk ederlerse, devlet başkanının onları hacca ve Kâbe'nin yanındaki makamda durmaya zorlaması gerekir. Eğer insanlar Peygamber'i (s.a.a) ziyaret etmeyi terk ederlerse devlet başkanının insanları onu ziyaret etmeye ve yanında durmaya zorlaması gerekir. (Öyle ki, eğer) insanların bunun için paraları yoksa, Müslümanların beytülmalinden onlara infak etmesi gerekir.

30- İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurdu:

Umre yapmak isteyen, senin herhangi bir ayında umre yapabilir. Ama en faziletli umre, recep ayında yapılan umredir.

31- İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Resulullah (s.a.a) farz veya nafil/müstehap her hac ziyaretinde Hacerü'l-Esved'i öperdi.

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) Öğütlerinden Örnekler

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur:

• Yüz bin veya daha fazla bir kimsenin yaşadığı bir şehirde, kendisinden daha muttaki biri varsa, o adam bizden değildir ve onun bir üstünlüğü yoktur.

• Hangi aile, başkalarına karşı şefkatli¹ olmak bakımından üzerine düşeni yaparsa, Allah onların rızkını genişletir. Maişetin takdir edilmesi hususunda şefkatli olmak, malın fazla olmasından daha iyidir. Şefkat insanın hiçbir zaman aciz kalmamasını sağlar. Nitekim saçıp savurmadan sonra da geride bir şey kalmaz. Allah şefkatlidir, şefkat gösterilmesini sever.

İmam Cafer Sadık (a.s) bir adama şöyle buyurdu:

• Bir işe niyetlendiğin zaman sonunu düşünmeni tavsiye ederim. Eğer sonu doğru ise devam et, yanlışsa hemen vazgeç.

• Kesilen bir damar, başa gelen hiçbir musibet veya baş ağrısı ya da bir hastalık yoktur ki, onun nedeni bir günah olmasın. Birçok günahı da Allah affeder.

• Günah, kulun rızkına engel olur.

• Israr edilince küçük günah yoktur. (sürekli yapılan küçük günah, büyük günaha dönüşür.) Tövbe edilince de büyük günah yoktur.

• Marufu emretmek ve münkeri nehyetmek; imkânı olan, kendisinin ve arkadaşlarının canından endişe etmeyen herkese farzdır.

• Bir olayla karşılaşmış ondan ikrah eden/hoşlanmayan kimse, onu hiç görmeyen kimse gibidir. Bir olayı görmeyip de ondan razı olan kimse ise ona tanık olan biri gibidir.

1- Vesailu's-Şia, Kitabu'l-Cihad, Ebbav-u Cihadi'n-Nefs ve Ma Yunasibu, bab: 27, Bab-u İstihbabî'r-Rıfkı Fi'l-Umur

- Yüce Allah her şeyi müminin isteğine bırakmıştır; kendini zelil kılması hariç.

- Bir müminin kendini zelil kılması doğru olmaz.

Denildi ki: "Bir mümin kendini nasıl zelil kılar?" Buyurdu ki:

Gücünün yetmeyeceği işe kalkışmak suretiyle.

- Bir adam hak bir söz söyler de birileri o sözün gereğini yerine getirirse, mutlaka o sözün gereğini yapan kişi kadar sevap alır. Aynı şekilde sapıkça bir söz söyler de birileri onu yaparsa, mutlaka o sapıklığı işleyen kimsenin günahı kadar günah kazanır.

- Müslümanlar şartlara göre hareket ederler; ama Allah'ın kitabına aykırı şartlar hariç. O şartlara uymaları caiz olmaz.

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun

İÇİNDEKİLER

Takdim.....	7
Önsöz	9

Birinci Bölüm / 19

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) Hayatına Kısa Bir Bakış.....	21
İmam Cafer Sadık'ın Kişiliğinden Yansımalar	25
İmam Cafer Sadık'ın Kişiliğinden Görünümler	31
İlminin Genişliği	31
Keremi ve Cömertliği	32
Gizli Sadaka Vermesi	34
Misafirlere İkranda Bulunması	35
Mütevazılığı.....	35
Ahlâkının Üstünlüğü.....	36
Sabrı	37
İbadete Yönelmesi.....	38
Namazı.....	38
Orucu	40
Haccı.....	40

İkinci Bölüm / 43

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) Doğumu.....	45
---------------------------------------	----

Saygıdeğer Aile.....	45
Saygıdeğer Babası.....	45
Tertemiz Annesi.....	46
Nuranî Doğumu	47
Doğum Tarihi.....	47
İsimleri ve Lakapları	48
Künyeleri	50
Üstün Zekâsı	50
İmam'ın (a.s) Bütün Dilleri Bilmesi.....	52
Heybeti ve Vakarı.....	55
İmam Cafer Sadık'ın (a.s) Hayatının Aşamaları.....	57
İmam Cafer Sadık Dedesinin ve Babasının Himayesinde....	59
İmam Zeynelabidin Döneminin Özellikleri ve İmam'ın Konumu	59
İmam Muhammed Bâkır'ın Yaşadığı Dönemin Belirgin Özellikleri	63
İmam Muhammed Bâkır'ın Yaşadığı Dönemin Gerekleri....	66
1- İmam Muhammed Bâkır'ın Siyasal Çizgisi	66
2- Salih Cemaatin Binasını Tamamlamak	69
3- Ehl-i Beyt İlim Merkezinin Kurulması	73
Üçüncü Bölüm / 81	
İmam Cafer Sadık Döneminin Belirgin Özellikleri.....	83
1- Siyasî Durum	86
Zeyd Ayaklanmayı ilan ediyor.....	89
İmam Cafer Sadık'ın, Zeyd'in İsyanına Karşı Takındığı Tavır	90
İmam (a.s) ve Hişam b. Abdülmelik.....	93
Çözülmenin Başlangıcı	94

İmam Cafer Sadık (a.s) Amcası Zeyd'in Kıyamını Destekliyor	96
Yahya b. Zeyd'in Öldürülmesi	97
Siyasal Hadiseler Karşısında İmam'ın Tavrı.....	99
Gelen Önerilere Karşı İmam'ın Takındığı Tavrı.....	99
İmam (a.s), Şia'yı Tepkisel Hareketlerden Sakındırıyor.....	103
2- Fikrî Durum.....	104
Teşri (Yasama) ve Tarih Kaynaklarının Tahrifi	105
1- Kur'ân Tefsiri Alanındaki Tahrifler	105
2- Nebevî Hadis Alanındaki Tahrifler	107
3- Tarih Alanında Yapılan Tahrifler.....	109
Sapık Fikrî Akımlar	109
1- Cebriye.....	109
2- Zındıklık.....	110
3- Mutezile.....	112
Mutezilenin Siyasî Çizgisi	112
4- Gulat	114
İmam Cafer Sadık'ın Yaşadığı Dönemin İhtiyaçları.....	117
Fikrî ve Siyasî Akımlara Açılma	120
1- Akidevî-Siyasî Eksen	120
2- Kültürel ve Düşünsel Eksen.....	127
a) Mülhit Akımlara Karşı Koymak	127
b) Aşırı Gruplara Karşı Koyması.....	131
c) Şeriatın Anlaşılması İçin Doğru Yöntemi Ortaya Koyması	135
d) Kur'ân'ın ve Kavramlarının Tahrif Edilmesine ve Siyasal Amaçlı İstismarına Karşı Koyması.....	142
3- Manevî ve Ahlâkî Eksen	144
Ehl-i Beyt İlim Merkezinin Kuruluşunu Sürdürmesi	151
Ehl-i Beyt İlim Merkezinin Özellikleri.....	151
İmam Cafer Sadık (a.s) Medresesinde İlmî Uzmanlık.....	156

Salih Cemaatin İnşasında İmam Cafer Sadık'ın Rolü..... 163

Salih Cemaati Oluşturmanın Amacı	163
1- İslâm Toplumunu Koruma	164
2- İslâm Şariatını Koruma	166
3- İslâmî Bir Yönetim İstemek	168
Salih Cemaatin Yapılanmasında İmam Cafer Sadık'ın Üstlendiği Özel Rol	169
a) Cihadî Yapılanma	169
Hüseyinî Devrimin İlke, Hedef ve İşaretlerinin Kökleştirilmesi	170
b) İmanî ve Ruhî Yapılanma	176
İmanî Derinliğin Göstergeleri	179
Güzel Örnek	180
c) Sosyal Yapılanma	183
Ümmetin Geneline Açık Olma.....	184
Kardeşlik Bağlarını Pekiştirmesi	186
İmam'ın (a.s) Ayrılık ve İlişkileri Kesmeye Karşı Takındığı Tavrı	189
İmam Cafer Sadık'ın Eğitim Çizgisi	189
Birinci Nokta: Davet ve Islah Hakkında	190
İkinci Nokta: İlim ve Öğrenim Alanında Eğitsel Muamele	191
Üçüncü Nokta: Önderlikle ilgili Eğitsel İlke.....	192
Dördüncü Nokta: Mihnet ve Mukavemete Güç Yetirme.....	193

Dördüncü Bölüm / 195**Emevî İktidarının Son Bulması ve Abbasî İktidarının**

Başlaması	197
1- Siyasal Veriler	197
2- Abbasî Hareketi (Doğuşu ve Yöntemleri).....	203
Birinci Yöntem	205
İkinci Yöntem	206

Üçüncü Yöntem	207
Dördüncü Yöntem.....	207
Ebva Toplantısı	209
Kongreden Sonra Abbasi Hareketi	211
3- Hadiseler Karşısında İmam'ın (a.s) Tavrı.....	215
İmam Cafer Sadık'ın, Ebu Selme el-Hallal'ın Önerisine Karşı Takındığı Tavrı	216
İmam Cafer Sadık'ın, Hz. Ali'nin Soyundan Gelen Diğer İnsanlara Karşı Takındığı Tavrı.....	218
Ebu Selme el-Hallal'ın Sonu	220
İmam Cafer Sadık'ın, Ebu Müslim'in Önerisi Karşısında Takındığı Tavrı	221
4- İmam Cafer Sadık'ın Bu Aşamada İzlediği Metot.....	223
Abbasiilerin Yönetime Gelmesi ve İmam'ın Tavrı	224
Yönetim Kurumlarına Girmek	237
İmam Cafer Sadık, İmam Mehdi İnancını Kökleştiriyor.....	239
Mansur Hükümeti ve İmam Cafer Sadık'ın (a.s) Şehit Edilmesi	241
Mansur'un İmam Cafer Sadık'a Uyguladığı Baskılar	241
Birincisi	242
İkincisi.....	244
Üçüncüsü.....	249
Alevilerin İsyana Yeltenmeleri.....	252
İmam Cafer Sadık'ın (a.s) Hasanoğulları'na Karşı Takındığı Tavrı	254
Muhammed b. Abdullah (Zu'n-Nefsi'z-Zekiyye) Ayaklanması	256
İmam Cafer Sadık'ın Ayaklanma Karşısındaki Tavrı.....	257
İmam Cafer Sadık, Şiîlik Çizgisini Süreklilik Kazanmak Üzere Hazırlıyor	258

Şahadetinin Hemen Öncesinde İmam Cafer Sadık'ın Etrafındaki Çemberin Daraltılması.....	265
İmam Cafer Sadık (a.s) Sonsuzluğa Katılıyor.....	267
İmam Cafer Sadık'ın (a.s) İlmî Mirası.....	273
İmam Cafer Sadık'tan Ders alan Ehlisünnet'in Önde Gelen Simaları.....	274
Marifetin (İlâhî Öğretilerin) Kaynakları ve Sonuçları	280
Peygamberler ve İmamlar	281
İslâm ve İman.....	282
Dinde Fakih Olmak.....	283
İslâmî Teşriin Kaynakları	284
İmamların İlmî.....	285
Sapık Yöntemler	287
Yanlış Anlama Örnekleri.....	288
Dinde Tefekkuh (Derin Kavrayış) Yöntemi.....	290
Genel Fikhî Kurallar	292
İmam Cafer Sadık'ın (a.s) Fıkından Bazı Örnekler	295
İmam Cafer Sadık'ın (a.s) Öğütlerinden Örnekler.....	300